

Tartalom

<i>Rácz Zoltán</i>	4
EMLÉKEZÉS EÖRSI GYULÁRA SZÜLETÉSÉNEK 100. ÉVFORDULÓJA ALKALMÁBÓL	4
<i>Sereg Péter</i>	11
A MAGYAR NEMZETI BANK, MINT ALKOTMÁNYOS SZERV KÖZJOGI MEGKÖZELÍTÉSE AZ ALAPTÖRVÉNY TÜKRÉBEN.....	11
<i>Nagy Andrea</i>	19
A KÖZJEGYZŐ SZEREPE A BÍRÓSÁGI VÉGREHAJTÁSI ELJÁRÁSBAN	19
<i>Olajos István</i>	29
A GAZDASÁGÁTADÁSI SZERZŐDÉS, MINT A GENERÁCIÓVÁLTÁST MEGALAPOZÓ SZERZŐDÉSTÍPUS.....	29
<i>Sántha Ferenc</i>	37
KÖZVETÍTŐI ELJÁRÁS BÜNTETŐ ÜGYEKBEN	37
<i>Rácz Zoltán</i>	44
A PARTICIPÁCIÓ ÉS A KÜLÖNLEGES MUNKAVÁLLALÓI RÉSZTULAJDONOSI PROGRAM ÖSSZEFÜGGÉSEI.....	44
<i>Csoma Viktória Anna</i>	48
A SZÜLŐI FELÜGYELETET ÉRINTŐ PTK. MÓDOSÍTÁS HATÁSA AZ OSZTOTT PERSZERKEZETRE	48
<i>Tóth Barbara</i>	55
A NEMZETKÖZI MAGÁNJOG HATÁSA A HAZAI JOGALKOTÁSRA, AVAGY A KISKORÚ GYERMEK MEGHALLGATÁSÁNAK AKTUÁLIS KÉRDÉSEI.....	55
<i>Angyal Zoltán</i>	65
SZOLGÁLHAT-E VALAKI KÉT URAT? AVAGY EGY SZERZETES ÜGYVÉDKÉNT VALÓ BEJEGYZÉSE A SZAKMAI KÉPESÍTÉS MEGSZERZÉSE ORSZÁGÁTÓL ELTÉRŐ TAGÁLLAMBAN.....	65
<i>Becker Tibor</i>	75
MIKÉNT ÉRTELMEZHETJÜK AZ ÜGYVÉDI BEJEGYZÉS KAPCSÁN AZ ÉRDEMTELENSÉGET?	75
HIROTO SOGA: AZ INCOTERMS VÁLASZTÁSÁT BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐK FELTÁRÓ ELEMZÉSE A CÉGEK JELLEMZŐ TULAJDONSÁGAI ALAPJÁN	80
<i>Lehotay Veronika*</i>	90
„...A BÜNTETŐ BÍRÓSÁGOK GYAKORLATA HELYES MEDERBEN FOLYIK-E?...”: BÜNTETŐ-IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁSI TENDENCIÁK A HORTHY-KORSZAKBAN90	
<i>Cserba Lajos</i>	98
INTERJÚ DR. CSONTOS JÁNOSSAL	98

ADVOCAT
2022. XXV. évfolyam, 2. szám
ISSN 1585-5198

A BORSOD-ABAÚJ-ZEMPLÉN MEGYEI ÜGYVÉDI KAMARA MEGBÍZÁSÁBÓL

KIADJA AZ ADVOCAT ALAPÍTVÁNY
MEGJELENIK: félévente

A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG ELNÖKE: Kaiserné Dr Temesi Rita

A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG TAGJAI:
Dr. Bérczes Tamás, Dr. Tóth Barbara

A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG CÍME:
3525 Miskolc, Dózsa György út 11. – Tel/Fax: (46) 451-791

FELELŐS KIADÓ:
Dr. Cserba Lajos, a B.-A.-Z. Megyei Ügyvédi Kamara Elnöke

NYOMDAI MUNKÁK:
Kapitális Kft., 4002 Debrecen, Balmazújvárosi út 14., Tel.: 36 20 377 1795

MEGJELENIK: 30 példányban

Kedves Szerzőink, Lektoraink, Olvasóink!

Idén ünnepeljük az ADVOCAT folyóirat negyedszázados születésnapját és egy szép ünnep akkor teljes, ha minden kedves Szerzőnk, Lektorunk, Olvasónk velünk ünnepel.

Az ADVOCAT folyóirat első száma 1998 évben jelent meg, az akkori első Szerkesztőbizottság elnökeként Dr. Bíró György Főszerkesztő Úr ötlete alapján, aki az első lapszám „Beköszöntő”-jében kifejtette, hogy az „ADVOCAT” folyóirat megjelenésének elsődleges célja, hogy az 1991-es jogszabály módosításnak köszönhetően az Ügyvédi Kamara 1991-ben még 82 fő ügyvéd tagsága 1998-ra már 338 bejegyzett ügyvédre bővült, és a Kamara elnöksége így a lap útján kívánta regionális szintű kiegészítő információkat, szakcikkeket illetve helyi híreket közvetíteni a tagság részére, ezzel elősegítve, hogy az immár nagy létszámú ügyvédség tudjon egymásról és leginkább az új információkról, szakmai véleményekről, valamint, hogy a folyóirat is hozzájáruljon a helyi ügyvédek szakmai képzéséhez.

A Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Ügyvédi Kamara szakmai folyóirata, az ADVOCAT folyóirat szerkesztő bizottsága köszönetét fejezi ki a jelen folyóiratban publikált szerzőknek, lektoroknak, akik áldozatos munkájukkal hozzájárultak ahhoz, hogy az így megjelenő szakmai folyóirat magas színvonalú tanulmányokkal, vitaindító írásokkal és az aktuális jogszabály módosításokkal foglalkozó cikkekkel nemcsak a tudományos kutatók számára jelent újabb forrásanyagot, hanem hatékonyan segíti a megyénkben működő ügyvéd kollégák jogalkalmazói munkáját.

Természetesen az évek alatt nagyon sok minden változott, és az ADVOCAT tájékoztató-figyelfelhívó szerepét veszítette, és fokozatosan átalakult tudományos folyóirattá

A folyóirat elektronikus formában a <http://www.miskolciugyvedikamara.hu/advocat> internetes oldalon érhető el, és a Borsod-

Abaúj-Zemplén Megyei Ügyvédi Kamara valamennyi tagja részére elektronikus formában megküldésre kerül.

Továbbra is számítunk szerzőink hatékony kutatói munkájára, és arra, hogy további munkáik megjelentetésére is megbíznak minket, és arra, hogy a jogalkalmazó kollégák részéről is egyre többen bekapcsolódnak a kutatói munkába és folyóiratunkban megjelentik tanulmányaikat, kutatásuk eredményeit.

Kérjük, hogy a jövőben elkészített publikációit küldje meg az ADVOCAT szerkesztő bizottsága részére, a berczes.tamas@hronszy.hu, vagy a toth.barbara90@gmail.com elektronikus levélcímmre, annak érdekében, hogy azok az ADVOCAT folyóiratban megjelenjenek.

Leendő szerzőink számára ajánljuk a Kamara honlapján elérhető szerzői útmutatót!

További sikeres munkát kívánunk és várjuk a tanulmányaikat, esetleg megemlékezéseiket, szeretettel jelentetjük meg a hozzánk elküldött pár sort is akár újdonsült, akár korábbi és rendszeres szerzőinktől, akik az elmúlt 25 év során a folyóiratunkkal kapcsolatos tapasztalataikat, élményeiket írják meg, vagy esetleg azon jogeseteiket, melyeknél az olvasott cikkekből nyert tudásukat tudták hasznosítani.

Az ADVOCAT folyóirat szerkesztői

EMLÉKEZÉS EÖRSI GYULA SZÜLETÉSÉNEK 100. ÉVFORDULÓJA ALKALMÁBÓL

Személyes bevezetés

„Ez a XXII.-es előadó?” „Önök III. éves joghallgatók?” „Amennyiben igen, akkor én vagyok Eörsi Gyula.” Ezzel a rövid történettel kezdte előadását Lenkovics Barnabás Professor a Miskolci Egyetemen 2022. októberében tartott Eörsi Gyula születésének 100. évfordulójára emlékező konferencián. Engedje meg A Kedves Olvasó, hogy jelen írást a szerző is személyes élményekkel kezdje, hiszen rendelkezik ilyenekkel. A szerző 1977-1982 között végezte tanulmányait az ELTE Állam- és Jogtudományi karán és abban a szerencsében volt része, hogy Eörsi Gyula professzor több féléven keresztül is tartott előadást az évfolyama számára polgári jogból. Amiről beszélt, az lenyűgöző volt, bár kétségkívül abban az értelemben nem volt jó előadó, hogy a 200 fős teremben beült a katedra mögé és halkán beszélt, nem használta még az akkori kor „audovizuális” technikáit sem. További személyes élmény, hogy a szerző a polgári jogi tdk lelkes résztvevője volt, így kisebb közösségben is volt alkalma megismerni Eörsi professzort. Ő fontosnak tartotta a fiatalokkal való kapcsolattartást, amikor csak tehette részt vett a tdk üléseken, ingnyakas pulóverében beült a hallgatók közzé, megtökmökdte a pipáját és dohányfüst-felhőket eregetve hallgatta a prezentációkat, időnként azokhoz hozzászólva (tette ezt annak ellenére, hogy sok más teendője mellett ebben az időszakban töltötte be az ELTE-n a rektori pozíciót [1978-1984]). Az említett időszakban használt, általa írt tankönyvek messze meghaladták egy egyetemi jegyzet színvonalát. Összehasonlító polgári jog című

műve pedig kiemelkedőnek számított abban az időszakban.

I. Eörsi Gyula Professor pályaképe

Eörsi Gyula Budapesten született 1922. szeptember 19-én.

Eörsi Gyula 1941-ben érettségizett, 1945-ben a Budapesti Tudományegyetemen jogtudományi doktori oklevelet szerzett. 1945 és 1947 között ügyvédjelölt volt egy ügyvédi irodában, ezt követően pedig bírói és ügyvédi vizsgát tett. 1947–48-ban a Pesti központi kerületi bíróságon bírósági aljegyző volt. 1948–49-ben állami ösztöndíjjal Párizsban tanult, majd 1948–51-ben törvényszéki bírói rangban főelőadó volt az Igazságügyminisztérium magánjogi, később a törvényelőkészítő osztályán. 1951–52 között ő töltötte be a magyar konzuli tisztet New Yorkban és Washingtonban.

1952 és 1957 között az Igazságügyminisztérium törvényelőkészítő főosztályának vezetője volt. Ebben a minőségében (is) tevékenyen részt vett a magyar szocialista jogrendszer kialakításában, az ő nevéhez is kötődik az első magyar Polgári Törvénykönyv elméleti alapvetése és kodifikációjának irányítása.

A kezdetekben, 1949–50-ben a budapesti Közgazdaságtudományi Egyetemen tanított, majd 1950–51-ben a Szegedi Tudományegyetemen és egykori alma materében, az immár Eötvös Lórándról elnevezett Budapesti Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karán oktatott. Ez utóbbin 1951-től docensként, 1956-tól az ELTE Állam- és Jogtudományi Karának egyetemi tanáraként, majd a polgári jogi tanszék vezetőjeként tevékenykedett. 1967-ben, illetve 1970-ben a Dar es Salaam-i Egyetem (Tanzánia), 1973-ban a Stockholmi Egyetem vendégprofesszora volt. 1978 és 1984 között – amint azt már fentebb jeleztük – ő töltötte be az ELTE rektori tisztségét.¹

* Dr. Rácz Zoltán, PhD., egyetemi docens, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Civilisztikai Tudományok Intézete, Agrár- és Munkajogi Tanszék

¹ <https://dt.ogyk.hu/hu/component/k2/item/297-eorsi-gyula> (letöltés: 2022. november 17.)

1967-től írta fő művét, az Összehasonlító polgári jogot, amely 1975-ben a magyar összehasonlító jogtudomány születésének centenáriuma jelent meg. Ennek angol nyelvű kiadása élénk külföldi visszhangot váltott ki, és ismertté tette a kelet-európai jogrendszereket a nyugati tudósok előtt is. Túllépve a polgári jog keretein, 1977-ben jelentette meg a Jog, gazdaság, jogrendszer-tagozódás című művét, amelyben jogfilozófiai gondolatokat fogalmazott meg. Jelentős volt tankönyvszerzői tevékenysége is, Világhy Miklóssal, [Nizsalovszky Endrével](#), Pólay Elemérrel és másokkal közösen írt polgári jogi tankönyvét többször kiadták. Számos hazai és nemzetközi folyóirat szerkesztőbizottságának volt a tagja (pl. a Magyar Tudomány), ő töltötte be az Acta Juridica, valamint a Gazdaság- és Jogtudomány szerkesztői pozícióját 1959-től. Eörsi professzor tevékenységéhez feltétlenül köthető volt, hogy a Nemzetközi összehasonlító jogi kongresszus 1978-as ülését Budapesten tartották. Legnagyobb nemzetközi sikerét 1980-ban a nemzetközi vételi jogi egyezményt megalkotó bécsi diplomáciai konferencia elnökeként aratta.

A tudományos karrier területén rögzíthető, hogy 1952-ben lett az állam- és jogtudomány kandidátusa, 1956-ban (34 évesen!) a nagydoktori címet szerezte meg. 1957-től az MTA Állam- és Jogtudományi Intézete polgári jogi részlegének vezetője volt, majd később lett az intézet igazgatóhelyettese, 1986-tól kutatóprofesszora. 1962-től az MTA levelező, 1973-tól rendes tagja, 1976-1982 között elnökségi tagja. 1970 és 1973 között töltötte be az MTA Gazdaság- és Jogtudományok osztályának elnökhelyettesi, 1973–76-ig pedig az elnöki pozícióját.

Széles körű társadalmi, közéleti tevékenysége keretében tagja lett a Magyar–Szovjet Társadalmi Együttműködési Bizottságnak, a Magyar Jogászszövetség Tudományos Bizottságának, a KGST Jogi Állandó Értekezlete magyar tagozatának, illetve ő töltötte be a Magyar Iparjogvédelmi Egyesület alelnöki tisztségét is.

A polgári jog területén kifejtett munkásságáért 1978-ban Állami Díjat kapott, kiemelkedő kutatási eredményeiért, iskolateremtő tudományos és oktatási tevékenységéért, társadalmi-közéleti munkásságáért 1983-ban Akadémiai Aranyéremmel tüntették ki. A Deutsche Gesellschaft für Rechtsvergleichung (Összehasonlító Jogtudományi Társaság) tiszteletbeli tagja, a Stockholmi Egyetem díszdoktora volt. Budapesten hunyt el 1992. április 20-án. Eörsi Professzor múltjában egyetlen foltot találunk, amely árnyalja a róla kialakított képet.²

II. Eörsi Gyula munkássága

Végig tekintve Eörsi Gyula professzor munkásságát, egy óriási paradoxont fedezhetünk fel, ugyanis aktív tevékenysége az 1945 utáni évektől a rendszerváltás előtti, 1980-as évekig terjedő időszakra datálható, amely - néhány évet leszámítva - a szocializmusnak nevezett történelmi időszakot öleli fel. A második világháborút megelőzően életkoránál fogva nem publikálhatott, a rendszerváltást megelőző néhány évtől kezdődően pedig részben betegsége, részben életkora akadályozta meg az alkotásban. Ebben az időszakban kellett gondolatait megfogalmazni a magántulajdon polgári jogi összefüggései tekintetében, miközben ekkor magántulajdonról nem igen lehetett beszélni, ezért válhatott az ún. szocialista polgári jog egyik megteremtőjévé.³

Művei és kodifikációs tevékenysége alapján elmondható, hogy a polgári jog területéről a tulajdonjog, a kötelmi jog, a felelősségtan és az összehasonlító polgári jog kérdései foglalkoztatták a leginkább (jogfilozófiai útkereséséről fentebb már tettünk említést, ld. Jog – gazdaság- jogrendszer – tagozódás. Monográfia. (Jogtudományi Értekezések. Bp., Akadémiai Kiadó, 1977)

² <https://index.hu/belfold/2022/04/20/iskolateremto-jogtudos-aki-alneven-irt-lesujto-kritikat-sajat-konyverol/> (megtekintés: 2022. november 17.)

³ VÉKÁS Lajos: Eörsi Gyula: A professzor és a Jogtudós 1922-1992. *Jogtudományi Közöny*

1951-ben jelent meg A tulajdonjog fejlődése című két kötetes műve. A könyv középpontjában a „kapitalista” tulajdonjog fejlődésének bemutatása áll. Emellett Eörsi tárgyalta a magánjog és közjog kettősségének problémáit, az alanyi jog kérdéseit, továbbá a dologi jog és a kötelmi jog szétválaszthatóságának elméleti és gyakorlati nehézségeit, a forgalmi (főként a szerződési) jog alapjait is. A könyv tartalma ezért nem is a tulajdonjog, hanem inkább a vagyoni jog kategóriájával írható körül.

Eörsi évtizedeken át foglalkoztatták az általános értelemben vett *jogi felelősség*, azon belül a *polgári jogi felelősség* kérdései. E területen végzett kutatásainak, mintegy összegzése az 1961-ben kiadott A jogi felelősség alapproblémái című monográfia és tankönyv⁴, amely a jogi felelősség általános kérdéseinek átfogó elemzése, amelyre a szerző felépíti a polgári jogi felelősségre vonatkozó elképzeléseit.

Eörsi Gyula alkotta meg a felróhatóság polgári jogi kategóriáját, amely egyedülálló volt a magyar jogtudományban. A szerző szerint a jogi felelősségre vonás represszív szankció alkalmazását jelenti felróható kötelezettségzegés esetére.⁵ Az ő munkássága révén az az álláspont került be a régi Ptk.-ba, hogy a kártérítési felelősség megállapításához felróhatóságra van szükség. Eörsi tulajdonképpen nem veti el teljes mértékben a vétességi elvet, de elismeri a felelősség objektivizálódásának a folyamatát.⁶

Eörsi Állami Díjjal is elismert, egyik legfontosabb művében⁷ három fő vezérelv mentén tagolta gondolatait. Az első részben a polgári jogi jogtípusok és jogcsoportok bemutatását láthatjuk, különbséget téve az ún. burzsoá és szocialista polgári jogcsoport között. Eörsi kritika alá vette a nyugati jogok polgári jogra vonatkoztató koncepcióját. A szocialista jogcsoport esetében disztinkciót tett a szovjet ér-

dekszférában érvényesülő polgári jogi megoldások esetében, külön kitérve a „renegát” jugoszláv társadalmi tulajdon problémáira. A második részben az akkori polgári jogi megoldások elemzését adta a szerző, értekezve a pacta sunt servanda elv hanyatlásáról. Végezetül a harmadik részben a jövőt illető gondolatait fogalmazta meg a jogfejlődés útjai gyűjtőnév alatt, kiélezve a Common Law és kodifikált jog ellentétet.

A mű egyes megállapításai negyvenhét év elteltével is tökéletesen megállják a helyüket a XXI. század megváltozott életkörülményei közepette is.⁸

Eörsi Gyula legnagyobb nemzetközi sikerét 1980-ban, Bécsben, a *nemzetközi vételi jogi egyezményt* megalkotó diplomáciai konferencia *elnökeként* aratta. Megválasztásával az egyezmény tervezetének kidolgozásához nyújtott kiemelkedő hozzájárulását ismerték el. Mint Magyarország egyik delegátusa aktív, sok szempontból meghatározó szerepet játszott az 1976 és 1978 között elkészült genfi, bécsi, majd New York-i tervezet elkészítésében.⁹

III. Eörsi Professzor műveinek összesítése

- § F. m.: A tulajdonátszállás kérdéséről. Monográfia. (A budapesti kir. m. Pázmány Péter Tudományegyetem magánjogi szemináriumának kiadványai. 15. Bp., 1947)
- § Jogi alapismeretek. E. Gy. előadása nyomán. Egy. jegyz. (A Magyar Közgazdaságtudományi Egyetem kiadványa. Bp., 1949/50)
- § Az alkotmány és a polgári jog. (A Magyar Jogász Szövetség szemináriumi füzetek. 4. Bp., 1950)
- § Magánjog és polgári jog. (Jogtudományi Kiskönyvtár. 1. Bp., 1950)

⁴ EÖRSI Gyula: *A jogi felelősség alapproblémái*. Monográfia és egy tankönyv (Bp. Akadémiai Kiadó 1961)

⁵ VÉKÁS: i. m.

⁶ ZOVÁNYI Nikolett: A felelősség intézményének alakulása a kezdetektől a XX. század végéig. 3/2012. 68. o.

⁷ EÖRSI Gyula: *Összehasonlító polgári jog* (Jogtípusok, jogcsoportok és a jogfejlődés útjai). Budapest, 1975.

⁸ SZÉCSÉNYI-NAGY Kristóf: Az összehasonlító polgári jog és a jogösszehasonlítás Eörsi Gyula életművében, *Állam- és Jogtudomány* 2010/1. 119. o.

⁹ VÉKÁS i. m. 428. o.

- Polgári jog. Általános rész. Dologi jog. Egy. jegyz. (A Szegedi Tudományegyetem kiadványa. 1950/51)
- § Összehasonlító magánjog. Egy. jegyz. (A Szegedi Tudományegyetem kiadványa. 1950/51)
- § A közszolgálati alkalmazottak fegyelmi szabályzata. Kommentár. Összeáll. Herditzky Józseffel és Pikler Kornéllal. (Törvények és rendeletek tára. 2. Bp., 1951)
- § A tulajdonjog fejlődése. I–II. köt. Egy. jegyz. (Bp., 1951 szlovákul: Bratislava, 1953)
- § Magyar polgári jog. Egy. jegyz. (Bp., 1952)
- § Az amerikai igazságszolgáltatás. (Bp., Jogi és Államigazgatási Könyvkiadó, 1953)
- § Fasiszta terror és békeharc az amerikai egyetemeken. (Egyetemek és főiskolák békemozgalma. 5. Bp., 1953)
- § Az amerikai tudományos élet egyes jelenségei. (Akadémiai Értesítő, 1953)
- § Az egyetemek és főiskolák válsága az USA-ban. (Felsőoktatási Szemle, 1953. 1.)
- § A szerződés elméleti alapjai. (MTA Társadalmi-történeti Tudományok Osztálya Közleményei, 1954)
- § Jogi folyóirataink munkájáról. Markója Imrével. (Társadalmi Szemle, 1954. 5.)
- § Mezőgazdasági jog. – Földjog. Egy. jegyz. (Bp., 1955)
- § Glosszák a jogalkalmazás kérdéséről. – A bizonyítási teherről kártérítési perekben. (Magyar Jog, 1955)
- § A tervszerződések. I–III. köt. Monográfia és doktori értek. is. (megjelent egy kötetben, Bp., Akadémiai Kiadó, 1957)
- § Földjog. Egy. jegyz. (Bp., 1957)
- § Kártérítés jogellenes magatartásért. Monográfia. (Jogi Kézikönyvtár. 2. Bp., 1958)
- Legal System and Administration of Justice in Hungary. – Droit et justice en Hongrie. (A Magyar ENSZ Társaság kiadványa. Bp., 1958)
- § Polgári jog és családi jog. III. köt. Kötelmi jog és példatár. Egy. tankönyv. (Az ELTE ÁJTK kiadványa. Bp., 1959)
- § Kísérlet egy egységes polgári jogi felelősségi rendszer felvázolására. (MTA Társadalmi-történeti Tudományok Osztálya Közleményei, 1959)
- § Prävention und Verschulden. (Acta Iuridica, 1959)
- § Versuch zum Entwurf eines einheitlichen Systems der zivilrechtlichen Verantwortung. (Annales Universitatis Scientiarum Budapestinensis. Sectio Iuridica, 1959)
- § A fokozott veszéllyel járó tevékenységért való felelősség alapkérdéseiről. (Az Állam- és Jogtudományi Intézet Értesítője, 1960)
- § A jogi felelősség alapproblémái. Monográfia és egy tankönyv. (Bp., Akadémiai Kiadó, 1961)
- § Elhatárolási problémák az anyagi felelősség körében. Monográfia. (Bp., Közgazdasági és Jogi Kiadó, 1962)
- § Polgári jog és családi jog. IV. köt. Kötelmi jog. Különös rész. (Az ELTE ÁJTK kiadványa. Bp., 1962)
- § The Problem of Cumulation of Contractual and Delictual Liability. (Studies in Jurisprudence. Bp., 1962)
- § A károkozás általános tilalma és megengedettsége a szocialista és a burzsoá jogban. (Állam- és Jogtudomány, 1962. 3.)
- § Részvételünk „összehasonlító jogi” rendezvényeken. (MTA Társadalmi-történeti Tudományok Osztálya Közleményei, 1962)
- § A polgári jog és a szocialista kollektívák jogágazatai. Akadémiai székfoglaló is. (Elhangzott: 1962. dec. 18. megjelent: MTA Társadalmi-történeti Tudományok Osztálya Közleményei, 1964)
- § Magyar polgári jog. I–II. köt. Egy. tankönyv. Világhy Miklóssal. (Bp., Tankönyvkiadó, 1962. 2. kiad. 1965, 3. kiad. 1973)
- § Die zivilrechtliche Verantwortlichkeit im ungarischen Zivilgesetzbuch. (Das ungarische Zivilgesetzbuch in fünf Studien. Bp., 1963)

- § Tulajdonosok és kollektívák jogágazatai, differenciálódás és integrálódás a szocialista jogrendszerben. (MTA Társadalmi-történeti Tudományok Osztálya Közleményei, 1963)
- § L'adaptation de la responsabilité civile aux sciences de la vie moderne. (Revue de droit contemporain, 1963)
- § A polgári jogi felelősség alkalmazása a modern követelményekhez a szocialista és a burzsoá államokban. (Állam- és Jogtudomány, 1963. 1.)
- § Joggal való visszaélés – rendeltetésszerű gyakorlás. (Állam- és Jogtudomány, 1963. 3.)
- § A jogösszehasonlítás és a békés együttélés. (Állam- és Jogtudomány, 1964. 3.)
- § A szocialista polgári jog alapproblémái. Monográfia. (Társadalomtudományi kismonográfiák. 4. Bp., Akadémiai Kiadó, 1965
angolul: Fundamental Problems of Socialist Civil Law. Bp., 1970)
- § Rechtsmissbrauch und funktionsmäßige Rechtsausübung im Westen und Osten. (Zeitschrift für Rechtsvergleichung, 1965)
- § Anyagi érdekeltség – jogi felelősség. E. Gy. előadása a Pest megyei Jogásznapon. 1965. dec. 2. (Bp., 1966)
- § A polgári jogi kártérítési felelősség kézikönyve. (Bp., Közgazdasági és Jogi Kiadó, 1966)
- § Measures for Unifying the Rules on Choice of Law. (Unification of the Law Governing International Sales of Goods. Paris, 1966)
- § The Legal Consequences of the Breach of Contract and the Anticipatory Breach. (Essays in Comparative Law. 7. Bp., 1966)
- § Magyar polgári jog. Kiegészítő jegyz. (Bp., 1966)
- § A létfenntartás biztosítása közlekedési balesetek károsultjainál. (Állam- és Jogtudomány, 1966. 3.)
- § A gazdaságirányítás reformja és az állam- és jogtudományok. (Magyar Tudomány, 1967. 3.)
- § A gazdaságirányítás rendszerének reformja és a jogi oktatás kérdései. (Felsőoktatási Szemle, 1967. 5.)
- § Réflexions sur la méthode de la comparaison des droits dans le domaine du droit civil. (Revue internationale de droit comparé, 1967)
- § Regional and Universal Unification of the Law of International Trade. (The Journal of Business Law, 1967)
- § A gazdaságirányítás új rendszerére áttérés jogáról. Monográfia. (Bp., Közgazdasági és Jogi Kiadó, 1968)
- § A burzsoá magánjogi rendszerek kialakulása. Jogcsoportok a burzsoá magánjogban. (Gazdaság- és Jogtudomány. Az MTA IX. Osztálya Közleményei, 1969. 3-4.)
- § The Hague Conventions of 1964 and the International Sale of Goods. (Acta Iuridica, 1969)
- § A magyar gazdasági mechanizmus jogi aspektusai. (Gazdaság- és Jogtudomány. Az MTA IX. Osztálya Közleményei, 1970. 3-4.)
- § Állami tulajdon – állami vállalat. (Acta Facultatis Politico-iuridicae Universitatis Scientiarum Budapestinensis, 1970)
- § State Property – State Enterprise. (Annales Universitatis Scientiarum Budapestinensis. Sectio Iuridica, 1970)
- § The 1968 General Conditions of Delivery. (The Journal of Business Law, 1970)
- § Law and Economic Reform in Socialist Countries. Monográfia. Szerk. Harmathy Attilával. (Bp., Akadémiai Kiadó, 1971)
- § Kötelmi jog. Különös rész. Egyes szerződésfajták. Egységes jegyz. Sárándi Imrével és Világhy Miklóssal. (Bp., 1971 és utánnnyomások: 1972–2009)
- § A komparatív módszer a jogtudományban. (Gazdaság- és Jogtudomány. Az MTA IX. Osztálya Közleményei, 1972. 3-4.)
- § Correlation between Liability and Insurance. (Droit hongrois – droit comparé, 1972)
- § Életbe lépett a nemzetközi vételről szóló Hágai Egységes Törvény és a nemzetközi adásvételi szerződés megkötéséről szóló

- Egységes Törvény. (Külgazdaság, 1972. 10.)
- § Külső és belső komplexitás. A gazdasági jog kérdéséhez. (Gazdaság- és Jogtudomány. Az MTA IX. Osztálya Közleményei, 1972. 1-2.)
- § Two Problems of the Division of Legal Systems. (Law and International Trade. Frankfurt, 1972)
- § A tulajdonjogról. Műhelytanulmány. (Állam- és Jogtudomány, 1973. 4.)
- § A jogfejlődés útjai a polgári jogban. Akadémiai székfoglaló is. (Elhangzott: 1973. máj. 23. megjelent: Gazdaság és Jogtudomány. Az MTA IX. Osztálya Közleményei, 1974. 1-2.)
- § Some Aspects of Comparative Law. (Xenion, 1973 és Neohelicon, 1974)
- § A skandináv jogról és jogtudományról. (Az MTA Állam- és Jogtudományi Intézete kiadványa. Bp., 1974)
- § A nemzetközi kereskedelmi szokásokról. (Külgazdaság, 1974. 5.)
- § A szociológia helyzete Magyarországon. Függelék: szociológiai témájú könyvek és folyóiratcikkek Magyarországon. 1969–1973. (Bp., 1974)
- § Private and Governmental Liability for the Torts of Employees and Organs. Monográfia. (International Encyclopaedia of Comparative Law. 11. 4. Tübingen–The Hague–Paris, 1975)
- § A magyar civilisztika harminc éve. (Gazdaság- és Jogtudomány. Az MTA IX. Osztálya Közleményei, 1975. 3-4.)
- § Összehasonlító polgári jog. Jogtípusok, jogcsoportok és a jogfejlődés útjai a polgári jogban. Monográfia. (Bp., Akadémiai Kiadó, 1975 angolul: Comparative Civil Law. Law Types, Law Groups, the Roads of Legal Development. Bp., 1979)
- § Elkészült az UNCITRAL Egységes Vételi Törvénytervezete. (Külgazdaság, 1976. 12.)
- § Megjegyzések a szavatosság intézményének korszerűsítéséhez. (Magyar Jog, 1976. 11.)
- § Paths of Legal Development of Civil Law. (Acta Juridica, 1976)
- § Jog – gazdaság – jogrendszer – tagozódás. Monográfia. (Jogtudományi Értekezések. Bp., Akadémiai Kiadó, 1977)
- § Unifying the Law. A Play in One Act, with a Song. (American Journal of Comparative Law, 1977)
- § The Validity of Clauses Excluding or Limiting Liability. (Rapports généraux au 9. Congrès International du Droit Comparé. Bruxelles, 1977)
- § Egy jogalkotási probléma rendszerszemléleti megközelítése. (Vezetéstudomány, 1977. 12.)
- § Nizsalovszky Endre. (Magyar Tudomány, 1977. 4.)
- § Szerzői megjegyzések a Korsós-kritikához. (Gazdaság- és Jogtudomány. Az MTA IX. Osztálya Közleményei, 1977. 3-4.)
- § Az UNCITRAL konvenció-tervezete a nemzetközi adásvételről. (Külgazdaság, 1978. 3.)
- § Thesen über die zivilrechtliche Haftung. (Acta Juridica, 1978)
- § A nemzetközi vételi szerződés megkötésére vonatkozó jogegységesítés néhány kérdése. (Külgazdaság, 1979. 1.)
- § Állam- és jogtudományi enciklopédia. I–II. köt. Főszerk. Szabó Imre. Szerk. Kovács Istvánnal és Nagy Lajossal. (Bp., 1980)
- § Jogelméleti torzó. Műhelytanulmány-vázlat. (Állam- és Jogtudomány, 1980. 3.) A Polgári Törvénykönyv magyarázata. Szerk. Gellért Györggyel. I–III. köt. (Bp., Akadémiai Kiadó, 1981)
- § Az 1980. évi bécsi nemzetközi adásvételi konvenció margójára és ürügyén. (Állam- és Jogtudomány, 1981. 1.)
- § „Pretium doloris” in Hungarian Law. (Legal Development and Comparative Law. Selected Essays for the 11th International Congress of Comparative Law. Szerk. Lamm Vanda és Péteri Zoltán. Bp., 1982)
- § Változatok a sérelemdíj témájára. (Állam- és Jogtudomány, 1983. 4.)

- § F. m.: írásai a Jogtudományi Közlönyben: A bíró szervezet kérdéséhez. – Struktúráváltozások a jogban. – Közjogok – magánjogok – szakjogok. (1948)
- § Az Alkotmány és a polgári jog. – A kötelmi jog átalakulása. – A tulajdonjog fogalmához. – Bírálat-önbírálat. – A Magánjog alapintézményei c. egyetemi tantárgyról. (1949)
- § Az Alkotmány és tulajdonjogunk szocialista jellege. (1950)
- § Az új gazdasági politika és polgári jogunk. – Vita a jog és jogtudomány viszonylag állandó elemeiről. Az összefoglalót írta. – Gazdasági jog és politikai gazdaságtan. (1951)
- § Az állam és jog kérdései Sztálin elvtárs közgazdasági művében. – Választójog az Egyesült Államokban. – A szólás- és sajtószabadság megsemmisítése az Egyesült Államokban. Harc a békéért és törvényességért. (1953)
- § „Szükségszerűek-e” az állami vállalatok közti szerződéses viszonyok? – A polgári törvénykönyv kodifikációjának egyes kérdései. – Jogtudományunk feladatai a Magyar Dolgozók Pártja III. kongresszusa után. (1954)
- § A magyar jog fejlődésének elvi kérdései népi demokráciánk első tíz évében. (1955)
- § A Polgári Törvénykönyv tervezetének vitájához. (1958)
- § A terv megvalósítását szolgáló intézmények. – Szocialista polgári jogunk továbbfejlődésének egyes problémái. (1959)
- § A Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyvének életbelépéséhez. (1960)
- § A Legfelsőbb Bíróság tulajdonjogi kérdésekben hozott döntései és a polgári jogalkalmazás szemléleti-módszertani problémái. (1962)
- § Jogpolitikai elvek és a jogász tevékenység elvi kérdései. (1964)
- § A polgári jogösszehasonlítás módszertanához. (1966)
- § A reális teljesítés elve a gazdaságirányítás új rendszerében. (1968)
- § A kereskedelmi képviselők joga egységesítésének két problémája. (1971)
- § A szerződésen kívüli felelősség és a Ptk. reformja. (1972)
- § Megjegyzések a Ptk. Bevezető rendelkezéseinek reformjához. (1976)
- § A Ptk. 5. paragrafusára vonatkozó bírósági gyakorlatról. (1977)
- § A felelősség jogágazati variációiról. (1978)
- § Weltner Andor. (1979)
- § Elmélkedések és átélmények a Jogtudományi Közlöny tulajdonjogi és felelősségi jogi száma kapcsán. (1982).¹⁰

¹⁰ <https://www.nevpont.hu/palyakep/corsi-gyula-0b24d> (letöltés: 2022. november 17.)

A MAGYAR NEMZETI BANK, MINT ALKOTMÁNYOS SZERV KÖZJOGI MEGKÖZELÍTÉSE AZ ALAPTÖRVÉNY TÜKRÉBEN

Jelen tanulmány keretei között a Magyar Nemzeti Banknak, mint alkotmányos szervnek a jogállását, Magyarország Alaptörvényének a rá vonatkozó rendelkezéseit, és az alkotmányjogi helyzetét szeretném bemutatni. Ehhez az elemzéshez természetesen nemcsak az Alaptörvény témánk szempontjából releváns szabályait szeretném megvizsgálni, hanem a Jegybank statuáló törvényét, a Magyar Nemzeti Bankról szóló 2013. évi CXXXIX. törvényt is. Annak ellenére, hogy az Alaptörvény csupán tizenöt helyen tartalmazza a „Magyar Nemzeti Bank” kifejezést, mégis innen eredeztethető a Jegybank minden jogosultsága, kötelezettsége és feladata. A leíró, elemző módszer segítségével szeretném igazolni ezen állításomat a következőkben.

I. Bevezetés

A Magyar Nemzeti Bank (a továbbiakban: MNB vagy Jegybank) speciális jogállású szerv több tekintetben is. A joggal való kapcsolata kettős, hiszen egyrészt jogot alkothat

másrészt jogot alkalmaz,¹ ekként a klasszikus hatalommegosztási elvben szereplő három hatalmi ágból kettőben is szerepe van, nevezetesen a jogalkotó – „törvényhozó” – és a végrehajtó hatalmi ágakban is funkciókkal bír.² Részvénytársasági formában működő jogi személy, ugyanakkor cégnevében – a többi részvénytársasággal ellentétben – ez nem jelenik meg,³ míg a bank kifejezés megjelölésében szerepel ugyan, viszont az esetek jelentős részében magánszemélyeknek mégsem nyújt közvetlenül pénzügyi szolgáltatásokat.

A következőkben nézzük meg részletesen az MNB jogállását, feladatát és szerepét a hazai bankrendszer csúcsszerveként az Alaptörvény tükrében. A kiindulási alapot minden esetben a jogrendszerünk alapja fogja adni, ugyanakkor a pontos elemzés elvégzéséhez az Alaptörvény és a Magyar Nemzeti Bankról szóló 2013. évi CXXXIX. törvényt (a továbbiakban: Jegybanktörvény) rendelkezésein túl az egyéb jogszabályok tartalmát illetve a tudományos munkák megállapítását is szeretném felhasználni.

II. Az MNB jogállása

Az Alaptörvény 41. cikkének (1) bekezdése kimondja, hogy a „Magyar Nemzeti Bank Magyarország központi bankja”,⁴ amely azt jelenti, hogy unikális, azaz egy darab van belőle az országban.⁵ A központi bank és a jegybank elnevezések egy adott országban rendszerint egy és ugyanazon intézményt takarnak, ez azonban nem szükségszerű, hiszen a kettő el is válhat egymástól.⁶ Ez a helyzet

* Dr. jur. Sereg Péter, MSc, LL.M., jogász, okleveles közgazdász, pénzügyi szakjogász, Igazságügyi Minisztérium Közigazgatási Államtitkárságának titkárságvezetője.

¹ Magyarország Alaptörvénye (a továbbiakban: Alaptörvény) T) cikk (2) bekezdés, és 41. cikk (5) bekezdés

² KLICSU László: A gazdasági alkotmányosság alapjai, in: *A magyar közjog alapintézményei*, (szerk.: Csink Lóránt – Schanda Balázs – Varga Zs. András), Pázmány Press, Készült a Mondat Kft. nyomdájában, Budapest, 2020., 982. o.; lásd még: NAGY Zoltán: Problémafelvetések a pénzügyi fogyasztóvédelem

területén, in: *Miskolci Jogi Szemle*, 12. évf., 2. különszám, Miskolc, 2017., 398. o.

³ A Magyar Nemzeti Bankról szóló 2013. évi CXXXIX. törvény (a továbbiakban: Jegybanktörvény), 5. § (1) és (2) bekezdés; lásd még: <https://www.mnb.hu/letoltes/alapito-okirat-2021-11-01-tol-hatalyos.pdf> (Letöltés dátuma: 2021. december 29.) (a továbbiakban: MNB alapító okirata), 2. o.; KLICSU, 984. o.

⁴ Alaptörvény 41. cikk (1) bekezdés; lásd még: VÉRTESY László: Bank vs. Alaptörvény, in: *Jogelméleti Szemle*, 2013/3. szám, 128. o.

⁵ KLICSU, 982. o.

⁶ Klicsu, 980. o.

például az Amerikai Egyesült Államok központi bankrendszere esetében is,⁷ ahol jelenleg tizenkettő bank, mint állami központi banki jogállással rendelkező pénzügyi intézmények bocsáthatnak ki bankjegyeket. Ez az oka annak, hogy az Alaptörvény a központi bank kifejezést használja az MNB-re, hiszen annak csak az egyik részfeladata a bankjegyekkel kapcsolatos tevékenységek köre.

Magyarország esetében a jegybank egybe esik a központi bankkal, azaz az MNB-vel. A Jegybanktörvény 4. § (2) bekezdése ugyanis kimondja, hogy az „MNB jogosult Magyarország hivatalos pénznemében bankjegy- és érmekibocsátásra. Az MNB által Magyarország hivatalos pénznemében kibocsátott bankjegy és érme – ideértve az emlékbankjegyet és emlékermét is – (a továbbiakban együtt: bankjegy és érme) Magyarország törvényes fizetőeszköze.”⁸

Az Alaptörvény 41. cikk (1) bekezdésének második fordulója meghatározza az MNB legfontosabb alapvető feladatát, mégpedig azt, hogy a „Magyar Nemzeti Bank sarkalatos törvényben meghatározott módon felelős a monetáris politikáért.”⁹ A Jegybanktörvény ezzel kapcsolatban akként rendelkezik, hogy az „MNB meghatározza és megvalósítja a monetáris politikát.”¹⁰ A monetáris politika nem más, mint a Jegybank elsődleges céljának, azaz az árstabilitás elérésének és fenntartásának érdekében a pénz- és hitelkínálat, valamint a pénz- és hitelkeresletet befolyásolása.¹¹

Az MNB monetáris politikájának eszközei a Jegybanktörvény alapján hét csoportba sorolhatóak, amelyek a következők: „számla-

vezetési tevékenységével összefüggésben betétet fogad el és megfelelő biztosíték ellenében hitelt nyújt bizonyos korlátozással, nyíltpiaci műveletek és visszavásárlási megállapodások keretében értékpapírokat vásárol, ad el és közvetít az azonnali és származtatott piacokon, saját értékpapírokat bocsát ki, árfolyamokat és kamatokat befolyásol és határoz meg, értékpapírokat számítol le (visszleszámtól), szabályozza a kötelező tartalékot és egyéb jegybanki eszközöket alkalmaz.”¹²

Az MNB ezen monetáris politikai eszközeinek segítségével, az „elsődleges céljának veszélyeztetése nélkül támogatja a pénzügyi közvetítőrendszer stabilitásának fenntartását, ellenállóképességének növelését, a gazdasági növekedéshez való fenntartható hozzájárulásának biztosítását és a rendelkezésére álló eszközökkel a Kormány gazdaság-, valamint a környezeti fenntarthatósággal kapcsolatos politikáját.”¹³

Az MNB – ahogy az a bevezetőben említésre került – zártkörűen működő részvénytársasági formában működő jogi személy, amelynek székhelye Budapest.¹⁴ Az MNB jegyzett tőkéje egy darab, tízmilliárd forint névértékű, nyomdai úton előállított névre szóló részvényből áll, amely a Magyar Állam tulajdonában van.¹⁵ A Magyar Államot az államháztartásért felelős miniszter, azaz a pénzügyminiszter képviseli.¹⁶ A Jegybanktörvény és az MNB alapító okirata ellentétesek a tekintetben, hogy előbbi a „részvényei” kifejezést használja,¹⁷ ugyanakkor az utóbbi csupán egy darab részvényre vonatkozóan tartalmaz szabályokat.

⁷ KLICSU, 980. o.

⁸ Jegybanktörvény 4. § (2) bekezdés; lásd még: KÁLMÁN János: A pénzügyi közvetítőrendszer feletti felügyelet intézményi keretei Magyarországon, in: *Pénzügyi Szemle*, 60. évf, 1. szám, Budapest, 2015., 131. o.

⁹ Alaptörvény 41. (1) bekezdés; lásd még: LENTNER Csaba: Az új magyar állampénzügyi rendszer – történeti, intézményi és tudományos összefüggésekben, in: *Pénzügyi Szemle*, 60. évf, 4. szám, 2015., 464. o.

¹⁰ Jegybanktörvény 4. § (1) bekezdés

¹¹ Jegybanktörvény 3. § (1) bekezdés és 16. §; lásd még: KÁLMÁN 2015., 130. o.

¹² Jegybanktörvény 18. § a)-g) pont

¹³ Jegybanktörvény 3. § (2) bekezdés; lásd még: LENTNER, 2015., 464. o.

¹⁴ Jegybanktörvény 5. § (1) bekezdés; lásd még: MNB alapító okirata, 2. o.

¹⁵ Jegybanktörvény 5. § (4) és (5) bekezdés, lásd még: MNB alapító okirata, 3. o.; KLICSU, 984. o.

¹⁶ Jegybanktörvény 5. § (4) bekezdés, lásd még: MNB alapító okirata, 3. o., a Kormány tagjainak feladat- és hatásköréről szóló 182/2022. (V. 24.) Korm. rendelet 148. § (1) bekezdés 2. pont; KLICSU, 984. o.

¹⁷ Jegybanktörvény 5. § (4) bekezdés

Az Alaptörvény meglehetősen szűkszavú az MNB felsővezetőivel kapcsolatban. Kimondja, hogy a Jegybank élén az elnök – jelenleg Matolcsy György – áll, akit és helyetteseit, az alelnököket a köztársasági elnök nevezi ki hat évre.¹⁸ A hat évre szóló kinevezés időintervalluma azért fontos, mivel kettő évvel hosszabb, mint az országgyűlési választások négyéves ciklusa, ennek megfelelően függetlenedni tud a személyük az aktuálpolitikai helyzettől.¹⁹ Megbízatásuk a megbízási időtartam leteltén túl megszűnhet lemondással, felmentéssel vagy halállal.²⁰

Az alelnökök száma legalább kettő, legfeljebb három lehet, akiknek és az elnöknek köztársasági elnök általi kinevezéséhez a miniszterelnök javaslatára van szükség.²¹ A köztársasági elnök általi kinevezéshez és a felmentéshez végül szintén szükséges a miniszterelnök ellenjegyzése mind az elnök, mind az alelnökök vonatkozásában.²² Az MNB elnöki tisztségét egy személy legfeljebb kettő alkalommal töltheti be, amely így összesen tizenkét évet jelent.²³ Érdekes, hogy az alelnökök vonatkozásában ilyen korlátozással nem találkozhatunk sem az Alaptörvényben, sem a Jegybanktörvényben.

Az MNB-nek négy szerve van, a Monetáris Tanács (a továbbiakban: MT), a Pénzügyi Stabilitási Tanács (a továbbiakban: PST), az igazgatóság és a felügyelőbizottság.²⁴ A havonta legalább egyszer ülésező MT az MNB legfőbb döntéshozó szerve, a stratégiai döntéseket ez a szerv hozza a Jegybankon belül, amelynek tagjai az elnök, az alelnökök, és az Országgyűlés által hat évre választott további tagok.²⁵ A PST tagjai szintén az elnök, az alelnökök, illetve az MT-hez képest eltérés,

hogy további tagjai az MNB elnöke által kijelölt vezetők,²⁶ ezáltal létszáma legalább három, legfeljebb tíz fő lehet.²⁷

A PST – többek között – „a pénzügyi közvetítőrendszer egészének stabilitása érdekében folyamatosan figyelemmel kíséri a pénzügyi közvetítőrendszer egészének, illetve a pénzügyi piacoknak a stabilitását, számba veszi a pénzügyi közvetítőrendszer egészét veszélyeztető kockázati tényezőket, valamint elemzi azokat az intézmény- vagy terméktípushoz, ezek gyors elterjedéséhez kapcsolódó kockázatokat, amelyek veszélyt jelenthetnek a pénzügyi közvetítőrendszer egészére nézve.”²⁸

Az igazgatóság felelős az MT és a PST döntéseinek a végrehajtásáért, valamint az MNB működésének irányításáért.²⁹ Az igazgatóság tagjai az elnök és az alelnökök.³⁰ Az igazgatóság – többek között – megállapítja az MNB számvetési beszámolóját, dönt az osztalékfizetésről, jóváhagyja az MNB szervezetével és irányításával összefüggő kérdéseket, valamint irányítja a felügyelőbizottság hatáskörébe nem tartozó feladatok tekintetében az MNB belső ellenőrzési szervezetét, és megtárgyalja a belső ellenőrzés tapasztalatait és tervét.³¹ Az igazgatóság szerepe azért kiemelkedő, mivel a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény értelmében a Jegybank ezen szerve látja el az MNB ügyvezetését.³²

A felügyelőbizottság a Jegybank folyamatos tulajdonosi ellenőrzésnek szerve,³³ amely egyúttal azt is jelenti, hogy az MNB belső ellenőrzését ez a szerve végzi. Tagjai az Országgyűlés által választott elnöke, az Országgyűlés által választott további három tag, az

¹⁸ Alaptörvény 9. cikk (4) bekezdés c) pontja, és 41. cikk (3) bekezdés; lásd még: KLICSU, 984. o.

¹⁹ KLICSU, 983. o.

²⁰ Jegybanktörvény 9. § (8) bekezdés a)-d) pont

²¹ Jegybanktörvény 10. § (2) bekezdés és 11. § (1) bekezdés; lásd még: KLICSU, 984. o.

²² Jegybanktörvény 10. § (7) bekezdés és 11. § (3) bekezdés

²³ Jegybanktörvény 10. § (2) bekezdés

²⁴ Jegybanktörvény 8. § a)-d) pont; lásd még: MNB alapító okirata, 4. o.; KLICSU, 984. o.

²⁵ Jegybanktörvény 9. § (1) és (2) bekezdés valamint (4) bekezdés a)-c) pont; lásd még: MNB alapító okirata, 4. o.

²⁶ Jegybanktörvény 1. § (5) bekezdés a)-c) pont; lásd még: MNB alapító okirata, 5-6. o.

²⁷ MNB alapító okirata, 5. o.

²⁸ Jegybanktörvény 13. § (2) bekezdés a)-c) pont

²⁹ Jegybanktörvény 12. § (1) bekezdés; lásd még: MNB alapító okirata, 5. o.

³⁰ Jegybanktörvény 12. § (2) bekezdés a)-b) pont; lásd még: MNB alapító okirata, 5. o.

³¹ Jegybanktörvény 12. § (4) bekezdés b), c), és e) pont

³² MNB alapító okirata, 5. o.

³³ Jegybanktörvény 14. § (1) bekezdés; lásd még: MNB alapító okirata, 7. o.

államháztartásért felelős miniszter képviselője és az általa megbízott szakértő.³⁴ Az MNB belső ellenőrzésén túl – amelyben a könyvvizsgálónak is meghatározó szerepe van – a külső ellenőrzését is szükséges biztosítani annak érdekében, hogy minden a jogszabályoknak megfelelően történjen.

Az ezért felelős szerv nem más, mint az Állami Számvevőszék (a továbbiakban: ÁSZ).³⁵ Az Állami Számvevőszékről szóló 2011. évi LXVI. törvény 5. § (10) bekezdése kimondja, hogy az ÁSZ „ellenőrzi a Magyar Nemzeti Bank gazdálkodását és a Magyar Nemzeti Bankról szóló törvényben foglaltak alapján folytatott, az alapvető feladatok körébe nem tartozó tevékenységét. E körben az Állami Számvevőszék azt ellenőrzi, hogy a Magyar Nemzeti Bank a jogszabályoknak és az alapszabályának megfelelően működik-e.”³⁶ A Jegybanktörvény előírja, hogy az MNB köteles megküldeni az éves beszámolóval egyidejűleg – a könyvvizsgáló véleményével ellátott – a tervezett és a tényleges működési és beruházási költségek alakulásáról szóló összehasonlító elemzést az ÁSZ-nak.³⁷ Az ÁSZ továbbá nemcsak az MNB által létrehozott alapítvány gazdálkodását jogosult ellenőrizni,³⁸ hanem a Jegybank könyvvizsgálójának megválasztását, illetve visszahívásának kezdeményezését megelőzően is szükséges az ÁSZ elnökének véleményét beszerezni.³⁹

Tekintettel arra, hogy az Alaptörvény az MNB fenti négy szervéről nem rendelkezik, így részletesebben nem foglalkozok velük. Ugyanakkor az Alaptörvény szabályozza a Jegybank törvényhozó hatalommal kapcsolatos viszonyát, amikor kimondja, hogy az

MNB elnöke évente köteles beszámolni az MNB éves tevékenységéről az Országgyűlésnek.⁴⁰ Ugyanilyen évenkénti beszámolási kötelezettség terheli az önálló szabályozó szerv vezetőjét, a legfőbb ügyészt, az alapvető jogok biztosát, és az Állami Számvevőszék elnökét.⁴¹

A Jegybanktörvény további ellenőrzési jogosítványokkal ruházta fel az Országgyűlést, amely alapján az „írásbeli vagy szóbeli eseti tájékoztatást kérhet az MNB elnökétől”,⁴² sőt ha az Országgyűlés elnöke, vagy az Országgyűlés gazdasági ügyekért felelős állandó bizottságának elnöke kéri, akkor az MNB elnökét rendkívüli beszámolási kötelezettség terheli.⁴³ „Az MNB elnöke féléves rendszerességgel írásban beszámol az Országgyűlés gazdasági ügyekért felelős állandó bizottságának az MNB féléves tevékenységéről az éves beszámoló tartalmának megfelelő tartalommal. Az Országgyűlés gazdasági ügyekért felelős állandó bizottságának kérésére a beszámolóval összefüggésben az MNB elnöke személyes megjelenésre és a beszámoló szóbeli kiegészítésére köteles.”⁴⁴

Az Alaptörvény lehetőséget ad arra, hogy az országgyűlési képviselők bármelyike kérdést intézhessen az MNB elnökéhez a feladatkörébe tartozó ügyben.⁴⁵ Ez egyúttal azt is jelenti, hogy az MNB elnöke nem interpellálható, amely szintén az MNB függetlenségét hivatott elősegíteni.⁴⁶

Az Alaptörvény a fentiekén túl még egy helyen említi az MNB elnökét, a Költségvetési Tanácsról szóló 44. cikkében, amely háromtagú testületnek ő is a tagja.⁴⁷ A Költség-

³⁴ Jegybanktörvény 14. § (4) bekezdés a)-d) pont; lásd még: MNB alapító okirata, 7. o.; KLICSU, 985. o.

³⁵ MNB alapító okirata, 6. o.

³⁶ Az Állami Számvevőszékről szóló 2011. évi LXVI. törvény 5. § (10) bekezdés

³⁷ Jegybanktörvény, 131. § (5) bekezdés

³⁸ Jegybanktörvény, 162. § (5) bekezdés

³⁹ Jegybanktörvény, 144. §

⁴⁰ Alaptörvény 41. cikk (4) bekezdés; lásd még: KLICSU, 985. o.

⁴¹ Alaptörvény 23. cikk (3) bekezdés, 29. cikk (5) bekezdés, 30. cikk (4) bekezdés, és 43. cikk (3) bekezdés; lásd még: KLICSU, 984. o.

⁴² Jegybanktörvény 131. § (1) bekezdés

⁴³ Jegybanktörvény 131. § (3) bekezdés

⁴⁴ Jegybanktörvény 131. § (2) bekezdés

⁴⁵ Alaptörvény 7. cikk (1) bekezdés

⁴⁶ KLICSU, 983. o.

⁴⁷ Alaptörvény 44. cikk (4) bekezdés; lásd még: Az Állami Számvevőszékről szóló 2011. évi LXVI. törvény 13. § (2) bekezdés l) pont; KOVÁCS Árpád: A Költségvetési Tanács a magyar Alaptörvényben, in: *Pénzügyi Szemle*, 61. évfolyam, 3. szám, 2016., 325. o.; SEREG Péter: A hazai központi költségvetési eljárás tervezési folyamatának jogi elemzése, in: *Fontes Iuris*, Kiadja: Igazságügyi Minisztérium, Hetedik évf., 3. szám, 2021., 19. o.

vetési Tanács főfeladata a központi költségvetés megalapozottságának vizsgálata.⁴⁸ Emellett megvizsgálja az Országgyűlésnek benyújtott költségvetési törvényjavaslat költségvetési hatásait és értékeli a költségvetési alapelvek érvényesülését.⁴⁹

III. Az MNB jogalkotásban betöltött szerepe

Az MNB alkotmányjogi helyzetének vizsgálata során elkerülhetetlen, hogy a jogalkotásban betöltött szerepéről ne essen szó. Mint ahogy az a bevezetőben rögzítésre került, a Jegybank egy személyben jogalkotó és jogalkalmazó.⁵⁰ Utóbbiról a következő fejezetben szeretnék részletes elemzést adni, hiszen a jogszabályok alkalmazásához vezető út a megalkotásukon keresztül vezet.

A Jegybank jogalkotásban betöltött szerepét illetően kétfajta megoldási lehetőségről tudunk beszélni, az egyik az általa kiadott, a másik az általa kezdeményezett jogszabályok. Az egyszerűség kedvéért kezdjük az első esetkörrel. Az Alaptörvény T) cikk (2) bekezdése meghatározza, hogy mi minősül jogszabálynak, amely taxatív felsorolás alapján „a Magyar Nemzeti Bank elnökének rendelete” is az.⁵¹

Ebből kifolyólag a Jegybank elnöke által kiadott jogszabály elnevezése az MNB elnöki rendelet. Természetesen – más alkotmányos szervhez hasonlóan – az MNB elnökének is lehetősége van jogszabálynak nem minősülő, egyéb jogforrás kiadására. Ez nem más, mint a közjogi szervezetszabályozó eszközök közé sorolt normatív utasítás, a Jegybank esetében konkrétan nevesítve az MNB elnöki utasítás, amelyben az elnök szabályozhatja a vezetése

alá tartozó MNB szervezetét, működését és tevékenységét.⁵² A Jegybank jelenleg hatályos szervezeti és működési szabályzatát az MNB elnökének a 6/2021. (XI. 11.) MNB utasítás (a továbbiakban: MNB SZMSZ) hirdette ki.⁵³ Az MNB SZMSZ tartalmazza mindazon részletes előírásokat, amelynek szabályozása nem indokolt a bizonyos szakaszai vonatkozásában sarkalatos törvénynek minősülő Jegybanktörvényben.⁵⁴

Az MNB elnöki rendelet jogforrási hierarchiában elfoglalt helyének feltárása érdekében az Alaptörvény 41. cikk (5) bekezdésében foglaltakat kell segítségül hívunk, amely kimondja, hogy a „Magyar Nemzeti Bank elnöke törvényben kapott felhatalmazás alapján, sarkalatos törvényben meghatározott feladatkörében rendeletet ad ki, amely törvénnyel nem lehet ellentétes.”⁵⁵ Ebből kifolyólag az MNB elnökének rendelete a törvény alatt, a Kormány rendeletével egy szinten helyezkedik el, hiszen az sem lehet törvénnyel ellentétes.⁵⁶ Minden egyéb jogszabálynál az Alaptörvény tartalmazza azt a fordulatot, hogy a „Magyar Nemzeti Bank elnökének rendeletével nem lehet ellentétes.”⁵⁷ Ennek megfelelően a miniszteri rendelet, az önálló szabályozó szerv vezetőjének rendelete az MNB elnökének rendelete alatt helyezkedik el.

Az Alaptörvény 41. cikk (5) bekezdéséből következik az is, hogy az MNB elnökének ügynevezett származékos jogalkotási hatásköre van, hiszen annak kiadásához szükséges egy ügynevezett felhatalmazó törvényi rendelkezés. Ezen bekezdés második fordulata akként rendelkezik, hogy a „Magyar Nemzeti Bank elnökét rendelet kiadásában az általa

⁴⁸ Alaptörvény 44. cikk (1) bekezdés; lásd még: Kovács, 326. o.; Sereg, 2021., 19. o.

⁴⁹ LENTNER Csaba: Az állampénzügyi kockázatok mérséklésének egyes jogi és gazdasági aspektusai. In: *Jura*, a Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának tudományos lapja, XXIII. évfolyam, 2017., 2. szám, 113. o.; lásd még: Kovács, 331. o.; Sereg, 2021. o.

⁵⁰ NAGY, 2017., 398. o.

⁵¹ Alaptörvény T) cikk (2) bekezdés

⁵² A jogalkotásról szóló 2010. évi CXXX. törvény (a továbbiakban: JAT.), 23. § (4) bekezdés g) pont

⁵³ <https://www.mnb.hu/letoltes/a-magyar-nemzeti-bank-szervezeti-es-mukodesi-szabalyzata-2022-02-01.pdf> Letöltés dátuma: 2022. március 7.

⁵⁴ Alaptörvény 41. cikk (6) bekezdés

⁵⁵ Alaptörvény 41. cikk (5) bekezdés; lásd még: Vértessy, 128. o.

⁵⁶ Alaptörvény 15. cikk (4) bekezdés

⁵⁷ Alaptörvény 18. cikk (3) bekezdés és 23. cikk (4) bekezdés

rendeletben kijelölt alelnök helyettesítheti.”⁵⁸ Ez a passzus azért kiemelendő, mert más alkotmányos szerv esetében – a Kormány esetében a miniszterelnököt,⁵⁹ és az önálló szabályozó szervet leszámítva⁶⁰ – ilyen helyettesítési lehetőséggel nem találkozhatunk a rendeletkiadási jogkör vonatkozásában. A Kormány rendeletét a miniszterelnök írja alá, akit az általa rendeletben kijelölt miniszterelnök-helyettes helyettesíthet.⁶¹

Következésképpen az MNB elnökének rendelete a legmagasabb szinten elhelyezkedő olyan jogforrás ma Magyarországon – a Kormány rendeletével párhuzamosan, azzal egy szinten –, amelynek kiadásában elvi lehetőségként előfordulhat a jogszabályalkotásra feljogosított szerv elnökének helyettesítése. Érdemes megjegyezni, hogy az alacsonyabb szinten elhelyezkedő jogszabály, a miniszteri rendelet esetében ez a helyettesítési lehetőség nincs megengedve.⁶²

Az MNB Kormánytól való függetlenségét és önállóságát erősíti – annak ellenére, hogy a jegybanki függetlenség az Alaptörvényben nem jelenik meg⁶³ – a Jegybanktörvény azon rendelkezése, amely alapján az „MNB elnökének rendelete esetében az igazságügyért felelős miniszter véleményét nem kell kikérni.”⁶⁴ Ezt azért fontos kiemelni, mivel minden más alkotmányos szerv által kezdeményezett jogszabály esetében vagy társelőterjesztő az Igazságügyi Minisztérium, vagy pedig – az önálló szabályozó szervek esetén – a véleményének beszerzése szükséges a jogszabályok megszületéséhez. Az igazságügyi miniszter egyetlen ponton lép be az MNB elnökének rendeletalkotási folyamatába, mégpedig kizárólag annak megjelentetésénél, hiszen neki kell gondoskodnia – a

kézhezvételt követően haladéktalanul – az aláírt rendeletek Magyar Közlönyben való kihirdetéséről.⁶⁵

Az MNB elnökének rendeletalkotásával kapcsolatban van még egy törvényi előírás, amelyre érdemes felhívni a figyelmet. Annak ellenére, hogy a hazai jogalkotás kulcsszereplőjének – az Igazságügyi Minisztériumnak – a jegybanki függetlenségre tekintettel nem kell megküldeni az MNB elnökének rendelettervezeteit, azokat bizonyos esetekben szükséges előzetes bejelentés céljából kiküldeni az Európai Központi Banknak, amelyről az MNB elnökének kell gondoskodnia.⁶⁶ Ennek az az indoka, hogy az Európai Központi Bank a Maastrichti szerződés alapján a lehető legmagasabb szintű autonómiával rendelkező olyan pénzügyi szerv az Európai Unión belül, amely képes az európai bankrendszert és a gazdaság működését teljes vertikumában átlátni.⁶⁷

Tárgyukat tekintve a Jegybanktörvény 171. §-tól a 173/A. §-ig tartalmazza azokat a felhatalmazó rendelkezéseket, amely esetkörökben az MNB elnöke rendeleteket adhat ki. Ilyen például a mindenkori jegybanki alapkapital mértékének meghatározása,⁶⁸ a bankjegyek és az érmék – ideértve az emlékbankjegyek és az emlékérméket is – kibocsátása, címlete, külső jegye és bevonása,⁶⁹ a magyar és a külföldi törvényes fizetőeszközök hamisítása elleni védelemmel kapcsolatos feladatok meghatározása,⁷⁰ a fizetési forgalomban a fizetési megbízások lebonyolításának, továbbá a fizetési módok részletes szabályainak, illetve a készpénzforgalmazás feltételeinek az előírása.⁷¹ A felsorolás ettől jóval hosszabb természetesen, de itt a legfontosabb, legismertebb témákat soroltam csak fel.

⁵⁸ Alaptörvény 41. cikk (5) bekezdés

⁵⁹ JAT. 26. § (3) bekezdés

⁶⁰ Alaptörvény 23. cikk (4) bekezdés

⁶¹ JAT. 26. § (3) bekezdés

⁶² Alaptörvény 18. cikk (3) bekezdés; lásd még: JAT. 26. § (4) bekezdés

⁶³ Vértessy, 128. o.

⁶⁴ Jegybanktörvény 174. § (1) bekezdés

⁶⁵ JAT. 26. § (5) bekezdés

⁶⁶ JAT. 20. § (4) bekezdés

⁶⁷ ANGYAL Zoltán: A tagállami jegybankelnökök egyedülálló személyi függetlensége az Európai

Bíróság legújabb ítélezési gyakorlatában, in: *Miskolci Jogi Szemle*, XIV. évf., 1. szám 2. kötet, Miskolc, 2019., 20. o.; lásd még: SEREG Péter: Az Európai Unió pénzügyi felügyeleti rendszerének szervezeti felépítése; in: *Miskolci Jogi Szemle*, XIV. évfolyam, 2. szám, Miskolc, 2019., 139. o.

⁶⁸ Jegybanktörvény 171. § (1) bekezdés a) pont

⁶⁹ Jegybanktörvény 171. § (1) bekezdés d) pont

⁷⁰ Jegybanktörvény 171. § (1) bekezdés e) pont

⁷¹ Jegybanktörvény 171. § (2) bekezdés a) és b) pont

Mint minden más alkotmányos szerv vezetőjének, úgy az MNB elnökének is kötelessége, hogy a feladatkörébe tartozó rendeletek hatályosulását figyelemmel kísérje, és szükség szerint az utólagos hatásvizsgálatukat elvégezze.⁷² Ennek abból a szempontból van jelentősége, hogy ezáltal válik lehetővé a jogszabályok megalkotása során az előzetes hatásvizsgálati adatlapon szereplő elvárások és a ténylegesen megvalósult állapotok közötti összehasonlítás elvégzése. Az összehasonlítás alapján tett megállapítások szerint az MNB elnöke gondoskodik az általa kiadott rendeletek tartalmi felülvizsgálatáról, amelynek eredménye lehet a szükségtelen, a jogrendszerbe nem illeszkedő, a normatív tartalom nélküli, vagy az indokolatlanul párhuzamos rendelkezések hatályon kívül helyezése vagy módosítása.⁷³

A Jegybank jogalkotásban betöltött másik szerepe a jogszabályok kezdeményezésének a lehetősége. A Jegybanktörvény 158. § (1) bekezdése kimondja, hogy az „MNB elnöke a pénzügyi közvetítőrendszer stabilitása érdekében javaslatot tehet a Kormánynak jogszabály megalkotására vagy törvényalkotás kezdeményezésére, illetve a Kormány tagjának jogszabály megalkotására. Az MNB elnökének döntése szerint a javaslattétel a nyilvánosság útján is történhet.”⁷⁴

A Kormánynak tett javaslat esetén a pénz-, tőke- és biztosítási piac szabályozásáért felelős miniszter – a gazdaságfejlesztési miniszter⁷⁵ –, a Kormány tagjának tett javaslat esetén pedig a Kormány ezen tagja köteles tájékoztatni az MNB elnökét a jogszabály-kezdeményezési eljárás megindulásáról, rendeleti szintű jogszabály esetén a kihirdetés határidejéről vagy törvényi szint esetén az Országgyűlés elé terjesztés határidejéről a kezdeményezés kézhezvételét, vagy nyilvánosságra hozatalát követően tizenöt munkanapon belül.⁷⁶ A tájékoztatási kötelezettsége a kezdeményezéssel érintett címzetti körnek

abban az esetben is fennáll, ha a jogszabály-kezdeményezésnek nem tesznek eleget, sőt, ezen döntésüket indokolni is kötelesek.⁷⁷

A tizenöt munkanapos határidő eredménytelen elteltét követően a javaslat címzettje köteles a késedelem okáról és – egyetértése esetén – az Országgyűlés elé terjesztés vagy a kihirdetés új határidejéről tájékoztatni az MNB elnökét.⁷⁸ A fentiek alapján látható, hogy az MNB elnökének jogszabályalkotásra irányuló kezdeményezési joga nem súlytalan, azok figyelmen kívül hagyása kötelezettségeket teremt a címzetti oldalon.

IV. Összefoglaló gondolatok

A Jegybankra mint alkotmányos szervre vonatkozó alaptörvényi rendelkezések rögzítik azokat a legfontosabb normákat, amelyek által Magyarország központi bankja el tudja látni a monetáris politikában neki szánt kiemelkedő szerepeket. Ahogy láthattuk az MNB valóban aktív részese a jogalkotásnak, és fontos feladatköréi vannak a végrehajtó hatalmi ágba, mint hatóságnak.

Szervezeti felépítése vonatkozásában elmondható, hogy a vezető tisztséget betöltő személyek függetlensége mellett, az egyes szervek egymáshoz való viszonya és feladatainak megosztása hozzájárul ahhoz, hogy egy hatékonyan működő Jegybankot kapjunk végeredményként. Az MT, a PST, valamint az igazgatóság működésében a legfontosabb szerep az MNB elnökének és alelnökeinek jut, akik a monetáris politikát meghatározó folyamatokban játszanak kulcsszerepet.

Az MNB, mint alkotmányos szerv Országgyűléssel való kapcsolata során láthattuk, hogy ez az az Alaptörvényben szereplő szerv, amely az ÁSZ mellett, mint külső független szerv ellenőrzési jogosultságokkal rendelkezik a Jegybank felett. Ezek a szabályok mind azt hivatottak elősegíteni, hogy az

⁷² JAT. 21. § (1) és (2) bekezdés

⁷³ JAT. 22. § (1) és (2) bekezdés

⁷⁴ Jegybanktörvény 158. § (1) bekezdés

⁷⁵ A Kormány tagjainak feladat- és hatásköréről szóló 182/2022. (V. 24.) Korm. rendelet 103. § (1) bekezdés 2. pont

⁷⁶ Jegybanktörvény 158. § (2) bekezdés

⁷⁷ Jegybanktörvény 158. § (2) bekezdés

⁷⁸ Jegybanktörvény 158. § (3) bekezdés

MNB feladatait a lehető legmagasabb szakmai színvonalon, minden befolyástól mentesen tudja ellátni.

A Jegybank jogalkotásban betöltött szerepe kettős, hiszen egyfelől saját rendeletet adhat ki, másfelől az őt érintő egyéb jogszabályok megalkotása során szükséges a véleményét kikérni. Erős jogosultságot jelent az MNB számára az a jegybanktörvényi rendelkezés, hogy az MNB elnökének rendeletéhez ugyanakkor az igazságügyi miniszter véleményének beszerzése nem elvárás.

Az Alaptörvény ötödik módosítását követően az MNB portfóliója is szélesedett, ugyanis a PSZÁF beolvadt a Jegybankba, így az azóta hatósági jogköröket is szélesebb körben lát el, amely által a pénzügyi közvetítőrendszer felügyelete felett meghatározó szerephez jutott. A fentiekből következik, hogy az Alaptörvényben lefektetett alapvető rendelkezések által Magyarország egy olyan erős központi bankkal rendelkezik, amely nemzetközi szinten is a világ élvonalába tartozik.

A KÖZJEGYZŐ SZEREPE A BÍRÓSÁGI VÉGREHAJTÁSI ELJÁRÁSBAN

A közjegyző az állam igazságszolgáltató tevékenység részeként jogszolgáltató tevékenységet végeznek¹, tevékenységük során közhatalmat gyakorolnak², valamennyi hatáskörük nemperes eljárás.

A közjegyzői tevékenység célja egyértelműen a jogviták megelőzése és / vagy elkerülése, ezáltal pedig a bíróságok munkaterhének csökkentése.³ Magyarországon a közjegyzőnek minden hatásköre a bíróságtól átvett hatáskör⁴

Ezen alapvetések igaznak bizonyulnak azon végrehajtási eljárásokban is, amelyekben a közjegyző, mint végrehajtást elrendelő fórum játszik szerepet.

Tanulmányom célja a közjegyzői végrehajtási eljárások áttekintése „madártávlatból”, kitérve azok néhány kritikus pontjának elemzésére is. Indokolt ez azért is, mert a bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi LIII. törvény (a továbbiakban: Vht.) a közjegyzői hatáskörbe tartozó végrehajtási szabályokra nem tartalmaz önálló fejezetet, hanem döntően utaló szabályokat alkalmaz. Ez a jogtechnikai megoldás amellelt, hogy rengeteg jogalkalmazási problémát okoz, amiatt is megkérdőjelezhető, hogy ma már a közjegyző által elrendelt végrehajtási ügyek

vannak többségben, így ez lett a tipikus eljárás, nem pedig a bíróság által lerendelt végrehajtás.⁵

Azonban területi okok miatt e cikk kizárólag a Vht. 16 § és 23/C §-aiban szabályozott végrehajtható okiratok alapján, a közjegyző által elrendelt végrehajtási eljárásokra korlátozódik. Indokolt ezt azért is előre rögzíteni, mert a közjegyző által elrendelhető végrehajtási eljárások többsége nem a Vht. 16 § és 23/C §-ai alapján általánosságban kiállítható végrehajtható okiratokon alapszik, hanem a jogerős fizetési meghagyás alapján kiállított végrehajtási lapon, amely kiállításának részletes szabályait a fizetési meghagyásos eljárásról szóló 2009. évi L. törvény (a továbbiakban: Fmhtv.) tartalmazza, bár az az alapján elrendelt végrehajtás során már a Vht. rendelkezései az irányadóak.⁶

A címválasztás azt is jelzi, hogy a közjegyző a végrehajtások közül kizárólag a bírósági végrehajtásban jár el, sem az ún. közvetlen, sem a közigazgatási végrehajtásban nem játszik szerepet. Azokban a végrehajtási eljárásokban, ahol a közjegyző a végrehajtást elrendelő fórum, a végrehajtási eljárás szükségképpen résztvevője a végrehajtó is, mivel a közjegyző nem állíthat ki olyan végrehajtható okiratot, mint például a közvetlen bírósági letiltás⁷, a közvetlen bírósági felhívás⁸ és az átutalási végzés⁹, amelyben az elrendelő fórum a végrehajtót „kihagyva” közvetlenül keresi meg az adós munkáltatóját vagy pénzügyintézetét a letiltás foganatosítása érdekében.

* Dr. Cserbáné Dr. Nagy Andrea, Phd., közjegyző, egyetemi docens, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Európai és Nemzetközi Jogi Intézet, Polgári Eljárásjogi Tanszék

¹ A közjegyzőkről szóló 1991. évi XLI. törvény 1 § (4) bek.; ld. bővebben: TÓTH Ádám (2013): A közjegyzői nemperes eljárások. Alapvetés. In: *A polgári nemperes eljárások joga* (Varga István szerk.) Budapest, ELTE Eötvös Kiadó. 698–699. o.

² ld. bővebben PACZOLAY Péter: „A közjegyzők és a közhatalom” című előadását, in: *Közjegyzők Közlönye* 2013/1. szám, 4-15. o.

³ PULINKA Mihály-TÓTH Ádám: A közjegyzők, mint a jogbiztonság belgái A közjegyzők „szerepe” a devizahitelezésben In *Acta Humana* 2017/4., 86. o.

⁴ PARTI Tamás – SZÉCSÉNYI-NAGY Kristóf – SZÖCS Tibor: Végrehajtási záradék kiállítása fogyasztóval szemben – egy előzetes döntéshozatali kérelem margójára. in: *Magyar Jog*, (2014.) LVI. évf. 7–8. sz. 407–416. o. és 408. o.

⁵ SZÉCSÉNYI-NAGY Kristóf: *Nagykommentár a fizetési meghagyásos eljárásról szóló törvényhez 2. átdolgozott kiadás*, Wolters Kluwer Hungary, Budapest, 2020. 406. o.

⁶ Ugyanezen okból nem részletezem az európai fizetési meghagyás végrehajtására vonatkozó eljárást.

⁷ ld. Vht. 24.§-27.§

⁸ ld. Vht. 28.§

⁹ ld. Vht. 80.§-81.§

Hasonlóan a többi közjegyzői nemperes eljáráshoz, a bírósági végrehajtási eljárásban is a közjegyző eljárása - mint polgári nemperes eljárás - a bíróság eljárásával azonos hatályú. A közjegyző által hozott határozat a járásbíró határozatával azonos hatályú.

A közjegyző eljárása a végrehajtás elrendelésére korlátozódik, a végrehajtás fogantatásában nem vesz részt, az továbbra is bírói hatáskör maradt.

I. A közjegyző által kiállított végrehajtási lap

I.1. Marasztalást tartalmazó határozatok és a közjegyző által jóváhagyott egyezségek

A közjegyző a Vht. alapján három esetben állíthat ki végrehajtási lapot.¹⁰ Az első körbe a közjegyző által hozott, marasztalást tartalmazó határozat és a közjegyző által jóváhagyott - a bírósági egyezséggel azonos hatályú - egyezség tartozik.

A közjegyző által hozott, marasztalást tartalmazó határozat egyrészt a jogerős fizetési meghagyás. Mint ahogy azt már a bevezetésben rögzítettük, a leggyakoribb közjegyző által hozott, marasztalást tartalmazó határozat a jogerős fizetési meghagyás, melyhez a Magyarországon elrendelt végrehajtási eljárások körülbelül 75-80%-a köthető.¹¹

A jogerős fizetési meghagyás mellett végrehajtható marasztalást tartalmazó határozat a jogerős európai fizetési meghagyás is, amely vonatkozásában a végrehajtási lap kiállításának részletes szabályait a fizetési meghagyásos eljárásról szóló 2009. évi L. törvény tartalmazza.

A közjegyző a fizetési meghagyáson kívül is számos marasztaló határozatot hozhat a hatáskörébe tartozó nemperes eljárásokban. Ide sorolhatóak azon végzések például, melyekben a közjegyző valamely költség megfizetésére kötelezi a felet, vagy az eljárásban rész vevő egyéb érdekeltet.¹² Ilyen eljárási költség merülhet fel a fizetési meghagyásos eljárásban nyújtott díjfeljegyzési joggal előlegezett költség viselésére való kötelezés végrehajtásánál¹³.

Eljárási költség megfizetésére kötelezhet a jogerős hagyatékátadó végzés is, ha a hagyatéki eljárásban például ügygondnok ki rendelése vált szükségessé az ügygondnoki díj vonatkozásában, vagy a hagyatéki eljárásban elrendelt biztosítási intézkedés elrendelésével és fogantatásával felmerült költség, vagy éppen a külföldi hatóság megkeresésével vagy a külföldre történő kézbesítés és fordítás költsége is.¹⁴ (Nem tartozik ide, hanem a harmadik fordulathoz a hagyatéki eljárásban érvényesíthető közjegyzői díj végrehajtása, mely esetben a végrehajtás alapja (jogcíme) a közjegyző által kiállított költségjegyzék.)

Nem minősül viszont marasztaló határozatnak az eljárás elhúzódása miatt előterjesztett kifogás tárgyában született határozat rendelkező részében foglalt felhívás eljárásjogi intézkedés, ezért kívül esik a Vht. alkalmazási körén, bírósági végrehajtás útján kikényszeríthető döntést nem tartalmaz. Nem minősül sem végrehajtható okiratnak, sem végrehajtandó határozatnak, bírósági végrehajtás elrendelése alapjául nem szolgálhat.¹⁵

A közjegyzői joggyakorlatban számos nemperes eljárásban igen gyakran fordul elő, hogy az eljárásban részt vevő felek az eljárás tárgyát érintő kérdésekben egymással egyezséget kötnek, mely egyezséget a felek kérelmére a közjegyző, ha az a jogszabályoknak

¹⁰ Vht. 16 § a) pontja

¹¹ GELENCSÉR Dániel-UDVARY Sándor (szerk.): *A bírósági végrehajtásról szóló törvény és a kapcsolódó jogszabályok kommentárja*, Hvg-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft, Budapest, 2021, 107. o.

¹² Fontos hangsúlyozni, hogy nem minden esetben sorolható ide a közjegyző által hozott pénzbírságot kiszabó végzés. ld. GELENCSÉR-UDVARY: im., 108. o.

¹³ Fmhtv. 47.-50.§., 50/A.§

¹⁴ GELENCSÉR-UDVARY: i.m., 111. o.

¹⁵ BDT2021. 4351.

megfelel egyezséget jóváhagyó végzéssel jóváhagyja. A jogerős egyezséget jóváhagyó végzésnek ugyanaz a hatálya, mint a jogerős bíróság által jóváhagyó végzésnek, azaz ahhoz anyagi jogerőhatás fűződik és amennyiben a követelés bírói úton érvényesíthető, bírósági végrehajtásnak van helye.

Gyakori az egyezségkötés hagyatéki eljárásban az örökösként érdekeltek, vagy az örökösként és az öröklésben érdekeltek között, melyet „élők közötti egyezségnek” nevezünk.¹⁶ Kifejezetten egyezségkötés a célja közjegyző előtti egyezségi eljárásnak¹⁷, illetve szinte kötelező eleme a bejegyzett életjárási kapcsolat közjegyző általi megszüntetésének.¹⁸

A közjegyző által hozott, marasztalást tartalmazó határozat és a közjegyző által jóváhagyott egyezség alapján bármelyik közjegyző jogosult a végrehajtási lap kiállítására, azaz ebben a körben a közjegyző illetékessége az ország egész területére kiterjed,¹⁹ azonban célszerű annál a közjegyzőnél megindítani a végrehajtási eljárást, aki a marasztaló határozatot hozta, vagy egyezséget végzéssel jóváhagyta.²⁰

1.2. A költségjegyzék

A közjegyző az általa felszámított munkadíjról és költségterítésről költségjegyzéket állít ki, azaz, minden közjegyzői eljárásban felszámított közjegyzői díjazást végrehajtható, a költségjegyzék maga a végrehajtandó okirat (végrehajtási jogcím). Ez ellen a határozat ellen közvetlenül fellebbezésnek nincs helye, azonban a fél a területi kamara elnökségénél díjvitát kezdeményezhet.

¹⁶ Nem tévesztendő össze az osztályos egyezséggel, melyet az örökösként érdekeltek az egyes hagyatéki vagyontárgyak vonatkozásában kötnek, de a tulajdonszerzés jogcíme mindig öröklés marad.

¹⁷ Id. 2008. évi XLV. tv. 27/H-27/L. §

¹⁸ Id. 2008. évi XLV. tv. 36/A. §

¹⁹ Ez alól kivételt képez a jogerős fizetési meghagyás, mert itt az azt kibocsátó közjegyző rendelkezik kizárólagos illetékességgel a végrehajtási lap kibocsátására. Id. Fmhtv. 52. § (2)

²⁰ A közjegyző a végrehajtási lap kibocsátása előtt a hatásköre és illetékessége mellett vizsgálja azt is, hogy joghatósággal rendelkezik-e. Így, ha a jogosult olyan végrehajtási kérelmet terjeszt elő, melyben más

A közjegyzői költségjegyzék egy sui generis határozat. Az, hogy határozatról van szó, és nem pusztán okiratról, abból derül ki, hogy a költségjegyzék alapján kiállítható végrehajtható okirat a végrehajtási lap, nem pedig a végrehajtási záradék.

Kiemelendő, hogy a költségjegyzék nem pusztán a közjegyzői díjazást, de adott esetben az eljárás olyan költségeit is tartalmazhatja, amelyet a felek egymásnak vagy az eljárás egyéb résztvevőjének kötelesek megfizetni, azaz a költségjegyzékben a fél nemcsak a közjegyző javára, de a másik fél vagy egyéb eljárásbeli személy (tanú, szakértő stb.) javára is marasztalható.²¹

Szintén végrehajtási lappal rendelhető el a végrehajtás az európai fizetési meghagyásos eljárásban az eljárási díj megfizetésére kötelező közjegyzői végzés alapján.²²

Ezekben az esetekben a közjegyzőnek a közjegyzői nemperes eljárás lefolytatásáért felszámított díjról és költségről kiállított költségjegyzéke és az eljárási díj megfizetésére kötelező közjegyzői végzés alapján a költségjegyzéket kiállító közjegyzőn kívüli bármelyik közjegyző²³ jogosult a végrehajtási lap kiállítására.

1.3. Az állam által törvényes öröklés útján megszerzett vagyontárgy értékesítését elrendelő végzés

A közjegyzői hatáskörben kiállítható végrehajtási lap harmadik fordulata is a hagyatéki eljáráshoz kötődik, melynek szabályozása 2022. július 01-jén lépett hatályba.

Ezen végrehajtási eljárás az állam öröklessel tulajdonába kerülő vagyontárgyainak

állam területén történő végrehajtás foganatosítását kívánja, akkor a kérelmét a Vht. 9. §-a alapján alkalmazandó Pp. 176. § (1) bekezdés a) pontjára figyelemmel el kell utasítani [MOKK JIK2012. 6.].

²¹ SZÉCSÉNYI-NAGY Kristóf: *A közjegyzői díjszabásról szóló 22/2018. (VIII. 23.) IM rendelet magyarázata*, Közjegyzői Akadémiai Kiadó, Budapest, 2019. 113. o.

²² Id. RÁK Viktor: *Nagykommentár az európai fizetési meghagyásos eljárásról szóló rendelethez*, Wolters Kluwer Hungary, Budapest 2020.

²³ A közjegyző elnevezés itt a közjegyzői székhelyhez kötődik.

értékesítésének új formája az eddig meglévő értékesítési lehetőségek mellett. Ebben az esetben a végrehajtás a hagyatékot megszerző állammal szemben kerül elrendelésre, azonban nem tekinthető „klasszikus” végrehajtásnak, mivel jelen esetben mind a végrehajtást kérő, mind az adós maga az állam. A végrehajtásra nem az állam tartozásai miatt kerül sor, hanem annak érdekében, hogy az állami vagyonba kerülő hagyatéki vagyontárgyakat minél gyorsabban és egyszerűbben lehessen értékesíteni.

A hagyatéki eljárásban az állam tulajdonába kerülő vagyontárgyak bírósági végrehajtási eljárásban való értékesítésének további indoka lehet, ha az állam a tulajdonában álló, de a birtokába nem került vagyontárgyak (ingóságok - dolgok, jogok és követelések- és ingatlanok) új tulajdonosa (vevője) részére történő birtokba adásához a bírósági végrehajtási eljárás adta eszközöket is „felhasználhassa”.

A végrehajtási lap kiállítására a hagyatékátadó (póthagyatékátadó) végzést meghozó, vagy az öröklési bizonyítványt kiállító közjegyző jogosult, amennyiben a vagyontárgyat más örökös hiányában, törvényes öröklés útján megszerző államnak adja át.

A végrehajtási lap kibocsátását kizárólag az állam kérheti, a hagyatéki eljárást befejező végzés jogerőre emelkedése napjától számított 60 napon belül. A végrehajtási kérelem előterjesztésének további feltétele, hogy a magyar állam törvényes örökös legyen, tehát ezen végrehajtási eljárásban végrendeleti öröklés útján megszerzett vagyontárgyak vonatkozásában kizárt. Nem lehet ezen úton értékesíteni a zálogjoggal terhelt ingatlanokat sem.

A szabályozás a hagyatéki hitelezőket sem zárja el a követelésük behajtásától, esetükben az általános szabályok szerint történik az igényérvényesítés. Ha az eljárás időtartama alatt kerül sor az ügyükben végrehajtható okirat kiállítására, úgy ügyüket ezen

eljáráshoz csatolják, ha pedig a későbbiekben, úgy igényüket külön eljárásban érvényesíthetik az állammal szemben.

II. A közjegyzői végrehajtási záradék

A végrehajtási záradékkal a közjegyző kizárólag közjegyző által készített közokiratot láthat el.

Napjainkban a közjegyzői közokiratok rendkívül elterjedtek melyek kihatással vannak a végrehajtási eljárásban játszott szerepükre is. Jelentőségük a hitelezések különböző formáinak az előtérbe kerülésével megnövekedett, a pénzüzetek nagy számban, és most már a magánszemély hitelezők is egyre gyakrabban szabják a kölcsönnyújtás feltételül a kölcsönszerződés, vagy az azon alapuló adósi egyoldalú kötelezettségvállalás közokiratba foglalását.

A közjegyzői okirat fogalmának a meghatározása nem a Vht.-ban, hanem a közjegyzőkről szóló 1991. évi XLI. törvényben szerepel. A közjegyzői okiratok az ügyleti okirat és a ténytanúsító okirat (közjegyzői tanúsítvány)²⁴. Az ügyleti okirat közhitelesen tanúsítja a jogügyletre vonatkozó akaratnyilvánítás tényét, a ténytanúsító okiratban pedig a közjegyző a jogi jelentőségű tényeket közhitelesen tanúsítja jegyzőkönyvi vagy záradéki formában.

A végrehajtás általános feltételei²⁵ fennállása mellett csak az a közjegyzői okirat látható el végrehajtási záradékkal, amelynek alapján pontosan és egyértelműen meghatározható az adós kötelezettsége, és amelyben minden, a végrehajtás szempontjából releváns körülmény szerepel. Miután végrehajtási záradékkal a közjegyzői okirat látható el, ezért a végrehajtás elrendeléséhez teljesülnie kell a közjegyzői okirattal szemben támasztott kritériumoknak is.²⁶ Ennek azért van fokozott jelentősége a végrehajtás elrendelése szempontjából, mert ezen feltételek hiányában a közjegyző által készített okirat elveszíti közokirati jellegét, azaz nem tekinthető az irat közjegyzői okiratnak, így nincs helye

²⁴ Kjt. 111. § (1) bekezdése

²⁵ Vht. 13. §

²⁶ Id. Kjt. 115. § (1) – (2) bek, Kjt. 117. § (1)-(3) bek, Kjt. 118. §, valamint a Kjt. 120-129. §-ában szabályozott formai követelményeket

a végrehajtási záradékkal való ellátásának sem. (Ha pedig a záradékolás mégis megtörténik, a Vht. 211. § (2) bekezdése alapján a záradék törlésének lehet helye.)

Emellett jelentősége van annak is a végrehajtási záradékolás szempontjából, hogy a közjegyző betartotta-e a közjegyzői okirat elkészítése vonatkozásában a Kjt. 120. § (1) bekezdés alapján fennálló kötelezettségeit is.

A végrehajtási záradék kiállításának is három esete van.

II.1. Okirat záradékolása

Az okiratot készítő közjegyző végrehajtási záradékkal látja el a közjegyzői okiratot, ha az tartalmazza a szolgáltatásra és ellenszolgáltatásra irányuló vagy egyoldalú kötelezettségvállalást, a jogosult és a kötelezett nevét, a kötelezettség tárgyát, mennyiségét (összegét) és jogcímét, valamint a teljesítés módját és határidejét.²⁷

Ha a kötelezettség feltételnek vagy időpontnak a bekövetkezésétől függ, a végrehajthatósághoz az is szükséges, hogy a feltétel vagy időpont bekövetkezését közokirat tanúsítsa.²⁸

A joggyakorlatban elő-előbukkanó kérdés, hogy a közjegyző milyen mélységig jogosult és köteles a záradékolandó okirat vizsgálatára?

A fentiek alapján láthattuk, hogy széles körű alaki, tartalmi előírásoknak kell megfelelnie annak a közjegyzői okiratnak, amely végrehajtási záradékkal látható el. Annak eldöntése, hogy a záradékolt okirat közokirati jellege fennáll-e vagy sem meghaladja a végrehajtási eljárás, mint nemperes eljárás kereteit, azaz a záradékolt okirat közokirati jellegének megdöntésére irányuló bizonyításra nemperes eljárás keretében nincs lehetőség, erre csak polgári peres eljárásban van mód.²⁹ Így nem látható el végrehajtási záradékkal az a közjegyzői okiratba foglalt kölcsönszerződés, amely nem minősül közokiratnak. Ebben az esetben az adós - jogai

megóvása végett - pert indíthat a végrehajtást kérő ellen, és megállapítási kereset előterjesztésével kérheti annak megállapítását, hogy a végrehajtani kívánt követelés közvetlenül végrehajtható módon nem jött létre.³⁰

Ezekén túlmenően azonban egyéb szempontokat nem kell vizsgálnia a közjegyzőnek, sőt nem is vizsgálhat a közjegyző. A közokirat végrehajtási záradékolásánál kizárólag azt jogosult és egyben köteles ellenőrizni, hogy az adott okirat alakilag és tartalmilag megfelel-e a törvényi feltételeknek, illetve fennállnak-e a végrehajtás általános feltételei a végrehajtás elrendelése vonatkozásában. A Kúria a 3/2020. PJE határozatában elvi élel is kimondta, hogy a közjegyző a nem vizsgálhatja a záradékolni kért, alakilag szabályszerűnek látszó közjegyzői okiratba foglalt kötelezettség létrejöttét, érvényességét és fennállását. A közjegyző azt köteles vizsgálni, hogy a végrehajtási záradék kiállítása iránti kérelem az arra jogosulttól származik-e, illetve teljesülnek-e a Vht. 23/C. (1)-(2) bekezdéseiben előírt feltételek. A közjegyző azonban nem terjeszkedhet túl ezen alaki és tartalmi feltételek vizsgálatán, vitás kérdésekben nem foglalhat állást.

A közjegyző az előtte a végrehajtást kérő kérelmére indult nemperes eljárásban – amelynek az adós még nem alanya – nem szerezheti be a felek nyilatkozatait, nem folytathat le bizonyítást. Márpedig annak vizsgálata, hogy a záradékolni kért közjegyzői okiratba foglalt kötelezettség létrejött-e, érvényes-e és fennáll-e, szükségképpen mindezeket igényelné. A Vht. 23/C. § (1)-(2) bekezdéseiben előírt feltételek fennállása esetén a közjegyzőnek a végrehajtási záradékot ki kell bocsátania.

A Kúria megállapította továbbá, hogy nem akadályozza a végrehajtási záradék kiállításának, és nem ad okot a kiállított végrehajtási záradék törlésére sem, ha a záradékolni kért okiratba foglalt kötelezettség jogcímét adó jogviszony egyoldalú jognyilatkozat folytán korábban már megszűnt. A közjegyző nemcsak azt nem veheti figyelembe,

²⁷ Vht. 23/C § (1)

²⁸ Vht. 23/C § (2)

²⁹ BDT2022. 4493.

³⁰ BDT2018. 3813.

hogy a záradékolni kért okiratba foglalt kötelezettség jogcímét adó jogviszony létrejött-e, érvényes-e és fennáll-e, hanem azt sem, hogy mikor és milyen módon szűnt meg.

A közjegyző a záradékolás kapcsán továbbá kizárólag azt vizsgálhatja, hogy a közokirat megfelel-e a Vht. 23/C. § (1)-(2) bekezdéseiben foglaltaknak.³¹ Így a záradékolás alapjául szolgáló hitelszerződés érvénytelenségének megállapítását az adós csak peres eljárás keretében kérheti, ahol bizonyítás lefolytatására is mód nyílik.³²

Az ügyleti okiratba foglalt felmondás a felmondás hatályosulását nem tanúsítja, csak azt, hogy a fél tett egy ilyen nyilatkozatot, de hogy közölve lett-e a másik féllel vagy sem, az nem bizonyított.³³ Ha azonban a végrehajtást kérő korábban magánokiratban felmondta a szerződést, majd azt az adós részére kézbesítette, a Vht. 23/C. § (2) bekezdése szerinti feltétel tanúsítására alkalmas, és annak alapján végrehajtás rendelhető el, ha felmondást és annak közlését tanúsító okiratokat a végrehajtást kérő a közjegyző előtt felmutatta, és arról a közjegyző tanúsítványt állított ki.

A felmondás a végrehajtást kérő egyoldalú nyilatkozata, a közjegyző a végrehajtás elrendelése során nem vizsgálhatja, hogy a felmondás a jogszabályoknak és a szerződésnek megfelelt-e. Ahogy a felmondás tekintetében elegendő a végrehajtást kérő egyoldalú nyilatkozata, úgy elegendő az egyoldalú nyilatkozata és a kézbesítést igazoló

postai igazolás a felmondás közlésének megtörténtéről is ahhoz, hogy a végrehajtás elrendelhető legyen, az okiratok felmutatásának tényét pedig a közjegyző a Kjt. 144. § (1) bekezdése alapján tanúsíthatja. Ha az adós vitatja a felmondás hatályosulását, arra perben hivatkozhat.³⁴

Ez alapján a szerződés kétszeri felmondása jogellenes, mivel, ha valaki egy szerződést egyszer megszüntetett, azt nem lehet újból megszüntetni.³⁵ Ugyanis a szerződés közokiratba foglalt felmondása nem tekinthető az előző, magánokirati formában történt felmondásnak a közvetlen végrehajtás elrendeléséhez szükséges feltétel teljesítése miatti megismétlésének, hanem új felmondásnak minősül, és a közjegyző utóbb annak átvételét tanúsítja, a közvetlen végrehajtás törvényi feltételei nem teljesülnek, mert a szerződést már a magánokiratban megtörtént felmondás megszüntette.³⁶

A közjegyző a végrehajtás elrendelése során nem vizsgálhatja azt sem, hogy a felmondás a jogszabályi vagy a szerződéses rendelkezéseknek megfelelt-e, csupán azt jogosult vizsgálni, hogy van-e olyan közokirat, amely a feltétel bekövetkezését tanúsítja.³⁷

A „feltétel vagy időpont bekövetkezése” nagyon sok értelmezési kérdést vet fel, hiszen több olyan kategóriára utal, amelyeket nem a Vht., hanem más jogszabályok töltnek meg tartalommal, és ezen tartalom irányadó a Vht., illetve az okirat végrehajtási záradékkal való ellátása vonatkozásában is.³⁸

³¹ BDT2008. 1854. szám alatt közzétett eseti döntés alapján elvi állásfoglalást adott a bíróság az indoklásban, hogy amennyiben a közjegyzői okirat mind alakilag, mind tartalmilag megfelel a jogszabályoknak - azaz tartalmazza a kötelezettségvállalást, a felek nevét, a kötelezettség tárgyát és jogcímét, valamint a teljesítés módját és határidejét -, alkalmas a záradékolásra.

³² Civilisztikai Kollégiumvezetők 2019. április 16-ai Országos Tanácskozásának 12. állásfoglalása

³³ MOKK JIK2019. 3.

³⁴ Civilisztikai Kollégiumvezetők 2019. április 16-ai Országos Tanácskozásának 34. állásfoglalása

³⁵ MOKK JIK2015. 6.

³⁶ BH2019. 301.

³⁷ Erre figyelemmel a közjegyzői eljárás kereteit meghaladja annak vizsgálata, hogy a szerződés megszüntetése, s ha igen, a végrehajtást kérő melyik nyilatkozata

szüntette azt meg. A közjegyző feladatát képező vizsgálat pusztán a megfelelő tartalmú közokirat meglétére terjedhet ki, amely így rendelkezésre áll. Civilisztikai Kollégiumvezetők 2019. április 16-ai Országos Tanácskozásának 33. állásfoglalása

³⁸ A feltétel és az időhatározás szabályai a Ptk.-ban találhatók (Ptk. 6:116. §), a szerződés hatályának a beállta, illetve a megszűnése tehető függővé tőlük. A Vht. 23/C. § (2) bekezdése vonatkozásában a hatály beálltának van relevanciája.

Feltétel alatt olyan jövőbeli, bizonytalan eseményt értünk, amelytől a felek a szerződés hatályának beálltát (elfüggesztő feltétel), illetőleg hatályának megszűnését (bontó feltétel) tették függővé. Ebből az is következik, hogy a már megtörtént, de a felek előtt még ismeretlen esemény nem tekinthető feltételnek. A bi-

Így például a készfizető kezes helytállási kötelezettségének esedékessé válásához alapvető feltétel a jogosulttól kapott fizetési felszólítás, valamint az abban a jogosult által meghatározott teljesítési határidő lejártja, ezért a közjegyzői végrehajtás elrendeléséhez szükséges, hogy a kezesi helytállási kötelezettség esedékessé válását is közokirat támassza alá.³⁹

Az azonban egyértelmű, hogy ha a fizetési kötelezettségét a kötelezettnek konkrétan meghatározott napig kellett volna teljesítenie, olyan körülmény, amely külön okirati bizonyításra nem szorul. Az okiratban meghatározott teljesítési határidő, illetőleg határnap elteltének ténye elégséges ahhoz, hogy ebből a szempontból a végrehajthatóság megállapítható legyen, miután a végrehajtást kérő állítja, hogy a kötelezett nem teljesített.⁴⁰

A gyakorlatban többször felmerült az a kérdés, hogy amennyiben a végrehajtást kérő a kölcsönszerződés felmondása közlését tanúsító közokirat birtokában kérte a végrehajtás elrendelését, a közokirat végrehajtási záradékkal való ellátásához megkövetelhető-e a felmondás közokiratba foglalása.

Amennyiben a követelés teljesítési határideje csak részben járt le, a közjegyzői okiratba foglalt szerződés szerint azonban a szerződés felmondásával a teljes követelés esedékessé válik, a végrehajthatóságnak

nem feltétele, hogy a végrehajtást kérő a szerződést közokiratban mondja fel. A törvény azt követeli meg, hogy ha a kötelezettség feltétel bekövetkezésétől függ, azt közokirat tanúsítsa. Ezen feltétel a felmondás és annak adóssal történő közlése, ezt azonban nem csak a felmondás közokiratba foglalásával lehet tanúsítani, hanem egyéb módokon is,⁴¹ mint például ténytanúsítvánnyal, miután az is közjegyzői okirat.⁴²

Már jóval korábban is az EBH2008. 1786. számú határozatban a Legfelsőbb Bíróság akként foglalt állást, hogy a felmondás hatályosulásának, és ezen alapulóan a követelés lejárttá válásának az igazolásához elégséges annak közokiratba foglalt tanúsítása, hogy a jogosult szerződésszerűen közölte a kötelezettekkel a kölcsönszerződés felmondását, ezen túlmenő követelményként a felmondás közokiratba is foglalható, de annak hiánya nem járhat a végrehajtási záradék megtagadásával.

II.2. A zálogszerződésről szóló közokirat záradékolása

E mellett az okiratot készítő közjegyző végrehajtási záradékkal látja el a zálogszerződésről szóló közokiratot, ha a követelés teljesítési határideje letelt. Ebben az esetben kizárólag akkor van helye végrehajtásnak, ha a közokirat tartalmazza a teljesítési határidőt, és az eredménytelenül eltelt. Itt is igaz azon

zonytalanság, mint kritérium, segít elhatárolni a feltételezt a Ptk. 6:116. § (3) bekezdésében meghatározott időhatározástól, amely ugyancsak releváns a Vht. 23/C. § (2) bekezdése vonatkozásában, vagyis amikor a szerződés hatályának bekövetkezte szintén a jövőtől függ, de ebben az esetben egy meghatározott időponthoz kötik azt a felek, amely biztosan be is következik. Lukács Tamás a Vht. 23/C §-ához fűzött indokolása In Nagykomentár a bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi LIII. törvényhez - Szerkesztette: Lukács Tamás / Martonovics Bernadett

³⁹ BDT2018. 3900., valamint PJD2018. 25. I. A főadós kötelezettsége és a kezes helytállási kötelezettsége két különböző, saját jogcímmel rendelkező kötelezettség, melyből következik, hogy a főadós kötelezettségének esedékessé válása automatikusan nem jár a kezes helytállási kötelezettségének esedékessé válásával.

II. A készfizető kezes teljesítési kötelezettsége esedékessé válásának alapvető feltétele a jogosulttól kapott fizetési felszólítás és az abban meghatározott teljesítési határidő lejártja. A közjegyzői okirat végrehajtási záradékkal való ellátásához szükséges, hogy a kezesi kötelezettség esedékessé válását is közokirat tanúsítsa.

⁴⁰ BH1997. 348. szám alatt közzétett eseti döntés

⁴¹vö. EBH 2008.1786. határozattal. E mellett például a MOKK JIK2019. 3. szám állásfoglalása is kimondja, hogy az ügyleti okiratba foglalt felmondás a felmondás hatályosulását nem tanúsítja, csak azt, hogy a fél tett egy ilyen nyilatkozatot, de hogy közzölve lett-e a másik féllel vagy sem, az nem bizonyított [Vht. 23/C. §; Kjt. 112. §, 142. §].

⁴² MOKK JIK2015. 6.

megállapítás, hogy az okiratban meghatározott teljesítési határidő, illetőleg határnap elteltének ténye elégséges ahhoz, hogy ebből a szempontból a végrehajthatóság megállapítható legyen.⁴³

II.3. Az ingatlan közös tulajdonának árveréssel történő megszüntetésére irányuló szerződés záradékolása

Harmadik esetben az okiratot készítő közjegyző végrehajtási záradékkal látja el azt a közokiratot, amely az ingatlan közös tulajdonának árveréssel történő megszüntetésére irányuló szerződésről szól, ha az okirat tartalmazza az ingatlan becsértékét, az árverési feltételeket, továbbá az eljárási költség viselésének és a befolyt vételár felosztásának a módját.

Ez a záradékolható okirat párhuzamos és egymással (érdekes módon) egyenértékű megoldást biztosít a feleknek a tekintetben, hogy az ingatlan közös tulajdonának megszüntetésére vonatkozó, végrehajtható megállapodásukat közokiratba vagy teljes bizonyító erejű magánokiratba foglalják. Bírósági végrehajtásnak abban az esetben van helye, ha az okirat tartalmazza az ingatlan becsértékét, az árverési feltételeket, továbbá az eljárási költség viselésének és a befolyt vételár felosztásának a módját.

Mindhárom esetben akkor van helye végrehajtásnak, ha a közjegyzői okiratba foglalt követelés bírósági végrehajtási útra tartozik, és ha a követelés teljesítési határideje letelt. Ez alapján nem látható el záradékkal az a közjegyzői okirat, amely a közigazgatási vagy közvetlen (munkáltatói) végrehajtás útjára tartozó követelést tartalmaz. Valamint nincs helye az okirat végrehajtási záradékkal való ellátásának az ún. naturalis obligatio-k, tehát bírósági úton nem érvényesíthető követelések esetében sem.⁴⁴ Mindebből következik, hogy a bírósági úton nem érvényesíthető követeléseket, tartozásokat hiába foglalják a felek közjegyzői okiratba, a végrehajtásuk elrendelését meg kell tagadni, záradékkal nem látható el az adott okirat, ha pedig mégis, akkor a záradék törlésének van helye.

Az okirat záradékolására kizárólag az okiratot kiállító közjegyző jogosult, azaz kizárólagos illetékességgel rendelkezik.⁴⁵ Amennyiben a közjegyző kizárás vagy egyéb ok miatt nem járhat el, az eljáró közjegyzőt a területi közjegyzői kamara elnöke jelöli ki.⁴⁶

A közokirat záradékolása esetén okiratontként külön kell záradékolni, abban az esetben is, ha azonos az adósok vagy a végrehajtást kérők személye.⁴⁷ Amennyiben egy okiratba két külön kötelezettséget foglalnak,

⁴³ BDT2020. 4220. Ha a zálogjogosult javára a zálogkötelezettség teljesítése iránt végrehajtási záradékkal végrehajtási eljárás indult, a zálogjogosult nem terjeszthet elő alappal ugyanazon zálogkötelezettség teljesítésére, zálogtárgyból való kielégítés ténylegére irányuló keresetet, mert az kétszeres végrehajtást eredményezne.

⁴⁴ Ezt a kört a Ptk. 6:121. §-a szabályozza, amely szerint bírósági eljárásban nem lehet tehát érvényesíteni a játékból vagy fogadásból eredő követelést, kivéve, ha a játékot vagy fogadást hatósági engedély alapján bonyolítják le; a kifejezetten játék vagy fogadás céljára ígért vagy adott kölcsönből eredő követelést; azokat a követeléseket, amelyek bírósági úton való érvényesítését törvény kifejezetten kizárja; az előzőekben meghatározott követeléseket biztosító vagy megerősítő szerződésből vagy kikötésből eredő követelést. Azt a tényt, hogy a követelés a Ptk. 6:121. § (1) bekezdésében felsorolt okból bírósági eljárásban nem érvényesíthető, hivatalból kell figyelembe venni.

⁴⁵ Az okiratot készítő közjegyzőn azt a közjegyzőt kell érteni, aki azon az álláshelyen működik, melyen az alapokiratot készítő közjegyző működött. Az okirat módosításai, a szerződés felmondása, valamint a végrehajtás egyes feltételeinek a bizonyítására szolgáló ténytanúsítványok az illetékesség megalapozása szempontjából figyelmen kívül maradnak, ugyanis a végrehajtandó okirat az alapokirat. A közjegyzői székhelyek (állások) számának vagy illetékességi területének módosulása az illetékességet nem érinti. ld. 9/2021. (VI. 7.) MOKK szabályzat a közjegyzői okirat végrehajtásának elrendelése iránti eljárásban a közjegyző illetékességéről.

⁴⁶ A közjegyző kizárására ebben az esetben is a Pp. bírák kizárására vonatkozó szabályait kell alkalmazni.

⁴⁷ MOKK JIK2011. 21.

a két külön kötelezettségvállalás végrehajtását egy kérelemmel és egy adag kiadmánnyal kérheti a végrehajtást kérő.⁴⁸

III. Jogorvoslati lehetőségek a közjegyzői végrehajtási eljárásban

A közjegyző szerepe a végrehajtási eljárásban kizárólag a végrehajtás elrendeléséhez kapcsolódik, így a közjegyző eljárásával kapcsolatos jogorvoslati lehetőségek is a végrehajtás elrendeléséhez kapcsolódnak. Így a közjegyző által elrendelt végrehajtási eljárásokban a végrehajtási lap visszavonásának, a végrehajtási záradék törlésének, és a közjegyző végzésével szemben fellebbezésnek van helye. Jelenleg nincs a végrehajtási eljárásban olyan közjegyzői határozat, mellyel szemben felülvizsgálatnak lenne helye.

A közjegyző határozataival szembeni jogorvoslatot a közjegyző székhelye szerinti illetékes törvényszék bírálja el. A közjegyző eljárásával szembeni jogorvoslatoknak azért is van kiemelkedő jelentősége, mert ez a bírói kontroll, valamint a Magyar Bírósági Végrehajtói Kar feletti bírósági törvényességi felügyelet együttesen kellő mértékben garantálják a közjegyzői pártatlanságot – mint ahogy azt a 1423/B/2010. AB határozat is megállapította.

Amennyiben a közjegyző a végrehajtási lapot a törvény megsértésével állította ki, végrehajtási lapot vissza kell vonni, ha az okiratot a törvény megsértésével látta el végrehajtási záradékkal, a végrehajtási záradékot törölni kell. A végrehajtási lapot vissza kell vonni akkor is, ha azt nem a Vht., hanem bármely más törvény megsértésével állította ki a bíróság.⁴⁹ Nem minősül törvénysértő kiállításnak, ha a végrehajtási lap kiállítását követően derül ki, hogy a végrehajtást kérő elhunyt, ebben az esetben a végrehajtást foganatosító bíróság határoz a jogutódlás kérdésében és a végrehajtási lap visszavonásának nincs helye.⁵⁰

A végrehajtási lap visszavonása és a végrehajtási záradék törlése kapcsán a közjegyző továbbra is csak azon szempontokat vizsgálhatja, mint a végrehajtási lap és záradék kibocsátásánál. Éppen ezért, ha az adós a végrehajtási záradékkal ellátott okirattal elrendelt végrehajtás során vitatja, hogy a végrehajtani kívánt követelés érvényesen jött volna létre - feltéve, hogy a törvény szerinti eljárás keretében nincs lehetőség a végrehajtás megszüntetésére vagy korlátozására - a végrehajtás megszüntetése (korlátozása) iránt pert indíthat, a záradék törlésének nincs helye.⁵¹

A korábban már idézett Kúria 3/2020. PJE határozatában a végrehajtási záradék törlése körében is elvi élel állapította meg, hogy a Vht. rendelkezései nem írják elő kötelezettségként a közjegyző számára a jogviszony fennállásának vizsgálatát, a közjegyző nem foglalhat állást abban a kérdésben, hogy a tartozás esedékessé válását tanúsító közjegyzői okirat tartalma valós-e, annak kiállításakor fennállt-e a jogviszony, illetve a kiállítását követően a jogviszony megszűnt-e.

Mindezek alapján nem ad alapot a végrehajtási záradék törlésére, ha utóbb a bíróság azt állapítja meg, hogy a jogviszony a végrehajtási záradék kiállítása előtt megszűnt. A Vht. idézett szakasza ugyanis kifejezetten a Vht. megsértésével kiállított végrehajtási záradék törléséről rendelkezik. Ha viszont a közjegyző a végrehajtási záradék kiállításakor nem vizsgálhatta a végrehajtás alapjául szolgáló jogviszony fennállását, akkor erre hivatkozással nem állapítható meg a törvény megsértése.

A végrehajtást elrendelő közjegyző a végrehajtási lap visszavonását, illetőleg a végrehajtási záradék törlését bármelyik fél kérelmére, a végrehajtó jelentése alapján vagy saját kezdeményezéséből végzéssel bármikor elrendelheti. A végzést kézbesíteni kell a feleknek, akik a végzés ellen fellebbezhetnek. A végrehajtási lap visszavonására, illetőleg a végrehajtási záradék törlésére irányuló kérelmet elutasító végzés ellen

⁴⁸ MOKK JIK2015. 1.

⁴⁹ BDT2014. 3124

⁵⁰ BDT2015. 3391.

⁵¹ BH1998. 200.

is helye van fellebbezésnek.⁵² Végrehajtási lap visszavonása esetén a végrehajtási költség a végrehajtást kérő terhén marad.⁵³

⁵² BDT2021. 4399.; 3/2021. Polgári jogegységi határozat

⁵³ BDT2021. 4351. II.

A GAZDASÁGÁTADÁSI SZERZŐDÉS, MINT A GE- NERÁCIÓVÁLTÁST MEG- ALAPOZÓ SZERZŐDÉSTÍ- PUS

* Dr. Olajos István, PhD., egyetemi docens, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Civilisztikai Tudományok Intézete, Agrár- és Munkajogi Tanszék

¹ A földforgalmi jogalkotás alkotmányos alapjait és ennek több jogágra szóló kihatását foglalta össze az Agrár- és Környezetjog folyóirat 2019. évben megjelent tematikus 2. száma. Az elemzett cikkek az agrárjogon kívül a környezetjogi, polgári jogi, polgári eljárásjogi, jogtörténeti, jogelméleti, nemzetközi jogi és büntetőjogi értelmezés lehetőségeit is feltárják. Az elemzések jó alapot adnak a földforgalmi jog jogszociológiai szintű áttekintéséhez. Lásd: Csilla CSÁK: Constitutional issues of land transactions regulation - A földforgalmi szabályozás alkotmányossági kérdései *JAEL*, 2018/24 5-32. o.; Zsófia HORNYÁK: Die Regeln bezüglich des landwirtschaftlichen Gewerbes in einer Rechtsvergleichsanalyse - A mezőgazdasági üzemre vonatkozó szabályok jogösszehasonlító elemzésben *JAEL* 2018/24 33-60. o.; Ágnes JUHÁSZ, Réka PUSZTAHELYI: Registration of real estates from a civil law viewpoint – civil law effects in the sieve of the official public register - Az ingatlanok nyilvántartása polgári jogi nézőpontból: polgári anyagi jogi hatások a közhitelű hatósági lajstrom rostájában *JAEL* 2018/24 61-98. o.; György MARINKÁS: Certain Aspects of the Agricultural Land Related Case Law of the European Court of Human Rights - Az Emberi Jogok Európai Bíróságának mezőgazdasági földekkel kapcsolatos ítélezési gyakorlatának aspektusai *JAEL* 2018/24 99-134. o.; Zoltán NAGY: The regulation of financial support in particular for agricultural support - Támogatások szabályozása, különös tekintettel az agrártámogatásokra *JAEL* 2018/24 135-163. o.; István OLAJOS, Ágnes JUHÁSZ: The relation between the land use register and the real estate registration proceeding, with regard to the justification of the lawful land use - A mező-és erdőgazdasági földekre vonatkozó földhasználati nyilvántartás és az ingatlan-nyilvántartási eljárás viszonya a jogszerű földhasználat igazolása kérdésében *JAEL* 2018/24. 164-193; János Ede SZILÁGYI: The international investment treaties and the Hungarian land transfer law - A nemzetközi beruházási megállapodások és a magyar földforgalmi jog *JAEL* 2018/24 194-222. o.;

A magyar Alaptörvény a természeti erőforrások, így a termőföld védelmében három jogi eszközt állított a középpontba: a földforgalmat általános szabályozó földforgalmi jogszabályokat¹, a mezőgazdasági üzemre

Csilla CSÁK: Integrated agricultural organisation of production system and the organisations carrying that - Integrált mezőgazdasági termelés-szervezés illetve az azt végző szervezetek *JAEL* 2018/25.6-21. o.; Martin Milán CSIRSZKI: Closed gardens: the peripheries of agriculture - Zártkertek: a mezőgazdaság perifériái *JAEL* 2018/25 22-45. o.; Ilona GÖRGÉNYI: Protection of the environment through criminal law considering the european standards - Környezetvédelmi büntetőjog az európai elvárásokra figyelemmel *JAEL* 2018/25. 46-80. o.; Dorina HARBÓCZ: New plant breeding techniques and genetic engineering: legal approach - Új nemesítési technikák és a génmódosítás: jogi nézőpontból *JAEL* 2018/25 81-106. o.; Zsófia HORNYÁK: Richtungen für die Fortentwicklungen: Beerbung des Grundstückes - Továbbfejlesztési irányok: földöröklés *JAEL* 2018/25. 107-131. o.; Adrienn NAGY: Changes in judicial practice related to the land transaction act after reforms of procedural acts - Változások a földforgalmi törvényhez kapcsolódó bírósági joggyakorlatban az elárásjogi törvények reformja után *JAEL* 2018/25. 132-156. o.; István OLAJOS: The special asset management right of nature conservation areas, the principal of the prohibition of regression and the conflict with the ownership right in connection with the management of state-owned areas - A természeti védelem alatt álló területek speciális kezelői joga, és a visszalépés tilalmának elve, valamint a tulajdonosi joggyakorlás jogának ütközése az állami tulajdonú területek kezelése kapcsán *JAEL* 2018/25. 157-189. o.; István OLAJOS: The summary of the research on agricultural land as a natural resource - A mezőgazdasági földre, mint természeti erőforrásra vonatkozó kutatások összefoglalója *JAEL* 2018/25. 190-212. o.; György Bertalan PÁCZAY: Vrai miel pour les consommateurs Européens! - Valódi mézet az európai fogyasztóknak! *JAEL* 2018/25. 213-243. o.; Edit SÁPI: Protection of agricultural products with intellectual property rights - Agrártermékek védelme a szellemi tulajdon eszközeivel *JAEL* 2018/25. 244-269. o.; János Ede SZILÁGYI: A potential approach of natural resources law - A természeti erőforrások jogának egy lehetséges megközelítése *JAEL* 2018/25. 270-293. o.;

vonatkozó jogszabályokat, illetve a mezőgazdasági termelés-szervezésre vonatkozó törvényt.²

Hosszas várakozás után a mezőgazdasági üzemszabályozásra vonatkozó jogalkotás a COVID járvány alatt felgyorsult, és a családi gazdaságokról szóló törvény³ mellett megalkotásra került az agrárgazdaságok átadásáról szóló 2021. évi CXLI. törvény (a továbbiakban: Ag. át. törvény), mely négy szerződéstípusban nevesíti a gazdaság-átadás lehetséges szerződési alapjait. Mivel a jogszabály a közvetlen agrár-szakmai körökön kívül kevés nyilvánosságot kapott, ezért ennek értelmezése az ügyvédi körökben is szakmai érdeklődésre tarthat számot.

A jogszabály vagyonszössességként kezeli a gazdaságátadó őstermelő, vagy mezőgazdasági tevékenységet folytató egyéni vállalkozó földjeit, egyéb gazdasági hasznosítási ingatlanjait, ingó dolgait, vagyoni értékű jogait, és agrárgazdasági társaságban, szövetkezetben vagy

erdőbirtokossági társaságban fennálló vagyoni részesedését. Ezt a vagyonszössességet ruházhatja át közeli hozzátartozójára, vagy legalább 7 éve foglalkoztatott munkavállalójára, vagy olyan személyre, akit munkavégzésre irányuló egyéb jogviszonyban foglalkoztat. Munkavégzésre irányuló egyéb jogviszonynak minősül: a bedolgozói munkaviszony, a vállalkozási és megbízási szerződésen alapuló, valamint a személyes közreműködéssel járó gazdasági és polgári jogi társasági vagy egyéni cég tagjaként végzett tevékenység, valamint az egyéni vállalkozói tevékenység.⁴

A gazdaságátadást négy szerződéstípus szabályozza. Ezek között nevesített a gazdaságátadási adásvétel,⁵ a gazdaságátadási ajándékozási,⁶ a gazdaságátadási tartási⁷ és a gazdaságátadási életjáradéki szerződés.⁸

Bence UDVARHELYI: Unlawful acquisition of agricultural and forestry land in the criminal law - A mezőgazdasági földek jogellenes megszerzésének büntetőjogi megítélése *JAEL* 2018/25. 294-320. o.

² A termelés-szervezés Alaptörvény elfogadása után újra-szabályozására még nem került sor. A termelés-szervezés jogszabályait még 2010 előtt fogadták el. E jogszabályok elemzéséről lásd: Lásd: a 2003.évi XVI. törvényt az agrárpiazi rendtartásról. Elemzéséről lásd: Kapronczai István: A magyar mezőgazdaság az adatok tükrében *Agrárgazdasági információk* 2010/12. pp. 101-115 14p illetve a rendtartási törvény jogi értelmezéséről Fónagy Sándor: A kárigény megítélése terménypiazi jogvitákba *Gazdaság és Jog* 2012/10 pp. 17-23, illetve Szakáll Róbert: Adásvételi vagy mezőgazdasági termékértékesítési szerződés? *Gazdaság és Jog* 2012/10 pp. 23-26. a mezőgazdasági és élelmiszeripari termékek vonatkozásában a beszállítókkal szemben alkalmazott tisztességtelen forgalmazói magatartás tilalmáról szóló 2009. XCV. törvény melynek értelmezéséről lásd: Csirszki Martin Milán: Unfair trading practices in the agriculture and food supply chain – comparing the 2019/633 EU directive with the Hungarian regulation In: *European Integration Studies* 2021/1 pp. 191-197., 7 p., valamint Csirszki Martin Milán: Tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatok a mezőgazdaságban: Az uniós irányelv összevetése a magyar szabályozással *Magyar Jog* 2021/ 3 pp. 156-163., 8 p.

³ A családi gazdálkodás különböző aspektusairól lásd: MIKÓ András: Kedvezőbb adózási rendszer

Magyar Mezőgazdaság 2021. január 6. 4243.p.; SCHILLER-DOBRÓVITZ Alexandra: Új kihívások a családi gazdaságokban a családi gazdaságokról szóló törvény tükrében *Jogi Tanulmányok* 2021. 59-71 o. István OLAJOS: Creation of family farms and its impact on agricultural and forestry land trade legislation *JAEL* 2022/33 10 o.

⁴ Ag. át. törvény 2§

⁵ Gazdaságátadási adásvételi szerződés alapján: a gazdaságátadó a gazdaság tulajdonjogának átruházására, a gazdaságátvevő a vételár megfizetésére és a gazdaság átvételére köteles (Ag.át. törvény 3§ (1) bek. a.) pont.

⁶ Gazdaságátadási ajándékozási szerződés alapján: a gazdaságátadó a gazdaság tulajdonjogának ingyenes átruházására, a gazdaságátvevő a gazdaság átvételére köteles. (Ag.át. törvény 3§(1) bek. b.) pont.

⁷ Gazdaságátadási tartási szerződés alapján: a gazdaságátvevő a gazdaságátadó, illetve a gazdaságátadó által megjelölt személy haláláig körülményeinek és szükségleteinek megfelelő ellátásra, gondozásra, a gazdaságátadó a gazdaság tulajdonjogának átruházására köteles (Ag.át. törvény 3§ (1) bek. c. pont)

⁸ Gazdaságátadási életjáradéki szerződés alapján: a gazdaságátvevő a gazdaságátadó haláláig meghatározott pénzösszeg vagy más helyettesíthető dolog időszakonként visszatérő szolgáltatására a gazdaságátadó a gazdaság tulajdonjogának átruházására köteles. (Ag. át. törvény 3§ (1) bek. d. pont)

I. Az agrárgazdaságok átadásáról szóló jogszabály megszületése és legfontosabb jogintézményei

A miniszteri indoklás szerint⁹ az agrárgazdaságok átadásáról szóló törvény megszületésének legfontosabb indoka az, hogy a hazai mezőgazdasági történelmi sajátosságok eredményeként a rendszerváltáskor indult gazdaságok alapítóinak generációja. 2021-re éri el azt az életkort, amikor természetes módon fölmerül a gazdaság átadása a fiataloknak. Ennek alátámasztására szolgál az, hogy egyéni gazdaságok esetében elmondható, hogy a gazdaság irányítóinak 65 százaléka meghaladta az 55 évet.¹⁰ Szerencsés esetben az átadás családon belül történik, ugyanis az agrárium fiatal termelőinek mintegy 90 százaléka már működő gazdaságot vesz át.¹¹

A jogalkotás koncepcióinak kialakítása során a minisztérium két alapvetést vett figyelembe. Egyrészt a jelenleg a magyar agráriumban gazdálkodók többségét meghatározó kis és középvállalkozások körébe tartozó, egyénileg vagy őstermelők családi gazdaságában tevékenykedő mezőgazdasági őstermelő és egyéni vállalkozók alkotják. Másrészt a felmérések eredményei szerint a megkérdezett érintettek számára legnagyobb nehézséget az adminisztrációs feladatok jelentik a gazdaság átadásánál és átvételénél.¹²

Az agrárminisztérium a gazdálkodó életében történő átadáshoz kapcsolódó adminisztrációs terhek könnyítése végett hozta létre a gazdaság átadásáról szóló törvényt.

Az új jogszabály fókuszában az élő családtagok között megkezdett megvalósuló gazdaság átadásán, amely a felek gazdaságátadó és gazdaságátvevő, valamint a családtagok konszenzusán alapul.¹³

I.1. Mit kell átruházni, ha gazdaságátadásról van szó?

Egyrészt a föld tulajdonjogát és használatát, másrészt a földműveléshez szükséges hatósági engedélyeket kell módosítani. A fennálló használati, termékértékesítési és egyéb szerződéseket kell átruházni a gazdaságátvevőre. Rendezni kell a gazdálkodással együtt járó adó és társadalombiztosítási kérdéseket, valamint a nyertes pályázatok átadása, illetve az ezzel kapcsolatos kötelezettségek gazdaságátvevő szerinti átvállalása történik.

A szerződés minden esetben gazdaságátadási szerződésnek nevezzük. Ezek alapján a mezőgazdasági termelők által végzett mező és erdőgazdasági tevékenység folytatása érdekében, és annak eredményeként egy egyedi vagyon jön létre, amely ebben a formában nagyobb értékkel bír, mint az egyes vagyonelemek összessége. Az agrárgazdaság, mint vagyonösszesség egyedi jellemző média alapján meghatározható, és ezt a vagyonösszességet ruhazza át a gazdaság átadó, a gazdaság átvevőre, adásvételi, ajándékozási, vagy tartási, illetve életjáradéki szerződéssel, azonban ezen szerződések kapcsán, az alap a Ptk.-ban rögzített szabályozás, viszont mindig egy egyezség kell, hogy megtörténjen a gazdaságátadó, a gazdaságátvevő, illetve az egyebekben örökösnek minősülő felek között. Ennek az együttműködésnek a szabályozásáról szól az elemzett jogszabály.

I.2. Ki lehet gazdaságátadó és átvevő?

Gazdaságátadó lehet az öregségi nyugdíjkorhatárt elért, hogy a szerződés megkötésétől számítva legalább öt éven belül elérő mezőgazdasági őstermelő, vagy mező és erdő-

⁹ 2021. évi CXLI. törvény végső előterjesztői indokolása az agrárgazdaságok átadásáról –a továbbiakban Ag. át tv. Indoklás –általános indoklás

¹⁰ A fenti statisztikát használja SZINAY Attila: *A termőföldeken fennálló osztatlan közös tulajdon felszámolásáról és az új földforgalmi rendelkezésekről* című előadásában 2-3 dia Miskolc, 2022. 04.12 Miskolci Agrárjogi Fórum

¹¹ ANDRÉKA Tamás: Üzemi rendszer – előadás a Vagyongazdálkodási szakjogász képzésen Miskolcon 2022. október 7.-én a továbbiakban (Andréka 2022) diák: 84-99. dia 84.

¹² Ag. át tv. Általános indoklás

¹³ Andréka 2022 85.

gazdasági tevékenységet folytató egyéni vállalkozó.¹⁴ Az alapfeltétel mellett fontos kiegészítő feltételek vannak, az egyik ilyen, hogy legalább tíz éve saját nevében és saját kockázatára folytat mezőgazdasági vagy erdőgazdasági tevékenységet,¹⁵ kiegészítő tevékenységet, és ezen tevékenységből igazoltan árbevétele származott.¹⁶ További feltétel, hogy a gazdaságátadási szerződésben meghatározott mező és erdőgazdasági föld területének több mint háromnegyedének, a földhasználati nyilvántartásban legalább öt éve bejegyzett földhasználója. Ha erdőgazdasági földről van szó, akkor az erdőgazdasági, erdőgazdálkodói nyilvántartásba legalább öt éve bejegyzett erdőgazdálkodója, vagy ilyenként bejegyzett gazdasági társaság tulajdonosa.

A gazdaság átvévőre vonatkozó feltételek a következők: a gazdaság átadónál legalább tíz évvel fiatalabb, ötvenedik életévét el nem érő mezőgazdasági őstermelő, vagy mező és erdőgazdasági tevékenységet folytató egyéni vállalkozó, aki a gazdaság átadással, a családi gazdaságokról szóló törvényben meghatározó hozzátartozói lánc alakban áll, vagy legalább hét éve munkaviszonyban vagy munkavégzésre irányuló egyéb jogviszonyban áll.¹⁷

1.3. Milyen kötelezettségei vannak a gazdaságátadónak?

Legfontosabb gazdaságátadói tevékenység az élelmiszerlánc-felügyeleti információs rendszerben nyilvántartott a gazdaságához kapcsolódó tevékenységének megszüntetése. A gazdaságátvevőnek pedig, hogy ezen átadási szerződés alapján a szerződés tárgyaként körülírt mező és erdőgazdasági hasznosítású föld tekintetében hasznosítási kötelezettség terhelje.

A gazdaságátadás célja tehát a generációváltás megvalósítása. És éppen ezért, mint kiemelt cél érdekében nem lehet gyakorolni, a gazdaság átadással érintett mező és erdőgazdasági hasznosítású föld tekintetében az elővásárlási jogot, és szigorú garanciális szabályokat kell kialakítani annak érdekében, hogy a felek ne visszaélés-szerűen alkalmazzák.

A felek megállapodhatnak, hogy a gazdaságátadó, a tulajdonában álló mező és erdőgazdasági földek, vagy azok egy részének használatát haszonbérlet, szivességi földhasználat, vagy erdőnek minősülő föld esetében, valamely a Fétv.-ben¹⁸ meghatározott jogcímen a leghosszabb időtartamra átengedi a gazdaságátvevőnek.

A gazdaságátadó, a gazdaságátadási szerződés megkötését követően az élelmiszerlánc-felügyeleti információs rendszerben nyilvántartandó, az átadott gazdaságot érintő, új tevékenységet nem kezdhet, a gazdaság elemeinek, tulajdonjogának átadását követően az erdőgazdálkodói nyilvántartásban nyilvántartandó erdőgazdálkodói jogokat és kötelezettségeket a haszonvételi joggyakorlás kivételével nem gyakorolhatja.¹⁹

A gazdaságátadónak a gazdaságátadási szerződésben meghatározott, gazdaságunkhoz kapcsolódó élelmiszerlánc-felügyeleti információs rendszerben nyilvántartandó tevékenységeit törölni kell. A gazdaságátadót törölni kell földművesekről, a mezőgazdasági termelő szervezetekről, valamint a gazdasági üzemközpontokról vezetett nyilvántartásokból is.²⁰

1.4. A gazdaságátadási szerződés kötelező tartalmi elemei

Meg kell határozni a felekre vonatkozó jogokat és kötelezettséget, a gazdaság egyes elemeit, az azokhoz kapcsolódó polgári jogi

¹⁴ Agr. át tv. 2§ b.) pont

¹⁵ Agr. át tv. 2§ bb.) pont

¹⁶ Agr. át tv. 2§ bc.) pont

¹⁷ Agr. át tv. 2§ c.) pont

¹⁸ A Fétv. az alábbi jogszabály általános rövidítésére szolgál: 2013. évi CCXII. törvény a mező- és erdőgazdasági földek forgalmáról szóló 2013. évi CXXII. törvénnyel összefüggő egyes rendelkezésekről és átmeneti szabályokról

¹⁹ Agr. át tv. 4§ (1). bek.

²⁰ Agr. át tv. 4§ (3). bek.

szerződéseket, s a szerződésekből fakadó jogokat és kötelezettségeket, emellett a gazdaság működtetéséhez kapcsolódó hatósági engedélyeket, támogatási eljárásokat és a támogatási eljárásokból fakadó jogokat és kötelezettségeket.

Emellett a szerződés részét képezi, a felek együttműködéséhez szükséges rendelkezése, továbbá mindazon rendelkezések, amelyek a jogszabály, a gazdaság egyes elemeire vonatkozóan előír.

A gazdaságátadási szerződést közokiratba vagy ügyvéd által ellenjegyzett magánokiratba kell foglalni. A gazdaságátadás során egy együttműködési időszak felépítése kötelező.

A felek a gazdaságátadási szerződésben legfeljebb 5 éves időtartamra együttműködést vállalhatnak a gazdaság közös működtetésére. Az együttműködés időtartama alatt a gazdaság átvevő a gazdaság működtetésében személyesen vesz részt. Ha a felek a gazdaság működtetésének költségeit megegyezésük szerint közösen viselik, a gazdaság átadó jogosult a gazdaság működtetésének eredményeire, a működtetési költségek viselésének arányában. A felek másképpen nem állapodnak meg, a gazdaság ügyeinek vitelére együttesen jogosultak, és az ügyviteli döntéseiket együttesen hozzák meg.

A szerződés legfontosabb része a jogutódlás. A polgári jogi szerződések tekintetében a gazdaságátvevő és gazdaságátadási szerződéssel minden, a gazdasághoz kapcsolódó polgári jogi kötelezettségekben a gazdaság átvevő helyére lép. A felek szerződéseire, a Ptk. szerződés-átruházásra vonatkozó szabályai alapján jogutódlással jönnek létre.

Hatósági engedélyek tekintetében a gazdaságátvevő, a gazdaságátadási szerződéssel minden, a gazdasághoz kapcsolódó mező és erdőgazdasági tevékenység végzéséhez szükséges hatósági engedélyben a gazdaság átvevő helyére lép, ha azt kérelmezi, és megfelel a jogszabályban foglalt feltételeknek.

Támogatások esetében a gazdaságátvevő jogutódlással a gazdaságátadó helyébe lép

azon jogok és kötelezettségek tekintetében, amelyeket az egyes európai uniós alapokból származó támogatások, támogatói okirat vagy támogatási szerződés határoz meg.

II. Az egyes gazdaságátadási szerződések alapvető sajátosságai

II.1. Gazdaságátadási adásvételi szerződés

Az adásvételi szerződés alapvető a létrejöttét biztosító követelmény a XV. számú PED alapján a következő: a szerződés alanyainak rögzítése, a szerződés tárgyának körülírása valamint a vételár megfelelő rögzítése és a tulajdon-átzállás folyamatának nyomon követése.

A szerződő felek itt egymással közeli hozzátartozói láncolatban, vagy legalább hét éves munkaviszonyban álló természetes személyek lehetnek.²¹

Mivel azonban agrár-szerződésről van szó, számos alapvető szerződési elem meghatározását a Fétv. írja elő. Így lényeges szerződési elemnek minősül a személyi azonosítója a polgárok személyi adatainak és lakcímének nyilvántartásáról szóló törvény hatálya alá tartozó természetes személyek esetében, a személyi azonosítóval nem rendelkező személy esetében a belső egyedi azonosító számot, feltéve, ha arról tájékoztatást kapott, állampolgárságát, lakcímét.²² Továbbá kamarai azonosító számát, mely a személyi kör meghatározásánál említett szempontrendszer alapján a családi gazdálkodóknál kötelező elem.²³

A szerződés alapvető eleme a Fftv-ben rögzített nyilatkozattételi kötelezettség az alábbiakról:

1. A föld használatát másnak nem engedi át, azt maga használja, és ennek során eleget tesz a földhasznosítási kötelezettségének, továbbá vállalja, hogy a földet a tulajdonszerzés időpontjától számított 5 évig... - más célra nem hasznosítja.²⁴

²¹ Részleteiről lásd az 1.e alpontot.

²² Fétv 13§ (1) a.pont

²³ Fétv 13§ (1) bek c.pont

²⁴ Fftv. 13§ (1).bek

2. Ha a tulajdonjog átruházásáról szóló szerződés tárgyát képező föld harmadik személy használatában van, a szerző félnek kötelezettséget kell vállalnia, hogy a fennálló földhasználati jogviszony időtartamát nem hosszabbítja meg.²⁵

3. A vevő, akkor is, ha az az eladó közeli hozzátartozója, nyilatkozatban vállalja, hogy a föld használatát másnak nem engedi át, azt maga használja, és ennek során eleget tesz a földhasznosítási kötelezettségének.²⁶ Más célra nem hasznosítja²⁷

4. A tulajdonszerzési jogosultság további feltétele, hogy a szerző fél a tulajdonjog átruházásáról szóló szerződésben nyilatkozzon arról, hogy nincs a földhasználatért járó ellenszolgáltatásának teljesítéséből eredő bármilyen korábbi földhasználattal kapcsolatos jogerősen megállapított és fennálló díj-, vagy egyéb tartozása.²⁸

5. A szerző fél a tulajdonjog átruházásáról szóló szerződésben nyilatkozzon arról, hogy vele szemben a szerzést megelőző 5 éven belül nem állapították meg, hogy a szerzési korlátozások megkerülésére irányuló jogügyletet kötött.²⁹

Az adásvétel tárgyát tekintve vagyonösszességet jelent, melybe beletartozik a gazdaságátadó tulajdonában álló mező-és erdőgazdasági föld, a gazdasági épületek együttese, a műveléshez szükséges gépek és alkatrészek és kiegészítő részek, a műveléshez kapcsolódó támogatási és egyéb vagyoni értékű jogok³⁰ és jogosultságok egésze.³¹

Ezeknek az értékét azonban elemeiben és egészében is meg kell határozni azzal, hogy a gazdaság eszközeire az adásvétel teljes és mindenre kiterjedő vagyonátruházást jelent. Az ingatlanok átruházására a mezőgazdasági

igazgatási szerv engedélyén kívül az ingatlanügyi hatóság bejegyző végzése is kell, mely összekapcsolt a gazdaságátadási adásvétel eljárásával, melyet illetékfizetési eljárás követ. A szerződés benyújtásához az összekapcsolt eljárások miatt ingatlan-nyilvántartási kérelmet, és az esetleges illetékmentességre való utalással, kitöltött B 400-as APEH adatlapot is mellékelni kell.

A szerződésben rögzíteni kell, hogy az egyes vagyonelemek milyen hatósági jóváhagyások alapján kerülnek az egyes gazdaságelemek a gazdaságátvevő tulajdonában, volt-e a felek között a gazdaság közös használatára vonatkozó megállapodás, és mikortól viseli a kárt a vevő.

II.2 A gazdaságátadásra vonatkozó ajándékozási, tartási vagy életjáradéki szerződés sajátos jegyei

A gazdaságátadási ajándékozási, tartási vagy életjáradéki szerződésben meg kell határozni a gazdaság egyes elemeinek értékét.³²

A gazdaságátadási ajándékozási, tartási vagy életjáradéki szerződést csak közeli hozzátartozók köthetnek, ha a gazdaságátadási szerződésben mező- és erdőgazdasági föld tulajdonjogának átruházásáról állapodnak meg. E szerződésre a Földforgalmi törvény ajándékozási, tartási vagy életjáradéki szerződésre vonatkozó rendelkezéseit kell alkalmazni.³³

Ajándékozás alanya tehát csak bevett egyház, állam, önkormányzat és közeli hozzátartozó lehet.³⁴ Az állam csak életjáradéki szerződést létesíthet. Az ilyen típusú szerződéshez nem szükséges mezőgazdasági igazgatási szerv jóváhagyása, a speciális jogcím szerinti eltérések miatt nem érvényesülnek az

²⁵ Fftv. 13§ (4).bek a.pont

²⁶ Fftv. 13§ (5) bek. utolsó fordulat

²⁷ Fftv. 13§ (6)bek utolsó fordulat.

²⁸ Fftv 14§ (1).bek.

²⁹ Fftv.14§ (2).bek.

³⁰ A vagyoni értékű jogok átruházása a felek együttes kérelmére jöhet létre és a jogtartalékot vezető szerv határozata szükséges hozzá lásd: 2007. évi XVII. törvény mezőgazdasági, agrár-vidékfejlesztési,

valamint halászati támogatásokhoz és egyéb intézkedésekhez kapcsolódó eljárás egyes kérdéseiről. 75-76§

³¹ Lásd Ag. át. törvény 2§ gazdaság fogalma.

³² Ag.át. tv. 9§ (1)bekezdés

³³ Ag. át tv 9§ (2).bek.

³⁴ Fftv. 12§ (2) bek.

elővásárlási szabályok sem.³⁵

Ha a gazdaságátadási ajándékozási szerződés megkötését követően a gazdaságátadó létfenntartása körülményeiben bekövetkezett változások miatt a létfenntartása veszélybe került, akkor a gazdaságátadó a gazdaságátvevőtől járadék teljesítését kérheti. Ha a felek nem tudnak megegyezni a járadék összegéről, akkor a bíróságtól kérhetik annak megállapítását.³⁶

Ez a szabály eltérően a Ptk. szabályaitól a gazdaságátadási ajándékozási szerződés speciális szabályai alapján, a létfenntartás veszélyeztetésének bizonyításával megengedi az egyoldalú szolgáltatást biztosító ajándékozási szerződés életjáradéki szerződéssé alakítását azzal, hogy a megajándékozott tartási kötelezettsége a rokонтartás szabályai alapján egyébként is fennállna, így viszont az átadott gazdaság, mint ellenérték alapján a perben meghatározható a szolgáltatások egyenlősége alapján az életjáradék mértéke is. Itt azonban nem csak a minimális létfenntartás biztosítása, hanem a szolgáltatott gazdaság jövedelmével arányos szokásos mértékű tartás kell, hogy legyen az ellenszolgáltatás alapja. A bírósághoz fordulás előtt meg kell kísérleni megállapodni az életjáradék összegéről. A kísérlés eredménytelenségét a felperesként fellépő eredeti gazdaságátadónak kell a keresetösségi jog érvényesítéséhez bizonyítani.

A tartási és életjáradéki szerződések általános szabályaiból átemelt rész a gazdaságátáruházási tartási szerződésben a tartási szerződés életjáradéki szerződéssé alakítása.³⁷

Ha a felek megromlott viszonyára tekintettel, vagy valamelyik fél magatartása vagy körülményei folytán a természetben történő tartás lehetetlenné válik, akkor a

gazdaságátadó a bíróságtól a gazdaságátadási tartási szerződésnek gazdaságátadási életjáradéki szerződéssé történő módosítását kérheti.³⁸

Szintén hasonló szabályokat tartalmaz a gazdaságátadási életjáradéki szerződés eltartójának kötelezettségére vonatkozó rész, mint a Ptk.³⁹

Ha a gazdaságátadási tartási és a gazdaságátadási életjáradéki szerződés fennállása alatt a gazdaságátvevő meghal, akkor a tartási vagy a járadékfizetési kötelezettség az örökhagyó tartozásaiért való felelősség szabályai szerint annyiban száll át a gazdaságátvevő örökösére, amennyiben a gazdaságátvevő haláláig nyújtott tartás vagy járadék a gazdaságnak a gazdaságátadási szerződés megkötésekor meghatározott értékét nem fedezi.⁴⁰

A gazdaságátadási tartási és életjáradéki szerződés szabályai azonban további át gondolást igényelnek. A háttérjogszabályként alkalmazható Ptk.⁴¹ alapján csak a tartás alapjául szolgáló vagyon egy részére, az ingatlanokra jegyezhető be a nem megfelelő tartás esetén a gazdaságátadónak a szerződés megfelelő módon történő kikényszerítésére rászorító kielégítésre vonatkozó igénye, míg az ingó dolgokra ezt háttérjogszabály és megfelelő jogcím hiányában már nem jegyezhető be.

III. A szabályozás értékelése

A gazdaságátadásra vonatkozó szerződéstípusok és maga a törvény megkönnyíti az eddig rendkívül nehézkes gazdaság-átadás folyamatát. A mezőgazdasági üzem, mint dologösszesség, minden elemében a gazdaságátvevő tulajdona lesz, és a szerződéshez egyetlen szerv, a mezőgazdasági igazgatási szerv jóváhagyása is elegendő. A szabályozás a dologösszesség részeként átruházott

³⁵ Fftv 36§ (1) bek. c. pont

³⁶ Ag. át tv 9§ (3) bek.

³⁷ Vesd össze: Ptk. 6: 495. § (2) bek.

³⁸ Ag. át. törvény 9. § (4) bek.

³⁹ Vesd össze Ptk. 6: 494. § (3) bek.

⁴⁰ Ag. át. törvény 9. § (5) bek.

⁴¹ Ag. át. törvény 3. §

termőföldet kiveszi a külön mezőgazdasági igazgatási szerv jóváhagyása alól, nem érvényesülnek az elővásárlási szabályok. Az ügyletet azonban megelőzheti egy hosszú időszak, mely a gazdaságátadó és a gazdaságátvevő megosztott használatát teszi lehetővé, mintegy betanulása időszakul szolgálva a tényleges irányító szerepet átvevő gazdaság-átvevő részére. Ennek az időszaknak az elemzésére később vállalkozók e lap hasábjában.

KÖZVETÍTŐI ELJÁRÁS BÜNTETŐ ÜGYEKBEN

Bevezetés

Jelen rövid tanulmány szerzőjét a Lengyelország Igazságügyi Minisztériuma által meghirdetett „Lengyel-Magyar Kutatói Platform 2022” („Polish-Hungarian Research Platform 2022”) című kétoldalú megállapodás keretében kiírt „Mediáció a bírósági eljárásokban” („Mediation in Court Proceeding”) elnevezésű, 8 hónapos pályázat kutatójává választották. A Miskolci Egyetem Büntetőjogi és Kriminológiai Tanszék vezetője, Prof. Dr. Jacsó Judit egyetemi tanár közreműködésével végzett kutatás során a büntető ügyekben alkalmazott közvetítői eljárás számos aspektusát vizsgáltuk, így az ún. resztoratív – helyreállító – igazságszolgáltatás fogalmát, különböző formáit, jellemző vonásait, a sértett büntetőeljárás szerepét és jogosultságait, illetve az ügyész szerepét és az ügyész rendelkezésére álló diverziós lehetőségeket a hazai büntetőeljárásban. Részletesen elemeztük továbbá a büntető ügyekben alkalmazható közvetítői tevékenység jogszabályi hátterét, a mediációs eljárás feltételeit és a sikeres mediáció jogkövetkezményeit. Végül – a vonatkozó statisztikai adatok felhasználásával – igyekeztünk választ adni arra a kérdésre, vajon a mediáció a gyakorlatban hatékonyan alkalmazott, „sikeres” jogintézménynek tekinthető el.

A kutatás kezdetén az alábbi hipotézist állítottuk fel: A mediáció és a helyreállító igazságszolgáltatás egyéb formái mint a bűnözésre adott alternatív és költséghatékony válaszok alkalmasak lehetnek a büntető igazságszolgáltatási rendszer terheinek csökkentésére azáltal, hogy az ügyek egy része az eljárás bírósági szakasza előtt érdemben elbírálásra kerül (*a diverzió és az eljárás*

gyorsításának hatékony formái), és hasznos eszközöket kínálnak a közösségeknek a bűncselekményhez kapcsolódó vagy a bűncselekmény által okozott konfliktusok megoldására (*a konfliktuskezelés hatékony formái*). Ezek a módszerek csökkenthetik a visszaesést és elősegíthetik az elkövetők visszailleszkedését a közösségekbe (*a megelőzés hatékony formái*).

E hipotézis megerősítése (vagy cáfolása) és a mediáció hazai jogrendszerbe történő elhelyezése érdekében elsőként azokat az összefüggéseket vizsgáltuk, amelyek a magyar büntető igazságszolgáltatási rendszer alapvető elvei és ügyészség rendelkezésére álló diverziós lehetőségek között kimutathatók.

I. A magyar büntető igazságszolgáltatási rendszer és az ügyészség diverziós lehetőségei

A büntető igazságszolgáltatási rendszereket ismeretesen többféleképpen lehet csoportosítani, ezek közül a legismertebb az akkuzatórius és az inkvizitórius rendszerek megkülönböztetése. A jelenlegi magyar büntetőeljárás rendszer egy harmadikhoz, az ún. kontinentális vegyes rendszerhez tartozik, mivel mind az akkuzatórius, mind az inkvizitórius eljárás egyes jellemzőivel rendelkezik, és az eljárásban érvényesül az officialitás és a legalitás elve. Az első azt jelenti, hogy bűncselekmény gyanúja esetén az illetékes hatóságok kötelesek az eljárást hivatalból megindítani és lefolytatni harmadik fél – például a sértett – hozzájárulása nélkül. A legalitás elve ebben az összefüggésben a kötelezettségre összpontosít: a büntető ügyben eljáró hatóságok kötelesek minden olyan bűncselekményt üldözni, amelyről tudomást szereznek.

Napjainkban azonban az új büntetőeljárás törvénykönyv alapján jelentősen erősödik az opportunitás elve és gyakorlata, és az ügyészség jelentős mérlegelési jogkörrel

* Dr. Sántha Ferenc, PhD., egyetemi docens, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Bűnügyi

Tudományok Intézete, Büntetőjogi és Kriminológiai Tanszék

rendelkezik a büntetőbírói úttól való eltérés területén¹. Fel kell tenni a kérdést, hogy témánk szempontjából miért olyan fontos az ügyészi opportunizmus és miért olyan fontosak az ügyészi diverziós lehetőségek? A lehetséges válaszok az alábbiak:

- ha a legalitás elve az általános szabály és az opportunisták megfontolásai kivételesek, akkor a sértett eljárási helyzete egészen más, mint egy olyan rendszerben, ahol a büntetőeljárás az opportunizmuson alapul;²

- Magyarországon a mediáció és számos más, helyreállító elemeket tartalmazó jogintézmény szorosan kapcsolódik az ügyészség mérlegelési jogköréhez és az elterelés különböző formáihoz. Ezen túlmenően a büntetőeljárás gyorsításának igénye és az időszűrés követelménye, valamint a sértetti jóvátétel szükségessége közötti szoros kapcsolat is kimutatható.³

Az ügyész büntetőeljárási szerepével kapcsolatban itt csupán arra utalunk, hogy a vizsgálati szakasz végén – ha a nyomozást megszüntetésére nem kerül sor – az ügyésznek több lehetősége van, amelyek közül két lehetséges döntést említünk:

- a büntetőügy elintézésének “hagyományos” módja, vagyis az ügyész vádat emel, és az ügyet bírósági eljárás során bírálják el. De mivel “egyértelmű törekvés, hogy az ügyek minél hamarabb befejeződjenek és lehetőleg csak a súlyos, bonyolult, sokszereplős ügyekkel kelljen a bíróságnak foglalkoznia”,⁴

- az ügyész több *diverziós lehetőség* közül is választhat. Ezek:

- a legenyhébb büntetőjogi szankcióként szabályozott *megrovás*,⁵ amikor a legkisebb büntetés kiszabása is szükségtelen. Ennek a feltételnek az értékelése során a büntetlen előélet és a bűncselekmény csekély súlya mellett nagy jelentősége van annak, hogy az elkövető megtérítette-e a kárt vagy más módon jóvátette-e a bűncselekménnyel okozott sérelmet;

- a *büntetőeljárás feltételes ügyészi felfüggesztése*: a korábban vádemelés elhalasztása néven ismert jogintézmény keretében az ügyészség felfüggesztheti az eljárást, ha a gyanúsított jövőbeni magatartására tekintettel az eljárás megszüntetése várható. A diverzió e formája viszonylag kisebb súlyú bűncselekmények esetén alkalmazható,⁶ és az ügyész kötelezettségként előírhatja a gyanúsított számára a jóvátétel nyújtását, vagyis hogy a bűncselekménnyel okozott kárt, vagyoni hátrányt, a bűncselekmény elkövetési értékét vagy az adóhiányt térítse meg, vagy más módon biztosítson jóvátételt a sértettnek;⁷

- *egyezség a bűnösség beismeréséről és annak következményeiről*: a reparáció az egyezésnek is részét képezheti, hiszen abban a terhelt vállalhatja, hogy a magánfél, illetve a sértett polgári jogi igényét az egyezés jóváhagyásáról döntő előkészítő ülésig kielégíti, vagy közvetítői eljáráson vesz részt;⁸

¹ Tágabb visszatekintésben több olyan büntető-/kriminálpolitikai irányzat, illetve társadalmi folyamat is detektálható, mely erős támogatást adott a diverzió e lehetőségének megerősödéséhez. CSEMÁNE VÁRADI Erika.-NÉMETH Z.: A gyermek részvétele a (közvetítői) mediációs eljárásban, különös tekintettel a polgári és büntetőeljárásra. in: *Fontes Iuris*, 2020/1, 13-14. o.

² KISS Anna: *A sértett szerepe a büntetőeljárásban*, Országos Kriminológiai Intézet, 2018, 17. o.

³ VIDA József: A sértetti reparáció és az eljárás időszűrésének aktuális kérdései a közvetítői eljárás és a feltételes ügyészi felfüggesztés kapcsán, in: *Ügyészségi Szemle*, 2020/4, 8. o.

⁴ <http://ugyeszseg.hu/az-ugyeszsegrol/feladata/> (2022.11.23.)

⁵ Btk. 64. § (1) Megrovásban kell részesíteni azt, akinek cselekménye az elbíráláskor már nem veszélyes,

vagy olyan csekély fokban veszélyes a társadalomra, hogy az e törvény szerint alkalmazható legkisebb büntetés kiszabása vagy más intézkedés alkalmazása - ide nem értve az elkobzást, a vagyoneklobzást és az elektronikus adat végleges hozzáférhetetlenné tételét - szükségtelen.

⁶ Ha az eljárás olyan bűncselekmény miatt van folyamatban, amelyre a törvény háromévi, különös méltánylást érdemlő esetben ötévi szabadságvesztésnél nem súlyosabb büntetés kiszabását rendeli. Lásd a Be. 416. § (2) bekezdését.

⁷ Sőt, a jóvátétel előírása nem mellőzhető abban az esetben, ha a kár stb. összeszerűen megállapítható, és a jóvátétel nyújtására a gyanúsított képes és ahhoz a sértett is hozzájárul. Lásd a Be. 419. § (5) bekezdését.

⁸ Lásd a Be. 411. § (5) bekezdését.

- a közvetítői eljárás.

Itt jegyezzük meg, hogy a büntetőjogi mediáció 2018. július 1. napjáig a bírósági szakaszban is lehetséges volt, de jelenleg csak az ügyész dönthet úgy, hogy a nyomozati szakaszban közvetítői eljárásra utalja az ügyet. Ezzel szemben számos európai országban a mediáció a büntetőeljárás bármely szakaszában alkalmazható, és ez a vonatkozó nemzetközi tendenciákkal is összhangban van. Így az Európa Tanács büntetőügyekben alkalmazott helyreállító igazságszolgáltatással kapcsolatos 2018. évi Ajánlása szerint “a helyreállító igazságszolgáltatásnak általánosan elérhető szolgáltatásnak kell lennie” (18. pont), vagyis “a helyreállító igazságszolgáltatás legyen elérhető a büntetőeljárás valamennyi szakaszában” (19. pont).⁹

A kutatásunk következő szakaszában a sértett szerepére és eljárási jogaira fókuszáltunk, illetve választ kerestünk arra a kérdésre, hogy a helyreállító igazságszolgáltatás hogyan illeszkedhet a hagyományos büntetőjogi rendszerbe, és milyen a kapcsolat a helyreállító és a megtorló (retributív) igazságszolgáltatás között.

II. A sértett szerepe és eljárási jogosultságai, illetve a helyreállító igazságszolgáltatás jellemző vonásai

A sértett “jelentéktelen személy: nincs, illetve alig van lehetősége a büntetőeljárás sorsának alakítására, végeredményének befolyásolására.”¹⁰ Kiss Anna így jellemezte több mint 15 évvel ezelőtt a sértett hazai

büntetőeljárási pozícióját. Az elmúlt évtizedben azonban a sértett ismét az eljárás középpontjába került, és az európai és nemzetközi jogi instrumentumokban egyre hangsúlyosabban jelenik meg az áldozatokkal való méltányos bánásmód és a részükre nyújtandó kártérítés igénye. Ez a tendencia hazánkban is érvényesül, és az utóbbi időben jelentősen megerősödött a sértett eljárási szerepe és védelme. Abban a folyamatban, amelynek lényege, hogy a sértett aktív résztvevője lehessen a büntetőeljárásnak, nagy szerepet játszott a sértett jogainak kifejezett és egyértelmű rögzítése, valamint a sértett eljárási fogalmának megalkotása a büntetőeljárási törvényünkben.

A kutatás során egyrészt részletesen vizsgáltuk a kapcsolódó európai uniós jogforrásokat, így elsősorban a bűncselekmények áldozatainak jogaira vonatkozó 2012. évi irányelvet,¹¹ amely – egyebek között – meghatározza a helyreállító igazságszolgáltatás fogalmát,¹² és megállapítja alkalmazásának feltételeit. Rendelkezik továbbá az áldozatnak a helyreállító szolgáltatásokhoz való hozzáférési jogáról és az ésszerű időn belül történő kártérítéshez való jogáról.¹³ Másrészt feltérképeztük a hatályos büntetőeljárási törvényben biztosított sértetti jogokat, amelyek közül a témánk szempontjából az egyik legfontosabbnak a sértetti nyilatkozathoz való jogosultságot ítéltük. A Be. 51. § (2) bekezdése szerint “a sértett bármikor jogosult nyilatkozni arról, hogy a bűncselekmény következtében *milyen testi, lelki sérelmet szenvedett, milyen vagyoni hátrány érte*, illetve kívánja-e a terhelt bűnösségének

⁹ Recommendation of the Committee of Ministers concerning restorative justice in criminal matters (2018). Lásd BARABÁS A. Tünde: A mediáció alkalmazásának szélesedése a jog és a gyakorlat alapján – A resztoratív elvek érvényesülése az igazságszolgáltatásban, in: Hollán M. – Mezei K. (szerk.): A büntetőjog hazai rendszere megújításának koncepcionális céljai és hatásai, Budapest, 2020, 47.

¹⁰ KISS Anna: A sértett szerepe a büntetőeljárásban, PhD-értekezés, Miskolc, 2006, 70.

¹¹ Az Európai Parlament és a Tanács 2012/29/EU Irányelve (2012. október 25.) a bűncselekmények áldozatainak jogaira, támogatására és védelmére

vonatkozó minimumszabályok megállapításáról és a 2001/220/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról.

¹² „Helyreállító igazságszolgáltatás”: bármely olyan eljárás, amelynek keretében az áldozat és az elkövető – önkéntes beleegyezésük esetén – pártatlan harmadik fél segítségével részt vehet a bűncselekmény kapcsán felmerülő kérdések rendezésében. (2. cikk (1) d. pontja).

¹³ “A tagállamok biztosítják, hogy az áldozatok érvényt szerezhessenek azon joguknak, hogy a büntetőeljárás keretein és ésszerű határidőn belül határozat szülessen az elkövető által az áldozat részére nyújtandó kártérítés tárgyában (...)” (16. cikk (1)).

megállapítását és megbüntetését.”¹⁴ Kiemelendő továbbá, hogy az eljárási törvény szabályozza a sértett azon jogát, hogy a bírósági eljárásban magánfélként polgári jogi igényt érvényesítsen. Ezzel összefüggésben megjegyezzük, hogy a polgári jogi igény bírósági érvényesítésének joga helyett megfontolandónak tartjuk a sértett – általános értelemben vett – kártérítéshez való jogának és/vagy a jóvátételhez való jogának¹⁵ kifejezett rögzítését.

A sértett szerepén és jogosultságain túlmenően elemeztük a helyreállító igazságszolgáltatás különböző fogalmi meghatározásait, értelmezési tartományait, illetve jellemző vonásait, és összehasonlítottuk az ún. retributív (megtorló) igazságszolgáltatással. A számos definíciós kísérlet közül itt csupán a *Willigenburg - Van der Borgh*t szerzőpáros álláspontját emeljük ki, akik szerint a helyreállító igazságszolgáltatásnak nincs pontosan meghatározható fogalma, de a következő jellemző vonásokkal írható le:

- a bűncselekményeket nem elsősorban jogszabálysértésként, hanem a személyek és az emberi kapcsolatok megsértéseként értelmezi. A bűncselekményeket olyan konfliktusoknak tekintti, amelyeket azok megoldása céljából vissza kell adni a jogos tulajdonosoknak: az elkövetőknek, a sértetteknek és közösségeiknek;

- elsődleges figyelmet fordít a bűncselekménnyel érintett személyek szükségleteire: először fókuszál a sértettre és szűkebb közösségére, másodsor az elkövetőre és a hozzá kapcsolódó közösségre;

- olyan értékeken alapul, mint a dominancia hiánya, az áldozatok felhatalmazása, a

tiszteletteljes meghallgatás, az összes érdekelt féllel való egyenlő bánásmód és az elszámoltathatóság;

- nem az ítéletet és a büntetést tekinti az igazságszolgáltatás döntő kritériumának, hanem az áldozatok, az elkövetők és közösségeik közötti olyan konstruktív párbeszédre törekszik, amely a felelősségek és kötelezettségek meghatározására, illetve a felek szükségleteinek kielégítésére irányul.¹⁶

A kutatás során a helyreállító igazságszolgáltatás kapcsán az alábbi munka-fogalmat használtuk: a helyreállító igazságszolgáltatási körébe tartozik minden olyan intézkedés, eljárás, program, gyakorlat és kezdeményezés, amelynek célja a bűncselekmény elkövetője és az áldozat közötti konfliktus megoldása az okozott kár megtérítése és/vagy a megzavart kapcsolat helyreállítása útján. Az eljárás vagy intézkedés egy önkéntes és szervezett folyamat keretében történik – amely helyettesítheti vagy kiegészítheti a hagyományos büntető igazságszolgáltatási rendszert –, amely az érintett felek (az elkövető, a sértett és adott esetben a közösség tagjai) interakcióján, valamint a köztük lévő megértésen és párbeszeden alapul, általában egy pártatlan harmadik személy segítségével, aki a folyamatot irányítja, illetve elősegíti.

A kutatás eredményeként arra a következtetésre jutottunk, hogy bár a helyreállító igazságszolgáltatásnak számos lehetséges előnye lehet a retributív igazságszolgáltatással szemben, de nem helyettesítheti teljesen a hagyományos büntető igazságszolgáltatási rendszer jogintézményeit, és erre bizonyosan nincs is szükség. A resztoratív és a retributív igazságszolgáltatás párhuzamosan működhet, és hatékonyan kiegészíthetik

¹⁴ A sértettet ért testi-lelki sérelmek előadása, a vagyoni hátrányról való nyilatkozat nemcsak a sértettnek nyújthat segítséget az őt ért sérelem feldolgozásában, hanem áttételesen elősegítheti az eljárások hatékonyabb lefolytatását, az egyes gyorsító célú jogintézmények esetén pedig az eljárások gyorsítását is. Lásd FARKAS Krisztina: A sértett helyzete az eljárás hatékonysága tükrében, in: Hollán M. – Mezei K. (szerk.): *A büntetőjog hazai rendszere megújításának koncepcionális céljai és hatásai*, Budapest, 2020, 65. o.

¹⁵ E jogosultság a jóvátétel kezdeményezéséhez való jogot jelenti, vagyis a sértettnek joga van közvetítői eljárást és egyéb olyan eljárásokat kezdeményezni, amelyek eleme a sértett részére történő jóvátétel nyújtása.

¹⁶ Theo Van WILLIGENBURG – Eduardus VAN DER BORGHT: *Attacking Punitive Retribution at Its Heart – A Restorative Justice Thrust*, *International Journal of Public Theology*, 15, 2021, 404-405. o.

egymást, mivel a különböző társadalmi csoportokba tartozó elkövetőkkel szemben eltérő büntetőjogi eszközök lehetnek hatékonyak. A resztoratív szemlélet és a helyreállító igazságszolgáltatás intézményei továbbá katalizátorként szolgálhatnak a büntető igazságszolgáltatási rendszerek reformfolyamataihoz.¹⁷

III. A közvetítői eljárás hazai szabályozása

Hazánkban a büntető ügyekben alkalmazható közvetítői eljárásra 2007. január 1. napjától van lehetőség. A vonatkozó jogszabályi rendelkezéseket egyrészt a Btk. és a Be., másrészt a büntető ügyekben alkalmazható közvetítői tevékenységről szóló 2006. évi CXXIII. törvény tartalmazza. A mediáció vegyes jellegű eljárás, mivel az ügyész hatáskörébe tartozik a büntetőeljárás felfüggesztése és a büntetőügy mediációra utalása. Ezután következik a nem büntető természetű közvetítői eljárás a gyanúsított és a sértett, valamint a független mediátor – pártfogó felügyelő vagy ügyvéd – részvételével. Magyarországon jelenleg a mediáció két típusa különböztethető meg:

a) *“Hagyományos közvetítői eljárás”* a tevékeny megbánás, mint büntethetőséget megszüntető ok alkalmazása érdekében. A mediáció e formája nem minden deliktum esetén alkalmazható. A Btk. szerint csak az élet, testi épség és az egészség elleni, az emberi szabadság elleni, az emberi méltóság és egyes alapvető szabadságjogok elleni, a közlekedési, a vagyoni elleni, illetve a személyi tulajdon elleni bűncselekmények esetén van helye közvetítői eljárásnak, ha az említett

bűncselekmény vétségnek minősül, vagy háromévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő bűntett. A sikeres mediáció esetén az ügyész a büntetőeljárást megszünteti. Ha pedig az említett bűntett ugyan súlyosabb, de legfeljebb ötévi szabadságvesztéssel büntetendő, az ügyész – főszabály szerint – vádat emel, a bíróságnak azonban lehetősége van a büntetés korlátlan enyhítésére. Lényeges végül, hogy a Btk-ban meghatározott esetekben nincs helye mediációnak (kizáró okok),¹⁸ így – egyebek között – ha a terhelt különös vagy többszörös visszaeső, vagy a bűncselekményt bünszervezetben követte el.

Álláspontunk szerint a “hagyományos közvetítői eljárás” megfelelő és modell értékű. A nagy tárgyi súlyú, különösen erőszakos jellegű bűncselekmények sértettjei jellemzően nem kívánnak részt venni a mediációs eljárásban, így a releváns bűncselekmények – azok tárgyi súlya alapján történő – szűkítése megfelelő. A mediáció lehetőségét kizáró okok szabályozása szintén indokolt, mert bizonyos elkövetők – előéletükre vagy a bűncselekmény elkövetésének körülményeire tekintettel nem érdemesek arra, hogy a mediáció kedvező jogkövetkezményeiben részesüljenek.

b) *“A közvetítői eljárás új formája”* a bűncselekmény káros következményeinek jóvátétele és enyhébb szankció kiszabása érdekében. A mediáció 2018. január 1. napjától alkalmazható változata nem kapcsolódik a Btk-ban szabályozott tevékeny megbánáshoz és a releváns bűncselekmények köre sem korlátozott: minden olyan, akár nagy tárgyi súlyú bűncselekmény esetén alkalmazható, amely vonatkozásában a közvetítői eljárás céljai elérhetők. A korábban említett

¹⁷ SZABÓ András: *A resztoratív igazságszolgáltatás elterjedése Kelet-Európában*, Doktori értekezés, Pécs, 2022, 82-83. o.

¹⁸ Btk. (3) Az (1)-(2) bekezdés alkalmazásának nincs helye, ha az elkövető

a) többszörös vagy különös visszaeső,
b) a bűncselekményt bünszervezetben követte el,
c) bűncselekménye halált okozott,
d) a szándékos bűncselekményt a szabadságvesztés felfüggesztésének próbaideje alatt vagy a szándékos

bűncselekmény elkövetése miatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélté után, a szabadságvesztés végrehajtásának befejezése előtt, illetve próbára bocsátás vagy feltételes ügyészi felfüggesztés tartama alatt követte el, vagy

e) korábban szándékos bűncselekménye miatt közvetítői eljárásban vett részt, és ennek eredményeként vele szemben az (1) vagy (2) bekezdést alkalmazták, feltéve, hogy a további jogorvoslattal nem támadható határozat keltétől az újabb szándékos bűncselekmény elkövetéséig két év még nem telt el.

kizáró okok itt nem állnak fenn, és a sikeres közvetítői eljárás a későbbi büntetőbírószaki szakaszban mint enyhítő körülmény vehető figyelembe.

Álláspontunk szerint a sikeres mediáció adekvát jogkövetkezménye a büntetőeljárás megszüntetése, vagy legalább a korlátlan enyhítés lehetősége. A sikeres mediáció mint csupán enyhítő körülmény lehetősége nem ösztönzi az elkövetőket a közvetítői eljárásban való részvételre. Nem véletlen, hogy a mediáció e formája a gyakorlatban meglehetősen ritkán kerül alkalmazásra.

A kutatás során részletesen elemeztük a közvetítői eljárás alkalmazásának feltételeit, a mediációs eljárás menetét, illetve a mediátor szerepét, jogait és kötelezettségeit. A büntető ügy mediációra utalásának feltételei közül itt az alábbiakat emeljük ki:

- *a közvetítői eljárás kezdeményezése*: mind a gyanúsított (és védője), mind a sértett indítványozhatja az ügy közvetítői eljárásra utalását. A fenti indítványok alapján, illetve hivatalból is az ügyész mérlegelési jogkörébe tartozik az eljárás felfüggesztése a közvetítői eljárás lefolytatása céljából;¹⁹

- *a gyanúsított beismerő vallomása*, melynek mind a tényekre, mind a bűnösségre ki kell terjednie. Az érintett felek hozzájárulásán és a beismerő vallomáson kívül a mediációnak nincs egyéb eljárási feltétele, így nem kell a teljes körű nyomozást lefolytatni, nem kell az eljárás tárgyát képező cselekmény bizonyításához szükséges valamennyi bizonyítási eszközt beszerezni;²⁰

- *a jóvátétel* a mediáció nélkülözhetetlen feltétele, amelynek formáját, módját a törvény – helyesen – nem korlátozza. A jóvátétel bármilyen formában nyújtható, ami nem ütközik jogszabályba, illetve nem sérti az

alapvető etikai szabályokat: minden a sértett szükségletein és a felek megegyezésén múlik.²¹ Lehet anyagi/pénzügyi kártérítés, természetbeni jóvátétel, a gyanúsított által végzett reparációs tevékenység, avagy ún. szimbolikus jóvátétel, amely akár egy bocsánatkéréssel²² is teljesíthető;

- *a szubjektív és az ügyész mérlegelési jogkörébe tartozó feltétel*: a Be. 412. § (2) bekezdése szerint az ügyész akkor függeszti fel a büntetőeljárást a mediáció lefolytatása céljából, ha a bűncselekmény jellegére, az elkövetés módjára és a gyanúsított személyére tekintettel a bűncselekmény következményeinek jóvátétele várható és a büntetőeljárás lefolytatása mellőzhető, vagy a közvetítői eljárás a büntetés kiszabásának elveivel nem ellentétes. E feltétel – melynek vizsgálata teljes mértékben az ügyész mérlegelési jogkörébe tartozik – a szakirodalomban kritika tárgyát képezi, mert a törvényben írt körülmények többnyire a bűncselekményhez vagy az elkövetőhöz kapcsolódnak, és a sértett igényei nem élveznek prioritást.²³ Álláspontunk szerint azt a kérdést is fel kell tenni, hogy miért tagadhatja meg az ügyész az ügy mediációra utalását, ha a törvényi feltételek teljesülnek, kizáró okok nem állnak fenn, és mind a sértett, mind az elkövető kéri azt. E probléma megoldása lehet osztrák minta²⁴ alapján egyfajta "kötelező közvetítés" vagy "kötelező elterelés" bevezetése, ha a felek ezt kéri és az objektív törvényi feltételek teljesülnek.

¹⁹ Ha a terhelt vagy a sértett nem maga kezdeményezte a mediációt, az ő beleegyezését be kell szerezni az eljárás megindításához.

²⁰ BELEGI József (szerk.): *Büntetőeljárás jog I-II. Új Be. Kommentár a gyakorlat számára*, HVG-ORAC, Budapest, 2018., 855. o.

²¹ TÖRZS Edit: Victim-Offender Mediation in Hungary, *European Forum for Restorative Justice*, 2011, Volume 12, issue 2, 3. o.

²² CSEMÁNÉ VÁRADI Erika: A megértéstől a megbocsátásig. in: Szabó M. (szerk.): *Studia*

Iurisprudentiae Doctorandorum Miskolciensium (Tomus 15/1) Bíbor Kiadó, Miskolc, 2014, 67-90. o.

²³ TÖRZS i. m. 2.

²⁴ Karin BRUCKMÜLLER – Christoph KOSS: A tárgyalás előtt alkalmazott diverzió az áldozatnak és a közösségnek nyújtott jóvátétel elősegítése érdekében Ausztriában, In: *A helyreállító igazságszolgáltatás európai jó gyakorlatai a büntetőeljárásban*, 2010, IRM, 111. o.

Zárógondolatok

„A mediáció alkalmazása sikertörténet Magyarországon.”²⁵ Amennyiben megvizsgáljuk a vonatkozó statisztikai adatokat, egyet tudunk érteni a fenti megállapítással. A bün-

tető ügyekben alkalmazható mediáció bevezetése óta eltelt első három évben a pártfogó felügyelő szolgálat évente több mint 2500 ügyben látott el közvetítői tevékenységet.²⁶ A következő években ez a növekvő tendencia az alábbiak szerint folytatódott:

Év	felnőtt elkövetők	fiatalkorú elkövetők	Összes
2010	3979	472	4451
2011	5333	647	5980
2012	5793	617	6410
2013	5802	629	6431
2014	5766	633	6399
2015	5875	624	6499
2016	5820	552	6372
2017	5796	485	6281
2018	5730	454	6184
2019	5302	396	5698
2020	4972	406	5378
2021	5377	352	5729

Forrás: <https://igazsagugyistatistika.kormany.hu/partfogo-felugyeloi-tevekenyseg> (2022.11.01.)

Lényeges továbbá, hogy a mediációra utalt ügyek 80-85%-ában a felek megállapodást kötöttek, és a megkötött megállapodások 85-90%-át teljesítették is.¹ Végül említést érdemel, hogy közép-kelet európai összehasonlításban a hazai számok (az egymillió lakosra vetített ügyek száma 2016-2019 között)² szintén a mediáció hatékony alkalmazását támasztják alá:

1. Lettország – 734
2. Észtország – 525
3. Magyarország – 399
4. Lengyelország – 97 (2016)
5. Csehország – 78
6. Románia – 4

²⁵ BARABÁS i. m. 44. o.

²⁶ TÖRZS i. m. 3. o.

¹ SZABÓ i. m. 177. o.

² SZABÓ i. m. 108-110. o.

A PARTICIPÁCIÓ ÉS A KÜLÖNLEGES MUNKAVÁLLALÓI RÉSZTULAJDONOSI PROGRAM ÖSSZEFÜGGÉSEI

Bevezetés

Participációról többes értelemben beszélhetünk. A részvétel alapvetően a munkavállalóknak a munkáltató, mint munkaszervezetet működtető jogi személy irányításába, vezetésébe való bevonását jelenti, azaz egy aktív, együttműködő magatartást tételez fel a munkavállalók részéről. A másik oldalról a munkáltató hosszú távú együttműködésre hajlandó a munkavállalókkal, a közös érdekek felismerésével még tulajdonosi pozícióban is hajlandó a tulajdona feletti rendelkezés bizonyos korlátozására, sőt a munkavállalói döntések munkavállalókkal való megosztására. A participáció előnye az ún. munkabéke feltételeinek megteremtése (a nyomásgyakorló eszközökről történő lemondás), a munkáltató, mint szervezet eredményességének a biztosítása, illetve a munkabéke hatása által biztosított többleteredmény elérése (amelynek felosztására a munkáltató/tulajdonos és a munkavállalók megállapodást köthetnek). A participáció annak köszönheti létét, hogy a kollektív munkajog fejlődése során felmerült az igény a munkáltatói hatalom belülről történő valamilyen szintű befolyásolására.¹ A munkáltató oldaláról vizsgálva a kérdést eléggé nyilvánvaló, hogy a teljes munkavállalói kollektívát megillető jogok biztosítása a szakszervezeti jogok bizonyos fokú ellentételezésére szolgált. Kiss György professzor kifejtette, hogy a szakszervezeteknek a munkaszervezeten kívülre

történő szorítása kiváltotta azt a lehetőséget, hogy a nagyobb befolyással rendelkező munkáltatói szervezetek a velük azonos súlyú szakszervezeti szövetségekkel ágazati vagy országos kollektív szerződéseket tudtak kötni, amelyek kiterjesztő hatályuknál fogva kötelezővé váltak az egyes munkáltatókra. Ennek a folyamatnak a befolyásolására az ágazati/országos kollektív szerződések megkötése okán az egyes munkáltatóknak már nem volt lehetősége. A munkáltatók részéről a természetes reakció az volt, hogy munkaszervezeten belül tettek lehetővé munkavállalói koalíciókat, amelyekkel megtudták kötni a saját kompromisszumos megállapodásaikat. Ez vezetett a kollektív munkajog duális struktúrájához.²

A participáció látszólag túllép a kollektív munkajog, sőt a munkajog keretein is, hiszen a kereskedelmi (társasági), a pénzügyi jog, illetve a munkavédelmi jog területére lép, de valójában szoros az összefüggése a kollektív munkajoggal.³

A pénzügyi participáció eszköze a munkavállalói tulajdonszerzés biztosítása, azaz dolgozói részvények, illetve üzletrészek megszerzésének lehetősége. Ebben az esetben egymással szorosan összefonódik a munkavállalói, illetve a tulajdonosi részvétel. A pénzügyi participáció alapja, hogy a munkaszervezetben dolgozó munkavállalók ne csupán munkaerejüket kifejtve álljanak kapcsolatban a munkáltatóval, hanem tulajdonosi érdekeltségükönél fogva szorosabban is kötődjenek a munkáltatóhoz, mint munkaszervezetet kialakító és irányító jogi személyhez.

I. A pénzügyi participáció az Európai Unió jogában

Az Európai Unióban a pénzügyi participáció először a 77/91/EGK irányelvben jelent

* Dr. Rácz Zoltán, PhD., egyetemi docens, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Civilisztikai Tudományok Intézete, Agrár- és Munkajogi Tanszék

¹ KISS György: *Alapjogok kollíziója a munkajogban*. JUSTIS Tanácsadó Bt., Pécs, 2010., 517. o.

² KISS György: *i. m.* 517-518. o.

³ Az egyéb speciális részvételi jogokra nézve lásd TÓTH Ferenc: *A munkaiügyi kapcsolatok rendszere, fejlődése*, Szent István Egyetemi Kiadó Gödöllő-Budapest 2008., 353-354. o.

meg, amely többféle lehetőséget tett lehetővé a munkavállalók pénzügyi jellegű szerepvállalása tekintetében (az Irányelvet hatályon kívül helyezte a 2012/30/EU Irányelv).

A jelenleg hatályos szabályozás a 2017/1132 irányelv, amely a társasági jog egyes vonatkozásáról szól.

Az irányelv biztosítja a személyi hatálya alá tartozó társaságok esetében a vállalatirányításban való munkavállalói részvételt, ebben az esetben a nemzeti jognak kell rendelkezéseket előírni. Ilyen esetekben a munkavállalói részvételt nem csak a felügyelőbizottságokban, hanem magában a vállalatirányításban is biztosítani kell.

Az Európai Unióban 1998-ban alakult meg A Tulajdonos Munkavállalók Európai Szövetsége (European Federation of Employed Shareholders for Employers Ownership and Participation – EFES), amely összefogja a munkavállalói résztulajdonosi programban résztvevőket Európai szinten.

II. A pénzügyi participáció Magyarországon

A rendszerváltást követően került sor a magyar pénzügyi participációs törvény elfogadására, az 1992. évi XLIV. törvény a Munkavállalói résztulajdonosi programról. Az eredeti törvény (szöveg) indoka az ebben az időszakban zajló „spontán privatizáció” kérdéseinek jogi szabályozása volt. A „spontán privatizáció” lehetőségét az 1988. évi I. törvényben rögzített társasági jogi törvény teremtette meg. A rendszerváltást megelőzően magyar gazdaságban állami vállalatok, állami gazdaságok, termelőszövetkezetek keretei között folyt a termelés. A társasági törvény tette lehetővé a régi-új társasági formákba (kft, rt, bt, kkt) történő átalakulást, így a korábbi állami tulajdon/szövetkezeti tulajdon

átalakult magán/társasági tulajdonná. Az új gazdasági társaságokba történő tulajdon-szerzés eszköze lett a munkavállalói résztulajdonosi program. A korábban állami vállalatoknál dolgozóknak lehetőségük nyílt részesedést szerezni az átalakult gazdasági társaságok tulajdonában.

A korabeli szakirodalom beszámolt arról, hogy az eredeti célokhoz képest nagyon sok esetben az állami vállalat korábbi vezetői szerezték meg a munkavállalói tulajdon többségét. Valós privatizáció nem ment végbe ezeknél az átalakult gazdasági társaságoknál, a korábbi management hatalom átmentése zajlott. Ebből adódóan a participáció eredeti céljai sem teljesülhettek, nem csupán a munkavállalói tulajdonlás, hanem a munkáltató / gazdasági társaság vezetésében való részvétel nem valósult meg teljeskörűen.⁴

Az MRP-ben való részvételt sok esetben az indokolta, hogy a csődközelbe kerülő korábbi állami vállalatok esetében az ott dolgozó emberek a munkahelyük megtartsák. Más esetekben pedig nem a munkáltató vezetésében való részvétel volt a motiváció, hanem egyfajta új ösztönzési rendszert és a munkáltatói összteljesítményben való érdekeltséget láttak benne.⁵

Az MRP tekintetében változást hozott az állami vállalkozói vagyon értékesítéséről szóló 1995. évi XXXIX. törvény, amely kimondta, hogy a gazdasági társaságok állami tulajdonban álló részesedéseit a társaság munkavállalói a Munkavállalói Résztulajdonosi Program (MRP) keretében szervezett formában is megszerezhetik. Az MRP szervezet a munkavállalók által, az őket foglalkoztató társaságban tulajdonosi részesedés szerzése céljából önkéntesen létrehozott, önkormányzattal és nyilvántartott résztvevőkkel rendelkező jogi személy. Az MRP szervezet által megszerzett társasági részesedések a szervezet tulajdonába kerülnek, amely

⁴ BODA Dorottya – NEUMANN László: *A munkavállalói pénzügyi privatizáció Magyarországon 2006*. PEPPER III jelentés országtanulmánya 17. és 19. o.

⁵ JÁVOR István — ROZGONYI Tamás: *A munkavállalói résztulajdonosi program (MRP)*

törvény alkalmazásának gazdasági, szociológiai és szervezeti hatásai – in: *Emlékkönyv Dr. Szentpéteri István egyetemi tanár születésének 70. évfordulójára*, 1996., 242-244. o.

ezeket a törvényben és az alapszabályában foglalt feltételeknek megfelelően a résztvevők tulajdonába adja.⁶

III. Az utóbbi évek fejleményei a munkavállalói pénzügyi ösztönzés területén (A javadalmazási MRP és a KMRP)

III.1. A Javadalmazási MRP

A Javadalmazási MRP szabályait a 2015. évi CLXXXVII. törvény iktatta be az MRP törvény szövegébe. A Javadalmazási politikáról a hosszú távú részvényesi szerepvállalás ösztönzéséről és egyes törvények jogharmonizációs célú módosításáról szóló 2019. évi LXVII. törvény 16-18. §-i rendelkeznek. A társaságok az igazgatók tekintetében [javadalmazási](#) politikát állapít meg. A [javadalmazási](#) politikának hozzá kell járulnia a társaság üzleti stratégiájához, hosszú távú érdekeihez és fenntarthatóságához, és ismertetnie kell, hogy miként teszi ezt meg.

A Javadalmazási MRP lehetőséget ad a munkavállalók teljesítménye alapján történő javadalmazás MRP szervezeten keresztül történő kifizetésére. Pénzügyi szempontból az ilyen formában történő teljesítmény alapú kifizetés kedvezőbb ösztönzési forma, mint más javadalmazási eszközök (pl. dolgozói részvény, prémiumrendszer, bónuszrendszer).⁷

A Javadalmazási MRP-t bevezető törvény a javadalmazási politika meghatározásánál több előírást is tartalmaz. Az egyik, hogy a dokumentum ne tartalmazzon munkavállalók közötti hátrányos megkülönböztetést, illetve, hogy a munkáltató részvényesnek MRP-hez történő kerülése esetén ne következzen be a tulajdonosi döntési jog korlátozása. A Javadalmazási MRP egyébként nem alkalmas arra, hogy a munkavállalók részére rendszeres munkabér kifizetést tegyen

lehetővé, ilyen módon eseti kifizetések (prémium, szociális jellegű juttatás, stb.).⁸

A Javadalmazási MRP hátránya, hogy Magyarországon nem minden munkavállaló juthat hozzá ezen intézményen keresztül kifizetésekhez, hanem általában a vezető állású munkavállalók.

III.2. A Különleges Munkavállalói Résztulajdonosi Program

A Különleges Munkavállalói Résztulajdonosi Program (KMRP) intézményét a 2021. évi CI. törvény vezette be a magyar jogrendbe.

A KMRP alapvetően az MRP szabályaira épül, néhány jelentősebb eltéréssel.

A KMRP a jogosult személyek megkeresése és programindítása alapján jön létre, ezért a Javadalmazási MRP-re vonatkozó szabályokat nem lehet alkalmazni erre a formára. KMRP alapításához szervezőbizottságot kell létrehozni; az alakuló közgyűlésen el kell elfogadni az alapszabályt, megválasztani és megválasztani az operatív működésért felelős szervet és a vezető tisztségviselőket. Különleges szabály, miszerint a társaság a vagyonrészek megszerzése érdekében a KMRP-szervezet működésére fordítható vissza nem térítendő vagyoni hozzájárulást nyújthat. A munkavállalók a KMRP-szervezet megalakítása mellett annak kezelésére vagyonkezelő alapítványt is alapíthatnak. Eltérés az MRP-hez képest, hogy a KMRP résztvevőinek száma a szervezet megalakulását követően nem növelhető, és a szervezeti tagság főszabályként nem is szüntethető meg. Az MRP-től eltérően a KMRP-program határozott időtartamban (legalább tíz évre szólóan) működtethető, mert csak ebben az esetben lesznek érvényesek a kedvezőbb adózási szabályok (ez utóbbiaknak az ismertetése nem képezi jelen tanulmány tárgyát). Az időtartam elteltét követően a végrehajtó szervezet által megszerzett vagyonrészeket vagy azok ellenértékét átadja a

⁶ 1995. évi XXXIX. törvény 60.-61. §

⁷ <https://ado.hu/szamvitel/a-munkavallalok-osztonzesenek-egyik-eszkoze-a-munkavallaloi->

[reszvenytulajdonosi-program/](#) (letöltés: 2022. július 12.)

⁸ <https://jalsovszky.com/blog/mrp-az-uj-slager> (letöltés: 2022. július 12.)

résztvevőknek, és a végrehajtó szervezetet meg kell szüntetni. Nehezíti a KRMP intézményének alkalmazhatóságát, hogy a KMRP által az alakuláskor kiválasztott vagyongazdálkodási mód a határozott időtartam alatt nem változtatható meg. (Mindez gátja lehet a program elterjedésének, legalábbis a kisvállalkozói körben.) A KMRP lezárását jelentő záró közgyűlést a KMRP ügyvezető szerve hívja össze a KMRP szervezet jogutód nélküli megszüntetéséről való döntés érdekében.⁹

Az KMRP-szervezetben megszerzett tagi részesedés és az KMRP-szervezeten keresztül juttatott értékpapír adózási szempontból nem minősül a munkavállaló bevételeinek a szerzés időpontjában. Az KMRP-n keresztül a munkavállalók tőkejövedelemként (azaz 15 százalékos adóterheléssel) adózó jövedelemhez jutnak, ahelyett, hogy a juttatás után a teljes munkavállalói és munkáltatói közterhet meg kellene fizetni. Hátrányként mindenképpen hangsúlyozni érdemes a *beszámoló- és mérlegkészítési kötelezettséget*, illetve azt, hogy az eszközöket valós piaci értéken kell nyilvántartani, amely óhatatlanul, *vissza-visszatérő módon könyvvizsgálati kötelezettséggel jár.*¹⁰

Összefoglalás

Áttekintve a Magyarországi pénzügyi participáció helyzetét, elmondhatjuk, hogy ezen intézmény rögzös utat járt be a rendszerváltást követően napjainkig. Az 1992-es MRP igazából a spontán privatizáció időszakában próbált megfelelni a participációs követelményeknek, kevés sikerrel. A munkavállalók az átalakult állami vállalatok tulajdonából részesedést szerezhettek, de őket elsősorban a munkahely megtartása motiválta, kevésbé foglalkoztatta őket a munkáltató vezetésébe történő beleszólás lehetősége. A management pedig a vállalati tulajdon és a hatalom megszerzésére használta fel az eredeti MRP-t. Ebben a helyzetben tehát a

participáció eredeti célkitűzései nem teljesülhettek. Ezen a helyzeten nem változtatott az állami vállalkozói vagyoni értékesítéséről szóló 1995-ös szabályozás sem.

A 2015-ben beiktatott Javadalmazási MRP megalakítását az tette lehetővé, hogy az állam szabályozta a javadalmazási politika kérdéskörét (egy külön törvényben). A Javadalmazási MRP semmit nem tudott hozzatenni a participáció magyarországi történetéhez, hiszen egyrésztől igazából csupán alternatív kifizetési formákat tett lehetővé, másrésztől nem az összes munkavállalónak teremtett lehetőséget, hanem általában a vezető állású munkavállalóknak.

Hasonló következtetésre juthatunk a KRMP intézményének 2021-ben történő szabályozása kapcsán. Ez a forma igazából csak nevében munkavállalói résztulajdonosi program, valójában a pénzügyi, adózási előnyökön túl az eredeti participációs célokat kevésbé szolgálja

⁹ <https://www.vg.hu/velemenyt/2021/08/mit-hoz-az-uj-mrp-jogszabaly> (letöltés: 2022. július 12.)

¹⁰ <https://visegradlegal.hu/munkajog/munkaert-reszvenyt-uj-eszkoz-a-munkavallalok-motivalasara/> (letöltés: 2022. július 12.)

A SZÜLŐI FELÜGYELET ÉRINTŐ PTK. MÓDOSÍTÁS HATÁSA AZ OSZTOTT PERSZERKEZETRE

Az egyes igazságügyi tárgyú, valamint kapcsolódó törvények módosításáról szóló 2021. évi CXXII. törvény (továbbiakban Módtv.), amelynek 87. § - a iktatta be 2013. évi V. törvénybe (továbbiakban: Ptk.) annak a lehetőségét, hogy a bíróság az egyik szülő kérelmére is elrendelhesse a közös szülői felügyelet gyakorlását. Jelen munkámban azt kívánom megvizsgálni, hogy a 2022. január 1-jén hatályba lépett módosítás miként hat a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény (a továbbiakban: Pp.) elsőfokú eljárása során érvényesülő osztott tárgyalás rendszerre. Vizsgálni kívánom továbbá azt is, hogy milyen jogértelmezési kérdések merülhetnek fel a szülői felügyelet gyakorlásának megváltoztatására irányuló perekkel kapcsolatban.

Érdemes leszögezni, hogy a családjogi tárgyú perek dinamikája merőben különbözik a többi pertípustól. Ezt támasztja alá a Ptk. 4:170. § (1) bekezdése, amely kimondja, hogy „szülői felügyelet gyakorlásának megváltoztatása a bíróságtól akkor kérhető, ha azok a körülmények, amelyekben a szülők megállapodása vagy a bíróság döntése alapult, utóbb lényegesen módosultak, és ennek következtében a megváltoztatás a gyermek érdekében áll.” „Ez azt jelenti, hogy a bíróság nem tekinti véglegesnek a szülői felügyeletre vonatkozó megállapodást, illetve ítéleti döntést.” Ez több okból fakad. A családjogi perek dinamikusnak mondhatóak abból a szempontból, hogy a perben álló felek, - és ide értve a kiskorú gyermekeket is – viszonyai a per folyamán is változnak. Adott esetben a szülők haragos

viszonya megnyugszik, a gyermekek érdekei, igényei, és ezek fontossági sorrendje, valamint a szülőkhöz való kötődése az idő múlásával, és koruk előre haladtával folyamatosan változik. Az egyes gazdasági típusú perekben a jogvita kereteinek rögzítése másképpen valósul meg, mint a családjogi perekben. A jogalkalmazói álláspont is ezt támasztja alá. A Kúria Pfv. 21.499/2019/4. számú döntésében kimondta a Kúria, hogy „A szülők körülményeiben, a gyermekkel való kapcsolatban, a gyermek kötődésében ugyanis olyan lényeges változások következhetnek be a korábbi szülői, bírói döntés idején fennálltakhoz képest, amelyek indokoltá, adott esetben pedig a gyermek érdekében szükségessé teszik az előzményi megállapodás vagy bírói határozat megváltoztatását.”

A tudományos munkám célja távolabbról tekintve az osztott tárgyalási rendszer érvényesülésének vizsgálata a családjogi perekben, közelebbről pedig az osztott tárgyalási rendszer érvényesülése a Módtv. által bevezetett változások tükrében. Jelen munkámban vizsgálni kívánom a Ptk. módosítását megalapozó gyakorlati, bírósági döntéseket is. Mint ahogy már fentebb is említettem, több kérdés is felmerülhet a Módtv. hatályba lépése kapcsán. Többek között érdemes görcső alá venni azt is, hogy a Módtv. felmenő rendszerben kívánja alkalmazni a módosításokat. Ebből kifolyólag kérdés is azt, hogy a kimunkált bírói gyakorlat mérlegelési szempontjai megváltozhatnak-e a módosítás miatt. A témát leíró módszerrel kívánom vizsgálni, amely leíró módszer mellett a kutatásom a témában született szakcikk és a Módtv. megalkotását megalapozó gyakorlati döntéseket is feldolgozza.

* Dr. Laurikné dr. Csoma Viktória Anna, PhD hallgató, Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola

I. Osztott perszerkezet jelentősége a Pp.-ben

Kutatási témám az osztott tárgyalási rendszer, amely klasszikus eljárásjogi téma. A hazánkban induló kodifikációs hullám egyik nagy állomása volt a 2013-ban előkészítésnek induló új polgári perrendtartási törvény megalkotása. A cél egy modern és nemzetközi szinten is elfogadott, új eljárási törvény megalkotása. Az utóbbi húsz évben világossá vált a helyzet, hogy sem társadalmilag, sem gazdaságilag nem tudott megfelelően érvényesülni a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény (továbbiakban: régi Pp.), különös tekintettel a 2013. évi V. törvény hatályba lépésére. Az új anyagi jogi jogszabály egy modern eljárásjogi törvényt kívánt meg. Az eljárásjogi törvény vonatkozásában olyan perhatékonyt fokozó eszközök alkalmazásának bevezetésére tett javaslatot, amelyek már sikeresen funkcionálnak több európai országban. A jogalkotó ezeket a perhatékonyt biztosító eszközöket olyan módon öntötte jogi keretek közé, hogy megfelelően a nemzetközi elvárásnak, azonban megtartsa a magyar jogrendszer és jogi kultúra sajátosságait.¹

A Pp. három fő pillére: a perkoncentráció, az eljárás támogatása és az anyagi pervezetés. A perkoncentráció elve a Pp. 3.§-a szerint a felek közötti jogvita minél hamarabb befejezését célozza meg, valamennyi bizonyíték és tény a lehető leghamarabb a bírósági rendelkezésre álljon, vagyis a jogvita eljárásjogi és anyagi jogi keretei minél korábban rögzüljenek. A perkoncentráció elvének érvényre juttatása nem csak a bíróság, hanem a peres felek kötelezettsége is, hogy ilyen módon egy jól előkészített tárgyaláson folyják a jogvita. A per szerkezetében akkor koncentrált, ha a törvény úgy

alakítja ki az eljárást, hogy azt jól differenciálható szakaszokra bontsa, minden a szakasznak a másiktól jól elkülöníthető funkciója legyen. A régi Pp. nem tagolta az eljárást szakaszokra. Ez a gyakorlatban a per elhúzódsához vezetett. A perkoncentráció elvének egyik garanciális biztosítékeként érvényesül az osztott perszerkezet. Az osztott tárgyalási rendszer minden, a Pp.-ben szereplő elsőfokú eljárásban érvényesül.²

A jogalkotó a Pp. alapját képező osztott perszerkezetet jogtörténeti és jogösszehasonlító módszerrel vizsgálta. A külföldi példák tapasztalatai mutatják mint például Németország, Svájc, Franciaország, Szlovénia és Svédország polgári eljárásjogi szabályozása, hogy a társadalmi és gazdasági rendszer bonyolult jogviták kívánalmainak eleget tesz. Nem áll messze a magyar jogi szabályozástól sem az osztott tárgyalási rendszer. A Pp. megalkotása során a jogalkotó sokat merített a Plósz Sándor-féle 1911. évi I. törvénycikk megoldásaiból is.³ Tehát megfigyelhető, hogy a jogalkotó nem csak a modern külföldi mintákat vette alapul, hanem a Pp. megalkotása során figyelemmel volt a magyar jogi kultúra sajátosságaira is.

A Pp. által bevetett modell szerint az elsőfokú polgári eljárás két részre tagolódik. Az perelőkészítő szak, vagyis az ún. perfelvételi szak az eljárás állítási része, itt rögzülnek a jogvita kereti, míg a második része a bizonyítási szak, az ún. érdemi tárgyalási szak.⁴

Kutatási területem egy részét az képezi, hogy megvizsgálom azt, hogy az egyes különleges pertípusok milyen módon érvényesülnek az osztott perszerkezet tükrében. Jelen dolgozatomban nem kívánok kitérni minden egyes különleges pertípus érvényesülésére. Most csupán a szülői felügyelet és annak módosítását kívánom megvizsgálni.

¹ WOPERA Zsuzsa: Az új polgári perrendtartás elvi alapjai, *JK*, 2017/4., 153-161. o.

² NAGY Adrienn - WOPERA Zsuzsa (szerk.): *Polgári eljárásjog I.*, Wolters Kluwer Kiadó, Budapest 2017., 42. o.

³ <https://jogaszvilag.hu/az-uj-perrendtartas-a-birosagtol-is-uj-szerepfelfogast-kivan/> (letöltés: 2022. május 14.)

⁴ NAGY Adrienn - WOPERA Zsuzsa (szerk.): *Polgári eljárásjog I.*, Wolters Kluwer Kiadó, Budapest 2017., 42. o.

II. A Ptk. szülői felügyelet gyakorlásának rendezését célzó szabálya régen és most

A Ptk. 4:164. § deklarálja a szülői felügyelet főszabályát, amely abból indul ki, hogy a szülők alapvetően közösen gyakorolják a szülői felügyeleti jogokat, addig amíg saját megállapodásuk, hatóság vagy bíróság másképpen nem rendelkezik.⁵ A szülői felügyelet rendezése tekintetében annak van jelentősége, hogy mind a két szülő betölti az adott gyermek vonatkozásában az apai, illetve anyai jogállást. A Ptk. a közös szülői felügyeletet igyekszik erősíteni. Ez mutatja azt, hogy a Ptk. 4:21.§ (2) bekezdésében meghatározott közös bontóper esetében meg kell egyezni a járulékos kérdésekben, amely a leginkább a házasságból született gyermek köré van összpontosítva.⁶

Abban az esetben, ha szülőknek nincsen saját megállapodásuk a szülői felügyelet gyakorlásának kérdésében, akkor a szülői felügyelet gyakorlását a bíróság rendezi. A bíróság nem csupán abban a kérdéskörben dönt, hogy melyik szülő gyakorolja a teljeskörű szülői felügyeleti jogot, hanem lehetőség van arra is, hogy a másik szülőt az együtt döntési jogon kívül más szülői felügyeleti részjogosítványokkal is felruházzon. Ehhez azonban széleskörű bizonyítási eljárás szükséges. A Módtv.-vel a Ptk.-ban feltűnő, 2022. január 1. napjával hatályba lépő változás mondhatni a hazai családjogi normarendszert elvi alapjait is módosította, hiszen az egyik szülő kérelmére is elrendelheti a bíróság a közös szülői felügyeletet. Ez alapján a legmeghatározóbb módosítás a Ptk. 4:167. § (1) bekezdésének második mondata: „A bíróság az egyik szülő kérelmére is dönthet a szülői felügyelet közös gyakorlásáról, ha az a kiskorú gyermek ér-

dekében áll.” Ebből kifolyólag a bíróság hivatalból nem dönthet a közös szülői felügyeleti jog tárgyában, csakis kérelemre. A döntés meghozatalához a bíróságnak két konjunktív feltétel vizsgálata szükséges: a bíróság csak abban az esetben rendelheti el a közös szülői felügyeletet, ha az egyik szülő kéri és ez a gyermek érdekében áll. Az újonnan hatályba lépő szabályozás nem azt jelenti, hogy a szülőket a házasság felbontása után automatikusan megilleti a közös szülői felügyeleti jog, csupán arra ad lehetőséget, hogy az egyik szülői kérelmére is elrendelje a szülői felügyeleti jogot. Ehhez a bíróság körültekintő bizonyítási eljárást folytat le arra nézve, hogy a közös szülői felügyelet a gyermek testi, lelki, szellemi és erkölcsi fejlődése ezzel biztosítható-e a leginkább.⁷ Mint már említettem, teljesen új jogintézményről van szó, így kialakult gyakorlata még nincsen. Mivel a közös szülői felügyelet több évre döntő szerepet játszhat a gyermek életében, szükséges a széles spektrumú, mindenre kiterjedő bizonyítási eljárás lefolytatása, arra vonatkozóan, hogy mi szolgálja leginkább a gyermek további életét. A bizonyítási eljárás során figyelemmel kell lenni a Gyermek jogairól szóló Egyezmény 12. Cikkében foglaltakra, vagyis, hogy az ítélőképessége birtokában lévő gyermeket a jogszabályokban meghatározottak szerint meghallgassák.⁸ Ezt a Pp. a szülői felügyelettel kapcsolatos perek részében, a 473. § - ban szabályozza. Tekintettel arra, hogy a polgári peres eljárásban a hazai jogi szabályozás nem ad lehetőséget arra, hogy a gyermeknek legyen jogi képviselője, csak arra van lehetőség, hogy a szülőknek legyen, a gyermek helyzete kiszolgáltatottabb. Egy gyermek már csak életkoránál fogva is kiszolgáltatott helyzetben van, így minden jogász hivatásrend feladata az, hogy a gyermek érdekeit tartsa szem előtt.⁹

⁵ A polgári törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény miniszteri indokolása a törvény 4:164. §-ához

⁶ VÉKÁS Lajos - GÁRDOS Péter (szerk.): *Nagykommentár a 2013. évi V törvényhez*, a Ptk. 4:164. §-hoz fűzött kommentár

⁷ 2021. évi CXXII. törvény miniszteri indokolása, 87. §-hoz fűzött miniszteri indokolás.

⁸ 1991. évi LXIV. törvény a Gyermek jogairól szóló, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről, 12. Cikk

⁹ VÉKÁS Lajos - GÁRDOS Péter (szerk.): *Nagykommentár a 2013. évi V törvényhez*, a Ptk. 4:164. §-hoz fűzött kommentár (hatályos 2022. I. 1.-től)

Érdemes pár szóban említést tenni az Módtv. -nyel bevezetett váltott gondoskodásról is. Ezt teszem mind azért, mert a váltott gondoskodás mint jogintézmény a közös szülői felügyelet egyik módját takarja. A váltott gondoskodás azt jelent, hogy a szülők azonos időtartamban, egymást váltva gondozzák a gyermeket. A joggyakorlat igénye hívta életre azt, hogy váltott gondoskodás törvényi szinten is megjelenjen. Fontos megemlíteni, hogy annak ellenére, hogy a szülők ilyen esetben azonos időtartamban gondoskodnak a gyermekről, nem jelenti azt, hogy a bíróság nem állapíthat meg gyermektartásdíj fizetési kötelezettséget, ún. kiegészítő gyermektartásdíjat. A váltott gondoskodás elrendelésének feltétele a szülők közös felügyelete.¹⁰

A Ptk. 4:167. §-ának kiegészítése lényeges változásnak tekinthető. A korábbiakhoz képest a bíróság már az egyik szülő kérelmére is elrendelheti a közös felügyeleti jogot, míg az előző szabályozásban a szülők nagymértékű együttműködését igényelte. Ennek ellenére kérelem hiányában ilyenfajta döntés nem születhet a bíróság részéről. A kommentár kiemeli, hogy csupán lehetőség a bíróság számára, hogy kérelemre elrendelje a közös szülői felügyeletet. Ezt csak akkor teheti meg, ha az egyik fél kéri és mindez a gyermek érdekében áll. A Módtv. szerint tehát, az új szabályozás nem azt jelenti, hogy a házasság felbontását követően automatikusan fennmarad a közös szülői felügyelet, hanem lehetőség nyílik arra a bíróság számára, hogy a gyermek testi, lelki, szellemi, erkölcsi fejlődése miként biztosítható a legkedvezőbb módon, vagyis nem kell választani a bíróságnak a két, ugyanannyira alkalmas szülő között. A Módtv. azt is hangsúlyozza, hogy továbbra is lehetőség van arra, hogy a közös szülői felügyelet gyakorlására csak az egyik szülőt

jogosítsa fel a bíróság, avagy osszon meg részjogosítványok a szülők között.¹¹

A jogalkotó az újonnan bevezetett szülői felügyelettel kapcsolatos változást a 2022. január 1. napja után indult perekben rendeli alkalmazni, azaz felmenő rendszerben. Abban az esetben, ha már a folyamatban lévő perekben is alkalmazni lehetne az újonnan hatályba lépő szabályozást, az más alapokra helyezné az egész eljárást, amely az per elhúzódásához vezetne, végső soron pedig a gyermek érdekét sértené a leginkább. A szülők ugyanakkor nincsenek attól elzárva, hogy egy, már meglévő ítélettel, vagy ítéleti jogerőre lépett egyezség szabályozott szülői felügyelet kapcsán kérjék a bíróságtól annak megváltoztatását.¹²

III. Problémafelvetés

Érdemes megvizsgálni azt, hogy a családjogi tárgyú perek dinamikája mennyiben különbözik a többi pertípustól. E perek sajátosságai több okból fakadnak. A családjogi tárgyú perek dinamikusnak mondhatóak abból a szempontból, hogy a perben álló felek, - és ideértve a kiskorú gyermeket is – viszonyai folyton változnak. Adott esetben a szülők haragos viszonya megnyugszik, a gyermek érdekei, igényei és ezek fontossági sorrendje, valamint a szülőkhöz fűződő viszonya az életkora előre haladtál folyamatosan változnak.

Az egyes gazdasági típusú perekben, egy konkrét példát kiragadva – egy kártérítési tárgyú perekben másképpen működik. A múltban megtörtént egy károkozó cselekmény, amelyhez kapcsolódó bizonyítékok már a keresetlevél benyújtásával a felperes rendelkezésére állhatnak. Ehhez képest a családjogi tárgyú perek dinamikusak, amelyet a Ptk. 4:170. §-a is alátámaszt, amikor

¹⁰ WOPERA Zsuzsa: *Változások a közös szülői felügyelet gyakorlásában 2022. január 1-től. Változások a közös szülői felügyelet gyakorlásában 2022. január 1-jétől - Jogászvilág (jogaszvilag.hu)* (letöltés dátuma: 2022. május 24.)

¹¹ VÉKÁS Lajos - GÁRDOS Péter (szerk.): *Nagykommentár a 2013. évi V törvényhez, a Ptk.*

4:164. §-hoz fűzött kommentár (hatályos 2022. I. 1.-)

¹² WOPERA Zsuzsa: *Változások a közös szülői felügyelet gyakorlásában 2022. január 1-től. Változások a közös szülői felügyelet gyakorlásában 2022. január 1-jétől - Jogászvilág (jogaszvilag.hu)* (letöltés dátuma: 2022. május 24.)

kimondja, hogy „(1) A szülői felügyelet gyakorlásának (...) megváltoztatása a bíróságtól akkor kérhető, ha azok a körülmények, amelyeken a szülők megállapodása vagy a bíróság döntése alapult, utóbb lényegesen módosultak, és ennek következtében a megváltoztatás a gyermek érdekében áll.” Tehát, megállapítható, hogy maga a jogalkotó sem tekinti véglegesnek a szülők megállapodását vagy a bíróság döntését. A Pp.-ben szabályozott osztott tárgyalási rendszer lényege abban áll, hogy a jogvita keretei egy ponton, a perfelvétel lezárásakor rögzüljenek. A dinamikus családjogi tárgyú perekben az osztott perszerkezetet hozzá kellett igazítani e perkategóriába tartozó perek igényeihez, hogy azok rugalmasabban követhessék a per folyamán alakuló életviszonyokat. A speciális szabályozás terjedelmére tekintettel melyek jelentős részét a Pp. XXXI. fejezete tartalmazza kis túlzással azt mondhatjuk, hogy a Pp. személyi állapotot érintő pereiben külön Pp. érvényesül.

IV. A joggyakorlat megállapításai

Mint említettem a családi jogi tárgyú perek dinamikája merőben különbözik a többi pertípusétól. Érdekes megvizsgálni a több évtizedes, következetes bírói gyakorlatot, tekintettel arra, hogy a Módtv. által bevezetett módosításnak kialakult gyakorlata nincs.

A 17. számú irányelv szerint abban az esetben lehet kérni a szülői felügyeleti jog újrarendezését, ha „azok a körülmények, amelyekre a bíróság a döntését alapította, utóbb lényegesen megváltoztak, és ennek következtében az elhelyezés megváltoztatása a gyermek érdekében áll.” A hivatkozott Irányelv szerint tehát nem elégséges csupán a körülmények megváltozása, ahhoz az eljárás sikerre vezessen, a változásnak a

gyermek érdekében kell állnia. Így hát a Ptk. 4:170. §-a által támasztott kettős feltételnek kell érvényesülnie.¹³

A Kúria rámutatott arra a jelentős tényre is, hogy a gyermek meghallgatása jelentős és szükséges. Az 1991. évi LXIV. törvénnyel beiktatott Gyermekjogi Egyezmény szerint az ítélőképessége birtokában lévő gyermek véleményét meg kell hallgatni, azt megfelelően – a gyermek érettségi fokára figyelemmel – tekintetbe kell venni. A Kúria véleményének alapjául szolgára eljárásban tévesen ítélte meg a másodfokú bíróság, hogy a gyermek véleményét figyelmen kívül hagyta. A gyermek véleménye a bizonyítási eljárás egy fontos részét képezi. A Kúria ugyanakkor rámutatott arra, hogy a szülői felügyelet megváltoztatásához a két feltétel együttes fennállás szükséges: 1. a körülmények lényeges módosulása, 2. a megváltoztatás a gyermek érdekében álljon.¹⁴

A Kúria Pfv.22.657/2017/5. számú határozatában fejtette ki, hogy nem elegendő feltétel a szülői felügyeleti jog megváltoztatásához az, hogy a körülmények lényegesen megváltoztak, szükséges feltétel az is, hogy a korábbiakhoz képesti változtatás a gyermek érdekét szolgálja.

A Kúria hangsúlyozza, hogy nem tekinti véglegesnek a szülők megállapodását, illetve a bíróság döntését a szülői felügyelet vonatkozásában. A Pfv.21.499/2019/4. számú határozatának indokolásában fejti ki, hogy „A szülők körülményeiben, a gyermekkel való kapcsolatában, a gyermek kötődésében ugyanis olyan lényeges változások következhetnek be, a korábbi szülői, bírói döntés idejében fennálltakhoz képest, amely indokoltá, adott esetben pedig a gyermek érdekében szükségessé tesz az előzményi megállapodás, vagy bírói határozat megváltoztatását.” A határozat indoko-

¹³ 17. számú Irányelv – a gyermek elhelyezésével kapcsolatos szempontokról, V. rész.

¹⁴ BH2019. 298. – A szülői felügyelet megváltoztatása iránti perben a bíróságnak a kiskorú gyermek kinyilvánított akaratát értékelnie kell. Ez kizárólag akkor mellőzhető, ha a nyilatkozat

megtételekor nincs ítélőképessége birtokában. A gyermek ítélőképességének meglétét a bíróságnak minden esetben egyedileg kell vizsgálnia, ennek során az életkor nem döntő tényező.

lása továbbá azt is kifejti, hogy a szülői felügyelet tárgyában hozott bírói döntés nem eredményez res iudicata-t.

Összegzőként elmondható, hogy a több évtizedes kimunkált bírói gyakorlatban tisztán csapódnak le a nemzetközi szintű elvárások, és Ptk. rögzített családjogi jogviszonyokra irányadó fő alapelvek mint adott esetben például a gyermekek érdekének védelme A bíróság feladata tehát, a szülői felügyelet megváltoztatásánál a gyermek legfőbb érdekében az érvényre juttatása, vagyis az, hogy hosszú távon mi kedvez a legjobban a gyermek testi, lelki, szellemi erkölcsi fejlődésének. Ehhez a bíróságnak a bizonyítás körében vizsgálnia kell a szülők személyiségét, erkölcsi mércéit, továbbá életvezetését. Vizsgálat tárgyát képezi a gyermek és a két szülő között fennálló viszonyt, a gyermek életkorát, testvéri kapcsolatait, illetve az ítélőképességének birtokában lévő gyermek véleményét.

Megállapítható, hogy lényeges körülményváltozásnak nem tekinthető és nem elegendő feltétel a jogszabályi környezet megváltozása. Nem kérhető a már megállapított szülői felügyeleti gyakorlásának megváltoztatása azon az alapon, hogy a Ptk. módosításra került.

Állításom támasztja alá a BH2017. 386., amely a gyermektartás díj vonatkozásában emeli ki, hogy a „2014. március 15. napján hatályba lépett jogszabályon alapuló rendelkezés nyilvánvalóan nem tekinthető a tartásdíj megállapításának alapjául szolgáló körülményekben bekövetkezett változásnak.” Ezt mondja ki a Kúria Pfv. 21.660/2019/4. számú határozatában is, amikor azt vizsgálta, hogy a jogszabályi környezet megváltozása mennyiben érinti a gyermektartás díj módosítás. Konzekvenciám az, hogy továbbra is csak a jogszabályban meghatározott konjunktív feltételek fennállta esetén dönthet a bíróság a szülői felügyelet módosításának a tárgyában. Egyetértek Wopera Zsuzsával, aki azt

mondja, hogy határozott szakmai álláspontja az, hogy „önmagában nem értékelhető elégséges körülményváltozásként” a jogszabály módosulása, mert ez „nem vezethet a szülői felügyelet gyakorlásának megváltozásához (..)”.¹⁵

A Ptk. elemzett módosítása tükrében elmondható, hogy jogalkotót éppen az előbb felsorolt szempontrendszer szeretné tökéletesíteni azzal, hogy a bíróságnak ne kelljen mérlegelni abban az esetben, ha mindkét szülő egyaránt alkalmas a gyermek nevelésére.

Összegzés

Álláspontom szerint a Ptk. módosítása egyértelműen hatással van az osztott perszerkezetre. Az, hogy már az egyik szülő kérelmére is elrendelheti a bíróság a közös szülői felügyeletet a per elhúzódsát akadályozza meg.

Megállapítható, hogy a több évtizeden keresztül kialakult bírói gyakorlat a szülői felügyelet tárgyában hozott bírói döntést nem tekinti ítélt dolognak. A Kúria kifejti ezzel kapcsolatban, hogy olyan lényeges körülményváltozások léphetnek fel a gyermekkel kapcsolatban, amelyek adott esetben szükségszerűvé teszik a szülői felügyelet tárgyában hozott döntés módosítását. Az osztott tárgyalási rendszer tükrében vizsgálva a családjogi tárgyú perek szabályozását megállapítható, hogy az ott bevezetett módosítások alkalmasak arra, hogy kövessék a családjogi jogviszonyok dinamikáját. A jogalkotó célja, vagyis a Pp. 3. §-ában írt perkoncentráció elve ilyen módon nem olyan módon érvényesül, mint a klasszikus vagyoni jogi perekben. A jogvita keretei értelemszerűen nem tudnak olyan módon rögzülni a perfelvétel lezárásával, mint más perfajták esetében. A Ptk. módosítása lehetővé teszi az osztott perszerkezet könnyebb érvényesülését azáltal, hogy a bíróságnak már nem kell választania két – adott esetben

¹⁵ WOPERA Zsuzsa: Szülői felügyeletet érintő perek – új utakon. In: *Jogászegyleti értekezések* (Szerk:

Bodzási Balázs) Magyar Jogász Egylet, Budapest 2022., 393-394. o.

ugyanannyira alkalmas - szülő között, hanem az egyik fél kérelmére is elrendelheti a közös szülői felügyeletet abban az esetben, ha a törvény által írt feltételek teljesülnek. Megállapítható, hogy ez a bíróság számára csupán egy lehetőség, továbbá hivatalból nem dönthet erről, csakis kérelem esetén. Ez a rendelkezés összefügg a Pp. 2. § (2) bekezdésében deklarált kérelemhez kötöttség elvével. Megállapíthatjuk, hogy a jelen munkám tárgyát képező Ptk. módosítás nem csak hatással van az osztott perszerkezetre, hanem azt is, hogy az anyagi jogi jogszabályváltozás harmonizál az eljárásjogi törvénnyel. Ebből kifolyólag a Pp.-ben lefektetett eljárásjogi alapelvek könnyedebb érvényesülését biztosítják.

Megállapítható, hogy Ptk. módosítás felmenő rendszerben kívánja szabályozni a szülői felügyelettel kapcsolatos kereseteket. Ez azt jelenti, hogy a 2022. január 1. napja után indult eljárásokban lehetséges az alkalmazása, azonban a felek nincsenek attól elzárva, hogy a már szabályozott szülői felügyeletet módosítsák. Ez azt jelenti, hogy döntés meghozatalához a bíróságnak két konjunktív feltétel vizsgálata szükséges: a bíróság csak abban az esetben rendelheti el a közös szülői felügyeletet, ha az egyik szülő kéri és ez a gyermek érdekében áll.¹⁶ Jelen munkámban vizsgált gyakorlati esetekből egyértelműen kitűnik, hogy a Módtv.-nyel hatályba lépő rendelkezések harmonizálnak a kialakult bírói gyakorlattal. Megállapításom az, hogy a joggyakorlatban a már elbírált szülői felügyelet gyakorlása rendezésének megváltoztatásához nem elegendő csupán a jogszabály megváltozása. A megvizsgált jogesetektől levezethető, hogy az csupán akkor változtatható meg a már szabályozott szülői felügyelet, ha olyan lényeges változások léptek fel, amelyek indokolják annak módosítását, és a módosítás a gyermek legfőbb érdekét szolgálja.

¹⁶ 2021. évi CXXII. törvény miniszteri indokolása, 87. §-hoz fűzött miniszteri indokolás.

A NEMZETKÖZI MAGÁN- JOG HATÁSA A HAZAI JOGALKOTÁSRA, AVAGY A KISKORÚ GYERMEK MEGHALLGATÁSÁNAK AKTUÁLIS KÉRDÉSEI

Bevezetés

A „gyermekbarát igazságszolgáltatás” egy olyan igazságszolgáltatási rendszer, amely az elérhető legmagasabb szinten biztosítja a gyermekek jogainak tiszteletben tartását és hatékony érvényesítését, megfelelően tekintetbe véve a gyermek érettségét, értelmi szintjét és az ügy körülményeit. Olyan igazságszolgáltatás, amely hozzáférhető, a gyermek életkorának megfelelő, gyors, gondos, a gyermekek jogaihoz és szükségleteihez igazodó és azokra koncentrált, tiszteletben tartja a gyermekek jogait, beleértve a tisztességes eljáráshoz való jogot, az eljárásban való részvétel és az eljárás megértésének jogát, a magánélet, a családi élet, a személyes integritáshoz és a méltóság tiszteletben tartásához fűződő jogot.¹

Magyarországon a szakemberek a gyermekbarát igazságszolgáltatás helyett inkább gyermekközpontú igazságszolgáltatásként határozzák meg rendszerünket. A gyermekközpontú igazságszolgáltatás egy olyan igazságszolgáltatási rendszer, amely biztosítja a gyermekek jogainak tiszteletben tartását és azok hatékony érvényesítését, kiemelten kezeli a gyermek mindenek felett álló érdekét minden olyan ügyben, amelyben érintettként szerepelnek.²

Az elmúlt pár évben a gyermeket érintő polgári perek dinamikus fejlődésnek indultak, melynek jelentős indikátora volt a 2019. június 25.-én elfogadott 2019/1111 (EU) rendelet³ (Brüsszel IIb. rendelet) a házassági és szülői felelősségi ügyekben a joghatóságról, a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint a gyermekek jogellenes külföldre viteléről, mely hatályon kívül helyezte és átdolgozta a 2201/2003/EK rendeletet (Brüsszel IIa. rendelet) a hatékonyabb szabályok biztosítása érdekében.

A Brüsszel IIb. rendelet több újítást is bevezetett a határon átnyúló szülői felelősséggel kapcsolatos eljárásokban, például harmonizált szabályokat a joghatóságra vonatkozóan; továbbfejlesztett visszaviteli eljárást a gyermek jogellenes külföldre vitele esetén az egyértelmű határidők bevezetésével, annak érdekében, hogy az ügyeket gyorsan meg lehessen oldani; közvetítés elősegítése; a végrehajthatóvá nyilvánítási eljárás eltörlése a szülői felelősségről szóló határozatokra vonatkozóan; egyértelműbb szabályok a gyermekek egy másik uniós tagállamban történő elhelyezésével kapcsolatban; a határozatok hatékonyabb végrehajtása, a végrehajtás felfüggesztése vagy megtagadása lehetséges okainak bevezetésével; jobb együttműködés a különféle EU-országok központi hatóságai és a bíróságok között; és végül annak hangsúlyozása, hogy a gyermekek lehetőséget kapjanak a meghallgatásra az őket érintő eljárásban. Jelen tanulmányban a Brüsszel IIb rendelet eme új szabályozását és a magyar jogalkotásra gyakorolt hatását mutatom be röviden.

* Dr. Tóth Barbara, egyetemi tanársegéd, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Európai és Nemzetközi Jogi Intézet, Polgári Eljárásjogi Tanszék

¹ [5.] Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child friendly justice (Adopted by the Committee of Ministers on 17 November 2010 at the 1098th meeting of the

Ministers' Deputies), (CMCE Guidelines) <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016804b2cf3> (2021.01.15), 17. o.

² <https://birosag.hu/gyermekkozpontu-igazsagszolgalatas> (2021. 02. 21.)

³ HL L 178., 2019.7.2., 1–115. o.

I. A gyermek véleménynyilvánításhoz való joga

A Polgári Törvénykönyv hatálybalépését megelőzően családjogi kérdésekben a Csjt.⁴ volt alkalmazandó, mely a New York-i Gyermekjogi Egyezmény szabályozása miatt kötelezővé tette a szülők számára, hogy biztosítsák gyermeküknek a meghallgatáshoz való jogát, és véleményét lehetőség szerint vegyék figyelembe. Az 1991. évi LXIV. törvény iktatta be a magyar jogrendbe a Gyermekek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezményt (a továbbiakban: Egyezmény), amelynek a 12. cikk 1. és 2. pontja tartalmazza azt a követelményt, mely szerint: az Egyezményben részes államok az ítélőképessége birtokában levő gyermek számára biztosítják azt a jogot, hogy minden őt érintő kérdésben szabadon kinyilváníthassa véleményét, a gyermek véleményét - figyelemmel korára és érettségi fokára - kellően tekintetbe kell venni. Ebből a célból lehetőséget kell biztosítani a gyermeknek arra, hogy bármely olyan bírói vagy közigazgatási eljárásban, amelyben érdekelt, akár közvetlenül vagy képviselője, illetőleg arra alkalmas szerv útján, a hazai jogszabályokban foglalt eljárási szabályoknak megfelelően meghallgassák. A szülői felügyelettel és a gyermekelhelyezéssel, valamint az elhelyezés megváltozásával kapcsolatos eljárásokban a Csjt.⁵ indokolt esetben kötelezte a bíróságot és a gyámhatóságot a gyermek meghallgatására. A gyermek meghallgatására sor kerülhetett a gyermek kérelmére is, maga a meghallgatás pedig a bíró választása szerint közvetlenül vagy szakértő útján volt megtartható. A bíróságok általában azonban nem, vagy csak ritkán éltek ezzel a lehetőséggel. Az volt az elterjedt álláspont, hogy

a gyermek meghallgatása, ha egyáltalán szükséges, pszichológus szakértő feladata.⁶

Bucsi Ágnes 2011-ben írt cikkében⁷ az általa vizsgált családjogi perekkel kapcsolatban arra a következtetésre jutott, hogy a gyermek közvetlen meghallgatása Magyarországon továbbra is olyan eljárási cselekmény, amelyet az érintettek igyekeznek elkerülni. És bár a gyámhatósági eljárásokban a gyermeket főszabályként gyakrabban hallgatják meg közvetlenül, mint a bíróságon, azonban ez csak formális, legalábbis az leiratok alapján erre lehet következtetni.⁸

2012-ben a „gyermekbarát igazságszolgáltatás” jegyében nagy eljárási előrelépés történt a gyermek közvetlen bírósági meghallgatásának szabályozásában. A gyermek lehetséges eljárásjogi helyzete tisztázásra került, a (régi) Polgári Perrendtartás⁹ végre viszonylag részletesen rögzítette a kiskorú gyermek, mint érdekelt meghallgatására vonatkozó eljárási szabályokat. Ezzel mindenki számára kiszámíthatóvá, átláthatóvá vált a gyermek meghallgatásának, mint eljárási cselekménynek a szabályozása, ami szükségszerűen pozitívan hatott a felek jogtudatára. A módosítást megelőzően, ha a bíró úgy döntött, hogy gyermeket bevonja az eljárásba, lényegében ő határozta meg a tárgyalás rendjét. Bár erre eddig is volt törvényi lehetőség, a polgári perrendtartás általános szabályként beépítette, hogy a kiskorú részére a tárgyalásra eseti gyámot kell kijelölni, és bevezette a bíróságok által eddig is alkalmazott gyakorlatot, mely szerint minden ilyen esetben kiskorú meghallgatására a felek és a felek képviselőinek távollétében kerülhet sor.¹⁰ A gyermeket az érdekelt fél eljárási helyzetéhez is közelebb került, abban az értelemben, hogy nem kell őt figyelmeztetni az igazmondási kötelezettségére, hanem csak arra, hogy a valóságot kell feltárnia a tárgyaláson.

⁴ A házasságról, családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény

⁵ Csjt. 74. §

⁶ KOZÁK Henriett: Mumus vagy csodaszer? – A gyermek közvetlen meghallgatásának tendenciái egy német felmérés tükrében; Családi Jog XIII/4., 2015. 12. o.

⁷ BUCSI Ágnes: a gyermek meghallgatása az őt érintő eljárásokban – egy alapelv érvényesülése a magyar joggyakorlatban I. és II. rész, Családi jog 2011/2. 17-26. and 2011/3. 10-16. o.

⁸ BUCSI: i.m. II 11-12. o.

⁹ 1952. évi III törvény., 2018. január 1-jéig volt hatályban

¹⁰ KOZÁK Henriett: i.m. 14. o.

Magyarországon a kiskorút a tanácselnök hallgatja meg. A polgári perekben a „gyermekközpontú” novelláris módosítás előtt mindig is kérdés volt, hogy a gyermek közvetlen meghallgatása esetén a felek tehetnek-e fel kérdéseket a kiskorúnak, és ha igen, mikor és milyen formában. A régi Pp. 2012-es módosítása óta egyértelművé vált, hogy a felek a tárgyalás előtt kérdéseket tehetnek fel, még akkor is, ha a gyermeket a felek távollétében hallgatják meg. A törvény azt is lehetővé tette, hogy a gyermek részére kirendelt gyám közvetlenül intézhessen kérdéseket a gyermekhez, azonban a tanács elnöke bizonyos kérdések feltételét megtagadhatja, még azokat is, amelyeket a felek, törvényes képviselők javasolnak - pl. a kiskorú mindenek felett álló érdekében, vagy ha az nem érinti a per tárgyát. A meghallgatás végén, még a kiskorú jelenlétében az írásbeli jegyzőkönyvbe vett vallomást fel kell olvasni, vagy ha a jegyzőkönyv a jegyzőkönyvi tartalmat összefoglaló hangfelvétellel útján készül, azt a kiskorú jelenlétében kell rögzíteni. Ennek megtörténtét vagy mellőzését a jegyzőkönyvben fel kell tüntetni. A felolvasáskor, illetve a rögzítéskor a kiskorú az általa elmondottakat kiigazíthatja vagy kiegészítheti. A jegyzőkönyv - az elnök engedélyével - az ügygondnok, vagy ha a meghallgatás a felek jelenlétében történik, a felek észrevételei alapján is kiegészíthető és módosítható. Ha a kiskorú meghallgatására a felek távollétében kerül sor, az elnök a felekkel ismerteti a meghallgatásról készült jegyzőkönyvet. Ezek a szabályok a 2018. január 1-jén hatályba lépő új Polgári perrendtartásban sem változtak.

Az új Polgári Törvénykönyv¹¹ 2015. március 15-én lépett hatályba. A Ptk. szerint *a szülőknek tájékoztatniuk kell gyermeküket az őt érintő döntésekről, biztosítaniuk kell, hogy az ítélőképessége birtokában lévő gyermekük a döntések előkészítése során véleményt nyilváníthasson, törvényben meghatározott esetben szüleivel közösen*

dönthessen. A szülőknek a gyermek véleményét - korára, érettségére tekintettel - megfelelő súllyal figyelembe kell venniük. A kommentár, hasonlóan az Egyezményhez, az ítélőképesség és a belátási képesség fogalmát használja, és meghatározza ennek fogalmát: *ítélőképessége birtokában van a kiskorú, ha képes arra, hogy a jogügylet lényegét, következményeit átlássa, véleményt formáljon, és véleményét kifejezésre juttassa.*¹²

A gyermeket minden szükséges információval el kell látni, hogy a meghallgatáshoz való jogát hatékonyan gyakorolhassa. Ugyanakkor el kell magyarázni neki, hogy a meghallgatáshoz és a véleményük figyelembevételéhez való joguk nem feltétlenül határozza meg a végső döntést. A gyermeket érintő ítéleteket és bírósági határozatokat megfelelően indokolni kell, és a gyermek számára érthető nyelven kell megmagyarázni, különösen azokban az esetekben, amelyekben a gyermek nézőpontját és véleményét nem vették figyelembe.¹³ Kiemelten fontos az is, hogy a meghallgatás során a bíró ne keltsen olyan illúziót a gyermekben, hogy ő fog dönteni a család további sorsáról, vagy hogy ennek az eljárási cselekménynek az a célja, hogy ő válasszon és döntsön a szüleit illetően. A meghallgatás célja nem lehet az, hogy a döntést a szülők vagy a bírák áthárítsák a gyermekre. Ezzel az eljárási cselekménnyel a bíró átfogó, közvetlen képet kaphat a családról, ami nagyban segítheti az ítélet meghozatalát. Mielőtt azonban ezt megtenné, érdemes minél több bizonyítékot beszerezni, és mérlegelni, hogy az ügyben a közvetlen bírósági meghallgatás vagy pszichológus szakértő kirendelése mutatkozik célszerűbbnek.¹⁴

A bíróság mellett természetesen a szülőknek is tájékoztatniuk kell gyermeküket az őt érintő döntésekről, biztosítaniuk kell, hogy az ítélőképessége birtokában lévő gyermekük a döntések előkészítése során véle-

¹¹ 2013. évi V. törvény

¹² DARNÓT Sára, A gyermek meghallgatása családjogi perekben –interjúk alapján, különös

tekintettel a jogalkalmazási eltérésekre, Családi Jog XV/4. 2017.22.

¹³ Guidelines of CMCE, 28. o.

¹⁴ KOZÁK Henriett: i.m. 16. o.

ményt nyilváníthatson, törvényben meghatározott esetben szüleivel közösen dönthesen. A szülőknek a gyermek véleményét - korára, érettségére tekintettel - megfelelő súllyal figyelembe kell venniük.¹⁵

A gyermekek sok esetben maguk is tapasztalják az objektív és teljeskörű információk hiányát. Előfordulhat, hogy a szülők nem mindig osztják meg a lényeges információkat, és amit mondanak, az is elfogult lehet. Ebben az összefüggésben a gyermekjogászok, az ombudsmanok és a gyermekjogi szolgálatok nagyon fontos szerepet töltenek be.¹⁶ A gyermek ügyvédjének, az ügygondnoknak vagy más jogi képviselőjének a gyermek értelmi szintjének megfelelő nyelvezettel el kell mondania és meg kell magyaráznia a gyermeknek az adott határozatot vagy ítéletet, és tájékoztatnia kell arról, hogy milyen intézkedéseket – például fellebbezés vagy független panaszkezelési mechanizmusok – lehet megtenni.¹⁷ Ez a fajta megközelítés abszolút hiányzik Magyarországon, mert az eljárásban érintett gyerekek általában nincs saját képviselője. Ha az eljárásban eseti gyámja volt, ez a gyám az ügy tárgyalását követően nem tartja a kapcsolatot a gyermekkel. Jobb esetben szülei tájékoztatják a gyermeket az ítélet tartalmáról.

Érdemes lenne a szülőket is előzetesen tájékoztatni a gyermek meghallgatásának mikéntjéről, hiszen az is ellentétben áll a gyermek érdekeivel, ha a szüleitől félrevezető választ kap arra vonatkozóan, hogy mi vár rá. a tárgyalóteremben. A gyermek „kikötésének” elkerülése érdekében a szülők figyelmét szükséges felhívni arra, hogy ez is a gyermek bántalmazásának egyik formája, és az érdemi döntés meghozatalakor a szülő hátrányára értékelendő. Tájékoztatni kell őket továbbá arról is, hogy egyik szülő sem dönthet egyoldalúan, a másik beleegyezése nélkül úgy, hogy a bíró általi közvetlen meghallgatást követően pszichológusi megszólalásukra véleményüket kér a gyermekről.¹⁸

A bíróság indokolt esetben kötelezheti a szülőket, hogy a szülői felügyelet megfelelő gyakorlása és az ehhez szükséges együttműködésük biztosítása érdekében - ideértve a különélő szülő és a gyermek közötti kapcsolattartást - közvetítői eljárást vegyenek igénybe.¹⁹

A szülői felügyelet megváltoztatása iránti perben a bíróságnak a kiskorú gyermek kinyilvánított akaratát értékelnie kell. Ez kizárólag akkor mellőzhető, ha a nyilatkozat megtételekor nincs ítélőképessége birtokában. A gyermek ítélőképességének meglétét a bíróságnak minden esetben egyedileg kell vizsgálnia, ennek során az életkor nem döntő tényező. A bíróságnak meg kell hallgatnia a gyermeket és annak eredményeként kell eldöntenie: elérte-e az érettségnek azt a fokát, amikor véleménye figyelembe vehető. Ha az állapítható meg, hogy a gyermek ítélőképessége birtokában van és véleménye alapvetően nem a szülők befolyásolásának eredményeként alakult ki, véleményét értékelve kell a keresetet elbírálni. (Kúria Pfv. II. 20.609/2019.)

A jogbiztonság és kiszámíthatóság érvényesüléséhez kapcsolódóan a nemzetközi magánjog területén a közeljövőben felmerülő problémákat a 2022. augusztus 1-től alkalmazandó *2019/1111 (EU) rendelet (a továbbáiban Brüsszel IIb rendelet)* 21. és 39. cikkei okozzák majd. A Brüsszel IIb rendelet kiemelt figyelmet fordít a gyermek véleménynyilvánításhoz való jogának megerősítésére. A 21. cikk értelmében a tagállamok bíróságainak (és gyámhatóságainak) szülői felelősségi ügyekben biztosítaniuk kell, hogy az ítélőképessége birtokában lévő gyermek valódi és tényleges lehetőséget kapjon arra, hogy akár közvetlenül, akár képviselőn vagy megfelelő szervén keresztül szabadon kifejezhesse véleményét, azt pedig korára és érettségi fokára figyelemmel kellően tekintetbe kell venni. A főszabály érvényesülését erősíti a Brüsszel IIb rendelet 39. cikkének (2) bekezdése, amely szerint a szülői felelősség tárgyában másik

¹⁵ Ptk. 4:148. §

¹⁶ Guidelines of CMCE, 58. o.

¹⁷ Guidelines of CMCE, 32. o.

¹⁸ Kozák Henriett: i.m. 16-17. o.

¹⁹ Ptk. 4:172.§

tagállamban hozott határozat elismerésének egyik lehetséges megtagadási oka, ha a határozatot anélkül hozták meg, hogy az ítélőképessége birtokában lévő gyermeknek a véleménynyilvánításra lehetőséget biztosítottak volna. A fenti rendelkezések érvényesülése érdekében a szülői felelősség tárgyában hozott határozatok más tagállambeli elismerésére és végrehajtására irányuló kérelemhez csatolandó, a Brüsszel IIb Rendelet megfelelő melléklete szerinti tanúsítványon az eljáró bíróságnak meg kell jelölnie, hogy az ügyben érintett gyermek ítélőképessége birtokában volt-e és ha igen, valódi és tényleges lehetőséget biztosított-e neki a bíróság véleménye kifejezésére. A tanúsítvány kiállítása nemcsak olyan ügyekben szükséges, amelyek már az eljárás idején határokon átnyúlóak voltak. Lehetséges, hogy Magyarországon élő felek között szülői felelősség tárgyában hozott határozatot utóbb más tagállamban kell végrehajtani, ezért a tanúsítvány kiállítása (és benne annak tanúsítása, hogy a gyermek vélemény-nyilvánítására a bíróság lehetőséget biztosított) eredetileg teljesen belföldi ügyben is szükséges lehet.²⁰ Erre a tagállamoknak mindenképpen fel kell készülnie, ha el szeretnék kerülni a bíróságai által hozott határozatok külföldi végrehajtásának megtagadását.

A Brüsszel IIa rendelet alkalmazása kapcsán mind a házassági ügyekben, mind pedig a szülői felelősségre vonatkozó eljárásokban hozott határozatok elismerése terén a „közrendi” hivatkozást ritkán használták az elismerés megtagadása jogalapjául. Azonban a szülői felelősségre vonatkozó eljárásokban jelentős különbségek mutatkoztak a tekintetben, hogy e jogalapot kiterjesztően vagy megszorítóan értelmezték-e. Ezen felül a szülői felelősségre vonatkozó eljárásokban az elismerés megtagadásának gyakran használt jogalapja volt az, hogy a határozatot a gyermek meghallgatása nélkül hozták. A rendelet azon az elven alapul, hogy a gyermek véleményét figyelembe kell venni az őket érintő esetekben, ameny-

nyiben ez életkoruk és érettségi fokuk tekintetében megfelelő, és összhangban van mindekfelett álló érdekeikkel. Nehézségek mutatkoznak amiatt, hogy a tagállamok eltérő szabályokkal rendelkeznek a gyermek meghallgatására vonatkozóan. A gyermek meghallgatását illetően a határozat eredeti eljárásának helye szerinti tagállamnál szigorúbb előírásokat alkalmazó tagállamokat a jelenlegi szabályok arra ösztönzik, hogy utasítsák el az elismerést és a végrehajthatóvá nyilvánítást, amennyiben a gyermek meghallgatása nem felel meg saját eljárásaiknak. Emellett a Brüsszel IIa rendelet a szülői felelősségre vonatkozó összes ügyben általánosságban nem, csupán a visszavitellel kapcsolatos eljárásokban hangsúlyozza a gyermek meghallgatásának fontosságát. Ha a gyermek meghallgatása nélkül hoznak határozatot, fennáll a veszélye annak, hogy a határozatot nem veszi kellően figyelembe a gyermek mindenek felett álló érdekét.²¹

A Brüsszel IIb rendelet érintetlenül hagyja a gyermek meghallgatására vonatkozó tagállami szabályokat és gyakorlatokat, de előírja a jogrendszerek kölcsönös elismerését. Ez azt jelenti, hogy a rendelet kifejezetté tenné azt a kötelezettséget, hogy a véleményalkotásra képes gyermek számára kötelező lehetőséget biztosítani e vélemények kifejezésére, szem előtt tartva azt, hogy minden tagállam megerősítette az ENSZ gyermekjogi egyezményét, amely már kötelezi őket a fenti feltételnek megfelelő gyermekek meghallgatására az őket érintő összes hazai és határon átnyúló eljárásban. Egy, a másik tagállamban hozott határozatot elismertetni kívánó szülő számára ez azt jelenti, hogy az adott országban működő bíróság nem tagadja meg a határozat elismerését pusztán amiatt, hogy az említett bíróság által alkalmazott előírásokkal összevetve a gyermeket a másik országban másként hallgatták meg.

Azonban a Rendelet nagy hatást gyakorolt a nemzeti jogalkotóra is, hiszen ha nem szeretnénk azt kockáztatni, hogy a magyar

²⁰ A 2021. évi LXII. törvény végső előterjesztői indokolása

²¹ COM(2016) 411 final 4-5. o.

bíróság által hozott szülői felelősséggel vagy jogellenes gyermekelvitellel kapcsolatos határozatok elismerését és végrehajtását más tagállamban megtagadják, akkor a gyermeknek az őt érintő eljárásokban a való meghallgatásának lehetővé tételén túl konkrét, kiszámíthatóbb magyar szabályozásra van szükség.

A kiskorú gyermeket érintő eljárásokban az elmúlt években több változás is bekövetkezett, részben az új Polgári perrendtartás hatálybalépésének, részben pedig a Brüsszel IIb rendelet fent említett rendelkezései miatt. A szülői felügyeletet a szülők a gyermek megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődésének érdekében, egymással együttműködve és főszabály szerint közösen kötelesek gyakorolni, akkor is, ha már nem élnek együtt. A szülői felügyelet közös gyakorlása során a szülők jogai és kötelezettségei egyenlők. Ha a közös szülői felügyelet gyakorlása során a szülők valamely kérdésben nem tudnak megállapodni - a lelkiismereti és vallásszabadság körébe tartozó kérdés kivételével - a gyámhatóság dönt.

Amennyiben a különélő szülők nem tudnak megállapodni a szülői felügyelet gyakorlásának rendezéséről - kérelemre vagy a gyermek érdekében hivatalból - a bíróság dönt arról, hogy a szülői felügyelet melyik szülő gyakorolja. 2022. január 1-jétől a bíróság csak az egyik szülő kérelmére is dönthet a szülői felügyelet közös gyakorlásáról, ha az a kiskorú gyermek érdekében áll.²² A módosítást többek között a 3326/2021. (VII. 23.) AB végzés is indikálta. Ebben az indítványozó alkotmányjogi panasza elsődlegesen konkrét normakontrollra irányul [Abtv. 26. § (1) bekezdés], azt sérelmezte, hogy a Ptk. 4:167. § (1) bekezdése csak az egyik szülő szülői felügyeleti jogának a megállapítását teszi lehetővé a szülők megállapodása hiányában. Közös szülői felügyeletre ilyenkor korábban nem volt lehetőség még akkor sem, ha egyébként nemcsak a gondozó, hanem a különélő szülő is alkalmas a nevelésre. Az indítványozó sze-

rint ez lényegében „másodrendű állampolgárokat hoz létre a különélő szülőből”, vonatkozásukban diszkriminatív különbségtélt jelent. Továbbá az együttműködés elősegítése helyett - amely a gyermek legmagasabb érdeke is [Alaptörvény XVI. cikk (1) bekezdés] - a különbségek és az ellenállás fenntartását szolgálja. A szabályozás elszakítja a különélő szülőt a gyermekétől, a kapcsolat a „hétvégi láthatások több évtizede túlhaladott kényszer-lehetőségei miatt kiüresedik és megszűnik”, holott a nevelés jogát az Alaptörvény XVI. cikk (2) bekezdése garantálja. Az indítvány ugyanakkor amellett, hogy megjelölte az Alaptörvény XV. cikk (1)-(3) bekezdését és a XXVIII. cikk (1) bekezdését, nem fejtette ki érdemi elbírálásra alkalmas módon azt az összefüggést, hogy a vélt alapjogi sérelem e tekintetben pontosan miben áll. Jelen alkotmányjogi panasz ehhez képest nem vet fel olyan új, alapvető alkotmányjogi jelentőségű kérdést, amely a panasz befogadását és érdemi elbírálását indokolná. Az Alkotmánybíróság e körben megjegyezte, hogy egy korábbi döntésében - hasonló ügyben - arra is rámutatott, hogy a bíróság közös felügyeleti jogot a különélő felek megállapodásának hiányában azért „nem rendelhet el, mert az az együttműködés egy olyan maximális fokát kívánja meg, ami csak a felek teljes egyetértése esetén valósulhat meg, a bírósági eljárásra pedig éppen ezen teljes egyetértés hiánya miatt került sor” {3204/2021. (V. 19.) AB végzés, Indokolás [22]}. A szülők közötti együttműködés hiánya tehát az előfeltétele, nem a következménye annak, hogy a bíróság az egyik szülőt jogosítja fel a szülői felügyelet gyakorlására. A különélő szülők azonban még ebben az esetben is közösen gyakorolják jogaikat a gyermek sorsát érintő lényeges kérdésekben, továbbá arra is lehetőség van, hogy a bíróság a különélő szülőt feljogosítsa egyes szülői felügyeleti jogok gyakorlására [Ptk. 4:168. § (2) bekezdés, 4:175. § (1) bekezdés]. Így az Alkotmánybíróság a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény 4:167.

²² Ptk. 4:167. § (1) bekezdés

§ (1) bekezdése és a Kúria Pfv.II.21.716/2019/6. számú ítélete alaptörvény-ellenességének megállapítására és megsemmisítésére irányuló indítványt vizsgálta. Ebben a hozzáállásban következett be alapvető változás a gyermek érdekére tekintettel.

Egy másik 2022. január 1-jével hatályba lépő változás a közös szülői felügyeletről való döntés esetén a bíróság a kiskorú gyermek érdekére figyelemmel elrendelheti, hogy a szülők a gyermekről felváltva, azonos időtartamban gondoskodjanak, vagy ennek hiányában szabályozza a gyermekkel való kapcsolattartást és dönt a gyermek tartásáról. A különélő szülőknek a közös szülői felügyelet gyakorlása során biztosítaniuk kell gyermekük kiegyensúlyozott életvitelét. Váltott elhelyezésre sor kerülhet a szülők megállapodása vagy bírói ítélet alapján is. A közös szülői felügyelet elrendelése esetén a bíróság kijelöli a gyermek lakóhelyét.²³ A bíróság a döntés során mindig azt mérlegeli, hogy a gyermek testi, szellemi és erkölcsi fejlődése miként biztosítható a legkedvezőbbben. Nyilvánvaló, hogy ennek elrendelésére a körülmények széleskörű bírói mérlegelését követően akkor kerülhet sor, ha a bíróságnak a szülők és gyermek meghallgatását követően - meggyőződik arról, hogy valóban ez a döntés a gyermek számára a legkedvezőbb, illetve az azonos időtartamú gondoskodást a szülők életkörülményei is lehetővé teszik. Ha a bíróság a szülőket felváltva, azonos időtartamban jogosítja fel a gyermek gondozására, akkor döntés és az időtartammal, illetve a gyermek átadásával, átvételével kapcsolatos döntések megváltoztatását is a bíróságtól lehet kérni. A közös szülői felügyeletről szóló bírói döntésben a gyermek lakóhelyét minden esetben ki kell jelölni függetlenül attól, hogy a gyermek ténylegesen csak egyik szülője háztartásában lakik vagy mindkét szülőjével ugyanannyi időt tölt.

A rendelet hatálybalépésnek közelgő időpontján túl az alapvető jogok biztosa AJB-1299/2018. számú jelentésében felhívta az igazságügyi minisztert, hogy a jelentésben foglalt szempontok nyomán és a nemzetközi gyermekjogi standardokkal, valamint az uniós előírásokkal összhangban vizsgálja felül az 7/1988. (VIII. 1.) IM rendelet²⁴ szabályait. A jelentés megállapítása szerint a jogellenes gyermekelviteli ügyekkel kapcsolatos hatályos hazai végrehajtási szabályok nem rendezik kielégítően az ügyben eljáró központi hatóság és egyéb hatóságok közreműködési kötelezettségét, feladatkörét, ezért a gyermek legfőbb érdekére tekintettel a gyors és hatékony eljárás lefolytatásának érdekében indokolt egy új, átfogó szabályozás kidolgozása. Az alapvető jogok biztosa e jelentésére és az újraszabályozás szükségességére utalt az Alkotmánybíróság is egy jogellenes gyermekelviteli ügyben 2018. november 27-én hozott határozatában.²⁵

Ennek megfelelően szükségessé vált a Rendelet és az Egyezmény hazai végrehajtásához kapcsolódó szabályok megalkotása, illetve módosítása, figyelembe véve ez utóbbi alkalmazásával kapcsolatban felgyülemlett tapasztalatokat is, ilyen körülmények között született meg *2021. évi LXII. törvény, a szülői felelősséget érintő nemzetközi igazságügyi együttműködésről*. E törvény értelmében nemcsak határokon átnyúló, hanem belföldi ügyekben is, valamennyi szülői felügyeletet és kapcsolattartást érintő eljárásban biztosítja az ítéltéképessége birtokában lévő gyermekek véleménynyilvánításának lehetőségét, előírva ezzel kapcsolatban a bíróság, illetve gyámhatóság gyermek felé irányuló értesítési kötelezettségét. A 2021. évi LXII. törvény alapján így valamennyi magyarországi szülői felügyeleti és kapcsolattartási eljárásban (tehát akkor is, amikor az alapeljárásban még nem merül fel az ügy határokon átnyúló jellege) hozott határozat tekintetében

²³ Ptk. 4:167/A. §

²⁴ a Gyermekek Jogellenes Külföldre Vitelének Polgári Jogi Vonatkozásairól szóló, Hágában, az 1980. évi október 25. napján kelt, az 1986. évi 14.

törvényerejű rendelettel kihirdetett szerződés végrehajtásáról

²⁵ 3375/2018. (XII. 5.) AB határozat

biztosított lesz, hogy a későbbiekben a gyermek véleménynyilvánítása lehetőségének hiányára hivatkozással ne legyen megtagadható egy magyar bírósági vagy gyámhatósági határozat másik EU tagállami elismerése és végrehajtása. Ezért a Ptk. 4:171. § (4) bekezdését, illetve a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény 128. § (1) bekezdését akképpen módosítja, hogy a bíróság és a gyámhatóság számára általános értesítési kötelezettséget vezet be az ítélőképesége birtokában lévő gyermek részére a nyilatkozattétel lehetőségéről. A Ptk. 4:171. § értelmében, a bíróságnak az eljárása során elháríthatatlan akadály esetét kivéve - mindkét szülőt meg kell hallgatnia és 2022. augusztus 1-jétől értesítenie kell az ítélőképesége birtokában lévő gyermeket a nyilatkozattétel lehetőségéről. Ha a gyermek a meghallgatását maga kéri, 2022. augusztus 1-jétől hivatalból is, ha indokoltnak tartja, a bíróság a gyermeket közvetlenül vagy szakértő útján meghallgatja. Ha a gyermek a tizennegyedik életévét betöltötte, szülői felügyeletére és elhelyezésére vonatkozó döntés egyetértésével hozható, kivéve, ha a gyermek választása a fejlődését veszélyezteti. Az Új Ptk. Tanácsadó Testület véleménye szerint a Ptk. megfogalmazza azt a követelményt, hogy a gyermeket a szülők vonják be döntéseikbe. Fontos kiemelni, hogy a 2022. augusztus 1-jén hatályba lépett kiegészítés a korábbi, a 2014. márciusától hatályos szabályok szerinti, a gyermek meghallgatására vonatkozó rendelkezés mellett, azal azonos szakaszban megállapította a bíróság azon kötelezettségét, hogy értesítse az ítélőképesége birtokában lévő gyermeket a nyilatkozattétel lehetőségéről. Ezzel lényegében nem változtatott a gyermek meghallgatásának eddigi szabályozásán, csak a gyermek véleménye becsatornázásának ténylegessé tétele érdekében előírja a bíróság értesítési kötelezettségét, hogy a gyer-

mek egyáltalán tudjon arról, hogy elmondhatja, vagy más módon kifejezheti az eljárás során a véleményét, ha erről a lehetőségről a szülei nem tájékoztatják.²⁶ Az az elvárás, hogy a gyermek aktív szereplője legyen az őt érintő döntéseknek, gyermekjogi szempontból szintén a gyermek bevonása mellett szól. Az érvényesítendő releváns szempont az, hogy ne a gyermek feje felett döntsének erről a kérdésről. A gyermek ugyanakkor szabadon dönt arról, hogy akar-e nyilatkozni. A Tanácsadó Testület tagjainak körében az a határozott állásfoglalás fogalmazódott meg, hogy a gyermek meghallgatása mellőzhető, ha azokban a kérdésekben, melyekre nézve a gyermek meghallgatása kötelező, a szülők előadása egyező, és az kiterjed arra is, hogy ezekről a gyermeket tájékoztatták és a döntésbe a gyermeket bevonták. Ilyen egyező nyilatkozatot a bíróság az ún. megegyezéssel bontóperben is elfogadhat. Ilyenkor szükségtelen lehet a gyermek meghallgatása. Emellett is helyes azonban, ha a bíróság értesíti a gyermeket a nyilatkozattétel lehetőségéről és arról, hogy milyen módon van lehetőség a meghallgatására (bíróság vagy szakértő útján, akár írásban is stb.). Természetesen annak a ténynek a megítélése, hogy egy gyermek rendelkezik-e ítélőképeséssel, végső soron csakis a meghallgatásából, a meghallgatása után derülhet ki teljes bizonyossággal a bíróság, gyámhatóság számára (kivéve pl. az igen alacsony életkorú gyermekek, csecsemő esetében). Erre figyelemmel a lehető legszélesebb körben gondoskodni kell az érintett gyermekek értesítéséről arra nézve, hogy kérhetik meghallgatásukat. A bíróság, gyámhatóság akkor lesz olyan helyzetben, hogy ténylegesen mérlegelni tudja, hogy a gyermek ítélőképesége birtokában van-e, és hogy ebből fakadóan a gyermek nyilatkozata milyen mértékben vehető figye-

²⁶ A gyermek véleményének megismerése és értesítésének aktuális kérdései a családjogi perekben - interjú Dr. WOPERA Zsuzsával: <https://jogaszvilag.hu/szakma/a-gyermek->

[velemenyenek-megismerese-es-ertesitesenek-aktualis-kerdesei-a-csaladjogi-perekben/](https://jogaszvilag.hu/szakma/a-gyermek-velemenyenek-megismerese-es-ertesitesenek-aktualis-kerdesei-a-csaladjogi-perekben/) (2022.11.25.)

lembe döntése meghozatalakor, amennyiben meghallgatására ténylegesen sor kerül.²⁷

E módosítás hatálybalépésével szinte egy időben, 2022. szeptember 1-jével lépett hatályba a Pp. azon módosítása, mely értelmében azon személyállapotú perekben, amelyekben a bíróság a kiskorú gyermeket érintő kérdésben is határoz, a bíróság általános intézkedési kötelezettségének határideje legfeljebb tizenöt napra rövidül²⁸ az általános 30 nap helyett. Ilyen ügyekben a perfelvételi és a folytatólagos perfelvételi tárgyalás, valamint az érdemi és a folytatólagos érdemi tárgyalás kitűzésére vonatkozó határidő két hónap.²⁹

További jelentős eljárásjogi módosítás, hogy az általános feltételek fennállásának hiányában is hozhat ideiglenes intézkedést, ha a kérelmező olyan tényt valószínűsít vagy a bíróság olyan tényt észlel, amely a kiskorú gyermek érdekének védelmét szolgáló ideiglenes intézkedést megalapozza. A bíróság az ideiglenes intézkedés iránti kérelem tárgyában a kérelem bírósághoz érkezésétől számított harminc napon belül határoz. A másodfokú bíróság az iratoknak a másodfokú bírósághoz történő beérkezését követő harminc napon belül határoz.³⁰

Záró gondolatok

A gyermek meghallgatáshoz való jogát biztosító nemzetközi dokumentumok egyike sem határoz meg alsó korhatárt, mégpedig szándékosan, azt ugyanis, hogy a gyermek meghallgatása eredményre vezet-e, mindig esetről esetre, egyénileg kell elbírálni. Ezért nagyobb hangsúlyt kell fektetni a bírók (és más gyermekekkel foglalkozó szakemberek) rendszeres képzésére.

A mediáció kétségtelenül új távlatokat nyithat a családjogi jogvitákban, de elengedhetetlen, hogy a gyermeket hozzáértő és gyakorlott szakemberek hallgassák meg. Ennek a peren kívüli vitarendezési mechanizmusnak a keretei és eljárási szabályai mára már letisztultak, de a vitában részt vevő felek még mindig nem ismerik a benne rejlő pozitív lehetőségeket, ezért nem bízunk a mediációban. Ugy gondolom azonban, hogy ez az eljárás okozhatja a legkevesebb kárt az érintett gyermeknek és családnak.

Elmondhatjuk, hogy a magyar jogi szabályozás és a gyermekközpontú igazságszolgáltatás megfelel a New York-i Egyezmény követelményeinek, de amíg a gyakorlati szakemberek képzése nem valósul meg, és nincsenek közös minimumkövetelmények a szakmai együttműködést illetően, addig nem beszélhetünk hatékony gyakorlatról. Az EU Irányelvei a bírósági szervezet a gyermekvédelmi rendszer részének tekintik. Ha a gyermek mindenképp felett álló érdekeinek védelmét szolgáló rendszer nem működik, akkor a gyermek tájékoztatáshoz és véleménynyilvánításhoz való joga papíron létezik, de valójában figyelmen kívül hagyják azokat.³¹ Én személy szerint azt hiányolom, hogy a gyermek megkérdezése után a bíróságtól nem kap tájékoztatást a döntésről és annak indoklásáról. Véleményem szerint ez csökkentheti a gyermek igazságszolgáltatásba vetett bizalmát. És érdemes lenne elgondolkodni a gyermek a saját ügyvédjének intézményét.

Az Egyezmény nemcsak a hatóságokat és a bíróságokat köti, hanem mindenkit, állami szerveket, tanárokat, szülőket, családokat és a gyermekkel kapcsolatba kerülő személyeket is, az egész társadalmat. A gyermeknek egészen a szülei válásáig nem igazán kell szembenéznie azzal a helyzettel,

²⁷ A 2021. évi LXII. törvény végső előterjesztői indokolása

²⁸ Pp. 431. § (5) bekezdés (Megállapította: 2022. évi XXIV. törvény 178. §. Hatályos: 2022. IX. 1-től.)

²⁹ Pp. 432. § (3a) bekezdés és 434. § (8) bekezdés (Megállapította: 2022. évi XXIV. törvény 178. §. Hatályos: 2022. IX. 1-től.)

³⁰ Pp. 435. §

³¹ GYENGÉNÉ NAGY Márta: A családi jogi mediáció helye az EU gyermekbarát igazságszolgáltatásáról szóló tematikájában; Családi Jog XVII/3., (2019). 37. o.

hogy mit is jelent jogilag aktív személynek lenni. A gyermek születésétől fogva jogképes, és ha olyan társadalomban nő fel, ahol jogai és aktív részvétele magától értetődő (a családban, iskolában, egészségügyi ellátásban stb.), akkor az is magától értetődő, hogy véleményt nyilváníthat a bíróság vagy más gyermekjogi szakember előtt. Tehát már az iskolában és a családon belül is el kell kezdeni a felvilágosítást, hogy megtanítsuk gyermekeinknek a kulturált vita normáit, hogy joga van véleményét, érzéseit, félelmeit elmondani, ha valamit nem ért kérdéseket feltenni, valamint azt is, hogy a bírák és más tisztviselők nem ellenségek, értünk dolgoznak, és nyugodtan bízhatunk bennük. A gyermekjogi oktatásba és a gyermekjogi információk terjesztésébe való инвестиálás nemcsak az ENSZ Gyermekjogi Egyezménye szerinti kötelezettség, hanem a gyermekek jogainak megsértése elleni megelőző intézkedés is egyben. Ugyanis a jogaink ismerete az első előfeltétele annak, hogy jogainkkal élni tudjunk, és képesek legyünk felismerni valós vagy esetleges megsértésüket.³²

³² Guidelines of CMCE, 93. o.

SZOLGÁLHAT-E VALAKI KÉT URAT? AVAGY EGY SZERZETES ÜGYVÉD- KÉNT VALÓ BEJEGYZÉSE A SZAKMAI KÉPESÍTÉS MEGSZERZÉSE ORSZÁ- GÁTÓL ELTÉRŐ TAGÁLLAM- LAMBAN

Bevezetés

2019 tavaszán az Európai Unió Bírósága (a továbbiakban: Bíróság) egy önmagában nem túl jelentősnek tűnő, ugyanakkor elvi jelentőségét tekintve figyelemreméltó ügyben hozott döntést egy tagállamban működő ügyvéd szakmai képesítés megszerzése országától eltérő tagállamban való bejegyzési kérelme vonatkozásában felmerült jogértelmezési kérdésben.¹ Az előzetes döntéshozatali eljárásban megszületett ítélet szerint az uniós joggal ellentétes az a görög jogszabály, amely a szerzetesi minőség és az ügyvédi hivatás összeegyeztethetlensége miatt a valamely másik tagállamban ügyvédi minőséggel rendelkező szerzetesnek megtiltja, hogy az ügyvédi kamaránál bejegyeztesse magát. Jelen tanulmány elsőként részletesen bemutatja az eljárás jogi uniós és nemzeti jogi hátterét, másodsorban az alapeljárást és az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdést, végül az ítélethez vezető jogkérdéseket és jogi elemzést a Bíróság indokolása, valamint a főtanácsnoki indítvány alapján.

* *Habilitált egyetemi docens, intézeti tanszékvezető, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Európai jogi és Nemzetközi Magánjogi Intézeti Tanszék.*

¹ A C-431/17. sz. *Monachos Eirinaios* ügyben 2019. május 7-én hozott ítélet (ECLI:EU:C:2019:368)

I. Az eljárás jogi háttere

I.1. Az uniós jog

1998 februárjában fogadta el az Európai Parlament és a Tanács a 98/5/EK irányelvet az ügyvédi hivatásnak a képesítés megszerzése országától eltérő tagállamokban történő folyamatos gyakorlásának elősegítéséről.² Az irányelv alkalmazásában "ügyvéd" minden olyan személy, aki egy tagállam állampolgára és a jogszabályban meghatározott szakmai címek egyikének birtokában felhatalmazással rendelkezik a hivatásának gyakorlására. A fogalommeghatározások közül kiemelést érdemel a "*saját országbeli szakmai megnevezés*", amely az abban a tagállamban használatos szakmai címet jelenti, amelyben az ügyvéd megszerezte a megnevezés használatára való jogosultságot azt megelőzően, hogy a fogadó tagállamban ügyvédi gyakorlatot kezd. Ez egy magyar ügyvéd esetében az „*ügyvéd*”, egy németnél „*Rechtsanwalt*” és így tovább. Az irányelv tartalmazza valamennyi tagállam esetében a vonatkozó saját országbeli szakmai megnevezést.³ A jogi aktus alapján bármely ügyvéd jogosult állandó jelleggel bármely más tagállamban a saját tagállamában megszerzett szakmai címmel az irányelvben meghatározott tevékenységek folytatására.

A saját országa szakmai címét használva működő ügyvéd – főszabályként – ugyanolyan ügyvédi tevékenységet folytathat, mint a fogadó tagállamban használatos vonatkozó szakmai címmel tevékenységet folytató ügyvéd, többek között jogi tanácsot adhat saját tagállamának jogáról, a közösségi jogról, a nemzetközi jogról és a fogadó tagállam jogáról. Az ügyvédnek minden esetben be kell tartania a nemzeti bíróságok előtt érvényes eljárási szabályokat.⁴ Hozzá

² Az Európai Parlament és a Tanács 98/5/EK irányelve (1998. február 16.) az ügyvédi hivatásnak a képesítés megszerzése országától eltérő tagállamokban történő folyamatos gyakorlásának elősegítéséről (*HL L 77., 1998.3.14., 36–43. o.*)

³ Lásd az irányelv 1. cikk (2) bekezdését.

⁴ Lásd az irányelv 5. cikkét.

kell tenni azonban, hogy maga az irányelv ad felhatalmazást a tagállamoknak, hogy bizonyos tevékenységek gyakorlásából kizárhatják a saját országuk szakmai címével az utóbbi tagállamokban működő ügyvédek. A tagállamok egyebek mellett külön szabályokat állapíthatnak meg a legfelsőbb szintű bíróságok előtti eljárásra vonatkozóan az igazságszolgáltatási rendszer zavartalan működése érdekében, például előírhatják az ilyen eljárásra szakosodott ügyvédek alkalmazását is.⁵

Az irányelv tartalmazza a hatáskörrel rendelkező tagállami hatóságoknál történő bejegyzés szabályait is. Ezek alapján Annak az ügyvédnek, aki másik tagállamban kíván működni, mint ahol ügyvédi képzését megszerezte, az adott ország hatáskörrel rendelkező hatóságánál be kell jegyeztetnie magát. A fogadó tagállam hatáskörrel rendelkező hatóságának be kell jegyeznie az ügyvédet, ha az ügyvéd bemutatja a saját tagállamának hatáskörrel rendelkező hatóságánál történt bejegyzését bizonyító igazolást. A hatóság előírhatja, hogy a saját tagállam hatáskörrel rendelkező hatóságánál történt bejegyzést bizonyító igazolás nem lehet három hónapnál régebbi. A bejegyzésről a hatóságnak értesítenie kell az ügyvéd saját tagállamának hatáskörrel rendelkező hatóságát.⁶

A fogadó tagállamban a saját tagállama szakmai címét használva tevékenységet folytató ügyvédnek ezzel a szakmai címmel kell folytatnia tevékenységét, amelyet a saját tagállama hivatalos nyelvén, vagy hivatalos nyelveinek egyikén, érthetően és oly módon kell megjelölnie, hogy az ne legyen összetéveszthető a fogadó tagállam szakmai megnevezésével. Ez a gyakorlatban praktikus az azt jelenti, hogy egy magyar ügyvéd pl. Ausztriában „ügyvédként” folytathatja a szakmai tevékenységét, vagy egy német Rechtsanwalt Magyarországon „Rechtsanwalt”-ként, valamint a magyar ügyvédi törvény által használatos „európai közösségi jogászként”. Ez a formainak

tűnő előírás nyilvánvalóan korlátozza a potenciális ügyfelek számát és körét.

Az irányelv ugyan lehetővé teszi és szabályozza a fogadó tagállam ügyvédekkel teljesen azonos bánásmódot is. Annak a saját országa szakmai címével működő ügyvédnek, aki igazolja, hogy a fogadó tagállamban legalább három évig ténylegesen és rendszeresen folytatta tevékenységét annak az államnak a jogában, beleértve a közösségi jogot is, a fogadó tagállam ügyvédi szakmájába történő befogadása céljából mentességet kell adni a diplomájának elismertetése alól. A három éves időtartam alól van néhány speciális kivétel, de azok gyakorlati jelentősége nem számottevő.⁷

I.2. A görög jog

I.2.1. A 152/2000 elnöki rendelet

A 98/5/EK irányelvet a görög jogba az „*ügyvédi hivatás Görögországban való folyamatos gyakorlásának elősegítése azon ügyvédek számára, akik képzésüket az EU valamely másik tagállamában szereztek*” címet viselő 152/2000. sz. köz-társasági elnöki rendelet; (a továbbiakban: elnöki rendelet) ültette át. Ez egyebek mellett előírja, hogy az ügyvédi hivatás Görögországban történő gyakorlásához az ügyvédnek be kell jegyeztetnie magát azon körzeti ügyvédi kamara névjegyzékébe, amelynek területén tevékenységét folytatni kívánja, valamint ebben a körzetben kell irodát is fenntartania. A szóban forgó bejegyzésről az említett ügyvédi kamara tanácsa határoz azt követően, hogy a kérelmező bemutatta a következő okiratokat: i. a tagállami állampolgárságot igazoló állami vagy önkormányzati hatósági okmány; ii. erkölcsi bizonyítvány; iii. bejegyzési igazolás a származási állam azon hatáskörrel rendelkező hatóságától, amely a szakmai megnevezést megadta, vagy a saját állam hatáskörrel rendelkező más hatóságától. Az elnöki rendelet rögzíti azt is, hogy „*a származási államban az ügyvédekre vonatkozó szakmai és etikai*

⁵ Lásd az 5. cikk (3) bekezdését.

⁶ Lásd a 3. cikk (1) és (2) bekezdését.

⁷ Lásd bővebben az irányelv 10. cikkének (1), (2) és (3) bekezdését.

szabályoktól függetlenül az ügyvédre minden olyan tevékenység esetében, amelyet a Görög Köztársaság területén végez, ugyanazok a szakmai és etikai szabályok érvényesek, mint az érintett kamarában tagsági jogviszonnyal rendelkező ügyvédekre. Vonatkoznak rá többek között mindazok a kötelezettségek, amelyek [...] az ügyvédi tevékenység Görögországban történő folytatására irányadó bármely más normából, különösen az összeférhetetlenségre és az ügyvédi tevékenységen kívüli tevékenységek folytatására, a szakmai titokra, a szakmai etikára, a reklámra, a hivatás méltóságára és a feladatok megfelelő ellátásra vonatkozó szabályokból erednek.”⁸

I.2.2. Az ügyvédi törvény

A görög ügyvédi törvény⁹ szerint az ügyvéd a jogállam egyik alapját képező közhivatalt lát el. Az ügyvédnek a hivatása gyakorlása során szakmai ítéletének megfelelően kell az ügyeket ellátnia, és nem fogadhat el a törvénnyel ellentétes vagy a megbízója érdekeivel összeegyeztethetetlen tanácsot vagy utasítást. A törvény 6. cikke az „*ügyvédi hivatás betöltésének feltételei – kizáró tényezők*” címet viseli. E cikk az ügyvédi hivatás betöltése tekintetében két pozitív feltételt ír elő, nevezetesen: i. görög állampolgárság vagy valamely másik tagállam vagy EGT-állam¹⁰ állampolgársága és ii. jogi diploma, valamint négy kizáró tényezőt, amelyek között szerepel, hogy az ügyvéd nem lehet pap vagy szerzetes.

A törvény előírja azt is, hogy a jogszabály erejénél fogva elveszti ügyvédi jogállását, és törölni kell annak az ügyvédi kamarának a nyilvántartásából, amelynek tagja, azt a személyt, aki pap, szerzetes, vagy azt, aki foglalkoztatási viszonyt létesít, vagy akit valamely magánjogi vagy közjogi jogi személynél munkaszerződés vagy köztisztviselői jogviszony keretében alkalmaznak. Az előző bekezdés alá tartozó ügyvéd köte-

les ezt bejelenteni, és lemondását benyújtani annál az ügyvédi kamaránál, ahol bejegyezték. A törvény rendelkezései alapján az ügyvédnek azon elsőfokú bíróság területén kell székhellyel és irodával rendelkeznie, amelyhez tartozik; valamint – néhány kifejezetten felsorolt kivételtől eltekintve – nem nyújthatja a szolgáltatásait megfelelő díjazás nélkül.

I.2.3. A görög ortodox egyház alkotmányelve

A görög ortodox egyház alkotmány-leveléről szóló 590/1977. sz. törvény kimondja, hogy a kolostor az ott lakó férfiak és nők aszketikus életére rendeltetett szent épület, a szerzetesi fogadalmaknak, a kolostori élet ősi kánonjainak, valamint az ortodox egyház hagyományainak megfelelően. A kolostorok az illetékes püspök lelki felügyelete alatt működnek. A szerzetesi kötelék alatt álló személy nem utazhat az egyházi kerületének határain túlra, csak előjárója engedélyével. Ha egy naptári éven belül – megszakítás nélkül vagy megszakításokkal – két hónapnál tovább szándékozik a másik kerületben maradni, ahhoz az illetékes metropolita engedélyére is szüksége van.

I.2.4. Az általános egyházi alapról és a kolostorok igazgatásáról szóló törvény

Az általános egyházi alapról és a kolostorok igazgatásáról szóló 3414/1909. sz. törvény előírja, hogy a szerzetesi kötelékbe belépő személy minden vagyonát átruházza a kolostorra, az öröklési jog alapján az örököseit megillető kötelesrészt kivéve.

II. Az alapeljárás és az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdés

Monachos Eirinaios szerzetes volt egy görögországi kolostorban. Emellett szakkép-

⁸ Lásd a görög rendelet 8. cikk (1) bekezdését

⁹ A 4194/2013. sz. Kodikas dikigoron (a görög ügyvédi törvénykönyv) 5. cikk.

¹⁰ Az EGT az Európai Gazdasági Térség rövidítése, amely az uniós tagállamokon kívül magában foglalja Izlandot, Norvégiát és Liechtensteint.

zett ügyvéd és 2014. december 11. óta a ciprusi ügyvédi kamara, a továbbiakban: PDS¹¹ tagja. 2015. június 12-én kérte, hogy más tagállamban szakmai címet szerzett ügyvédként jegyezzék be az athéni ügyvédi kamara, a továbbiakban: DSA¹² névjegyzékébe. 2015. június 18-án a DSA tanácsa elutasította a kérését. Az említett határozat az elnöki rendelet 8. cikkének (1) bekezdésén alapult, amely rendelkezésnek megfelelően (különösen a papok vagy szerzetesek esetében) az összeférhetetlenségre vonatkozó nemzeti szabályok azokra az ügyvédekre is alkalmazandók, akik származási országukban szerzett szakmai címmel kívánják a hivatást Görögországban gyakorolni. 2015. szeptember 29-én Eirinaios szerzetes ezt a határozatot a görög államtanács¹³ előtt megtámadta.

A keresete alátámasztására többek között azt állította, hogy a görög jogszabály összeegyeztethetetlen a 98/5/EK irányelv rendelkezéseivel, mivel ez a jogszabály az ezen irányelvben nem szabályozott feltételt ír elő. Márpedig álláspontja szerint az említett irányelv a szakmai képesítésüket valamely más tagállamban megszerző ügyvédek esetében a fogadó tagállam hatáskörrel rendelkező hatóságánál történő bejegyzés feltételeire vonatkozó szabályok tekintetében teljes körű harmonizációt valósított meg. A DSA lényegében azt állította, hogy azt a nemzeti jogszabályt, amely szerint szerzetesek nem lehetnek ügyvédek, a fogadó tagállamban az ügyvédi hivatás gyakorlására vonatkozó szabályok és alapelvek indokolják. Ez a hatóság ebben a tekintetben úgy vélte, hogy a szerzetesi minőség e személy számára nem teszi lehetővé, hogy e szabályokkal és elvekkel összhangban olyan garanciákat nyújtson, mint például a függetlenség az egyházi hatóságoktól, amelyekhez tartozik, az ügyvédi hivatás gyakorlása melletti teljes elköteleződés lehetősége, a konfliktusos helyzetekben történő ügyintézés képessége, az érintett helyi bíróság illetékességi területén való tényleges letelepedés, és az

ingyenes szolgáltatásnyújtásra vonatkozó tilalom tiszteletben tartása.

Az athéni ügyvédi kamara által hozott határozatot felülbíráló államtanácsban kérdés merült fel az irányelv értelmezésével kapcsolatban. Az államtanács saját ítélkezési gyakorlatára is utalt, amelyben megállapította, hogy a korábban hatályos ügyvédi törvénykönyv – amely előírja, hogy papok nem szerezhhetnek ügyvédi képesítést – nem ellentétes az egyenlőség elvével és a szakmai tevékenység gyakorlásának szabadságával. Egyrészt azért, mert a közérdek megköveteli, hogy az ügyvéd kizárólag feladatai ellátásának szentelje magát, másrészt azért, mert az ügyvédi hivatás gyakorlása konfliktushelyzetekkel jár, ami összeegyeztethetetlen a lelkipásztori minőséggel.¹⁴ A görög bíróság korábban azt is megállapította, hogy az említett rendelkezés nem ellentétes a görög alkotmány 13. cikkével, az EUMSZ 49. cikkével (mivel az említett korábbi ügy kizárólag belső jellegű helyzetre vonatkozott) és az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló európai egyezmény 9. cikkével.¹⁵

Mindezek alapján a kérdést előterjesztő bíróság a következő kérdést fogalmazta meg és nyújtotta be elő előzetes döntéshozatalra: „*Úgy kell-e értelmezni a 98/5 irányelv 3. cikkét, hogy a nemzeti jogalkotó megtilthatja, hogy a görög ortodox egyház szerzetesét ügyvédként bejegyezzék a szakmai címe megszerzésének helyétől eltérő másik tagállam hatáskörrel rendelkező hatóságának névjegyzékébe abból a célból, hogy ott a hivatását saját országa szakmai címével gyakorolja, amennyiben a tilalom indoka az, hogy a görög ortodox egyház szerzetesei a nemzeti jog alapján nem jegyezhetők be az ügyvédi kamarai névjegyzékbe, mivel helyzetükből adódóan esetükben nem állnak fenn az ügyvédi tevékenység gyakorlásához elengedhetetlennek tekintett garanciák?*”

¹¹ Pagkyprios Dikigorikos Syllogos

¹² Dikigorikos Syllogos Athinon

¹³ Symvoulío tis Epikrateias

¹⁴ Kérdést előterjesztő bíróság (teljes ülés), 2368/1988. sz. ítélet.

¹⁵ Kérdést előterjesztő bíróság, 1090/1989. sz. ítélet.

III. A jogértelmezési kérdések és a jogi elemzés

A görög bíróság tulajdonképpen arra a kérdésre kereste a választ, hogy a 98/5/EK irányelvet úgy kell-e értelmezni, hogy azzal ellentétes-e az a nemzeti jogszabály, amely abból az okból, hogy a szerzetesi minőség és az ügyvédi hivatás gyakorlása e jogszabály szerint összeegyeztethetetlen, a saját tagállamának hatáskörrel rendelkező hatóságánál ügyvédként bejegyzett szerzetesnek megtiltja, hogy a fogadó tagállam hatáskörrel rendelkező hatóságánál – az ügyvédi hivatásának a fogadó tagállamban a saját tagállama szakmai címével történő gyakorlása céljából – bejegyeztesse magát.

III.1. Az alkalmazandó jog

Azon uniós tagállamban működős ügyvédek helyzetére, akik hivatásukat valamely más tagállamban kívánják gyakorolni, különböző jogszabályok vonatkoznak. A 2005/36 irányelv¹⁶ a szakmai képesítések elismerésével foglalkozik, míg a 77/249/EGK tanácsi irányelv¹⁷ a szolgáltatásnyújtás szabadságával. A 2006/123/EK irányelv a belső piacon belül végzett tevékenységek széles körére, köztük a jogi tanácsadásra is vonatkozik, a letelepedés és a szolgáltatásnyújtás vonatkozásában is. A 98/5 irányelv azokra az ügyvédekre vonatkozik, akik a fogadó tagállamban állandó jelleggel kívánnak tevékenykedni.

Az eljárás írásbeli szakaszában a holland kormány azt állította, hogy mivel a 98/5 irányelv nem tartalmaz ügyvédekre vonatkozó szakmai és etikai szabályokat, a többi, valószínűleg alkalmazandó irányelvben kell iránymutatást keresni. A főtanácsnok ezzel nem értett egyet, mivel a 77/249 irányelv az ügyvédek szolgáltatásnyújtási szabadságával foglalkozik, nem pedig a letelepedés

szabadságával. Az alapeljárás egy olyan ügyvéd kamarai névjegyzékbe való felvételének megtagadására vonatkozik, aki egy másik tagállamban szakmai képesítést szerzett. A főtanácsnok emiatt úgy vélte, hogy az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdés tárgya ezért valamely ügyvéd letelepedése, amelyre a 98/5 irányelv, nem pedig a jogi szolgáltatás nyújtásának szabadsága alkalmazandó.¹⁸

A 2005/36 irányelv azokra az ügyvédekre vonatkozik, akik a *fogadó* tagállambeli szakmai cím használatával azonnal le kívánnak telepedni. A 2006/123 irányelv valóban alkalmazandó a jogi szolgáltatásokra, és nemcsak a szolgáltatásnyújtást, de a letelepedést is szabályozza. Ugyanakkor az említett irányelv 25. cikke – a főtanácsnok érvelése szerint – csak a több ágazatot átfogó *gazdasági* tevékenységek folytatására alkalmazandó. Az indítvány szerint a szerzetesi kötelékbe tartozó személy – Monachos Eirinaios „párhuzamos tevékenysége” az ügyvédi hivatás mellett – nem fér bele ebbe a besorolásba.¹⁹ A főtanácsnok amellet érvelt, hogy Monachos Eirinaios helyzete egyértelműen a 98/5 irányelv hatálya alá tartozik, mivel ő olyan ügyvéd, aki az egyik tagállamban érvényes szakmai címmel rendelkezik és saját országa szakmai címét használva állandó jelleggel egy másik tagállamban szeretné folytatni hivatását. Ebből következik, hogy ezen irányelv alapján kell értékelni, hogy az uniós joggal összeegyeztethető-e az a nemzeti szabály, amely azzal az indokkal, hogy nem tudnak biztosítani az ügyvédi hivatáshoz szükséges bizonyos garanciákat, megtiltja a szerzeteseknek, hogy saját országuk szakmai címét használva működő ügyvédként bejegyezzék őket.

¹⁶ Az Európai Parlament és a Tanács 2005/36/EK irányelve (2005. szeptember 7.) a szakmai képesítések elismeréséről (HL L 255., 2005.9.30., 22–142. o.)

¹⁷ A Tanács irányelve (1977. március 22.) az ügyvédi szolgáltatásnyújtás szabadsága tényleges

gyakorlásának elősegítéséről (HL L 78., 1977.3.26., 17–18. o.)

¹⁸ Lásd Sharpston főtanácsnok 2018. december 19-i indítványát a C-431/17. sz. ügyben (ECLI:EU:C:2018:1028), 36-40. pont.

¹⁹ Lásd a főtanácsnoki indítvány 39. pontját.

III.2. A 98/5/EK irányelvről általában

Az irányelv célja az ügyvédi hivatás folyamatos gyakorlásának megkönnyítése az ügyvédi szakmai képesítés megszerzése országától eltérő tagállamban. Másképpen fogalmazva a jogszabály célja, hogy előmozdítsa az ügyvédek szabad mozgását e hivatásnak a képesítés megszerzése országától eltérő tagállamokban történő folyamatos gyakorlásának elősegítése révén. A belső piac előmozdítása érdekében az irányelv arra törekszik, hogy azonos lehetőségeket biztosítson az ügyvédeknek és a jogi szolgáltatások igénybevevőinek valamennyi tagállamban. Különösen arra törekszik, hogy megfeleljen a jogi szolgáltatásokat igénybe vevők szükségleteinek, akik, különösen a belső piac következtében folyamatosan gyarapodó kereskedelmi kapcsolatok miatt, jogi tanácsot kérnek a határokon átnyúló ügyletek lebonyolításához, amelyekben a nemzetközi, az uniós és a nemzeti jogszabályok gyakran fedik egymást.²⁰

A Bíróság ítélkezési gyakorlatában már korábban megállapította, hogy az irányelv a származási tagállamban szerzett címmel szakmai tevékenységet folytatni kívánó ún. migráns ügyvédek szakmai címeinek kölcsönös elismerésére vonatkozó mechanizmust hozott létre.²¹ Az uniós jogalkotó különösen a hatáskörrel rendelkező hatóságoknál történő bejegyzés nemzeti szabályainak azon eltéréseit óhajtotta megszüntetni, amelyek az egyenlőtlenségeknek és a szabad mozgás akadályainak forrását képezték. A 98/5 irányelv 3. cikke az ezen irányelv által biztosított letelepedési jog igénybevétele előzetes feltételeinek teljes harmonizációját hajtotta végre annak előírásával, hogy a tevékenységét a szakmai képesítésének megszerzése szerinti tagállamtól eltérő tagál-

lamban gyakorolni kívánó ügyvédnek e tagállam hatáskörrel rendelkező hatóságánál be kell jegyeztetnie magát, és e hatóságnak be kell jegyeznie az ügyvédet, „ha az ügyvéd bemutatja a saját tagállamának hatáskörrel rendelkező hatóságánál történő bejegyzését bizonyító igazolást.”²² A saját tagállamban szerzett címmel szakmai tevékenységet folytatni kívánó migráns ügyvédek szakmai címeinek kölcsönös elismerése támogatja az irányelv célkitűzéseinek elérését. Ugyanakkor, bár az irányelv a letelepedési jogra vonatkozik, nem szabályozza sem az ügyvédi szakma gyakorlásának megkezdését, sem pedig e szakmának a fogadó tagállamban e tagállam szakmai címével történő gyakorlását.

Célkitűzésének elérése során az irányelvnek egyensúlyt kellett teremtenie a különböző érdekek között. Melyek ezek az érdekek? Először is, egyensúlyba kívánta hozni azt, hogy „automatikus” jogot biztosít a migráns ügyvédeknek, hogy a fogadó tagállam hatáskörrel rendelkező hatóságainál bejegyeztessék magukat, anélkül hogy a fogadó tagállam ellenőrizné szakmai képesítésüket azzal, hogy a jogi szolgáltatásokat igénybe vevőket tájékoztatni kell az ilyen ügyvédek szakértelmének mibenlétéről – így a migráns ügyvédek kizárólag a saját tagállamuk hivatalos nyelvén megjelölt, saját tagállamuk szakmai címét használhatják.²³ Másodszor, a migráns ügyvédek tanácsot adhatnak jogi ügyekben és elláthatják ügyfelek képviselőtét vagy védelmét, adott esetben olyan ügyvéddel együttműködve, aki az adott bíróságnál eljárhat.²⁴ Azonban be kell jegyeztetniük magukat a fogadó tagállam hatáskörrel rendelkező hatóságai előtt, és az adott állambeli ügyvédi működés kötelezettségei és szabályai vonatkoznak rájuk.²⁵ Az irányelv azonban nem

²⁰ Lásd az irányelv (1), (5) és (6) preambulumbekezdéseit.

²¹ Lásd a 2014. július 17-i Torresi ítéletet, [C-58/13 és C-59/13](#), [EU:C:2014:2088](#), 36. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot.

²² Lásd a 2014. július 17-i Torresi ítéletet, [C-58/13 és C-59/13](#), [EU:C:2014:2088](#), 38. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot.

²³ Lásd az irányelv a 3. cikk (2) bekezdését és a 4. cikk (1) bekezdését.

²⁴ Lásd az irányelv 5. cikkét.

²⁵ Lásd az irányelv 3. és 6. cikkét.

határoz meg semmilyen, kizárólag egy országon belüli helyzetre vonatkozó szabályt;²⁶ nem érinti a fogadó tagállamban használatos szakmai címek szerinti ügyvédi képesítés megszerzését és az ügyvédi hivatás gyakorlását;²⁷ végül előírja, hogy az ügyvédeknek meg kell felelniük az adott állambeli ügyvédi működés szabályainak.²⁸

Ahogy a főtanácsnok fogalmazott, a 98/5 irányelv hibrid irányelv, amely úgy foglalkozik azon migráns ügyvédek letelepedési szabadságával, akik a saját országuk szakmai címét használva szeretnék hivatásukat gyakorolni, hogy bizonyos kérdéseket harmonizál, miközben más tekintetben jelentős autonómiát biztosít a tagállamoknak. Ennek eredményeképpen az irányelv magában hordja a tevékenység megkezdése és a tevékenység folytatására irányadó szabályok közötti belső feszültség lehetőségét.²⁹

III.3. Az irányelv 3. cikke szerinti bejegyzés értelmezése

A 98/5 irányelv 3. cikkének (2) bekezdése kizárólag a migráns ügyvédeknek a fogadó tagállam hatáskörrel rendelkező hatóságánál történő bejegyzésével foglalkozik. Konkrétan azt írja elő, hogy a hatóságnak „be kell jegyeznie az ügyvédet” a megfelelő igazolás bemutatásakor. Az említett hatóságnak tehát be kell jegyeznie az ügyvédet, „ha az ügyvéd bemutatja a saját tagállamának hatáskörrel rendelkező hatóságánál történt bejegyzését bizonyító igazolást”. A Bíróság állandó ítélkezési gyakorlata alapján a fogadó tagállamban az érintett személy bejegyzéséhez köthető *egyetlen* feltétel, hogy a saját tagállamának hatáskörrel rendelkező hatóságánál történt bejegyzését bizonyító igazolást bemutassa. A fogadó tagállam ekkor köteles őt bejegyezni, lehetővé téve ezzel, hogy az érintett személy saját országa

szakmai címét használva működjön.³⁰ A főtanácsnok arra is felhívta a figyelmet, hogy a Bizottság az irányelvre vonatkozó eredeti jogalkotási javaslatában a 3. cikkre vonatkozó megjegyzéseiben megállapította, hogy a „bejegyzéshez *automatikusan joga* van, mihelyt a kérelmező bemutatja a saját tagállamának hatáskörrel rendelkező hatóságánál történt bejegyzésének igazolását.”³¹

A Bíróság egy korábbi ügyben már megállapította, hogy azokat az olasz állampolgárokat, akik, miután Olaszországban jogi egyetemi diplomát szereztek, Spanyolországban is jogi egyetemi diplomát szereztek, majd pedig az említett tagállamban ügyvédként bejegyeztették magukat, úgy kell tekinteni, hogy megfelelnek minden ahhoz szükséges feltételnek, hogy a spanyolországi bejegyzésüket tanúsító igazolást bemutatva egy olasz ügyvédi kamaránál bejegyezzék őket.³² Ugyanezen értelmezést követve a Bíróság a Wilson ítéletben megállapította azt is, hogy a 98/5 irányelvvel ellentétes az a szabály, amely alapján a tevékenységét a saját tagállamának szakmai címét használva működő ügyvédnek részt kell vennie egy meghallgatáson, hogy az ügyvédi kamara tanácsa ellenőrizni tudja, hogy rendelkezik-e a fogadó tagállam közigazgatási és igazságszolgáltatási nyelveinek ismeretével.³³

Az ítélkezési gyakorlat alapján megállapítható, hogy a tagállamok nem rendelkeznek mozgástérrel, hogy a saját országuk szakmai címét használva működő migráns ügyvédek bejegyzésére további követelményeket vezessenek be. Ebből kiindulva a görög bíróság által feltett kérdésre a válasz egyértelmű, mivel az irányelv egyértelműen megtiltja további feltételek – például hogy az illető ne legyen szerzetes – bevezetését. Az ítélet megállapítja, hogy a fogadó tagállam hatáskörrel rendelkező hatóságánál a

²⁶ Lásd az irányelv (7) preambulumbekendését.

²⁷ Lásd az irányelv (7) preambulumbekendését.

²⁸ Lásd az irányelv (8) preambulumbekendését és a 6. cikket.

²⁹ Lásd a főtanácsnoki indítvány 49. pontját.

³⁰ Lásd a 2014. július 17-i Torresi ítéletet, [C-58/13 és C-59/13](#), [EU:C:2014:2088](#), 39. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat.

³¹ Lásd a főtanácsnoki indítvány 58. pontját.

³² Lásd a 2014. július 17-i Torresi ítéletet, [C-58/13 és C-59/13](#), [EU:C:2014:2088](#), 40. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat.

³³ 2006. szeptember 19-i Wilson ítélet, [C-506/04](#), [EU:C:2006:587](#), 77. pont. Lásd még: 2006. szeptember 19-i Bizottság kontra Luxemburg ítélet, [C-193/05](#), [EU:C:2006:588](#), 40. pont.

saját tagállamuk szakmai címével való bejegyzéshez szükséges valamennyi feltételt teljesítik azok az ügyvédek, akik az alapeljárás felpereséhez hasonlóan e szakmai cím használatára az egyik tagállamban jogot szereztek, és akik a saját tagállamuk hatáskörrel rendelkező hatóságánál történt bejegyzés igazolását a fogadó tagállam hatáskörrel rendelkező hatóságánál bemutatják.³⁴

A Bíróság szerint ezt a megállapítást nem kérdőjelezi meg az a tény, hogy a 98/5 irányelv szerint a saját tagállamában érvényes ügyvédi szakmai és etikai szabályoktól függetlenül a saját tagállamának szakmai címe használatával a fogadó tagállamban működő ügyvédre minden olyan tevékenység esetében, amelyet a fogadó tagállam területén végez, ugyanazok a szakmai és etikai szabályok érvényesek, mint a fogadó tagállam szakmai címével működő ügyvédekre. Az indokolás alapján meg kell különböztetni egyrészt a fogadó tagállamban a saját tagállama szakmai címével működni kívánó ügyvédnek a fogadó tagállam hatáskörrel rendelkező hatóságainál történő bejegyzését, másrészt magának az ügyvédi hivatásnak az említett tagállamban történő gyakorlását, amelynek során ez az ügyvéd az irányelv értelmében az ugyanezen tagállamban alkalmazandó szakmai és etikai szabályoknak van alávetve.³⁵

A görög bíróság által közölt információkból megállapítható volt, hogy a fogadó tagállam hatáskörrel rendelkező hatósága szerint az ügyvédi hivatás szerzetes általi gyakorlása nem felelt meg az e tagállam joga értelmében e szakma a gyakorlásához megkövetelt garanciáknak. A görög hatóság úgy vélte, hogy a szerzetesi minőség e személy számára nem teszi lehetővé, hogy e szabályokkal és elvekkel összhangban olyan garanciákat nyújtson, mint például a függetlenség az egyházi hatóságoktól, amelyekhez tartozik, az ügyvédi hivatás gyakorlása melletti teljes elköteleződés lehetősége,

a konfliktusos helyzetekben történő ügyintézés képessége, az érintett helyi bíróság illetékességi területén való tényleges letelepedés, és az ingyenes szolgáltatásnyújtásra vonatkozó tilalom tiszteletben tartása.

A Bíróság szerint a nemzeti jogalkotó előírhat ugyan ilyen garanciákat, de csak amennyiben az azok nem haladják meg a megvalósítani kívánt célok eléréséhez szükséges mértéket. Az ítélet indokolásában így különösen, az összeférhetetlenség hiánya nélkülözhetetlen az ügyvédi hivatás gyakorlásához, és az többek között azt jelenti, hogy az ügyvédnek a hatóságoktól független helyzetben kell lennie, és azok őt egyáltalán nem befolyásolhatják.³⁶

Érdemes röviden bemutatni a főtanácsnok érvelésének egy figyelemreméltó részét. A vizsgálódása során elsőként fontosnak tartotta meghatározni, hogy mi a nemzeti jogszabály által elérni kívánt cél. A kérdést előterjesztő bíróság szerint a szerzeteseknek azért tilos ügyvédi tevékenységet folytatniuk, mert a közérdek megköveteli, hogy az ügyvéd kizárólag feladatai ellátásának szentelje magát, emellett az ügyvédi hivatás gyakorlása konfliktushelyzetekkel jár, ami összeegyeztethetetlen a lelkipásztori minőséggel. A görög bíróság a szakmai függetlenség és az ügykezelés szabadságának követelményét is megemlítette. Az ügyvédi működés hivatkozott különös járulékos szabályai, amelyeket egy szerzetes állítólag nem tudna betartani, közé tartozik az arra vonatkozó kötelezettség, hogy az illető rendelkezzen székhellyel és irodával azon elsőfokú bíróság területén, amelyhez tartozik, vagy hogy szolgáltatásait térítés ellenében nyújtsa. Az indítvány szerint az előterjesztett érvelés a megfelelő igazságszolgáltatás védelmére és az ügyfél pártatlan tanácshoz és megfelelő szakmai képviselőhez való hozzáféréseinek biztosítására irányuló „célkitűzéseket” ötvözi azzal az ismételt feltételezéssel, hogy a vallási kötelekben álló személy „nyilvánvalóan” nem tud az említett

³⁴ Lásd az ítélet 28. pontját.

³⁵ Lásd még ehhez: Frank CRANMER: "Can a monk be a lawyer? Monachos Eirinaios" in Law & Religion UK, 7 May 2019,

<https://lawandreligionuk.com/2019/05/07/can-a-monk-be-a-lawyer-monachos-eirinaios/>

³⁶ Lásd az ítélet 33. pontját.

célkitűzésekkel összeegyeztethető módon viselkedni.³⁷ A főtanácsnok két fiktív példával is igyekezett bemutatni, hogy ez a feltételezés egy adott ügyvéd szakmai eljárására lehet helyes, de lehet téves is.³⁸

A Bíróság az ítéletben ezzel szemben nem vizsgálta, hogy mennyiben felelnek meg a görög többletfeltételek az arányosság elvének. Megállapította ugyanakkor, hogy ez a nemzeti jogalkotónak biztosított lehetőség nem teheti lehetővé számára, hogy a fogadó tagállam hatáskörrel rendelkező hatóságánál történő bejegyzéshez megkövetelt előzetes feltételeket, amelyeket teljes körűen harmonizáltak a szakmai és etikai követelmények tiszteletben tartására vonatkozó további feltételekkel egészítse ki.

Az előzetes döntéshozatalra feltett kérdést a fenti indokok alapján a Bíróság akként válaszolta meg, hogy az irányelv szóban forgó cikkét úgy kell értelmezni, hogy azzal ellentétes az a nemzeti jogszabály, amely abból az okból, hogy a szerzetesi minőség és az ügyvédi hivatás gyakorlása e jogszabály szerint összeegyeztethetetlen, a saját tagállamának hatáskörrel rendelkező hatóságánál ügyvédként bejegyzett szerzetesnek megtiltja, hogy a fogadó tagállam hatáskörrel rendelkező hatóságánál – az ügyvédi hivatásának a fogadó tagállamban

a saját tagállama szakmai címével történő gyakorlása céljából – bejegyeztesse magát.

Következtetések

Az ítélet megerősítette azt a korábbi ítélkezési gyakorlatot, amely szerint a tagállamok nem rendelkeznek mozgástérrel, hogy a saját országuk szakmai címét használva működő migráns ügyvédek bejegyzésére további követelményeket vezessenek be. A Bíróság megállapította azt is, hogy a bejegyzéshez megkövetelt előzetes feltételekre vonatkozó szabályokkal ellentétben, a szakmai és etikai szabályok ez idáig nem képezték harmonizáció tárgyát, és így jelentős mértékben eltérhetnek a saját tagállam és a fogadó tagállam esetében.

Emlékeztetni kell arra is, hogy a saját országuk szakmai címét használva működő migráns ügyvédeknek egyénként is számtalan nehézséggel kell megküzdeniük a letelepedés szabadságának gyakorlása során. Ilyen nehézségek lehetnek az eltérő nyelvi környezet, az eltérő tagállami anyagi és eljárási jogi szabályok, valamint önmagában az a tény, hogy a potenciális ügyfelek nehezebben tudják őket „beazonosítani” amikor ügyvédi szolgáltatásokat keresnek.

³⁷ Lásd az indítvány 76. pontját.

³⁸ Az egyik példa szerint X szerzetes az ügyvédként végzett szakmai tevékenységét vallási életét kiegészítő, járulékos és kismérvű szellemi tevékenységnek tekinti. Rendszeresen megtagadja, hogy „rossz” emberek ügyeivel foglalkozzon; jogi tanácsát mindig úgy fogalmazza meg, hogy erkölcsi értelemben minden tekintetben megfeleljen annak, amit szerinte az ügyfelének tennie kellene ahhoz, hogy az Egyház vallási tanításainak megfeleljen; és nem érhető el rendszeresen azon a földrajzi területen, ahová tartozik. Magatartása a gyakorlatban egyértelműen megsérti a fogadó tagállam ügyvédi működési szabályait és aláássa e szabályok közérdekhez fűződő célkitűzéseit. Egyértelmű, hogy a fogadó tagállam hatáskörrel rendelkező hatóságainak lehetőségük (sőt, kötelességük) van arra, hogy fegyelmi eljárást indítsanak X szerzetessel szemben. Az eljárás kimenetele az lesz, hogy X szerzetest törlik a fogadó tagállam nyilvántartásából.

A másik példában Y szerzetes megvitatja vallási előjáróival azokat a szakmai követelményeket, amelyek majd vonatkozni fognak rá, ha ügyvédi tevékenységbe kezd. Együtt tételesen megvizsgálják az alkalmazandó szabályokat. Megkapja a szükséges felmentést, hogy megfelelő székhellyel és irodával rendelkezzen azon a területen, amelyhez tartozik. Megállapodnak, hogy szolgáltatásaiért rendes díjat számol fel, és azt egy meghatározott jótékonyági célra átadja. Felmentést kap az alól, hogy munkanapokon részt vegyen a közösségi imán, hogy teljes mértékben ügyvédi feladatai ellátásának tudja magát szentelni. Vallási előjárói hozzájárulnak, hogy tiszteletben tartják szakmai függetlenségét. Ez alapján Y szerzetes megkezdheti ügyvédi tevékenységét; ügyvédi magatartása feddhetetlen. Az imént felvázolt tények alapján objektív szempontból egyértelműen indokolatlan lenne fegyelmi eljárást indítani vele szemben, még inkább eltiltani. Bár szerzetes, megfelel az ügyvédi működés releváns szabályainak. (Lásd bővebben az indítvány 77. és 78. pontját.)

Aligha kell hosszasan indokolni, hogy például hazánkban egy görög szakmai címmel rendelkező ügyvéd az általa az irányelv alapján használható „Δικηγορς” és a magyar ügyvédi törvény szerinti „európai közösségi jogász” címek használatával valószínűleg kevesebb magyar ügyfelet „ér el”, mint az „ügyvéd” cím használata esetén.³⁹

³⁹ Lásd ehhez még a 18/2007. (III. 19.) IRM rendeletet az európai közösségi jogászok szakmai megnevezéseiről

MIKÉNT ÉRTELMEZHETJÜK AZ ÜGYVÉDI BEJEGYZÉS KAPCSÁN AZ ÉRDEMTELENSÉGET?

Az érdemtelenység fogalmával gyakorló jogászként elsősorban az öröklési jogban, valamint a tartásra való érdemtelenység kapcsán találkozhatunk. Az érdemtelenység fogalmát ezekben az esetekben maga a jogalkotó segít meghatározni: ilyen a Ptk. 4:30. §, 4:87. §, 4:194. § a tartásra való érdemtelenység vonatkozásában, továbbá a Ptk.: 7:6. § az öröklésre érdemtelenység kapcsán. Az érdemtelenység fogalmával azonban a szakmai szabályaink között, így az Üttv. ügyvédi tevékenységet kizáró rendelkezéseiben is találkozhatunk. Ez nem egy esetben okozhat fejtörést a kérdést vizsgáló kamarai szerveknek. Miként kell értelmezni tehát az ügyvédi kamarai felvételi eljárás kapcsán az érdemteleniséget?

I. Az érdemtelenység meghatározása

Az Üttv. 22. § (1) bekezdése meghatározza, hogy ki nem jogosult az ügyvédi tevékenység folytatására, a–g) pontokban felsorolva a kizáró körülményeket. Ebben a felsorolásban az a–e) és g) pont mindegyike objektív megítélésű, míg a témánk szempontjából lényeges f) pont megítélése szubjektív, így mérlegelést igényel. Ennél a pontnál ugyanis az ügyvédi tevékenységet folytató, vagy folytatni kívánó személy kapcsán azt kell mérlegelnie a kamarai szerveknek (ez egyébként jellemzően tagfelvételi ügyben történik elsőfokon a területi kamara elnöksége, másodfokon pedig a Magyar Ügyvédi Kamara elnöksége részéről), hogy a kérelmező „az életmódja vagy magatartása miatt

az ügyvédi tevékenység gyakorlásához szükséges közbizalomra érdemtelen”-e vagy sem.

Hogyan határozhatjuk meg az *érdemtelenység általános fogalmát*, amit akár jogalkotói akaratként és „a törvény szellemeként” fel tudunk használni az Üttv. érdemtelenység fogalmának értelmezésekor is?

Az egyéb jogszabályokban is meghatározott érdemtelenység fogalom lényege, hogy *érdemtelennek minősül az a személy, aki súlyosan kifogásolható magatartása, életvitelére miatt nem méltó valamely előnyre (tartásra, öröklésre, stb.), így az Üttv. esetében: ügyvédi tevékenység gyakorlására.*

II. Mi is az a közbizalom?

Az Üttv. 22. § (1) bekezdés f) pontja azonban az érdemtelenység fogalmát pontosítja azzal, hogy azt „*közbizalomra való érdemteleniséggé*” határozza meg.

A következő logikus kérdés tehát: *mi is az a közbizalom?*

A Btk. XXXIII. fejezete tartalmazza a közbizalom elleni bűncselekmények törvényi tényállásait. A közbizalom, mint e normák által védendő érték fogalmát a büntetőjogban általában akként határozzák meg, hogy az a társadalmi élet résztvevői – természetes és jogi személyek, egyéb szervezetek – egymás közötti zavartalan bizalma.¹²

Ez a bizalom lényegét tekintve egy általános társadalmi megegyezés eredménye, amelynek alapja az ügyvéd és az ügyfél kölcsönös bizalmi kapcsolata, amely nélkül az ügyvédi tevékenység elképzelhetetlen lenne. Nem vitás, hogy az ügyvédi tevékenység döntő része feltételezi a bizalmat: az ügyfél megosztja ügyvédjével „titkait”, amelyeket az ügyvéd titokként kezel; az ügyfél átadja letéti vagy bizalmi vagyonke-

* Dr. Becker Tibor, ügyvéd, a Komárom-Esztergom Megyei Ügyvédi Kamara elnöke

1 A cikk eredeti formában az Ügyvédek Lapja 2021/2. számában jelent meg, és került később aktualizált átdolgozásra

2 GÖRGÉNYI Ilona– GULA József– HORVÁTH Tibor– JACSÓ Judit– LÉVAY Miklós– SÁNTHA Ferenc– VÁRADI ERIKA: *Magyar Büntetőjog Különös rész* – Wolters Kluwer Kiadó, Budapest, 2020.

zelésre egyes vagyonelemeit az ügyvéd részére, és általában: legtöbb esetben élete legfontosabb döntéseiben az ügyfél támaszkodik ügyvédjére.

Bizalmi viszony ugyanis csak akkor létezhet, ha az ügyvéd becsülete, tisztessége és fedhetetlensége megkérdőjelezhetetlen. Ezen hagyományos erények az ügyvéd szakmai kötelességei.³

Mikor lehet és kell kijelenteni tehát, hogy az ügyvédi tevékenység gyakorlója nem méltó a közbizalomra?

Nagyon fontos kérdés ez, hiszen az ügyvédi kamarák hatósági jogkörben eljárva döntenek a tagfelvételi kérelmekről, és ezen döntések kapcsán vizsgálniuk kell az Üttv. 22. § (1) bekezdésében írt kizáró okokat, és ennek kapcsán mérlegelniük szükséges a közbizalomra való érdemtelenség esetleges fennállását is.

III. Kettős kamarai feladat – egy iránymutató bírósági döntés

Mikor utasítható el a tagfelvételi kérelem az Üttv. 22. § (1) bekezdés f) pontjára való hivatkozással? Ehhez vizsgáljuk meg az Üttv. 22. § (1) bekezdés f) pontjának gyakorlatát, kiterjedve természetesen az ügyvédi tevékenységre vonatkozó, korábban hatályos szabályok ezzel megelőző rendelkezéseihez (Üttv.⁴ 13. § (4) bek. f) pontja) kapcsolódó gyakorlatra is.

Miután több esetben a kamarai elutasító döntés ellen az érintett kérelmező bírósági jogorvoslással is élt, így ennek a kérdéskörnek a bírósági felülvizsgálatok miatt némi bírói gyakorlata is van. Ilyen a BH2005. 12.445. szám alatt közzétett eseti döntés, mely az indokolásban kiemeli, hogy a jogszabály rendelkezése a kamarai felvételért folyamodó kérelmének elbírálásához mérlegelési jogosultságot ad az ügyvédi kamara számára, biztosítja, hogy a kamara mérlege-

léssel határozzon az ügyvédi hivatás gyakorlásához szükséges közbizalomra való érdemtelenségről. Rögzíti a döntés viszont azt is, hogy a jogszabály a mérlegelés szempontjait nem határozza meg, ennek kialakítása a jogszabályi keretek között a kamarai szervek feladata.

A döntés indokolása kifejti továbbá, hogy *a közbizalomra érdemtelenség kapcsán a kamara feladata kettős: egyrészt végre kell hajtania a jogszabály rendelkezését, azaz a közbizalomra való érdemtelenség fennállása esetén a kamarai felvételt meg kell tagadnia, másrészt azonban tartózkodnia kell a mérlegelési jogosultság visszaélészerű vagy méltánytalan gyakorlásától.*

A tényállás szerinti konkrét ügyben a kérelmező olyan bűncselekményt követett el vezető köztisztviselőként, amely az akkor hatályos Üttv.-nek a jelenlegi Üttv. 22. § (1) bekezdés c) pontjában meghatározott, bűncselekmény elkövetésével kapcsolatos kizáró ok megállapítására nem adott volna alapot. A területi kamara elnöksége a tagfelvételi kérelmet azonban az f) pont alapján, közbizalomra érdemtelenség miatt elutasította, melyet a MÜK elnöksége – fellebbezés folytán – hatályában fenntartott, majd végül a bírósági felülvizsgálatra irányuló kereseti kérelmet a bíróság is – végső fórumként felülvizsgálati kérelem alapján a Legfelsőbb Bíróság – jogerősen elutasított. A döntés indokolásból szükséges kiemelni, hogy a bíróság álláspontja szerint *az f) pontban meghatározott magatartás más megítélés alá esik, mint a c) pontban írt – bűncselekményre vonatkozó – feltétel: az f) pont szerinti magatartás megvalósítható a c) pont alá nem tartozó bűncselekmény elkövetésével, de akár bűncselekmény elkövetése nélkül is.*

IV. A kamarai mérlegelés korlátai – egy másik iránymutató bírósági döntés

Szintén fontos kereteket határoz meg a kamarai hatóság mérlegelési jogkörére nézve

3 Európai Unió Ügyvédek Etikai Kódexe 2.2. pont

4 Az ügyvédekről szóló 1998. évi XI. tv.

a Kúria által meghozott Kf. 37.012/2019/4. számú precedensképes határozat. Ez az eset abban tér el az előbb bemutatott eseti döntés alapját képező ügytől, hogy az itt eljáró kamarai szervek a tagfelvételi kérelmet benyújtó kérelmező vonatkozásában olyan, általa korábban elkövetett bűncselekmény jellegével és tárgyi súlyával indokolták a kérelem elutasítását, amely bűncselekmény elkövetése miatt őt végrehajtásában felfüggesztett szabadságvesztésre, és – meghatározott időre – az ügyvédi hivatás gyakorlásától való eltiltására ítélték, és melynek kapcsán a kérelmező a büntetett előlethez fűződő hátrányos jogkövetkezmények alól egyébként már mentesítést nyert.

A Kúria a precedensképes határozatával rámutatott, hogy *a büntetett előlethez fűződő hátrányos jogkövetkezmények alóli mentesítés beálltát követően a mentesített személyt e körben büntetlen előéletűnek kell tekinteni, és nem tartozik számot adni olyan elítélésről, amelyre nézve mentesítésben részesült.* A Kúria az Alkotmánybíróság mentesítéshez fűződő gyakorlatára⁵ is hivatkozással ebben az ügyben ezért arra az álláspontra helyezkedett, hogy az eljáró kamarai szervek nem alkalmazták megfelelően az f) pont vonatkozásában a közbizalomra való érdemtelenység mérlegelésének lehetőségét. A Kúria a jogerős ítéletében rögzítette, hogy a perbeli ügyben a kamarai hatóságok döntéseinek sommás, mechanikus indoklásából az következik, hogy a kérelmezőt további körülmények értékelése nélkül, a múltban elkövetett és már értékelt olyan cselekménye miatt tekintették közbizalomra érdemtelennek, amelynek hátrányos következményei alól a kérelmező mentesítést nyert. A kérelmezőt tehát a múltja kíséri, és őt a kamarai hatóságok a múltja miatt a mentesítéstől függetlenül tartósan bélyegezték meg anélkül, hogy olyan tényre, körülményre hivatkoztak volna, amely a mentesülés ellenére is releváns lenne.

V. Kamarai dilemma

Mi következik tehát a fentiekből, és *mi a kamarai hatósági szervek dilemmája bizonyos tagfelvételi kérelmek elbírálásakor?*

Amennyiben az ügyvédi tevékenység gyakorlója bűncselekményt követ el, az önmagában alkalmas lehet az illető kapcsán a közbizalom megingására. A jogalkotó azonban a bűncselekmény elkövetését önmagában nem, csak bizonyos feltételekkel – az Üttv. 22. § c) pontjának ca), cb, cc) alpontja szerint - tekinti úgy, hogy az kizárja az ügyvédi tevékenység gyakorolhatóságát.

Ezen esetkörökön túl azonban egy c) pontban nem említett bűncselekmény elkövetése eredményezheti – körütekintően felderített tényállás és megfelelő indoklás mellett – az Üttv. 22. § (1) bekezdés f) pontja szerinti közbizalomra való érdemtelenység megállapítását és így a tagfelvételi kérelem ezen alapon történő elutasítását.

Mi legyen viszont azzal a volt ügyvéddel, akit több rendbeli sikkasztás miatt marasztaltak el büntetőügyben, zártak ki a kamarából és a bűncselekményhez fűződő hátrányos jogkövetkezmények alóli mentesülést követően benyújtja a felvételi kérelmét a területi kamara elnökségéhez?

A fent részletezett bírósági döntések óvatosságra kell intsék a területi kamarai elnökségek tagjait még abban az esetben is, ha egyébként egy ilyen kérdésben zsigerből egyhangúan döntenének a kérelem elutasításáról. Megfontolandók ugyanis a fent hivatkozott bírósági döntésekben rögzített keretek, különösen a Kúria precedensképes határozatának indokolása, amely szerint a mérlegelés szempontjainak kialakítása a kérelmet elbíráló szerv (azaz a területi ügyvédi kamara elnökségének, illetve másodfokon eljáró MÜK elnökségének) a feladata.

5 8/2015. (IV.17.) AB határozat és a 144/2008. (IX.26.) AB határozat

VI. Az elbírálás szempontjai

Foglaljuk össze a fent részletezett bírósági döntések elvi jellegű megállapításai tükrében a közbizalomra érdemtelenség *elbírálásának szempontjait*.

1. Az f) pont szerinti érdemtelenség mérlegelése kapcsán feltétlenül *tartózkodni kell a mérlegelés visszaélésszerű és méltánytalan gyakorlásától. Sosem lehet sematikus és általánosan fogalmazni az indokolásban*, mindig az esetek egyedi körülményeit vizsgálva szükséges a kérdésben megalapozott döntést hozni. Egy ilyen háttérű kérelem elutasítása kényesen kérdés ahhoz, hogy a területi kamara elnöksége ezzel alaposan foglalkozzon.

2. *Nem állapítható meg a közbizalomra érdemtelenség fennállása kizárólag a kérelmező által korábban elkövetett bűncselekmény miatt, amennyiben a kérelmező a bűncselekményhez fűződő hátrányos jogkövetkezmények alól már mentesítést nyert.* Minden esetben szükséges tehát többlet tényállási elem, ha az eljáró kamarai szerv a kérelmet elutasítja.

3. Amennyiben a c) pontba be nem sorolt bűncselekmény elkövetése állapítható meg, úgy azt is vizsgálni szükséges, hogy *az adott bűncselekmény elkövetésének tényén felül a bűncselekmény elkövetésének körülményeiben, módjában, annak hatásában kimutatható-e a közbizalomra való érdemtelenség következménye.*

4. Amennyiben a kérelmező a korábban elkövetett bűncselekmény hátrányos jogkövetkezményei alól időközben mentesítést nyert, úgy a kérelem mikénti elbírálása szempontjából *releváns lehet a bűncselekmény elkövetésétől a kérelem benyújtásáig terjedő időszakban tanúsított magatartása.* Így különösen értékelendő ebben a körben: az elkövetett bűncselekménnyel okozott vagyoni hátrányokat megtérítette-e, károkat miként kompenzálta? Így konkrétan: egy sikkasztás esetében az elsikkasztott letéti összeget visszafizette-e, egyéb károkat megtérítette-

e? Értékelendő körülmény lehet az is, hogy a kérelmező milyen tevékenységet folytatott a bűncselekmény elkövetése és a kérelem benyújtása közötti időszakban: társadalmi kapcsolatai hogyan alakultak, viselkedése az ügyvédi közösség felé fennálló közbizalom szempontjából elfogadható-e? Értékelendő lehet az is, hogy a kamarai fegyelmi szervekkel a fegyelmi eljárás során, vagy a kamarai hatósági ügyben az eljárás során a szakmai szabályoknak megfelelő magatartást tanúsított-e?

5. Döntés előtt ajánlatos az *Országos Ügyvédi Nyilvántartásban (OÜNY)* vizsgálni a kérelmező adatait annak kiszűrése érdekében, hogy esetleg más területi kamaránál milyen előélete lehetett. Mindezzel kiszűrhetők az olyan kérelmezők, akik az őt és magatartását, életmódját ismerő helyi területi kamara szerv helyett más területi kamaránál terjesztenének elő tagfelvételi kérelmet. Ezzel együtt érdemes alapos vizsgálatot lefolytatni, és esetleg a hasonló névvel inaktívként nyilvántartott ügyvédek adataival is összevetni a kérelmező adatait. Bár remélhetőleg nem válik általánossá, de a Magyar Ügyvédi Kamara elnöksége 2022. évben tárgyalta annak az ügyvédnek az ügyét, aki az egyik területi kamarából való kizárását követően saját és az adatai között édesanyja nevét egyetlen betűvel módosítva adott be felvételi kérelmet egy másik területi kamarába. Ez persze – a tények bizonyítása esetén – bűncselekménynek minősül, de a bejegyzést, ha lehetséges, jobb el is kerülni.

VII. A bizonyítási eljárás jelentősége

A közbizalomra érdemtelenség vizsgálatához nélkülözhetetlen azonban a kamarai hatósági ügyben eljáró kamarai szerv részéről *bizonyítás lefolytatása.* A tagfelvételi ügyek ugyanis kamarai hatósági ügyeknek minősülnek, amelyek esetében az Üttv. háttérjogszabálya az általános közigazgatási rendtartásról szóló 2016. évi CL. törvény

(Ákr.).⁶ A döntés megalapozottsága érdekében különösen ajánlott a területi kamarai elnökségek mint hatóságok számára az Ákr. 62. §-a szerint a tényállás kellő tisztázása, és ennek körében a bizonyítékok beszerzése és azok méltányos és tisztességes mérlegelése is. Az Üttv. 175. § (1) bekezdés b) pontja szerint a kérelmező köteles igazolni a nyilvántartásba vétel egyéb feltételeinek a fennállását is. Az egyéb feltételek körében vizsgálendő álláspontom szerint a közbizalomra érdemesség (adott esetben érdemtelenség) fennállása is.

Fontos tehát hangsúlyozni, hogy javasolt a kamarai hatóság számára a közbizalomra való érdemtelenség vizsgálata körében kellő aktivitást tanúsítani, és különösen az elutasító döntését megfelelően indokolni.

Kérdésként vetődik fel egyebek között az is, hogy a területi kamarai elnökségeknek mint hatósági szerveknek milyen lehetőségeik vannak az adatbeszerzésre, adatgyűjtésre, és mit tehetnek akkor, ha a kérelmező megtagadja a válaszadásokat, az együttműködést például egy múltban elkövetett bűncselekményből származó kár megtérítésére irányulóan. Jelentheti-e ez már önmagában az illető kérelmező érdemtelenségét?

Zárszó

Sajnos a területi kamarai elnökségek gyakran kénytelenek szembesülni a közbizalomra érdemtelenség megállapításának dilemmájával, és az érintett kérelmek elutasítása esetén nagy valószínűséggel kénytelenek felvállalni álláspontjuk bíróság előtti megvédését is.

Rengeteg kérdés kerül felszínre az ilyen döntések meghozatala és megfelelő indokolása során, amelyre figyelemmel a *Magyar Ügyvédi Kamara elnöksége is szükségesnek ítélte e problémakörrel foglalkozni.*

A MÜK elnöksége így a 2021. január 18-án megtartott elnökségi ülésén napirendjére is tűzte a közbizalomra való érdemtelenség kérdéskörét, és ennek kapcsán a területi kamarák döntéshozóinak szakmai támogatását. Az *ülésen elhangzott személyes hozzászólásokat és az ülést megelőző írásbeli anyagokat jelen cikk elkészítéséhez is felhasználtam.*⁷

Mindazonáltal nem lehet vitás, hogy a téma már az érzékenysége miatt is széles kört érdekelhet az ügyvédi szakmai- és közéletben egyaránt.

⁶ Üttv. 170. § (1) bek. a), 171. § (2) bek. a), Üttv. 173. § - 174. §

⁷ Külön köszönet e körben Dr. Bánáti Jánosnak, a Magyar Ügyvédi Kamara Elnökének, továbbá az Elnökség tagjai közül – a hozzászólások sorrendjében - Ifj. Dr. Végh Tibornak, Dr. Horváth Istvánnak, Dr. Török Ferencnek, Dr. Legeza

Lászlónak, Dr. Bálint Szilviának, Dr. Fekete Tamásnak, Dr. Halmos Tamásnak, Dr. Kovács Kázmérnak, Dr. Baranyi Bertoldnak, Dr. Gróf Krisztiánnak, Dr. Holczer Ferencnek, Dr. Etter Ödönnek, és írásban közölt véleményéért Dr. Bódis Pálnak és Dr. Havasi Dezsőnek.

SZAKFORDÍTÁS HIROTO SOGA: AZ INCOTERMS VÁLASZTÁ- SÁT BEFOLYÁSOLÓ TÉ- NYEZŐK FELTÁRÓ ELEM- ZÉSE A CÉGEK JEL- LEMZŐ TULAJDONSÁGAI ALAPJÁN**

Bevezetés

A piac és a gazdaság globalizációja okán a cégek egyre több határon átnyúló ügyletet bonyolítanak le. A határon átnyúló tranzakciók során, szemben a belföldi ügyletekkel, a cégek nyelvi, jogszabályokon és kereskedelmi szokásokon alapuló különbségekkel szembesülnek. Ezért a határokon átnyúló szerződések megkötése és lebonyolítása sokkal összetettebb feladat, mint ugyanez hazai viszonylatban.

* Dr. Mátyás Imre, Phd., egyetemi docens, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Európai és Nemzetközi Jogi Intézet, Európai és Nemzetközi Magánjogi Tanszék

** Hiroto SOGA: An Exploratory Analysis of the Factors Affecting Incoterms Selection from the Perspective of Firm Characteristics; *International Journal of Japan Association for Management Systems* Vol. 13 No. 1 December 2021, 9-14. o.

https://www.jstage.jst.go.jp/article/ijams/13/1/13_9/pdf/-char/en

* Hiroto SOGA: An Exploratory Analysis of the Factors Affecting Incoterms Selection from the Perspective of Firm Characteristics, *International Journal of Japan Association for Management Systems* Vol. 13 No. 1 December 2021, 9-14. o.

** Egyetemi docens, PhD, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Európai és Nemzetközi Jogi Intézet, joggodfa@uni-miskolc.hu

¹ Ehhez A. KOBAYASHI: Fact-Finding Research on the Air- Transported Cargoes and Insurance. *The Doshisha Business Review* (Doshisha Shogaku), 56 (2004), 311-327. o.

H. SUGIYAMA: The Status of Trade Terms Usage in Selling/Buying Offers to and from Japan: With Special Regard to Maritime Terms and Container

Az összetettség miatti akadályok leküzdése a nemzetközi jogegységesítés feladata (pl. az Okmányos meghitelezésekre vonatkozó egységes szabályok és szokványok - Uniform Customs and Practice for Documentary Credits, amelyet a Berni Unió fogadott el). A nemzetközi kereskedelem egyik legfontosabb szabályrendszere az INCOTERMS (International Commercial Terms), amely annak érdekében rendelkezik a tranzakciós partnerek által viselt költségekről és a fuvarozás részletszabályairól, hogy a felek gördülékenyen teljesítsék szerződéseiket. Az INCOTERMS 2020, amely a szabályrendszer legújabb verziója, 11 paritást tartalmaz (ezek: EXW, FCA, CPT, CIP, DAP, DPU, DDP, FAS, FOB, CFR és CIF).

A határon átnyúló szerződéseket lebonyolító felek különösen az FOB (költségmentesen a fedélzetre), CFR (költség és fuvardíj) és CIF (költség-, biztosítás- és fuvardíjak) paritásokat alkalmazzák.¹ A cégek akkor tudják kiválasztani 11 szabály közül a legmegfelelőbbet, ha megértik az INCOTERMS klauzuláit és felismerik azok fontosságát, így javítva exportteljesítményüket.² A korábbi tanulmányok azonban

Trade Terms Used in the Registered Business Proposals of the "TTPP database" (TTPP) website. *Dokkyo University studies in English*, 68 (2011), 1-32. o.

H. SUGIYAMA: Trends in the Selling Offers to Japan during the First Three Months after the Great East Japan Earthquake: A Report Based on the Business Matching Database "TTPP." *Dokkyo University studies in English*, 69 (2011), 115-131. o.

H. Sugiyama: A Study of the Concentration Ratio of FOB, CFR and CIF Terms Selected in Selling/Buying Offers: Through an Analysis of the Business Proposals Newly Registered in the "TTPP" Database during the Calendar Year 2015. *Dokkyo University studies in English*, 78 (2017), 1-39. o.

² N. HIEN, G. LAPORTE, and J. ROY: Business Environment Factors, Incoterms Selection and Export Performance. *Operations and Supply Chain Management*, 2 (2009), 63-78. o.

S. YAAKUB, L. Y. SZU, S. ARBAK, and N. A. HALIM: INCOTERMS Selection Factors and Its Effect on Export Performance. in: *Journal of Advanced Research in Business, Marketing, and Supply Chain Management*, 2 (2018), 9- 18. o.

nem tisztázzák azokat az eseteket, hogy mikor kell a specifikus szabályokat alkalmazni. Bár Soga pontosan ezt a kutatási kérdést teszi fel, tanulmánya csak az importőrökre fókuszál, és így a kisebb minta miatt kutatása behatárolt³. Továbbá, mivel az INCOTERMS kiválasztását befolyásoló tényezőket a külső üzleti környezet szemszögéből határozzák meg⁴, a cégek jellemző tulajdonságait mindeddig nem tisztázta a szakirodalom.

Ezért jelen tanulmány a cégek jellemző tulajdonságai alapján, statisztikai elemzésen keresztül, tárja fel az INCOTERMS szabályok, különösen az FOB, CFR és CIF kiválasztását befolyásoló tényezőket.

I. A szerződéses feltételek választását befolyásoló tényezők

Az INCOTERMS, amelyet a Nemzetközi Kereskedelmi Kamara (International Chamber of Commerce - ICC) hozott létre, jelentése nemzetközi kereskedelmi feltételek. Ez a legjelentősebb szabálygyűjtemény, amit a kockázat csökkentése érdekében a belföldi vagy nemzetközi kereskedelemben használnak. A klauzulákat alkalmazó felek csupán az azokra való hivatkozással könnyen meg tudják határozni, hogy melyikük viseli a költségeket, ki köti meg a fuvarszerződést, vagy éppen kit terhel a vámügyintézés feladata. Konkrétan, az INCOTERMS a vállalkozások közötti adásvételi szerződések tekintetében három betűs kereskedelmi szokványokat alkalmaz, amelyek az árunak az eladótól a vevőhöz történő fuvarozása során elsődlegesen megmutatják, hogy kinek, mi a feladata, kit terhelnek a költségek és ki viseli a kockázatot.

Az INCOTERMS szabályait 1936-os megalkotása után 1953-ban, 1967-ben,

1976-ban, 1980-ban, 1990-ben, 2000-ben, 2010-ben és 2020-ban is felülvizsgálták. Az INCOTERMS 2020, ami a szabálygyűjtemény legfrissebb változata, 2020. január 1. óta hatályos. Az INCOTERMS 2020 11 fuvarparitást tartalmaz, amelyeket két csoportra osztottak. Az első csoportba a bármely fuvarmódra alkalmazható szabályok kerültek (EXW, FCA, CPT, CIP, DAP, DPU és DDP), míg a második csoportba tengeri és folyami áru fuvarozás klauzulái tartoznak (FAS, FOB, CFR és CIF)⁵. Az FOB, CFR és CIF paritásokat gyakran használják a cégek. Kobayashi 1995-ben egy általános kereskedelmi társaság tekintetében elemezte a klauzulák alkalmazását, és vizsgálata azt mutatta, hogy a FOB, CFR és CIF paritások alkalmazásának aránya az összes feltételt figyelembe véve 95,6%-ot tett ki.⁶ Ezen túlmenően Sugiyama megvizsgálta az FOB, CFR és CIF feltételek használatának arányát a Japán Külkereskedelmi Szervezet (JETRO) által működtetett TTPP program (Trade Tie-up Promotion Program) rendszerében beérkezett 2340 ajánlat esetében, amely azt mutatta, hogy FOB-t 880 (55,2%), a CFR-t 206 (12,2%), míg a CIF klauzulát 300 (17,8%) esetben kívánták alkalmazni⁷. Jóllehet, az INCOTERMS 2020 mutat kisebb eltéréseket az 1990-es vagy 2000-es változathoz képest, a cégek hosszú távon gyakran alkalmazzák az FOB, CFR és CIF paritásokat. A terhek és költségek nézőpontjából szemlélve, az eladó számára az EXW klauzula alkalmazása az optimális, azaz „az eladó akkor teljesíti szerződéses kötelezettségét, ha az árut a nevezett helyen (pl. gyárban vagy raktárban) a vevő rendelkezésére bocsátja”⁸, míg a vevő szempontjából a DDP feltétel a nyerő, miszerint „az

³ H. SOGA: An Exploratory Analysis of Choice of Trade Terms in Incoterms: fsQCA Using the Data of Buyer in TTPP. *Social Sciences Memoirs of Koshiro Public University of Economics*, 32 (2020), 65-75. o.

⁴ N. HIEN, G. LAPORTE, and J. ROY i. m. és S. Yaakub, L. Y. Szu, S. Arbak és N. A. Halim i. m.

⁵ International Chamber of Commerce the World Business Organization: Incoterms 2020: Japanese

Translation Edition (Japan International Chamber of Commerce, Japan, 2019).

⁶ A. KOBAYASHI: i. m.

⁷ SUGIYAMA 68 2011

⁸ International Chamber of Commerce the World Business Organization: Incoterms 2020: Japanese Translation Edition (Japan International Chamber of Commerce, Japan, 2019) 14. o.

eladó akkor teljesít, ha az árut a vevő rendelkezésére bocsátja.”⁹ Azonban, hacsak nincs jelentősebb gazdasági erőfölény exportőr és a importőr között, feltételezhető, hogy a felek az FOB, CFR vagy CIF paritásokban egyeznek meg, amelyek esetében az importőr és az exportőr közel ugyanolyan szintű szerződéses terhet visel, ami lehet például a vámkezelés, a szállítóeszközök biztosítása és közöttük folyó tárgyalások alapján a biztosítási szerződés megkötése. Ezt követően kifejttem az FOB, CFR és CIF feltételek részletszabályait

Először is, a FOB (költségmentesen a fedélzetre), azt jelenti, hogy „az eladó az árunak vagy a vevő által indulási kikötőben kijelölt hajó fedélzetére történő szállítással, ha van ilyen, vagy az így leszállított árunak a megnevezett hajó fedélzetén történő beszerzésével, illetve az értékesítés elismerésével teljesít”¹⁰, és „az áru elvesztésének vagy károsodásának kockázata akkor száll át a vevőre, amikor az árut a hajó fedélzetén elhelyezik, és a ettől a pillanattól kezdve a vevő viseli az összes költséget”¹¹. Ezen feltétel értelmében az „eladó nem köteles a vevő érdekében biztosítási szerződést kötni”¹²

Másodsorban, a CFR (költség és fuvardíj) alapján „az eladó az árunak vagy a hajó fedélzetére történő szállításával, vagy az így leszállított árunak a fedélzeten történő beszerzésével, illetve az értékesítés elismerésével teljesít”¹³, és „az áru elvesztésének vagy sérülésének kockázata akkor száll át a vevőre, amikor az árut a hajó fedélzetére helyezik, amelynél fogva az eladó teljesítette az áru leszállítására vonatkozó kötelezettséget, függetlenül attól, hogy az áru jó állapotban, a feltüntetett mennyiségben vagy egy-

általán ténylegesen megérkezik-e rendeltetési helyére vagy sem”¹⁴. Sőt „az eladó nem köteles a vevő részére biztosítási fedezetet nyújtani.”¹⁵

Harmadsorban a CIF (költség, biztosítás és fuvardíj) azt jelenti, hogy „az eladó az árunak vagy a hajó fedélzetére történő szállításával, vagy az így leszállított árunak a fedélzeten történő beszerzésével, illetve az értékesítés elismerésével teljesít”¹⁶, valamint „az áru elvesztésének vagy sérülésének kockázata akkor száll át a vevőre, amikor az árut a hajó fedélzetére helyezik, amelynél fogva az eladó teljesítette az áru leszállítására vonatkozó kötelezettséget, függetlenül attól, hogy az áru jó állapotban, a feltüntetett mennyiségben vagy egyáltalán ténylegesen megérkezik-e rendeltetési helyére vagy sem”¹⁷. Ezenkívül az eladónak „biztosítási szerződést kell kötnie a vevő érdekében az áru elvesztésének vagy sérülésének kockázatát illetően, a kiindulási kikötőtől legalább a rendeltetési kikötőig”¹⁸. Ennek alapján, míg az FOB paritás esetén a vevő viseli a költségeket, a CFR és CIF alkalmazása körében az ez az eladó terhén nyugszik. Sőt, míg az FOB és CFR paritásoknál az eladónak nem kell biztosítást kötnie, a CIF előírja számára ezt a kötelezettséget. Másként megfogalmazva, a fuvar- és biztosítási költségek az exportőrök és az importőrök számára jelentős különbséget mutathatnak az FOB, CFR és CIF parítások alkalmazásától függően.

A cégek azért választják az INCOTERMS-t, hogy a nemzetközi ügyletekkel összefüggő bizonytalanságot és koc-

⁹ Incoterms 2020: Japanese Translation Edition 54. o.

¹⁰ Incoterms 2020: Japanese Translation Edition 70. o.

¹¹ Incoterms 2020: Japanese Translation Edition 68. o.

¹² Incoterms 2020: Japanese Translation Edition 70. o.

¹³ Incoterms 2020: Japanese Translation Edition 76. o.

¹⁴ Incoterms 2020: Japanese Translation Edition 74. o.

¹⁵ Incoterms 2020: Japanese Translation Edition 74. o.

¹⁶ Incoterms 2020: Japanese Translation Edition 82. o.

¹⁷ Incoterms 2020: Japanese Translation Edition 80. o.

¹⁸ Incoterms 2020: Japanese Translation Edition 81. o.

kázatok minimalizálják, és a profitot maximalizálják.¹⁹ választják azt²⁰. Hien és mások feltételezik, hogy a külső üzleti környezet fontos tényező az INCOTERMS szabályrendszer választása szempontjából, mert ez a tényező befolyásolja a külföldi piac elérési stratégiájának megválasztását. A szerzők elemzik is az INCOTERMS szabályrendszer választása, a külső üzleti környezet és az exportteljesítmény közötti kapcsolatot, amely utóbbi a pénzügyi teljesítményben, stratégiai teljesítményben és az exportelvárásokkal való elégedettségben ölt testet.²¹ Kanadai cégek elemzése azt mutatta, hogy az exportteljesítmény igen szoros összefüggésben áll az INCOTERMS szokványok használatának gyakoriságával, az INCOTERMS ismeretével és az INCOTERMS fontosságának felismerésével. Az elemzés továbbá rámutatott, hogy azon cégek, amelyek az INCOTERMS szabályok kiválasztásakor jelentőséget tulajdonítanak a külső üzleti környezetnek, általában magas exportteljesítményt érnek el²². Sőt, Yaakub és mások malajziai cégeknek az INCOTERMS szabályok alkalmazásával kapcsolatos elemzése, az exportteljesítmény és az INCOTERMS használati gyakorisága közötti összefüggést²³ leszámítva, ugyanezt az eredményt mutatta, mint Hien

és társai esetében.²⁴ Ezért megállapítható, hogy az INCOTERMS szabályok választása befolyásolja exportteljesítményt, és összefügg a külső üzleti környezettel.

A határon átnyúló szerződések szakirodalma azonban más tényezőket is hangsúlyoz, ilyen például az adott cég karakterisztikája. Mert például Musteen és társai a külpia- ci belépési mód megválasztásának elemzésekor figyelembe veszik a fogadó ország gazdaságának méretét, jelezve, hogy az egy főre jutó GDP befolyásolja belépési mód megválasztását.²⁵ Mivel az egyes országok gazdasági mérete különböző, ahogy azt a helyszínválasztásról szóló számos korábbi tanulmány is hangsúlyozta,²⁶ a tranzakciós partnerek honossága is fontos tényezőként veendő figyelembe.

Az ipar ugyancsak fontos szempont. Az ipar²⁷ és az iparági tényezők közötti különbség, mint például a piaci bizonytalanság, a kereslet és a versenyintenzitás²⁸ áll a külpia- ci belépéssel kapcsolatos szakirodalom a középpontjában. Ezenkívül Pan és társai rámutattak, hogy a termékszektor koncentrációja olyan szempont, ami hatással van a piaci részesedésre és a megtérülési rátára (ROA) is.²⁹ Mivel alacsony termékszektor koncentráció esetén kevés cég van a piacon, ezért a versenyintenzitás is alacsony. Ebben

¹⁹ N. HIEN, G. LAPORTE, and J. ROY: Business Environment Factors, Incoterms Selection and Export Performance. *Operations and Supply Chain Management*, 2 (2009), 63-78. o.; S. YAAKUB, L. Y. SZU, S. ARBAK, and N. A. HALIM: INCOTERMS Selection Factors and Its Effect on Export Performance. *Journal of Advanced Research in Business, Marketing, and Supply Chain Management*, 2 (2018), 9- 18. o.

²⁰ N. HIEN, G. LAPORTE, és J. ROY i. m. és S. YAAKUB, L. Y. SZU, S. ARBAK és N. A. HALIM i. m.

²¹ N. HIEN, G. LAPORTE, and J. ROY: Business Environment Factors, Incoterms Selection and Export Performance. *Operations and Supply Chain Management*, 2 (2009), 63-78. o.

²² N. HIEN, G. LAPORTE, és J. ROY i. m.

²³ S. Yaakub, L. Y. Szu, S. Arbak és N. A. Halim i. m.

²⁴ N. HIEN, G. LAPORTE, és J. ROY i. m.

²⁵ M. MUSTEEN, D. K. DATTA és P. HERMANN: Ownership Structure and CEO Compensation: Implications for the Choice of Foreign Market Entry

Modes. *Journal of International Business Studies*, 40 (2009), 321-338. o.

²⁶ J. HENNART és Y. PARK: Location, Governance, and Strategic Determinants of Japanese Manufacturing Investment in the United States. *Strategic Management Journal*, 15 (1994), 419-436. o.

R. G. FLORES and R. V. AGUILERA: Globalization and Location Choice: An Analysis of US Multinational Firms in 1980 and 2000. *Journal of International Business Studies*, 38 (2007), 1187-1210. o.

²⁷ M. K. ERRAMILLI and C. P. RAO: Service Firms' International Entry-Mode Choice: A Modified Transaction-Cost Analysis Approach. *Journal of Marketing*, 57 (1993), 19-38. o.

²⁸ W. C. KIM és P. HWANG: Global Strategy and Multinationals' Entry Mode Choice. *Journal of International Business Studies*, 23 (1992), 29-53. o.

²⁹ Y. PAN, S. LI, és D. K. TSE: The Impact of Order and Mode of Market Entry on Profitability and Market Share. *Journal of International Business Studies*, 30 (1999), 81-103. o.

az esetben a piacvezető cég a saját képére tudja formálni a piacot, és így viszonylag könnyen tud nagy nyereségre szert tenni.³⁰ Más szóval, az iparági tényezők befolyásolják nemzetközi teljesítményt.

Emellett fontos tényező a nemzetközi tapasztalat is. Erramilli például a külpiaci belépési mód megválasztását a nemzetközi tapasztalatok szemszögéből elemzi.³¹ Ha a cégek csekély nemzetközi tapasztalattal rendelkeznek, nem mozgósítanak forrásokat annak érdekében, hogy külföldi piacokon fektessenek be, mert el akarják kerülni bizonytalanságot és a kockázatot. Ráadásul, mivel a csekély nemzetközi tapasztalattal rendelkező cégek hajlanak az etnocentrikus magatartásra, és a vegyesvállalatokban (*joint ventures* - *JV*) működő partnerek teljesítménye igen különböző lehet, ezért nagyrészt a 100%-os tulajdonukban álló leányvállalati formát (*wholly owned subsidiaries* - *WOS*) választják. Mindezek alapján a csekély vagy nulla nemzetközi tapasztalattal rendelkező cégek általában az erős kontrollt biztosító belépési módokat preferálják, mint pl. a 100%-os tulajdonukban álló leányvállalat. Ezzel szemben a komolyabb nemzetközi tapasztalattal rendelkező cégek inkább azért választják a *WOS*-t, mert már ismerik a nemzetközi üzleti élet buktatóit, és nincsenek ráutalva, hogy a vegyesvállalatokban dolgozó partnereik tudására támaszkodjanak. Más szavakkal, míg a két véglet, a csekély vagy komolyabb nemzetközi tapasztalattal rendelkező vállalatok általában a *WOS* felé hajlanak, a közepes fokú nemzetközi tapasztalat birtokában lévő vállalkozások a *JV* formát választják.³² Ezért a nemzetközi tapasztalat és a külföldi piaci belépési mód közötti kapcsolat, azaz hogy az *JV* vagy a *WOS* formájában valósul-e meg, nem lineáris, hanem U alakú. Ez azt jelenti, hogy a nemzetközi üzleti életben kompromisszumra hajló kapcsolat figyelhető meg az ellenőrzés és a kockázat szem-

pontjai között. Ha a közepes fokú nemzetközi tapasztalattal rendelkező cégek nemzetközi kapcsolataik bővítésére szánják magukat, ezzel párhuzamosan növekszik a kapcsolódó kockázat. Ezért az ilyen cégek közös vállalatokat hoznak létre, hogy csökkentsék kockázatot, lemondva ezzel az irányítás egy szeletéről. Mivel a nemzetközi tapasztalat befolyásolja nemzetközi üzleti életet, jelen tanulmány egyéb tényezőkön kívül a nemzetközi tapasztalatra koncentrál.

A bizalom is fontos tényező. Pontosabban, mivel új partnerrel kötött szerződés esetén, az exportőrök és az importőrök között nem nagyon létezik bizalom, a cégek attól tartanak, hogy az új partner opportunista módon áll majd a szerződéshez. Ezért a cégek már a szerződés megkötéséhez vezető tárgyalások előtt vagy alatt beszerzik az új partner legfontosabb cégadatait, mint például üzleti jelleg, tőke és kapacitás (*character, capital, capacity* - *3Cs*). Ha a cégnek kétségei vannak az új partner fizetőképességét illetően, az importőrtől akkreditív (*L/C*) megnyitását kérheti. Mivel a bank az akkreditív segítségével garantálja az importőr fizetési készségét és képességét, a cégek csökkenthetik a fizetés elmaradásának kockázatát. Soga az importőrökre fókuszáló empirikus elemzési módszerrel mutat rá az akkreditív fontosságára.³³

A fentiek alapján tehát jelen tanulmány az iparági tényezők, exportőrök és importőrök, nemzetközi tapasztalat és az akkreditív szempontrendszerén keresztül vizsgálja az *FOB*, *CFR*, és *CIF* paritások kiválasztását.

II. Módszer

II.1.A változók

Az empirikus elemzésben felhasznált adatokat a *TTPP*-ben fellelhető ajánlatokból

³⁰ Y. PAN, S. LI, és D. K. TSE: i. m.

³¹ M. K. ERRAMILLI: The Experience Factor in Foreign Market Entry Behavior of Service Firms.

Journal of International Business Studies, 22 (1991), 479-501. o.

³² M. K. ERRAMILLI i. m.

³³ H. SOGA i. m.

gyűjtöttem össze.³⁴ A TTPP egy nemzetközi weboldal, amely különféle típusú ajánlatokat tartalmaz és kapcsol össze, mint például a termékek export-importja, üzleti befektetések, üzleti támogatás, iroda/gyár bérbeadás, technológia és transzfer. Minthogy jelen tanulmány az exportőrre összpontosít, a tranzakció „eladási” része a hangsúlyosabb, amely a termékek/alkatrészek export-importját foglalja magába. Az eladási ajánlatok leggyakrabban a termék jellemzőit és funkcióját, a termék leírását, származási országot, a berakodási kikötőt, a gyártási/szállítási képességet, az árreferenciát, a fizetési feltételeket, a minimális rendelési mennyiséget, termék/alkatrész készletezés feltételeit, a magánszemélytől való rendelést valamint a szállítási időt és a kereskedelmi feltételeket tartalmazzák.

Mivel a TTPP-ben szereplő ajánlatok szöveges információ formájában jelennek meg, ezeket az információkat kategorikus változókká alakítják át. Először is, ha az exportőr japán (EX_J), az exportőr nemzetiségének változója 1, (EX_J), egyébként pedig 0 (EX_W).

Másodsorban, az ipart a TTPP-ben szereplő kategóriák szerint 13 iparágra osztják. A kategóriák alapját az üzleti támogató szolgáltatások, általános gépek, információfeldolgozás, elektromos gépek és berendezések, szállítóeszközök képezik, míg az egyéb, kevésbé jelentős iparágakat összevonják, és így kategorizálják. Ezek az iparágak a vegyipar (IND_CHE), a mezőgazdaság és élelmiszeripar (IND_AGR), a bányászat (IND_MIN), a különféle feldolgozóipar (IND_MIS), rost (IND_FIB), fa (IND_WOO) és egyéb kategória (IND_OTH), amelyeket 1-től 7-ig számozással jelölnek.

Harmadsorban, mivel az ajánlat utal importőr honosságára, ezeket külön osztályozzák japán és egyéb kategóriák szerint, az 1 számot kapva, ha az importőr japán (IM_ONJ), egyéb esetekben pedig 0 (IM_W).

Negyedsorban, bár az adott ajánlat utalhat a termékértékesítéssel kapcsolatos tapasztalatokra, ez az információ nem minden esetben kerül feltüntetésre. Ezért a nemzetközi tapasztalatra vonatkozó változó, amennyiben a cég rendelkezik ilyen tapasztalattal (EXP_INT) a 2 lesz, míg ha a cég csak hazai tapasztalat birtokában van, az 1 számot fogja kapni (EXP_DOM), és ha nincsen korábbi tapasztalat vagy adat nem hozzáférhető ezzel kapcsolatban, akkor a változó 0 lesz (EXP_UNK).

Ötödsorban, a változó értéke 1 lesz, amikor a cég akkreditívben történő fizetési módot jelöl, és 0, ha a cég nem akkreditív útján kíván fizetni (LC_N).

Hatodsorban, az INCOTERMS változója 0 értéket fog képviselni, amikor a cég FOB paritást javasol, 1-es, amikor a cég CFR-t kér, és 2-es, amikor a cég ajánlatában a CIF klauzula kerül megjelölésre.

II.2. Az elemzés folyamata

A kutatók három elemzést végeztek annak feltárására, hogy mely tényezők befolyásolják az adott INCOTERMS feltétel, azaz FOB, CFR és CIF kiválasztását. Először is a kereszttáblázatba foglalást követően, amely a három klauzulával kapcsolatos változóból és egyéb változókból áll, az FOB, CFR és CIF közötti kapcsolat megállapítására szolgáló Khi-négyzet teszt (*chi-square test*) szerinti vizsgálatot végezték el, abból a célból, hogy az Excel 3.21-es verzió futó haranggörbe segítségével igazolják a három feltétel és más változók közötti kapcsolatot. Másodlagosan, az összefüggés megállapítására, szignifikáns változókkal lefolytatott Khi-négyzet próba alapján, a változók közötti kapcsolat feltárása érdekében Stata 16.1-es MCA-t (*multiple correspondence analysis*) hajtottak végre. Az MCA megmutatja az egyes változók pontszámait, amelyek alapján meghatározható a szórásdiagram.

³⁴ JETRO TTPP, elérhető: <https://www.jetro.go.jp/tppoas/indexj.html>

Harmadlagosan, ezen pontszámok alapján, az Excel 3.21-es verzió futó haranggörbével klaszteranalízist végeztek, amely a változók közötti kapcsolatot fa diagram segítségével mutatja be.

III. Az eredmények

A TTPP eladási ajánlatokra vonatkozó kategóriájából kigyűjtött adatok a 2020. január 1. és 2020. december 31. közötti időszakot ölelik fel. Ennek eredményeként 2579 ajánlat gyűlt össze, amelyből 1623 vonatkozott az eladásra (export). A csak belföldi vagy nem az INCOTERMS szabályait alkalmazó tranzakciók figyelmen kívül hagyását követően, 828 ügylet akadt fenn a rostán. Az FOB, CFR és CIF paritásoktól eltérő klauzulát alkalmazó ügyletek kihagyásával a szám 684-re csökkent. Ez az eredmény azt mutatja, hogy a TTPP eladási ajánlatai körében 82,6% az FOB, CFR és CIF klauzulák megjelenési aránya. Ezenkívül néhány ajánlat tartalmazott ugyan INCOTERMS szabályt, de nem tért ki a fizetési feltételekre. Végül, az elemzésben használt mintanagyság 678 szerződést tett ki.

A kutatók először Khi-négyzet tesztet végeztek. Az eredmény a 0,05 szinten jelentős különbséget mutat az ipar, az importőr honossága és nemzetközi tapasztalat tekintetében az FOB CFR és CIF parítások között, illetve a 0,1 szinten az importőr honosságát és az akkreditív alkalmazását illetően. (ld. 1. táblázat). Más szóval ez az öt tényező komoly különbséget jelent a három INCOTERMS szabály vonatkozásában.

A kutatók a fenti három klauzula és a jelentős tényezők felhasználásával MCA vizsgálatot végeztek. Az eredmény azt mutatja, hogy a két tengely 36,7%-os és 18,17%-os járulékkulcsai több mint 50%-os kumulatív járulékkulcsot eredményeznek, ahogy azt a 2. táblázat is mutatja. A szórásdiagramot az 1. ábra 1. és 2. tengelye pontjainak koordinátaival sikerült megrajzolni.

1. Táblázat: A Khi-négyzet teszt eredménye

		FOB	CFR	CIF	
Nationality of Exporter	EX_W	330	95	162	4.7964 [†]
	EX_J	59	7	25	
Industry	IND_CHE	60	21	47	50.1147 ^{**}
	IND_AGR	90	47	61	
	IND_MIN	28	9	18	
	IND_MIS	49	7	16	
	IND_FIB	50	4	13	
	IND_WOO	35	8	9	
	IND_OTH	77	6	23	
Nationality of Importer	IM_W	63	29	38	8.0261 [*]
	IM_ONJ	326	73	149	
International Experience	EXP_UNK	219	56	91	9.5087 [*]
	EXP_DOM	33	9	8	
	EXP_INT	137	37	88	
L/C	LC	169	57	83	5.1873 [†]
	LC_N	220	45	104	

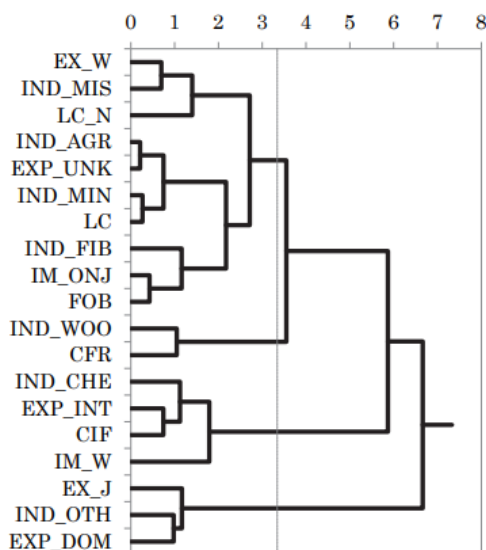
†: $p < 0.1$, *: $p < 0.05$, **: $p < 0.01$

A két tengely pontszámait felhasználva végezték el a klaszteranalízist. A fa diagramon látható a négy klaszter, és hogy négyből három klaszter FOB, CFR és CIF jellemzőit mutatja, (2. ábra). Az első klaszter tartalmazza a FOB-ot, az alábbi jellemzők mentén: vegyes iparágak, mezőgazdaság és élelmiszeripar, bányászat, rost, az exportőr honossága Japánon kívül, akkreditíves fizetés, nem akkreditíves fizetés, nemzetközi tapasztalatára vonatkozó adat hiánya és japán honosságú importőr. A második klaszter kapcsolatot mutat a CFR és a faipar között. A CIF-et is magában foglaló harmadik klaszter kapcsolatot mutat a vegyiparral, nemzetközi tapasztalattal, és az importőr nem Japánra korlátozott honosságával.

IV. Értékelés

Az elemzések alapján öt főbb megállapítást tehetünk. Először is a klaszteranalízis eredménye kisebb karaktert mutat a CFR tekintetében az FOB és CIF klauzulákhoz képest. Ennek magyarázata az lehet, hogy az exportőrök és az importőrök tekintetében érvényesülő fuvarköltségek és biztosítási díjak viszonylatában a CFR az átmeneti szabály a FOB és a CIF között.

2. ábra: A klaszter analízis eredményei

Másodszor, a khi-négyzet próba és a klaszteranalízis eredménye azt mutatja, hogy az exportörök iparágak szerint választanak a három INCOTERMS szabály közül. Ez azt jelenti, hogy a paritások kiválasztásánál az eladó termékének ára és jellemzői a mérvadó szempontok.

Harmadszor, a szabályok kiválasztását befolyásolja az exportör és importör honosága. Ennek alapján, míg ha az exportör nem japán és az importörök halmazát csak japán cégekre értelmezzük, az exportörök az FOB paritást választják, addig a CIF klauzulát akkor részesítik előnyben az exportörök, ha a külföldi beszállítók tranzakciós partnerei nem kizárólag japán cégek. Ezért tehát megállapítható, hogy az INCOTERMS-szabályok kiválasztása országspecifikus.

Negyedszer, a nemzetközi tapasztalattal rendelkező cégek általában a CIF paritást választják, mert már rendelkeznek tapasztalattal a fuvarozás és biztosítás megszervezése körében.

Végezetül, az elemzés nem mutat összefüggést az akkreditíves fizetés és a három

klauzula választása között. Az akkreditívet a nemzetközi kereskedelemben jellemzően akkor alkalmazzák, ha a tranzakciós partner kevésbé ismert vagy korlátozott fizetőképességgel rendelkező cég. Ennek alapján tehát az akkreditíves fizetés alkalmazását inkább befolyásolja a fizetőképesség és a jó üzleti hírnév szempontjai, mint az INCOTERMS szabályok kiválasztása.

Jelen tanulmánynak is megvannak a maga korlátai. I. Először is, hogy az INCOTERMS szabályok közül kizárólag az FOB, CFR és CIF klauzulákra koncentrált. Így az eredmények csak a tengeri és belvízi fuvarozás tekintetében értelmezhetők, figyelemmel persze az FAS paritásra.

Másodszor, a tanulmány főként az exportörök által választott az INCOTERMS szabályokra összpontosít. Ahogy az INCOTERMS ezen szabályai az exportörök és az importörök közötti tárgyalások eredménye alapján kerülnek alkalmazásra, az adatokban szereplő paritás a tényleges szerződésben megváltozhat. Ezért a jelen tanulmányban figyelembe vett tényezők addig tekinthetők valósnak, amíg exportör által előnyben részesített klauzulák halmazán belül értelmezzük azokat.

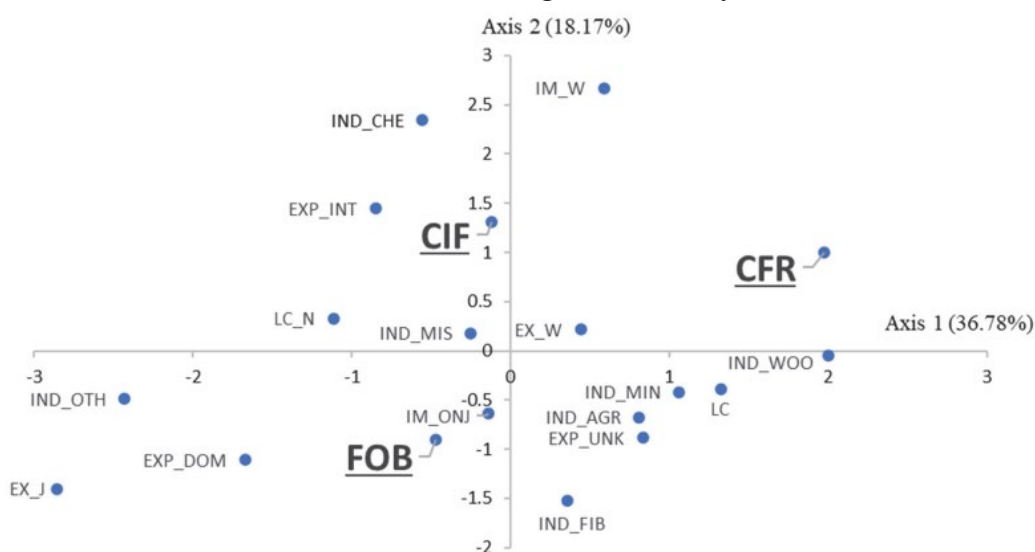
Harmadszor, bár jelen tanulmány az INCOTERMS szabályok exportörök általi választását befolyásoló tényezőket tárja fel, nem rögzíti a szabályok alkalmazásának megfelelő eseteit, valamint a választás és az export-teljesítmény, továbbá a választás és a tárgyalások között fennálló kapcsolatot. Ezért további kutatás szükséges, amely az INCOTERMS szabályok kiválasztása körében, az itt vizsgált tényezőkön túl elemzi a külső üzleti környezetet³⁵ és az exportteljesítményt, ideértve a tényleges szerződésekben alkalmazott parítások kiválasztását is.

³⁵ HIEN, G. LAPORTE, és J. ROY i. m. és S. YAAKUB, L. Y. SZU, S. ARBAK, és N. A. HALIM i. m.

2. táblázat: Az MCA vizsgálat eredményei

Name	Mass	Quality	Inertia	Axis 1			Axis 2		
				Coordinate	Squared correlation	Contribution	Coordinate	Squared correlation	Contribution
EX_W	0.144	0.671	0.017	0.443	0.600	0.028	0.218	0.072	0.007
EX_J	0.022	0.671	0.112	-2.857	0.600	0.183	-1.404	0.072	0.044
IND_CHE	0.031	0.799	0.044	-0.554	0.081	0.010	2.348	0.719	0.173
IND_AGR	0.049	0.252	0.063	0.810	0.187	0.032	-0.675	0.064	0.022
IND_MIN	0.014	0.370	0.016	1.062	0.344	0.015	-0.419	0.026	0.002
IND_MIS	0.018	0.022	0.024	-0.254	0.017	0.001	0.180	0.004	0.001
IND_FIB	0.016	0.309	0.025	0.357	0.031	0.002	-1.524	0.278	0.038
IND_WOO	0.013	0.328	0.057	1.999	0.328	0.051	-0.051	0.000	0.000
IND_OTH	0.026	0.747	0.077	-2.429	0.732	0.154	-0.490	0.015	0.006
IM_W	0.032	0.483	0.094	0.587	0.043	0.011	2.671	0.440	0.228
IM_ONJ	0.135	0.483	0.022	-0.139	0.043	0.003	-0.634	0.440	0.054
EXP_UNK	0.090	0.677	0.053	0.836	0.435	0.063	-0.886	0.242	0.071
EXP_DOM	0.012	0.496	0.031	-1.669	0.407	0.034	-1.108	0.089	0.015
EXP_INT	0.064	0.592	0.070	-0.849	0.243	0.046	1.449	0.349	0.135
LC	0.076	0.718	0.072	1.327	0.688	0.134	-0.392	0.030	0.012
LC_N	0.091	0.718	0.060	-1.112	0.688	0.112	0.329	0.030	0.010
FOB	0.095	0.429	0.051	-0.472	0.153	0.021	-0.901	0.276	0.077
CFR	0.026	0.563	0.073	1.971	0.500	0.099	0.999	0.063	0.026
CIF	0.046	0.386	0.038	-0.119	0.006	0.001	1.309	0.380	0.079

1. ábra: Az MCA vizsgálat eredményei

Következtetések

Bár korábbi tanulmányok azt mutatják, hogy az INCOTERMS szabályok kiválasztása azért fontos, mert befolyásolja az exportteljesítményt, mégis csak kevés empirikus esetet tárgyalnak részletesen. Ide kapcsolódóan jelen tanulmány statisztikai elemzésen keresztül vizsgálta az INCOTERMS kiválasztását befolyásoló tényezőket. A korábbi tanulmányokban nem vizsgált szempontok

elemzése elősegíti a nemzetközi kereskedelem tudományterületének fejlődését és a nemzetközi kereskedelmi gyakorlat fejlesztését. A tanulmányban azonosított tényezők hasznosak lehetnek a csekély nemzetközi kereskedelmi tapasztalattal rendelkező cégek számára az INCOTERMS szabályok kiválasztása során. Például a komoly nemzetközi tapasztalattal bíró japán cégek már maguk kötik meg a tengeri fuvarbiztosítást, míg a csekély nemzetközi tapasztalattal felvértezett cégeknek az ilyen szerződések problé-

mamentes megkötéséhez gyakorlati ismeretekre van szükségük. Ezért jelen tanulmány megállapításai nem csak tudományos relevanciával, hanem gyakorlati jelentőséggel is rendelkeznek.

„...A BÜNTETŐ BÍRÓSÁ- GOK GYAKORLATA HE- LYES MEDERBEN FO- LYIK-E?...”:¹ BÜNTETŐ-IGAZSÁGSZOL- GÁLTATÁSI TENDENCIÁK A HORTHY-KORSZAK- BAN**

Bevezetés

A tanulmány mottójául választott kérdést Hacker Ervin tette fel 1941-ben a következő szöveggörnyezetben: „*A kriminalitás leküz-
dése sokban attól függ, hogy vájjon a bün-
tető bíróságok gyakorlata helyes mederben
folyik-e vagy téves gondolatokat tükröztet
vissza és a szociális élet jelenségeit tévesen
értékeli.*”²

A tanulmányban a korszak jogszabályai-
nak és egyes jellegzetes pereinek a bemuta-
tásával teszek kísérletet a főbb változások,
tendenciák és törekvések bemutatására a
büntető-igazságszolgáltatás területén.

A Horthy-korszak igazságszolgáltatásá-
nak szervezeti alapja az 1869. évi IV. tör-
vénycikk³ volt. Ez a jogszabály foglalt elő-
ször állást a közigazgatás és a bíraskodás

szétválasztása mellett. Rögzítette a jogal-
kotó, hogy a bíró csak a törvényeknek van
alárendelve. Az 1919 és 1945 közötti évek-
ben a bíróságok és az ügyészségek műkö-
dése néhány változástól eltekintve a dualiz-
mus idején kialakult gyakorlatot követte.⁴ A
bíróságok ekkor már helyhez kötöttek vol-
tak, csak a kijelölt helyen és a hivatali he-
lyiségekben gyakorolhatták az igazság-
szolgáltatási tevékenységüket. Jellegzetes-
ség volt továbbá, hogy folyamatosan mű-
ködtek a bíróságok, nem volt általános tör-
vényszünet.⁵

A *bírósági hierarchia* két részre oszlott:
a rendes és a különös bíróságokra. A rendes
bíróságok az igazságszolgáltatási funkciót
az ügyek jellegétől függetlenül, jogszabály-
ból fakadóan általános hatáskörrel gyako-
rolják. A rendes bíraskodás a büntető- és
polgári tanácsokban, a járásbíróságokon pe-
dig egyesbíró előtt folyt. A rendes bírósá-
gok szervezeti rendszere a Horthy-korszak-
ban négy szintű volt, az első fokot a királyi
járásbíróságok jelentették, fölöttük helyez-
kedtek el a királyi törvényszékek. Harmad-
fokon a királyi ítélőtáblák jártak el, a legfel-
sőbb bírói fórum a királyi Kúria volt.⁶ A
négy szintű bírósági rendszer lényege, hogy
egy benyújtott perorvoslatot ne kényszerül-
jön ugyanazon bíróság másik tanácsa elbí-
rálni. Egyes esetekben az eljárás a második
szinten kezdődött, így a fellebbezés már a
harmadfokú bírósághoz történhetett, és
amennyiben az eljárás másodfokra is lehe-
tőséget adott, akkor a negyedfokú bíróság

* Dr. Lehotay Veronika, Phd, egyetemi docens
Miskolci Egyetem Állam-és Jogtudományi Kar,
Jogtörténeti Tanszék

*A tanulmány A nemzetiség és etnicitás jogi
operacionalizálása/ Legal approaches to
operationalize nationality and ethnicity című
134962. számú NKFI-pályázat keretében
segítségével valósult meg.

¹ HACKER Ervin: Büntetőigazságszolgáltatásunk az
utolsó években és kriminálpolitikai teendőink. In.
Miskolci Jogászélet, 17. évfolyam, I. szám, 1941.

** A tanulmány A nemzetiség és etnicitás jogi
operacionalizálása/ Legal approaches to
operationalize nationality and ethnicity című
134962. számú NKFI-pályázat keretében
segítségével valósult meg.

² HACKER Ervin: Büntetőigazságszolgáltatásunk az
utolsó években és kriminálpolitikai teendőink. In.
Miskolci Jogászélet, 17. évfolyam, I. szám, 1941.

³ STIPTA István: A magyar bírósági rendszer
története. Multiplex Media, Debrecen, 1998. 166. o.

⁴ STIPTA István: A magyar bírósági rendszer
története. Multiplex Media, Debrecen, 1998. 166. o.

⁵ Az 1887. évi XXX. törvénycikk 2. szakasza az ítél-
őtáblák és a Kúria esetén tartotta fenn a törvényszü-
netet, egyéb, sürgős esetekben külön szüneti tanács
tartását írta elő a jogszabály. 1887. évi XXX. tör-
vénycikk a törvénykezési szünetidő újabb szabályozá-
sáról. STIPTA István: A magyar bírósági rendszer
története. Multiplex Media, Debrecen, 1998. 125. o.

⁶ STIPTA István: A magyar bírósági rendszer törté-
nete. Multiplex Media, Debrecen, 1998. 126. és 166.
o.

hiányában a Kúria egy másik tanácsának kellett elbírálnia.

A királyi járásbíróságok élén a járásbírók álltak, akiket munkájukban az aljárásbírók segítettek. A királyi járásbíróságokról az első folyamodású bíróságok rendezéséről szóló 1871. évi XXXII. törvénycikk⁷ rendelkezett. A járásbíróság feladata a csekélyebb perértékű vagy gyors elintézészt igénylő jogviták elbírálása volt. Első fokon ítélezett kisebb súlyú bűnügyekben. Egyesbíróságként járt el. Elsőfokú (első folyamodású) bíróságoknak minősültek a törvény alapján a királyi járásbíróságok, a királyi törvényszékek és a budapesti királyi kereskedelmi és váltótörvényszék. Az 1913-ban bevezetett módosítás lényege az volt, hogy négy járásbírószágot központi járásbírószág néven egyesített a törvény, és ezeknek a hatásköre kizárólag polgári ügyekre terjedt ki. A járásbírószági bűnügyek elbírálására az egész fővárosban egy budapesti büntetőbírószágot hoztak létre.⁸

A királyi törvényszékek hármas tanácsban jártak el. Számuk a két világháború között huszonnégy volt. Ezek közül egy működött Budapesten, a többi pedig általában a megyeszékhelyeken. Előfordulhatott, hogy egy vármegyében több is volt belőlük (például Pest megyében a Pest vidéki, a kecskeméti, a kalocsai, Zala megyében a zalaegerszegi, nagykanizsai). A kisebb megyék pedig területükön kívül eső törvényszékekhez tartoztak. A királyi törvényszékek elsőfokú, általános hatáskörrel rendelkeztek, és polgári és büntetőügyekben egyaránt eljárak. Minden törvényszéket elnök vezetett, mellette alelnökök álltak.⁹

A királyi ítélőtáblák fellebbviteli (másodfolyamodású) bíróságok voltak, és több törvényhatóság területét fogták át. A királyi ítélőtáblák és királyi főügyészségek szervezéséről szóló 1890. évi XXV. törvénycikk rendezte az ítélőtáblák számát és felépítését.¹⁰ Az 1912. évi LIV. törvénycikk általánossá tette a királyi ítélőtáblákon a hármas tanácsot.¹¹ Az ítélőtáblák hatáskörébe tartoztak többek között első fokon a társadalombiztosítási ügyek, másodfokon a törvényszékektől feljebb vitt polgári peres és nemperes ügyek, illetve büntetőügyek. Trianont követően öt ítélőtábla működött az ország területén: Budapesten, Szegeden, Debrecenben, Győrben és Pécsen.

A királyi Kúria tanácsai 1912-től öttágúak voltak.¹² A Kúria elnöke és a másodelnöke tagja volt a felsőháznak. A Kúria harmadfokú fórumként¹³ járt el azokban a polgári peres, peren kívüli, illetőleg büntetőügyekben, amelyekben első fokon a megyei törvényszék, másodfokon pedig az ítélőtábla ítélezett. A másodfokú ítéletek ellen jogszabálysértés miatt felülvizsgálati kérelemmel lehetett élni az ítélőtáblához, illetve a Kúriához. Mindegyik rendes bíróság büntető és polgári ügyszakkal működött, amely alól egyetlen kivétel Budapest volt, hol a második szinten külön büntető és polgári törvényszék működött. Valamennyi fent említett bíróság az igazságügy-miniszter felügyeletével működött.

Általánosságban elmondható, hogy a két világháború között a bírói tanácsok létszámát korlátozták. Voltak olyan bűnügyek is, amelyeket a törvényszéki egyesbíró elé utaltak.¹⁴ Az 1930. évi XXXIV. törvény-

⁷ 1871. évi XXXII. törvénycikk az elsőfolyamodású kir. törvényszékek és járásbírószágok életbeléptetéséről.

⁸ 1913. évi XXV. törvénycikk a budapesti központi királyi járásbírószág felállításáról és egyéb szervezeti szabályokról.

⁹ 1871. évi XXI. törvénycikk az első folyamodású bíróságok rendezéséről és az 1891. évi XVII. törvénycikk a bírói és ügyészi szervezet módosításáról.

¹⁰ 1890. évi XXV. törvénycikk a kir. ítélőtáblák és kir. főügyészségek szervezéséről.

¹¹ 1912. évi LIV. törvénycikk a polgári perrendtartásról szóló 1911. évi I. törvénycikk életbeléptetéséről.

¹² STIPTA István: A magyar bírósági rendszer története. Multiplex Media, Debrecen, 1998. 127. o.

¹³ Felülvizsgálati kérelem, illetve semmisségi panasz vagy felfolyamodás útján.

¹⁴ CSIZMADIA Andor- KOVÁCS Kálmán-ASZTALOS László: Magyar alkotmány-és jogtörténet. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1998. 536. o.

cikk lehetővé tette, hogy az ügyészség a törvényszék elé tartozó kisebb jelentőségű ügyeket a járásbírókhoz tegyen át.¹⁵ A bíróságok jogalkotó tevékenységével összefüggésben rögzíthető, hogy a felsőbb bíróságok az alsóbb bíróságok számára kötelező erejű normákat adhattak ki, amelyek biztosították az egységes jogszolgáltatást. Az 1912. évi LIV. törvénycikk¹⁶ alapján a Kúrián belül jogegységi tanácsot hoztak létre, amelynek joga volt vitás elvi kérdéseket eldönteni az igazságszolgáltatás egységének megóvása érdekében, és ez a döntés minden rendes bíróságra nézve kötelező volt (jogegységi döntvények). Négy, 11 főből álló jogegységi tanács felállítására került sor a Kúrián belül a közpolgári, a büntető, a földbirtok- és a kereskedelmi ügyekre vonatkozóan.

Különös bíróságok voltak mindazon bíróságok, amelyek csak meghatározott tárgyú ügyekben vagy speciális személyi körben láttak el igazságszolgáltatási feladatokat. Többségük egyfokú volt, ítéletei ellen jogorvoslatnak nem volt helye.

A katonák által elkövetett bűncselekmények felett az 1854-től működő hadbírók ítéleztek. A honvédség számára az 1912. évi XXXIII. törvénycikk külön hadosztálybírókat hívott életre.¹⁷ A *katonai* vagy *hadbírók* a hadsereg tagjai által elkövetett bűncselekményekről ítéleztek. 1919-től egyre több bűncselekményt utaltak a hadbírók elé, bárki is követte azt el. A katonai bíróságok körében 1941-ben létrehozták a *Honvéd Vezérkar Főnökének Bíróságát*, mely a honvédelem érdekeit veszélyeztető esetekkel foglalkozott, hadműveleti területen és azon kívül, katonai és polgári személyek felett is ítélezett.¹⁸

A Horthy-korszak elején érvényben levő *gyorsított bűnvádi eljárások lefolytatására szintén különbírókat* hoztak létre. A honvédbírók létrehozása és megszüntetése a király (kormányzó) hatásköre volt.

Politikai jellegű bíróság volt az ítéltáblák székhelyén működő *törvényszék öttagú tanácsa*. Az állam- és társadalmi rend erőszakos felforgatására irányuló szervezkedés miatti büntetőperek az 1921. évi III. törvénycikk ez elé a külön tanács elé utalta.¹⁹ Az 1938. évi XVI. törvénycikk bővítette az öttagú tanács hatáskörét, amikor a kommunista szervezkedés, a felségsértés, hűtlenség, lázítás, izgatás címén indított bűnügyeket is a tanács jogkörébe utalta rövidített eljárás mellett.²⁰ Az 1940. évi XVIII. törvénycikk pedig a budapesti büntető törvényszék ötös tanácsának hatáskörébe utalta a tiltott csapatgyűjtési, útlevelelhamisítási ügyeket.²¹

Az *esküdtbíráskodást* 1848-ban vezették be Magyarországon sajtó útján elkövetett bűncselekmények elbírálására (sajtóesküdtszék), majd az általános hatáskörű esküdtbírókat az 1897. évi XXXIII. törvénycikk hozta létre.²² Az esküdtbíráskodás célja volt a laikus elemek bevonása az igazságszolgáltatásba. Szervezetileg nem váltak el a rendes bíróságoktól. Az öt évnél hosszabb szabadságvesztéssel vagy ennél súlyosabb büntetendő cselekmények esetén és sajtóügyekben rendelkezett hatáskörrel. Az esküdtbírók ítélete ellen nem lehetett fellebbezni, csak semmisségi panasznak volt helye. Az 1914. évi XIII. törvénycikk módosította az esküdtszékek működését, amikor az

¹⁵ 1930. évi XXXIV. törvénycikk a törvénykezés egyszerűsítéséről.

¹⁶ 1912. évi LIV. törvénycikk a polgári perrendtartásról szóló 1911. évi I. törvénycikk életbeléptetéséről.

¹⁷ 1912. évi XXXIII. törvénycikk a honvédség katonai bűnvádi perrendtartásáról.

¹⁸ CSIZMADIA Andor-KOVÁCS Kálmán-ASZTALOS László: *Magyar alkotmány-és jogtörténet*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1998. 536. o.

¹⁹ 1921. évi III. törvénycikk az állami és társadalmi rend hatályosabb védelméről.

²⁰ 1938. évi XVI. törvénycikk az állami rend megóvása végett szükséges büntetőjogi rendelkezésekről.

²¹ 1940. évi XVIII. törvénycikk a magyar állam biztonságát és nemzetközi érdekét veszélyeztető egyes cselekmények büntetéséről.

²² 1897. évi XXXIII. törvénycikk az esküdtbírókokról.

esküdtek döntéshozói jogköreit bővítette.²³ Az esküdtbíróóságok hatáskörét az első világháború idején fokozatosan szűkítették, majd a világháború után a kormány az esküdtbíróóságok működését a 6898/1919. M.E számú rendelettel ideiglenesen felfüggesztette.²⁴ A két világháború közötti időszakban voltak törekvések a megújítására, azonban az intézmény újbóli működtetésére már nem került sor.

A 14. században kialakult *lovagi becsületbíróóság* tovább élt a Horthy-korszakban is az igazgatási karban és a katonai szervezetrendszerben. A katonai becsületbíróóságok a tiszt cselekményét bírálták el (például iszákosság, tiszt becsülettel össze nem férő adósságcsinálás, katonai titok elárulása), és megintést, szolgálatból való elbocsátást, a tiszt karból való kizárást mondhattak ki a döntéseikben.

A *statáriumot*, a rögtönítélő eljárást az 1896. évi XXXIII. törvénycikk, a büntető-eljárási törvény nem szabályozta, de az 1912. évi LXIII. törvénycikk felhatalmazta a kormányt ezen eljárás elrendelésére.²⁵ Döntési jogköre volt a hűtlenség, a lázadás, a gyilkosság, a szándékos emberölés büntette, a közegészség ellen halál okozásával elkövetett büntett, a rablás, a gyújtogatás, a vízáradás okozása büntett, a vaspályákon, távírdákon, távbeszélőn vagy hajókon elkövetett közveszélyű cselekmények büntették el bírálásakor.

Az 1920. évi XXXVIII. törvénycikk tovább bővítette a statáriális eljárás alá tartozó cselekmények körét.²⁶ A korszakban több alkalommal került sor rögtönbíráskodás kihirdetésére, többek között például a

biatorbágyi merénylet kapcsán 1931. szeptember 19-én több mint egy évre kiterjesztették a működését. A honvédelmi törvény 1939-ben lehetőséget adott a kormánynak, hogy ha az ország épségének megóvása végett elrettentő példaadás szükséges, akkor a rögtönbíráskodást az egész országra, vagy annak egy részére rendelettel, bármely bűntettre elrendelhesse.²⁷

Fontos megemlíteni az *amnesztia* szabályozásának változását is a korszakban. Az 1920. évi I. törvénycikk megvonta Horthy Miklós kormányzótól a közkegyelmezés jogát, azonban ezt nem sokkal később, az 1920. évi XVII. törvénycikk megadta számára ezt a jogosítványt.²⁸

Hacker Ervin így fogalmazott a bíróságok szerepéről: „*A bűnözés elleni küzdelemben jelentős szerephez jutnak a büntető joghatalmat gyakorló fórumok, amelyek megállapítják az államnak büntetési igényét és az alkalmazandó büntetés nagyságát.*”²⁹

I. Az ügyészségi szervezet jellemzői

A Horthy-korszak *ügyészségi szervezetének* jellemzője, hogy a járásbíróóságok mellett tevékenykedtek az eljáró *ügyészi megbízottak*. A törvényszékek mellett működtek az *ügyészek* és az *alügyészek*, az ítéletáblák mellett a *főügyészek* és *főügyész helyettesek*, míg a Kúria mellett a *koronaügyész* és annak *helyettesei*. A vádhatósági szerepkört betöltő ügyészi szervezet az igazságügy-miniszter felügyelete alatt állt.³⁰

²³ 1914. évi XIII. törvénycikk az esküdtbíróóság előtti eljárásra és a semmisségi panaszra vonatkozó rendelkezések módosításáról.

²⁴ CSIZMADIA Andor-KOVÁCS Kálmán-ASZTALOS László: Magyar alkotmány-és jogtörténet. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1998. 537. o.

²⁵ 1912. LXIII. törvénycikk a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről.

²⁶ 1920. évi XXXVIII. törvénycikk a rögtönbíráskodás alá vonható bűncselekmények körének kiterjesztéséről.

²⁷ 1939. évi II. törvénycikk a honvédelemről.

²⁸ 1920. évi XVII. törvénycikk az alkotmányosság helyreállításáról és az állami főhatalom gyakorlásának ideiglenes rendezéséről szóló 1920. évi I. törvénycikk 13. §-ának módosításáról.

²⁹ HACKER Ervin: Büntetőigazságszolgáltatásunk az utolsó években és kriminálpolitikai teendőink. In: *Miskolci Jogászélet*, 17. évfolyam, I. szám, 1941.

³⁰ CSIZMADIA Andor-KOVÁCS Kálmán-ASZTALOS László: Magyar alkotmány-és jogtörténet. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1998. 536. o. Az ügyészség történetéről lásd bővebben: NÁNÁSI László: *A magyar királyi ügyészség története. 1871-1945*. PhD-értékezés. Szeged, 2010.

II. Különleges büntetőeljárások a korszakban

A Horthy-korszak vizsgálatakor nem hagyhatók figyelmen kívül a korabeli bírósági joggyakorlatot dokumentáló döntvénytárakban és a levéltárakban rendelkezésre álló *jellegzetes perek*. A korszakban nagy feltűnést keltett és sokáig beszédtema volt néhány különleges büntetőeljárás.

1925 decemberében robbant ki az *ún. frankhamisítási botrány*, amelynek főszereplői – több magas társadalmi állású férfiú – az általuk nyomtatott francia ezerfrankos bankjegyekkel akarták fedezni irredenta propagandakiadványaik előállítását.³¹ A pénzhamisítás fő szervezője Windischgrätz Lajos herceg volt, akinek a nagyapja a nálunk jól ismert Alfréd Windisch-Grätz volt, aki részt vett az 1848-49-es polgári forradalom és szabadságharc leverésében. A per 1926 májusában kezdődött. Windischgrätz Lajos herceget és per másik fő vádlottját, Nádosy Imre országos főkapitányt három és fél, három és fél évi fegyházbüntetésre ítélték, azonban 1928-ban kormányzói kegyelemben részesültek. Bár a botrány nemzetközi méretűvé duzzadt – egy ideig francia detektívek is nyomoztak Magyarországon –, és a kormányzó, valamint Teleki Pál és Bethlen István felelőssége is szóba került, a bíróság végül csak a fentebb említett közvetlen elkövetőkre szabott ki feltűnően

enyhe büntetést – a tettesek „hazafias” indítékaira tekintettel.³²

Főként értelmiségi körökben váltottak ki visszhangot a *költők által elkövetett bűncselekmények*, amelyek szerzőit vallásgyaláztatás, szeméremszélység, osztály elleni izgatás, magántulajdon elleni izgatás, a magyar fegyveres erő elleni izgatás, a magyar állam és a magyar nemzet megbecsülése ellen irányuló vétség, sőt a fennálló társadalmi rend megdöntésére irányuló szervezkedés vádjával fogták perbe. Így indult eljárás például József Attila³³ vagy Radnóti Miklós³⁴ ellen, de költőként Babits Mihály, Illyés Gyula és Kassák Lajos is összeütközésbe került a törvénnyel. 1919 és 1944 között mintegy hetven verseskötetet tiltottak be, koboztak el vagy sújtottak a postai szállítás jogának megvonásával.³⁵

Az állam ellen elkövetett bűncselekmények között gyakori volt a *kormányzósértés* (a kormányzó becsmérlése, rossz színben való feltüntetése, hatalmának megkérdőjelezése),³⁶ amellyel a hatalom a tekintélyének a megőrzésére és megvédésére törekedett. A jogszabály szerint a kormányzó sérthetetlen volt, tehát a királlyal azonos büntetőjogi védelem illette meg.³⁷ Kormányzósértési esetekről elrettentésképpen a korabeli sajtó folyamatosan közölt híreket. A kormányzósértési perek száma változó volt a korszakban: például 1921-ben 10, 1924-ben 105, 1928-ban 28 és 1938-ban

³¹ Lásd: ALBERT Gábor: A frankhamisítási botrány. http://acta.bibl.u-szeged.hu/4238/1/belvedere_1990_003_010-011.pdf

³² ALBERT Gábor: A frankhamisítási botrány. http://acta.bibl.u-szeged.hu/4238/1/belvedere_1990_003_010-011.pdf; Lásd még: KÁNTÁS Balázs: Pénzhamisítás hazafias célból? A frankhamisítási bűnügy politikai hátterének megvizsgálására kiküldött parlamenti bizottság jelentése eljárásának befejezéséről és eredményéről, 1926.

http://real.mtak.hu/124157/1/Penzhamisitashazafias_celokert.pdf

³³ Lázadó Krisztus vers, 1923; Döntsd a tőkét kötet, 1931; kommunisták kivégzését bíráló röpirat, 1932.

³⁴ RADNÓTI Miklós: Újmódi pásztorok éneke kötet, Budapest, 1931.

³⁵ Lásd: LEHOTAY Veronika: „...ha ügyész fizet versemért”. In: *Híres történelmi perek*, Miskolci Egyetemi Kiadó, Miskolc, 2018.

³⁶ A kormányzósértésről részletesen lásd: CSÖKE Márk: „Minek ültetnek olyan buta embert az ország élére, mint Horthy, aki nem tudja az országot kormányozni.” http://acta.bibl.u-szeged.hu/71946/1/aetas_2020_004_098-115.pdf;

TURBUCZ Dávid: *A Horthy-kultusz 1919-1944*. MTA BTK, 2015. http://real.mtak.hu/30808/1/Turbucz_K%C3%B6tet_beliv_repozit%C3%B3rium.pdf

³⁷ 1920. évi I. törvénycikk az alkotmányosság helyreállításáról és az állami főhatalom gyakorlásának ideiglenes rendezéséről. 14. szakasz: A kormányzó személye sérthetetlen és ugyanolyan büntetőjogi védelemben részesül, mint törvényeink szerint a király. „A kormányzót az alkotmány vagy a törvény megszegése esetében a nemzetgyűlés felelőssége vonhatja. A felelősségre vonást a nemzetgyűlés csak legalább száz tagja által aláírt indítvány alapján és összes tagjai kétharmad részének szavazatával mondhatja ki. Az eljárást külön törvény fogja szabályozni.”

66 per zajlott.³⁸ A leghíresebb a *Beniczky-ügy* volt.³⁹

1921-ben vezették be a nemzetgyalázás fogalmát büntetőjogba, amely a magyar állam vagy nemzet, vagy a kormány ellen meggyalázó kifejezés használatát büntette szabadságvesztéssel. Ez alapján vonták felelősségre *Hatvany Lajost*, az utolsó mecénást, aki a Tanácsköztársaság elől külföldre menekült és külföldön írt a Horthy-rendszer kritizáló cikkeket az 1920-as években. Az eljárás 1928-ban ért véget, amelyben az eredetileg hét év szabadságvesztést másfél év börtönre mérsékeltek. Hatvany 1930-ban amnesztiával szabadult és 1938-ban Franciaországba emigrált.⁴⁰

Ritkábbak voltak, de nagyobb horderővel bírtak – és a közvéleményt is jobban foglalkoztatták – azok a perek, amelynek vádlottjai valamely *ellenzéki politikai mozgalom képviselői* voltak. Az 1918. október 31-én *Tisza István*⁴¹ elleni merénylet ügyében a bíróság nem elsősorban a gyilkosság körülményeit vizsgálta, hanem az emberölés felbujtóit kereste az őszirózsás forradalom vezetői és hangadói között.⁴² A merénylőkön kívül – akik fölött katonai bíróság ítélezett – így került később polgári bíróság elé Fényes László és Kéri Pál újságíró. A vádlottak egy része – köztük Fényes is – végül szabadon távozhatott, míg többek büntetését enyhítették. Az egyetlen halálra ítélt merénylő még a börtönben meghalt.⁴³

A *Károlyi Mihály*⁴⁴ ellen forradalmi tevékenységéért – távollétében – lefolytatott perben a vádak között a hazaárulás, a hűtlenség és a felségsértés szerepelt. A per elhúzódásához az is hozzájárult, hogy el kellett fogadni azt a törvényt, amely szerint a hűtlenség vagy hazaárulás esetén a hitbizomány is elkobozható lett.⁴⁵ 1924-ben született meg a perben jogerős kúriai ítélet, amelynek értelmében a gróf egész ingó és ingatlan vagyona az államra szállt át, ennek 40%-át azonban az államnak pénzben kellett megváltania a hitbizomány új urától, Károlyi Józseftől.⁴⁶

Különleges volt a *Rákosi Mátyás ellen indított eljárás*.⁴⁷ Ügyében már a Tanácsköztársaság bukását követően megindult a nyomozás, de csak 1925-ben vette kezdetét a rendes bírósági eljárás, amelyben őt és 52 társát illegális kommunista tevékenységgel vádolták. Rákosit a budapesti törvényszék 1926-ban 8 és fél év fegyházbüntetésre ítélte. Második perében, amely 1935-ben zajlott, a Kommün alatti tevékenységét vizsgálták, s ekkor is elmarasztalta a bíróság. 1936-ban a két ítéletet összefűzésbe foglalták és életfogytig tartó fegyházbüntetésben állapították meg. 1940-ben azonban Rákosit kiadták a Szovjetunióknak több az orosz cári hadsereg által 1849-ben zsákmányolt magyar hadizászlóért cserében.⁴⁸

Politikai színezetet kapott a fentebb már röviden említett, az 1931. szeptember 13-án elkövetett *vasúti robbantás* is, amelynek

³⁸ Jan BRÖKER kutatásainak eredményét Turbucz Dávid ismerteti. TURBUZ Dávid: *A Horthy-kultusz 1919-1944*. MTA BTK, 2015. http://real.mtak.hu/30808/1/Turbucz_K%C3%B6t%C3%A9l%C3%B9.pdf, 184. o.

³⁹ Lásd: TURBUZ Dávid: *A Horthy-kultusz 1919-1944*. MTA, Budapest, 2015.

⁴⁰ LEHOTAY Veronika: A Az utolsó mecénás a törvényszék előtt: Hatvany Lajos nemzetgyalázási pere. In.: *Miskolci Jogi Szemle*. 2021/3. különszám. <https://ojs.uni-miskolc.hu/index.php/jogiszemle/article/view/1475>

⁴¹ Tisza István: (1861. április 22. – 1918. október 31.): magyar arisztokrata politikus, országgyűlési képviselő, majd a Magyar Királyság miniszterelnöke 1903 és 1905, valamint 1913 és 1917 között.

⁴² Lásd: ifj. Bertényi Iván: *Tisza István*; Kossuth, Budapest, 2019.

⁴³ Merénylet Tisza István ellen 1916 nyarán. https://mnl.gov.hu/a_het_dokumentuma/merenylet_erv_tisza_istvan_ellen_1916_nyaran.html

⁴⁴ Károlyi Mihály: (1875. március 4. – 1955. március 19.): az első magyar köztársasági elnök, miniszterelnök, politikus.

⁴⁵ A feudális eredetű családi vagyont eredetileg nem lehetett elidegeníteni a családtagok hozzájárulása nélkül, erre az 1921. évi XLIII. törvénycikk teremtette meg a jogalapot, ezért Lex Károlynak is nevezték.

⁴⁶ SEREG András: *Birtokon kívül. A Károlyi-per -Egy híres ügy a magyar jogtörténetből*. 2019.

⁴⁷ GYÖRFFY Sándor: *A Rákosi-per*, Szikra, Budapest, 1950.

⁴⁸ GYÖRFFY Sándor: *A Rákosi-per*. Szikra, Budapest, 1950. <http://mek.niif.hu/04600/04627/html/>

nyomán a biatorbágyi viadukton áthaladó személyvonat a mélybe zuhant – 22 utas halálát okozva. A kormányzat kommunista merényletként értékelte és azonnal bevezette a statáriumot.⁴⁹ A gyanú alaptalannak bizonyult, az Ausztriában és Magyarországon egyszerre zajló nyomozás végül a Bécsben élő Matuska Szilveszterhez vezetett, aki két ausztriai robbantást is bevallott. Ausztriában beszámíthatatlannak találták, ezért csupán 6 év fegyházbüntetést kapott, Magyarországon azonban halálra ítélték. Ezt azonban nem lehetett végrehajtani, mivel Ausztriában nem volt halálbüntetés, így Matuska az ausztriai büntetését bevégezvén a váci fegyházban folytatta raboskodását. Ugyanakkor az egy évig fennálló magyarországi rögtönbíróóságok ítéletei nyomán – amelyek felállítását a Matuska-merénylet inspirálta – többeket valóban kivégeztek. Köztük volt Sallai Imre és Fürst Sándor, akiket 1932 július közepén, nem sokkal a Szovjetunióból való titkos hazatérésüket követően tartóztattak le, mint az illegális Kommunisták Magyarországi Pártjának állítólagos vezetőit *az állami és társadalmi rend erőszakos felforgatására irányuló büntett* vádjával. A rögtönítélő bíróság július 30-án halálra ítélte őket, és az ítéletet még aznap végrehajtották.

A hungarista mozgalom vezetője, *Szálasi Ferenc* ellen 1937-től kezdődően több büntetőeljárás is indult. 1938-ban 3 évi fegyházra ítélték felekezet elleni izgatás és a rendtörvény megsértése miatt, de már az Észak-Erdély visszacsatolását követően meghirdetett amnesztiának köszönhetően már 1940-ben szabadult.⁵⁰

Zárásgondolatok

Zárásgondolatként fontos rögzíteni még egy lényeges jogszabályi változást a büntetőjog területén a korszakban. Az 1940. évi XXXVII. törvénycikk vezette be a magyar

jogrendszerbe a rehabilitáció intézményét. Hacker Ervin üdvözölte ezt a jogszabályt, azonban kételyeit is megfogalmazta a gyakorlati megvalósítás kapcsán: *„Tekintettel a magyar társadalomnak elég konzervatív felfogására, az intézménynek gyakorlati megvalósulását csak akkor remélhetjük, ha a nagy közönség, a közvélemény is e téren a megbocsátás gondolatát fogja magáévá tenni és a rehabilitáció eszméjét, azt, hogy ha valaki bűnözött és az ezért kijáró büntetést elszenvedte és utóbb huzamosabb időn keresztül kifogástalan magatartást tanúsított, úgy az illetőt ismét teljesjogú állampolgárnak kell tekinteni, — el fogja fogadni. Ennek a gondolatnak gyakorlati átültetése nem fog máról holnapra sikerülni...”*⁵¹

A 20. század eseményei hatására tehát számos esetben módosították, egészítették ki – sokszor a jogelvek csorbításával, háttérbe szorításával vagy éppen előtérbe helyezésével – az adott korszak igényeihez, társadalmi viszonyaihoz igazodva a büntető igazságszolgáltatás jogszabályait is. jogszabályi változások és a korszak „jellegzetes” pereinek – jelen tanulmányban elsősorban a politikai jellegű eljárásoknak – a vizsgálata hozzájárul a Horthy-korszak jellegével összefüggő, máig vitatott kérdéseinek a megválaszolásához.

Végül ismét Hacker Ervin azokat gondolatait hívtam segítségül, amelyeket a jogakadémia büntetőjogi szemináriumának beszámolójában fogalmazott meg a joghallgatók büntető-igazságszolgáltatással kapcsolatos feladataival összefüggésben: *„A büntetőigazságszolgáltatás jövőbeli munkásainak tevékenysége életpályájukon legnagyobb részt arra irányul, hogy bűntevőkkel szemben represszív eszközöket alkalmazzanak, amely eszközöknek a legfontosabbja, a büntetési rendszereknek a gerince a szabadságvesztés büntetések. Közelfekvő tehát az a követelés, hogy a kezdő jogász ne csak hallomás alapján, hanem a*

⁴⁹ Rögtönítélő bíróság. Lásd: VARGYAI Gyula: *A biatorbágyi merénylet*. Budapest, 2002.

⁵⁰ KARSAI Elek: *A Szálasi-per*, Reform Lap-és könyvkiadó Rt., Budapest, 1988.

⁵¹ HACKER Ervin: Büntető igazságszolgáltatásunk az utolsó években és kriminalpolitikai teendőink. In: *Miskolci Jogászélet*, 1941. 17. évfolyam, 1. szám. 6. o.

*szabadságvesztésbüntetési intézetek meg-
szemlélése útján is megismerje azokat és
azok üzeméről legalább is futólagos képet
kapjon. ... A mai büntetőjognak egyik kar-
dinális tétele, hogy nagy gondot kell fordí-
tani a legfiatalabb korosztályok bűnözésé-
nek megakadályozására, a gyermekeknek és
fiatalkorúaknak gondozására. ... ”⁵²*

⁵² HACKER Ervin: Beszámoló a miskolci jogakadémia büntetőjogi szemináriumának

munkásságáról az 1921-1936. években. In: *Miskolci Jogászélet*, 3. szám. 130. o.

Cserba Lajos*

INTERJÚ DR. CSONTOS JÁNOSSEL

Ügyvédi Kamaránk egyik célja, hogy a megyénkben működő, rendkívül tapasztalt ügyvéd kollégák példaadó életéről, munkásságáról beszámoljunk és azt megismertessük minden kedves olvasóval, kollégával.

Ennek az interjúsorozatnak a részeként fogadják szeretettel a Dr. Csontos Jánossal, Kamaránk egykori elnökével készített interjúnkat!

- Kedves János, 80 éves elmúltál, és ez a folyóirat célul tűzte ki azt, hogy azokkal magas kort megélt és tekintélyt szerzett, az ügyvédi pályán kimagasló eredményeket mutató kollégákkal interjút készítsen azért, hogy a mostani generáció okulhasson belőle.

Megtennéd-e, hogy először az eredetekről beszélsz, a családról, hogy hova születtél és honnan hova jutottál, még nem végeztél el a jogi kart? Ennek a történetét szeretnénk tőled először hallani.

- Én egyszerű családból származom, Szalonnán születtem, édesanyám háztartásbeli volt, otthon kellett rendben tartania a házat meg a kertet, főzni az ebédet stb. Édesapám is ott dolgozott Szalonnán, a kastélyban, ami most is megvan, akkor egy gazdag főúri családé volt, és édesapám is ott dolgozott, mint sokan mások is a faluban.

Most elmondom, hogy én hogy születtem meg, hiszen a bátyám 19 évvel idősebb volt, mint én, szóval édesapámat nem vitték be katonának 1940-ben, amikor a második világháború volt. Azt nem tudja miért, de sorozáskor otthon maradhatott, aminek az lett az eredménye, hogy én 1941. szeptember 25-én megszülettem. Akkor már

édesanyám sem volt fiatal, 40 éves volt amikor engem megszült, a bátyám egy kicsit meg is volt sértődve, mert még cukkolták is ezért, de ez csak az első két évben volt, mert utána a bátyám engem úgy szeretett és úgy dédelgetett, hogy engem senki nem bánthattott, és ez a jó kapcsolat közöttünk megmaradt az élete végéig.

A háború befejezését követően édesapám is elkerült sokakkal együtt a bányavidékre a szénbányákhoz, így beköltöztünk Izsófalvára. A bányavidék volt akkor a legfejlettebb, a többi falvakban még nem volt semmi, míg Izsófalván volt minden, így lett például gimnáziuma is, szóval gyorsan fejlődött. Én ott végeztem el a nyolc osztályt 1956-ban, azután bekerültem az ózdi gimnáziumba, mert akkor azon a vidéken a fiúk Ózdra, a lányok pedig Miskolcra jártak gimnáziumba. Szóval Ózdon érettségiztem, és utána felvettek mindjárt Szegedre a jogi egyetemre. 1965-ban végeztem el az egyetemet. Ezt követően kerültem Miskolcra mint ügyvédjelölt, ez úgy sikerült, hogy akkor a 3 jogi kar összesen 7 helyett kapott ügyvédjelölti helyre, szóval én megjelöltem Borsod megyét, edelényi munkaközösséggel, és egyszer csak megkaptam a levelet, hogy elfogadták a jelentkezésemet.

- Honnan jött a levél?

- Az Egyetem dékáni hivatalából kaptam az értesítést, de ezt a döntést először még jóvá kellett hagyatni a minisztériummal, szóval így kaptam engedélyt arra, hogy Edelényben kezdjek ügyvédjelöltként.

- Kik voltak akkor ott a munkaközösségben?

- Harsányi Sanyi bácsi volt az ügyvédi munkaközösség vezetője, Isépy Tamás volt az egyik legjobb polgári jogi ügyvéd. Kilenc fő volt a 3. számú ügyvédi munkaközösségben, ugyanis akkor négy miskolci ügyvédi munkaközösség volt, és a vidéki

* Dr. Cserba Lajos, ügyvéd, a B.-A.-Z. Megyei Ügyvédi Kamara elnöke

munkaközösségek miskolci munkaközösségekhez tartoztak, például a Miskolci 3. sz. Ügyvédi munkaközösséghez tartozott még az Edelényi, és az Ózdi ügyvédi munkaközösség is, így ha nagyon sok volt a tárgyalás valahol, például Ózdon, akkor oda kellett mennem, természetesen ehhez minden plusz költséget megfizettek, tehát megérte, meg szívesen is mentem.

- *Hány ügyvéd és hány ügyvédjelölt volt akkor?*

Úgy emlékszem, hogy akkor 68 vagy 70 ügyvéd volt, mi ügyvédjelöltek pedig nem voltunk sokan, vagy tízen voltunk. Velem együtt volt ügyvédjelölt Strassburger Gyula és Bajáky Gábor is.

- *Hogyan zajlott abban az időben a jelöltképzés és a jelöltek szakvizsgálója?*

Abban az időben nem csak a jelölteknek, hanem az ügyvédeknek is volt kötelező továbbképzés minden hónap utolsó péntekén, és akkor a bíróságon sem volt tárgyalás, mert a bírónak és az ügyészeknek részt kellett ezen venni és meghallgatni a legújabb dolgokat, például hogy a periratnak hogyan kell készülni, mit kell előterjeszteni, aztán ha változik egy törvény, akkor azt hogyan kell értelmezni...stb. Ezt az ún. megyei bíróságon a megyei bírók tartották.

A nekünk is ők tartották, csak a jelölteknek kéthetente volt oktatás, és mivel akkor még szombatokon is munkanap volt, nekünk kéthetente szombaton csinálták, reggel 8-tól délig.

Volt politikai oktatás is havonta egyszer, erre a megyei pártbizottságból jött az előadó, de olyan, akinek a végzettsége ehhez megfelelt, vagyis tudott jól előadni, meg tudott a dolgokról beszélni.

Az ügyvédi kamarai munkaközösségi vezetők minden elnökségi ülésre hivatalosak voltak, ami havi egy alkalommal volt, itt a kamarában. Akkor úgynevezett tanterve volt az elnökségi ülésnek, ami meghatározta, hogy mit kell megtárgyalni, miről kell tanácskozni.

Az én időmben már Faragó Bandi Bácsi volt az elnök, amikor jelölt voltam már akkor is.

Ebbe az épületbe, ahová visszatért a kamara, még egyéb rendezvények, például bállok is voltak minden év februárjában, amire a bíróságról, ügyészségről is sokan eljöttek és az ügyvédekkel együtt mulattak. Bandi bácsi ezeket a bálkat nagyon jól megszervezte, nagyon jó hangulatú összejövetelek voltak, amikre mi is már fiatal ügyvédként, szívesen eljöttünk.

- *Hogy érezted magad Edelényben?*

Kitűnően éreztem magam. Akkoriban hatvannégy község tartozott az Edelényi Járásbírósághoz. Igaz, hogy kicsik voltak, de hatvannégy község volt és engem nagyon jól ismertek a környéken, úgyhogy én, ha megnyilatkozna most két ügyvéd, akik sajnos már nem élnek, elmesélhetnék, hogy őket nagyon tudtam patronálni, mert ez is belefért abba, amit kerestem havonta.

Akkor a fizetési elszámolás úgy volt, hogy felvettük a tényállást, megállapította az ügyvéd a munkadíjat, amit az ügyfél a pénztárba megfizetett, azután az ügyvéd a keresetet beadta a bíróságra, és amikor kitűzték a bíróságon az ügyet, akkor az ügyfél bejött az ügyvédhez megbeszélni a teendőket.

- *Ez volt a hivatalos része. De tárgyjutalom, sikerdíj a zsebbe, hogy volt?*

- Azt hiszem, hogy ennyi év távlatából már elmondhatom, hogy akkor boríték nélkül senki nem jött be tárgyalásra. Ez persze már az államnak kifizetetten felül, egy plusz volt. Ami a pénztárba befolyt, azt beszédte a kamara és abból számolt el minden költségeket, és ami ezen felül megmaradt, az ügyvédnek az volt a keresete, azt kapta meg minden hónap harmadikáig. A jól keresők és a kevésbé keresők között óriási volt a különbség. De hogy úgy mondjam, nekem megadta a „természet”, ahogy mondani szokták, hogy „eltartott még két ügyvédet”, de ők nem is vitatták ezt, és ők voltak azok,

hogy ha valami tárgyalási ütközésem volt, és szóltam nekik, akkor ők már mentek is a bíróságra helyettem.

Abban az időben az is természetes volt a falusiaknál, hogy hozták az ajándékokat.

Egyszer karácsony előtt három nappal megyek haza, nem messze tőlünk laktak az anyósomék, és az anyósom azzal fogadott, hogy „gyere már fiam, ide hoztak egy fél disznót, mit csináljak vele?” Meg sorra kaptuk a tojást, a tyúkot, akkor az természetes volt, hogy adták.

- *Nem hagyta ott Edelényt, ugye?*

Nem, egy másodpercre sem. Amikor annak idején a munkaközösségek szétváltak, engem, a fiatal ügyvédet az idősebbek meg is választottak ügyvédi munkaközösség vezetőnek. Szépen mentek rendben a dolgok, megvolt a család, minden, nagyszerűen élünk, akkor már megvolt a lányom, amikor egyszer kaptam egy telefont Miskolcra, talán hármas és a négyes munkaközösségből, és kérdezték, hogy „Itthon leszel-e holnap délután, ne menj már sehová, mert két órákor meg akarunk keresni!” Én akkor nem tudtam, hogy miért keresnek, mert kit érdekelt akkor, hogy kamarai közgyűlés lesz, és akkor majd választanak, mert előtte egy hónappal már lezárták a jelölést és elfogadta a minisztérium is. Kijönnek hozzám Harsányi Sanyi Bácsiék, és Sanyi Bácsi, aki korban apám lehetett volna, elmondta, hogy azért jöttek, mert engem jelölnek kamarai elnöknek. Azt hittem, hogy ugratnak, erre mondtam, hogy „Hogyne, bizony, máris megyek.” Erre azt mondja, hogy „Ne viccelődj, mit gondolsz miért mondtuk, hogy maradj itthon, majd mindjárt hívunk valakit!” Erre fölívta Harsányi vezetékes telefonon Isépyt, aki erre visszaszólt, hogy „Igen, téged jelölünk.” Hát neki elhittem. És akkor kezdődött a dolog, és többször is fel kellett mennem a pártbizottságra, akik azt akarták, hogy lépjek vissza. Ők ugyanis mindenbe bele tudtak szólni és mindent meg tudtak kontrázni. Akkor mindent be kellett terjeszteni oda jóváhagyásra a pártbizottságba,

megyei szinten, járási szinten és hatósági szinten is.

- *És ki fújta ellened a passzátszelet?*

- Én szerintem ellenem az 1. Munkaközösséget tudta megnyerni Faragó Bandi Bácsit. Amikor megtörtént a választás, és engem megválasztottak, s kezdődött hétfőn az élet, egymás után jelentkeztek be azok, akik gratulálni akartak, és akkor Gabika az irodavezető, Isten nyugosztalja, mondta is, hogy „Most bezzeg már idejön!” De azt hiszem, hogy az ellenfeletem végül is az megnyugtatta, amikor azt mondtam neki, hogy „Egy dolgot ne felejts el, itt semmi féle versengés nem volt, semmi, vége. Te vagy ennek az ügyvédi munkaközösségnek a vezetője, és már most megmondom neked, hogy ezen címszó alatt minden egyes elnökségi ülésen ott leszel. És elmondod a véleményedet, és én kíváncsi leszek a véleményedre.” És akkor mentek a hetek és látták, nézd már senkinek semmi baja nincs és senki sem akarja egymást kinyírni. És a következő választáskor már egyszerűen nem voltak hajlandók ellenem indulni.

- *A rendszerváltást követően átalakult jelentősen az ügyvédi létszámstruktúra. Tudsz-e neveket mondani, akik Borsodban élen jártak az ügyvédi szervezetnek a megújításában?*

- Az biztos volt, hogy a szervezet jogilag is úgy álljon, ahogy kell, abban Isépy Tamás biztosan részt vett, és őt kérték is hogy abban vegyen részt, ehhez neki a tudása kellett.

- *A korosztályoddal beszélve mindenki azt hangsúlyozta, hogy a Csontos János elnöksége a béke, a nyugalom, és a testvéri szeretet jegyében telt. Ez már szinte keresztényi értékeket hordoz magában.*

- Itt jegyezném meg, hogy nyolcadikos koromig ministráltam, édesapám nagyon vallásos volt.

- *A rendszerváltás?*

- Először is ugye be kellett látni, hogy ezt nem lehet megakadályozni, mint azelőtt, amikor ha mi azt mondtuk, hogy nem jöhetsz, akkor azt 90 %-ban megszavazták odafent is. Azért attól féltek odafent is, hogy nem lesz-e ebből valami nagy ügynevezett nagy lazítás, vagyis hogy felhígul a szakma. Azt tudomásul kellett venni, hogy egészen másképpen fognak bizonyos dolgokat csinálni, mint ahogy mi csináltuk. Arra azonban nagy hangsúly fektettünk, hogy az oktatás kemény legyen, az legyen jól megszervezve és legyen rá igény.

- *A vagyon felosztással kapcsolatban mi volt a helyzet?*

- Az ügy történt, hogy felmértük a vagyont és bár az természetes volt, hogy annak itt kell maradni, de egy bizonyos rész az ügyvédi munkaközösségek között szétosztásra került, bevételarányosan.

- *A rendszerváltást megelőzően szociális feladata is volt a kamarának, például a siófoki üdülőkkel kapcsolatban?*

- A Siófoki üdülő megvétele Faragó Bandi Bácsinak volt a vitathatatlan érdeme. Remekül vezényelte a két siófoki üdülő megvételét, ugyanis megvoltak erre a kapcsolatai, és amikor szóltak neki, hogy fillérekért meg lehet venni, Bandi Bácsi lecsapott a lehetőségre. Ez egy olyan óriási dolog volt, hisz csak el kell képzelni, hogy egy megyei ügyvédi karnak volt nyolc szobája, így nyáron két és fél hónap alatt nagyon sokan, akik a Balatonnál akartak üdülni, azok közül senkit sem elutasítottak el. Ezt mindenki irigyelte tőlünk, ugyanis más kamaráknál nem volt ilyen lehetőség, én is, mint ifista nyaraltam ott.

- *Mindenkitől megkérdezem, így Tőled is, hogy egy ilyen hosszú pályáivű életúttal, kit neveznél meg, és nem csak itt a kamarában,*

hanem más hivatásrendek között is, aki elismert jogász volt, akinek a szavára lehetett adni?

- Sajnos a nevekkal bajban vagyok ennyi idő távlatában, de arra emlékszem, hogy a vezető bírák, a tanácselnökök, főleg a másodfokon a megyei bíróságon tudták a jogot. Igaz az ügyvédeknel sem volt olyan nagy leszakadás, vagyis olyan, hogy kvázi analfabéta módjára ment volna be valaki tárgyalni, azért nem nagyon fordult elő.

Úgy érzem, hogy engemet elismertek maximálisan azáltal, hogy mellém álltak a hatalommal szemben is, majd utána sorozatban megválasztottak elnökek. Belelőnézve az ügyvédi személyi anyagomba, úgy érzem, hogy nem kell szégyenkezni. Én az ügyvédi munkámat mindig nagy lelkesedéssel és örömmel csináltam, most is aktívan dolgozom és nagyra becsülöm és elismerem azokat az ügyvédeket, bírákat és ügyészeket is, akik szintén lelkesen és aktívan tevékenykednek a munkájuk során.

- *Az jó, ha az aktivitás nem csak a szakma felé van meg. Mivel töltöd a napjaidat munkán kívül?*

- Én mindig családi házból laktam, és nem is tudtam volna bemenni családostól egy panelházba. El sem tudom képzelni, hogy egy emeleti panelház ablakán kihajolva nézzem, hogy odalent a munkások túrják a havat egy helyre, meg söprik. Nekem kell söpörni és túrni, és amikor hétvégén a feleségem odabent csinálja a háztartási dolgokat, én nem tudok odabent téblábolni, vagy tévét nézni, én odakint vagyok, és eszméletlen nagy szerencsém, hogy jobbról és balról is ugyanilyen stílusú szomszédaim vannak. Zsákutcában lakom, és velünk szemben nincs szomszéd, mert ott egy gyönyörűen kiépített patakmeder van, előtte egy három méteres zöld füves területtel, távolabb pedig egy gyönyörű erdőre van kilátás. Szóval nagyon jó helyen van az otthonom, nagyon szeretek ott lakni.

- *Az életutad biztosan példaadó, mivel mindkét gyereked ugyanezt a pályát választotta.*

- Engemet a lányom lepett meg nagyon, ugyanis kitűnő eredménnyel érettségizett és mivel magyarból megyei versenyt is nyert, én biztos voltam benne, hogy Debrecenbe megy a bölcsész karra, és hogy az édesanyját fogja követni, aki magyar-történelemszakos tanár és országos szakértő. De amikor jelentkezni kellett a továbbtanulásra, akkor bejelentette, hogy a jogi karra szeretne jelentkezni. Én akkor annyit mondtam, hogy „Kislányom, nekem eszem ágában sincs, hogy amit Te akarsz, én elled tegyek, ha jössz, én örömmel fogadlak.” Végül is jó választás volt a részéről, a mai napig is együtt dolgozunk, és nekem öröm nézni, hogy milyen remekül csinálja a szerződéseket, meg a társasági szerződéseket, milyen szépen fogalmaz, nagyon szépen dolgozik.

Három fiú unokám van, én csak úgy hívom őket, hogy a mesterhármas. Adrikám fia a legnagyobb unokám, ő negyedéves egyetemi hallgató Budapesten a műszaki egyetemen. A másik két unokám közül a nagyobb első gimis, a kisebb pedig harmadikos általános iskolás.

- *Köszönöm és jó egészséget kívánok Neked!*

Felhívás

Kedves Kollégák!

Ügyvédi hagyatékokban meglévő, az ügyvédi munkához kapcsolódó tárgyakat, dokumentumokat, fotókat, iratokat keresünk tudományos kutatáshoz, (a kutatás az MTA-BTK Lendület *Munka, professzionalizáció, munkahely* kutatócsoportjának a keretein belül zajlik) amelynek célja, hogy a huszadik századi ügyvédség történetét feltárja

Borsod megyében, különös tekintettel a Kádár-korszak időszakára. Kérjük, hogy amennyiben rendelkeznek ilyen jellegű tárgyakkal, dokumentumokkal, emlékekkel, azt juttassák el a Kamarához vagy hozzám.

Segítségüket ezúton is nagyon szépen köszönöm!

Dr. Lehotay Veronika
egyetemi docens,
ME-ÁJK, Jogtörténeti Tanszék
E-mail cím: joglehot@uni-miskolc.hu

